

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Ömer Seyfettin Öykülerinin Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi

Aydın MERAL
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Çanakkale
Temmuz, 2016

Taahhütname

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ömer Seyfettin Öykülerinin Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

14/07/2016

Aydın MERAL

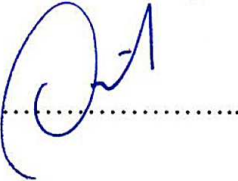
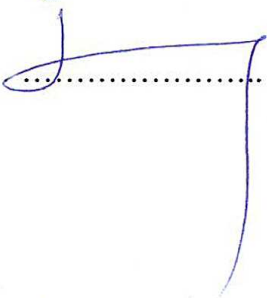
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Aydın MERAL tarafından hazırlanan çalışma, 12.07.2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10080620

Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza	
Yrd. Doç. Dr.	Hulusi GEÇGEL		Danışman
Doç. Dr.	Bülent GÜVEN		Üye
Yrd. Doç. Dr.	Hülya ÇEVİRME		Üye

Tarih: 18/07/2016

İmza:

Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Önsöz

Kitap okuma yaratıcılığı besleyen bir eylemdir. Okuyan birey, düşünsel gelişimini sürdürür ve gelişkin bir bilişe sahip olur. Okuma kültürünün kazanımı, bireyin yaşamının ileriki dönemlerinde kitapla olan ilişkisini de belirleyen bir etmendir. Bu ilişkinin sürdürülebilir olması, okuyucunun okuma alışkanlığı için kritik bir dönem olan çocukluk döneminde nitelikli kitaplarla buluşturulmasına bağlıdır. Nitelikli bir anlatıma ve olay örgüsünü sahip kitaplar, çocuk okuyucuların kitabı benimsemesini sağlayacaktır. Bu tür kitapların yazılması, hassas dengelerin rol oynadığı bir süreçtir. Yazar; kitabını yazarken çocuk duyarlılığını, göreliliğini ve ilgisini göz önünde bulundurarak kitabını yazmalıdır.

Bu tezin ana yapısını ve gönderimsel ilişkilerini oluşturan çocuk yazını ölçütleri, Ömer Seyfettin'den seçilen öykü örnekleminin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Öyküler, biçimsel ve içeriksel olarak incelenip çocuğa görelilik ilkesinin öykülere olan uyumluluğu incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin karar, planlama ve yazım süreçleri boyunca bana rehberlik eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL'e, yüksek lisans eğitimim boyunca gerekli ilgiyi ve desteği sağlayan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümü ailesine, kendilerinden çocuk yazının ne olduğuna dair yerinde dönütler almamı ve gözlemler yapmama olanak tanıyan öğrencilerime, lisans eğitimimde bende yaşam boyu eğitimimi sürdürme gereksinimi oluşturan hocalarım Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇEVİRME ile Öğt. Gör. Rifat OYMAK'a ve uzun bir emek gerektiren eğitimim boyunca olumlu tutumuyla bana destek olan sevgili eşim Zeynep ERBEK'e teşekkürler.

Aydın MERAL

Özet

Ömer Seyfettin Öykülerinin Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi

Sorgulayan ve dönüştüren bireyin ilk oluşum aşaması olan çocukluk dönemi, nitelikli kitabın çocuklukla buluşturulması için kritik adımların atılacağı bir süreçtir. Bu adımların, hem süreç boyunca hem de vargı noktasında hedeflenene gelinebilmesi için çocuğa sunulan yazın ürünlerinin çocukluk algısını benimsemiş, içeriksel ve biçimsel düzeyini üst kaliteye çıkartmış, evrensel insanî değerleri içselleştirmiş, çocuğa rol biçmekten çok onu araştıran ve anlayan yazarların kaleminden çıkması başat koşuldur.

Özellikleri belirtilen yazarları araştırmak ve onlara hedef kitlesi olan çocuklara kritik dönemlerde ulaştırarak sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazandırmak için çocuk yazınının ölçütlerine bağlı kalınarak taramalar yapmak gerekmektedir.

Bu tezin temel hedefi, hemen tüm okullarda öyküleri okunan veya okutulan yazarlardan biri olan Ömer Seyfettin'in öykülerinden seçilen örneklem alanının çocuk yazını ölçütleri ışığında çözümlemesinin yapılmasıdır. Bulgular ve yorum bölümünde Seyfettin'in yaklaşık yüz altmış öyküsünden belli ölçütler baz alınarak oluşturulan örneklemde kırk öyküsü değerlendirilmiştir.

Alan taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada öyküler, biçimsel (cümle uzunluğu ve bilinmeyen kelime oranı) ve çocuk yazının gerektirdikleri ölçüsünde içeriksel (tema, biçem, eğitsel yön, kahramanlar) yönden incelenmiştir. Bu incelemelerde saptanan bulgular, çocuk yazını ölçütleri ışığında bilimsel bir nedenselliğe dayandırılarak değerlendirilmiştir. Taramalarda saptanan olumlu ve olumsuz durumlara çocuk bakış açısının ölçütleriyle bakılmaya çalışılmış ve bu saptamaların çocukların algılarında yol açabileceği olası değişikliklere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Ömer Seyfettin, çocuğa görelilik.

Abstract

Evaluation of The Ömer Seyfettin Stories in Term of The Criteria of Children's Literature

It is a crucial step to meet children with the qualified book in the childhood period, which is the primary formation phase of questioning and transforming individuals. To reach the appointed goal both in the process and at the end in this phase, books children are presented with are supposed to adopt childhood perception, be high-qualified both in content and form, internalize international humanitarian values; it is the primary condition that they should be written by authors that analyse and understand children rather than casting them into a role.

It is crucial to make a comprehensive literature review adhering to the criteria of children's literature to study the described authors and introduce them to their target audience, to children who are their target audience in the critical periods, and to help them acquire a sustainable reading habit.

The primary aim of this thesis is to analyse the sampled stories of Omer Seyfettin, who is one of the most commonly read authors in almost all schools, within the scope of the criteria of children's stories. In the findings and discussion part, of Seyfettin's one hundred sixty stories forty stories were evaluated according to certain criteria.

In this study which uses field scanning, stories were examined stylistic (the length of the sentences and usage of unknown words) and contextual (plots/theme, wording, educational aspect, characters) in parallel to children literature's necessity. Findings in this study were evaluated under the light of children's literature based on a scientific causality. In the scannings, it was aimed to assess the negative and positive situation with children

perspective and was aimed to refer the differences this study would make in the perception of children.

Keywords: Children's literature, Ömer Seyfettin, relativism of the child.

İçindekiler

Onay Sayfası.....	i
Önsöz.....	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Listesi.....	xxiv
Birinci Bölüm: Giriş.....	1
Çocuk.....	1
Çocuk Nedir.....	4
Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı.....	16
Edebiyat.....	16
Çocuk Edebiyatı.....	17
Çocuk Edebiyatı Türleri.....	20
Çocuk Edebiyatında Olması Gereken Özellikler.....	23
Çocuk Edebiyatında Neler Olmalıdır.....	23
Çocuk Edebiyatında Neler Olmamalıdır.....	34
Çocuk Edebiyatı Ne Sağlamalıdır.....	47
Çocuk Edebiyatının Amacı Ne Olmalıdır.....	52
Çocuk Kitaplarında İçerik Nasıl Olmalıdır.....	56
Çocuk Kitaplarının Yazarı ve Yazarın Dili Nasıl Olmalıdır.....	59
Çocuk Kitaplarında Kahramanlar Nasıl Olmalıdır.....	70
Çocuk Edebiyatında Nelere Dikkat Edilmelidir.....	74

Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Algısı.....	75
Okuma Kültürü ve Okuma Alışkanlığı Oluşturma.....	87
Çocuk Edebiyatının Niteliğini Arttırmaya Yönelik Sorular.....	89
100 Temel Eser Üzerine Yapılan Değerlendirmeler.....	93
Türkiye’de Okuma Algısı ve Durumu.....	98
Kitap Okuma Alanında Devletin Varlığı.....	101
Çocuk Edebiyatının Türkiye’deki Durumu.....	102
Problem.....	105
Alt Amaçlar.....	109
Araştırmanın Önemi.....	111
Sayıtlılar.....	112
Sınırlılıklar.....	113
İkinci Bölüm: Yöntem.....	115
Araştırma Modeli.....	115
Çalışma Evreni ve Örneklemi.....	115
Verilerin Toplanması.....	117
Verilerin Çözümlemesi.....	117
Üçüncü Bölüm: Bulgular ve Yorum.....	122
Ömer Seyfettin.....	122
Yaşamı.....	122
Mizacı.....	125
Edebiyatçılığının Oluşumu.....	128
Öykülerinin Kaynağı.....	131
Yazınsal Biçemi.....	134
Yazma Amacı.....	138

Öykülerinin Sınıflandırılması.....	139
Politik ve Yazınsal Duruşu.....	142
Türk Yazınında Ömer Seyfettin'in Yeri.....	144
Bulguların Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Çerçevesinde Yorumlanması.....	145
Tenezzüh Öyküsüne Ait Bulgular.....	145
Konu.....	145
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	145
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	145
Tema.....	146
Öykü Kahramanları.....	146
Eğitsel Yönü.....	146
Biçem.....	146
Genel Değerlendirme.....	146
Kır Sineği Öyküsüne Ait Bulgular.....	147
Konu.....	147
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	147
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	148
Tema.....	148
Öykü Kahramanları.....	148
Eğitsel Yönü.....	148
Biçem.....	148
Genel Değerlendirme.....	149
Buse-i Mader Öyküsüne Ait Bulgular.....	149
Konu.....	149
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	150

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	150
Tema.....	150
Öykü Kahramanları.....	151
Eğitsel Yönü.....	151
Biçem.....	151
Genel Değerlendirme.....	151
Bir Refikin Defter-i İhtisatından Öyküsüne Ait Bulgular.....	152
Konu.....	152
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	152
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	153
Tema.....	153
Öykü Kahramanları.....	153
Eğitsel Yönü.....	153
Biçem.....	153
Genel Değerlendirme.....	154
Hediye Öyküsüne Ait Bulgular.....	154
Konu.....	154
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	155
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	155
Tema.....	155
Öykü Kahramanları.....	155
Eğitsel Yönü.....	155
Biçem.....	156
Genel Değerlendirme.....	156
Pembe Menekşe Öyküsüne Ait Bulgular.....	156

Konu.....	156
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	157
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	157
Tema.....	157
Öykü Kahramanları.....	157
Eğitsel Yönü.....	158
Biçem.....	158
Genel Değerlendirme.....	158
İlk Namaz Öyküsüne Ait Bulgular.....	158
Konu.....	158
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	159
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	159
Tema.....	161
Öykü Kahramanları.....	162
Eğitsel Yönü.....	162
Biçem.....	162
Genel Değerlendirme.....	163
Sahir'e Karşı Öyküsüne Ait Bulgular.....	163
Konu.....	163
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	164
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	164
Tema.....	168
Öykü Kahramanları.....	168
Eğitsel Yönü.....	168
Biçem.....	168

Genel Değerlendirme.....	169
Sebat Öyküsüne Ait Bulgular.....	169
Konu.....	169
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	170
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	170
Tema.....	172
Öykü Kahramanları.....	173
Eğitsel Yönü.....	173
Biçem.....	173
Genel Değerlendirme.....	173
Erkek Mektubu Öyküsüne Ait Bulgular.....	174
Konu.....	174
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	174
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	174
Tema.....	175
Öykü Kahramanları.....	176
Eğitsel Yönü.....	176
Biçem.....	176
Genel Değerlendirme.....	176
İlkbahar Öyküsüne Ait Bulgular.....	177
Konu.....	177
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	177
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	177
Tema.....	178
Öykü Kahramanları.....	178

Eğitsel Yönü.....	178
Biçem.....	178
Genel Değerlendirme.....	178
Ay Sonunda Öyküsüne Ait Bulgular.....	179
Konu.....	179
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	179
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	180
Tema.....	181
Öykü Kahramanları.....	181
Eğitsel Yönü.....	181
Biçem.....	182
Genel Değerlendirme.....	182
İki Mebus Öyküsüne Ait Bulgular.....	182
Konu.....	182
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	183
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	183
Tema.....	184
Öykü Kahramanları.....	184
Eğitsel Yönü.....	185
Biçem.....	185
Genel Değerlendirme.....	185
Kazık Öyküsüne Ait Bulgular.....	186
Konu.....	186
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	186
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	186

Tema.....	186
Öykü Kahramanları.....	187
Eğitsel Yönü.....	187
Biçem.....	187
Genel Değerlendirme.....	187
Elma Öyküsüne Ait Bulgular.....	187
Konu.....	187
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	188
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	188
Tema.....	189
Öykü Kahramanları.....	189
Eğitsel Yönü.....	189
Biçem.....	190
Genel Değerlendirme.....	190
Pervanelerin Ölümü Öyküsüne Ait Bulgular.....	190
Konu.....	190
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	191
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	191
Tema.....	191
Öykü Kahramanları.....	192
Eğitsel Yönü.....	192
Biçem.....	192
Genel Değerlendirme.....	192
Busenin Şekl-i Ölümü Öyküsüne Ait Bulgular.....	193
Konu.....	193

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	193
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	193
Tema.....	200
Öykü Kahramanları.....	200
Eğitsel Yönü.....	201
Biçem.....	201
Genel Değerlendirme.....	201
At Öyküsüne Ait Bulgular.....	201
Konu.....	201
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	202
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	202
Tema.....	203
Öykü Kahramanları.....	203
Eğitsel Yönü.....	203
Biçem.....	203
Genel Değerlendirme.....	203
Beşeriyet ve Köpek Öyküsüne Ait Bulgular.....	203
Konu.....	203
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	204
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	204
Tema.....	206
Öykü Kahramanları.....	207
Eğitsel Yönü.....	207
Biçem.....	207
Genel Değerlendirme.....	207

Apandisit Öyküsüne Ait Bulgular.....	208
Konu.....	208
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	208
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	208
Tema.....	208
Öykü Kahramanları.....	209
Eğitsel Yönü.....	209
Biçem.....	209
Genel Değerlendirme.....	209
Aşk ve Ayak Parmakları Öyküsüne Ait Bulgular.....	209
Konu.....	209
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	210
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	210
Tema.....	213
Öykü Kahramanları.....	213
Eğitsel Yönü.....	214
Biçem.....	214
Genel Değerlendirme.....	214
Tavuklar Öyküsüne Ait Bulgular.....	214
Konu.....	214
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	215
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	215
Tema.....	215
Öykü Kahramanları.....	215
Eğitsel Yönü.....	216

Biçem.....	216
Genel Değerlendirme.....	216
Tuğra Öyküsüne Ait Bulgular.....	216
Konu.....	216
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	217
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	217
Tema.....	219
Öykü Kahramanları.....	219
Eğitsel Yönü.....	219
Biçem.....	219
Genel Değerlendirme.....	219
Bahar ve Kelebekler Öyküsüne Ait Bulgular.....	220
Konu.....	220
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	220
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	220
Tema.....	227
Öykü Kahramanları.....	227
Eğitsel Yönü.....	227
Biçem.....	227
Genel Değerlendirme.....	228
Bomba Öyküsüne Ait Bulgular.....	228
Konu.....	228
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	228
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	229
Tema.....	233

Öykü Kahramanları.....	234
Eğitsel Yönü.....	234
Biçem.....	234
Genel Değerlendirme.....	234
Ant Öyküsüne Ait Bulgular.....	235
Konu.....	235
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	235
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	235
Tema.....	238
Öykü Kahramanları.....	239
Eğitsel Yönü.....	239
Biçem.....	239
Genel Değerlendirme.....	239
Primo Türk Çocuğu Öyküsüne Ait Bulgular.....	240
Konu.....	240
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	240
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	240
Tema.....	246
Öykü Kahramanları.....	246
Eğitsel Yönü.....	246
Biçem.....	246
Genel Değerlendirme.....	247
Beyaz Lale Öyküsüne Ait Bulgular.....	247
Konu.....	247
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	248

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	248
Tema.....	262
Öykü Kahramanları.....	263
Eğitsel Yönü.....	263
Bıçem.....	263
Genel Değerlendirme.....	263
Falaka Öyküsüne Ait Bulgular.....	264
Konu.....	264
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	264
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	264
Tema.....	267
Öykü Kahramanları.....	267
Eğitsel Yönü.....	268
Bıçem.....	268
Genel Değerlendirme.....	268
Ferman Öyküsüne Ait Bulgular.....	268
Konu.....	268
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	269
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	269
Tema.....	271
Öykü Kahramanları.....	271
Eğitsel Yönü.....	272
Bıçem.....	272
Genel Değerlendirme.....	272
Üç Nasihat Öyküsüne Ait Bulgular.....	272

Konu.....	272
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	273
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	273
Tema.....	274
Öykü Kahramanları.....	275
Eğitsel Yönü.....	275
Biçem.....	275
Genel Değerlendirme.....	275
Kütük Öyküsüne Ait Bulgular.....	276
Konu.....	276
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	276
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	276
Tema.....	277
Öykü Kahramanları.....	277
Eğitsel Yönü.....	277
Biçem.....	278
Genel Değerlendirme.....	278
Pembe İncili Kaftan Öyküsüne Ait Bulgular.....	278
Konu.....	278
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	279
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	279
Tema.....	282
Öykü Kahramanları.....	282
Eğitsel Yönü.....	283
Biçem.....	283

Genel Değerlendirme.....	283
Başını Vermeyen Şehit Öyküsüne Ait Bulgular.....	284
Konu.....	284
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	284
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	284
Tema.....	286
Öykü Kahramanları.....	286
Eğitsel Yönü.....	286
Biçem.....	287
Genel Değerlendirme.....	287
Diyet Öyküsüne Ait Bulgular.....	287
Konu.....	287
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	288
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	288
Tema.....	290
Öykü Kahramanları.....	291
Eğitsel Yönü.....	291
Biçem.....	291
Genel Değerlendirme.....	291
Nadan Öyküsüne Ait Bulgular.....	292
Konu.....	292
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	292
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	292
Tema.....	293
Öykü Kahramanları.....	293

Eğitsel Yönü.....	293
Biçem.....	294
Genel Değerlendirme.....	294
Forsa Öyküsüne Ait Bulgular.....	294
Konu.....	294
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	295
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	295
Tema.....	295
Öykü Kahramanları.....	295
Eğitsel Yönü.....	296
Biçem.....	296
Genel Değerlendirme.....	296
Perili Köşk Öyküsüne Ait Bulgular.....	296
Konu.....	296
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	297
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	297
Tema.....	298
Öykü Kahramanları.....	298
Eğitsel Yönü.....	299
Biçem.....	299
Genel Değerlendirme.....	299
Kaşağı Öyküsüne Ait Bulgular.....	300
Konu.....	300
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	300
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	300

Tema.....	302
Öykü Kahramanları.....	302
Eğitsel Yönü.....	302
Biçem.....	303
Genel Değerlendirme.....	303
Gizli Mabet Öyküsüne Ait Bulgular.....	303
Konu.....	303
Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.....	304
İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri.....	304
Tema.....	306
Öykü Kahramanları.....	306
Eğitsel Yönü.....	306
Biçem.....	306
Genel Değerlendirme.....	307
Dördüncü Bölüm: Sonuçlar ve Öneriler.....	308
Sonuçlar.....	308
Öneriler.....	314
Kaynakça.....	317

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1	Dale -Chall Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri.....	119
2	Tenezzüh Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	145
3	Kır Sineği Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	147
4	Buse-i Mader Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	150
5	Bir Refikin Defter-i İhtisatından Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	152
6	Hediye Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	155
7	Pembe Menekşe Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	157
8	İlk Namaz Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	159
9	Sahir'e Karşı Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	164
10	Sebat Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	170
11	Erkek Mektubu Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	174
12	İlkbahar Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	177
13	Ay Sonunda Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	179
14	İki Mebus Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	183
15	Kazık Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	186
16	Elma Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	188
17	Pervanelerin Ölümü Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	191
18	Buse'nin Şekl-i Ölümü Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	193
19	At Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	202
20	Beşeriyet ve Köpek Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	204

21	Apandisit Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	208
22	Aşk ve Ayak Parmakları Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	210
23	Tavuklar Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	215
24	Tuğra Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	217
25	Bahar ve Kelebekler Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	220
26	Bomba Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	228
27	Ant Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	235
28	Primo Türk Çocuğu Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	240
29	Beyaz Lale Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	248
30	Falaka Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	264
31	Ferman Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	269
32	Üç Nasihat Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	273
33	Kütük Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	276
34	Pembe İncili Kaftan Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	279
35	Başını Vermeyen Şehit Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	284
36	Diyet Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	288
37	Nadan Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	292
38	Forsa Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	295
39	Perili Köşk Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	297
40	Kaşığı Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	300
41	Gizli Mabet Öyküsüne İlişkin Ölçüm.....	304

Bölüm I: Giriş

Çocuk

Çocukla yaşıt olmayan çocuk edebiyatında alanın ilk örneklerini her toplumsal yapı, kendi kültürel dokusundaki yapıları kullanarak ürünler ortaya çıkarmıştır. Çocuklara sunulan bu ürünler kimi zaman doğrudan halk edebiyatının ürünleri olurken kimi zaman da halk ürünlerin yeniden uyarlanmasıyla elde edilen ürünlerdir.

İlk bilinçli çabalar İngiltere, Fransa, Almanya ve İskandinav ülkeleri ve ABD’de görülür. Daha çok Robin Hood ve Tom Thumb gibi halk öykülerinden esinlenerek yazılan bu ilk dönem ürünleri, anlatım ve resimler bakımından oldukça yalın, masalımsı öykülerden oluşmaktaydı. Ayrıca Aisopos (Ezop)’un hayvan öykülerinden oluşan fabl türündeki ürünler de çocuklara sunulan ilk kitaplar arasında yer almaktadır. (Kıbrıs, 2010, ss 12)

Bu adımlardan sonraki süreçlerde dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısıyla paralel bir çocuk edebiyatı eğilimi oluşmuştur. Kimi zaman dinlerin diktası kimi zaman dönemin siyasi liderlerinin propaganda silahı kimi zaman da savaş dönemlerindeki karamsarlığın güdümüne giren çocuk ve çocuk edebiyatı, son yüzyıla girildikten sonra daha bilinçli ve çocuğa görelilik ilkesinin kırmızı çizgi olarak kabul edildiği bir yapıya kavuşmuştur.

Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır. (Sever, 2013b, ss 17)

Alanın sınırları her ne kadar geniş tutulsa da çocuğun kendine özgülüğü, algılama sınırlılığı ve kavrayış düzeyi çocuk kitabı yazarını yetişkin yazarına oranla daha temkinli

olmasını gerektirmektedir. Yetişkin edebiyatında ölçüt olarak kabul edilen kurallarla çocuk edebiyatının kuralları arasında farklılığın temel ayırıcı bu yazınsal alanların hedef kitleleridir.

Çocuk edebiyatının teknik yanına değinilmeden önce temel hedefe değinmek gerekir. Bu temel hedef ise “Çocuk nedir?” sorusuna verilecek olan yanıttır çünkü kitap yazılmak istenen çocuğun ne olduğunu anlaşıldığında ürünün nasıl yazılıp kime sunulacağı da belirlenmiş olacaktır.

Çocukluğun iki evresi var: Geleneksel çocukluk, bir. Modern çocukluk, iki. Modern çocuk tasarımı Rönesans’ın en pedagojik ütopyasıdır. Sosyal tarihçi ve psiko-tarihçi Erikson ise çocukluğun kültürel bir oluşum sonucu ortaya çıktığını ve geliştiğini ileri sürmüştü. Yeni çocukluk ise Postman’ın vurgusu ile yetişkinle arasındaki farkları giderek azalan bir çocukluktur. (Şirin, 2012, ss 12)

Çocukluk tarihi boyunca birbirinden farklı tanımlarla tanımlanan ve çocuğa sunulan edebiyat da kimi zaman yetişkin bakış açısıyla olmuş ve çocuğa sunulan ürünler de dayatmadan öteye gidememiştir.

Çocuk edebiyatının bir alan olarak yükselmesinde İngiltere’nin çok etkili olduğu söylenebilir. İlk Çocuk kütüphanesini de 1748’de onlar kurarlar (Güleryüz, 2013, ss 167). Alman eğitimcilerden olan Wolgas, 1896’da yayınlanan “Çocuk Yazının Acınacak Durumu” adlı çalışmasıyla alanında büyük yankılar uyandırdı. Ulusçuluğun ve öğreticiliğin kesin karşısında olan yazar, çocuk kitaplarının birer sanat ürünü olması gerektiğini öne sürer (Güleryüz, 2013, ss 174).

Dünyada bu tür durumlar yaşanırken Türkçe alanında:

Geleneksel okuma yöntemini değiştirmeyi amaçlayan, bilinen en eski kitap Mekteb-i Tıbbiye doktorlarından kaymakam, Kayserili Rüşdü Beyin Nuhbet’ül Etfal başlığını taşıyan 1858 tarihli kitabıdır. Bu kitap da kısmen Elifba Cüzü’nün etkisinden kurtulamamış ve

heceleme yöntemine de yer vermiştir (Güleryüz, 2013, ss 183). Bu çalışmadan kısa bir süre sonra Tanzimat Dönemine denk gelen çalışmalarda hareketlenmelerin görüldüğü bir süreç olmuştur. (...) Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Naci'nin Fransızca'dan yaptıkları fabl çevirileriyle başladığını söyleyebiliriz. Yine bu dönemde Batıda ünlenmiş “Robenson Kruzo (1864), Gulliver'in Gezileri (1872), Seksen Günde Devri Alem (1880) (...) gibi kitaplar Türkçeye çevrilmiştir (Güleryüz, 2013, ss 184).

Ömer Seyfettin'in ortaya çıkış yıllarına baktığımızda Osmanlı'da dağılmanın hızlandığı, Cumhuriyetin kurulması için de gerekli askeri şartların oluşturulmaya başlandığı dönemlere denk gelmektedir. Bu dönemde birçok alanda yaşanan parçalanmışlık, yazarın ürünlerine de yansımış ve yaşamın hemen her noktasında yaşanan karmaşaya değinmiştir.

Ömer Seyfettin kitaplarının yaygınlaşması, kitaplarının yazıldığı tarihten çok sonrasına denk düşer. Seyfettin, şu anda Türkiye'nin neredeyse tüm okullarında okutulan kitaplara sahip olduğu için üzerinde çalışılan yazarlarının başında gelmektedir ve bu çalışmaların yelpazesi hem yetişkin hem de çocuk edebiyatı içerisinde yerini almaktadır. Bu tezin konusunu oluştursan Seyfettin'in eserlerinden oluşturulan örneklemin incelenmesi ve genel geçer çocuk edebiyatı ölçütleri ışığında incelenmesidir. Bu çalışmayla Seyfettin eserlerinin; çocuk edebiyatına uygunluğu, yazarın bu alanın neresinde durduğu, yaygın olmasının doğruluğu ya da yanlışlığının belirlenmesi gibi vargılara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Değerlendirmede temel alınacak ölçütleri içeren alın yazını kitapları temin edilip taranmış, bunlar amaca hizmet edecek şekilde sınıflanmış ve çalışmaya başlanmıştır. Ömer Seyfettin'e ait öykü kitapları alın yazınındaki ölçütler çerçevesinde çözümlenip çocuk edebiyatına uygunluğu incelenmiştir. Bu iki aşamadan sonra ortaya net ifadelerden oluşan vargıların oluşturulmasına çalışılmıştır.

Çocuk nedir.

“Çocuk nedir?” sorusunun yanıtı içinde sadece çocuğun ne olduğu değil çocuk edebiyatının nasıl olması gerektiğine dair özellikleri de içermektedir. Çocuk edebiyatının nasıl şekilleneceği, içeriğindeki durumların kullanım oranını sadece “çocuğun ne olduğundan” yola çıkarak öğrenebiliriz. “Sezai Karakoç, çocukluğunu anlamını ‘çocuklara mahsus çocuklara dair göz ağrısı ile’ sezilebileceğini hatırlatır bize.” (Şirin, 2012, ss 9) Bu bakış; bize yetişkin gözüyle tanımlanmaya çalışılan çocuğun tam olarak anlaşılmayacağını, yetişkinliğin çocukluk bağlamında gözlem eksikliği yaşayabileceğinin altını çizmektedir. Karakoç’u destekleyen bir diğer otorite ise psikiyatrist Kaingtir Kaing: “Çocukları çocuklardan öğrenebiliriz.” (Şirin, 2012, ss 11) Durum bu olunca çocuğun tanımlanması nesnelliğini iyice yitirerek tanımsal sınırlar muğlâklaşmaktadır. Çocuk nedir, ne değildir, ne hisseder, nasıl algılar? ... gibi soruların net yanıtları ile yetişkinlerin tanımlamaları birbirinden uzaklaşmaya başlar. Çocuk yorumuna genel bir değerlendirme getiren Neil Postmandır:

Çocukluk üzerine yapılan psikolojik araştırmaların tümü, temel çocukluk paradigması üzerine sadece yorum niteliğindedir. Hiç kimse çocukların yetişkinlerden farklı olduğunu reddetmemiştir. Hiç kimse çocukların yetişkinliği başarabilmesi gerektiğini tartışmamıştır. Hiç kimse çocuklarla ilgili sorumluluğun yetişkinlere ait olduğuna itiraz etmemiştir. Gerçekte hiç kimse, çocukların bakımı konusunda yetişkinlerin en iyi ve en uygar olduklarına ilişkin bir anlayış olduğunu tartışmamıştır. Modern çocukluk paradigmasının, modern yetişkinlik paradigması da olduğunu söyleriz. (Şirin, 1999’dan akt. Şirin, 2012, ss 10-11)

Psikolojinin kendine bilimsel alanda yer edinmeye başlamasıyla insanın –temelde çocuğun-içsel/bilişsel süreçlerine ilişkin bilgiler de artmıştır.

Albert Einstein, derin fiziksel sezgiler gördüğü çocuğun düşünce biçimini önemli bulmuş ve İsviçreli meslektaşı Jean Piaget’i çocukta fizikî dünya kavrayışını incelemeye teşvik etmiştir. Freud’a göre (ise), çocukluk evresinde olup bitenler bireyin daha sonraki yaşamında duygularında ve kişiliğinde önemli rol oynar. (Houdé, 2006, ss 10)

Sigmund Freud’un yapısal betimlerine dayanan çözümlenmeleri, çocuğun/insanın basit bir canlıdan öte çok karmaşık bir yapıya ve işleyişe sahip olduğunu saptamıştır. Özellikle insanın psikolojik temelini 0-6 yaş aralığında oluştuğunu ve ileriki yaşlarda belirleyici olanın bu dönem olduğunu vurgulaması kendinden sonraki araştırmacıların bu yaş dönemine eğilmesini sağlamıştır. Sezai Karakoç’a kulak verdiğimizde Freud ile örtüşür bir fikre sahip olduğunu görmekteyiz: “Bir insanı al; onu çöz çocuk olsun.” (Şirin, 2012, ss 79)

Önceki dönemlerde –özellikle Anadolu/Ortadoğu kültüründe- yetişkin ile çocuk arasında bulunan ayrım günümüzde günlük yaşam alışkanlıklarının değişmesiyle kimisine göre bozulmaya uğramış kimisine göre ise olması gereken yöne çevrilmiştir ama var olan gerçek de şu ki yetişkin ve çocuk davranışsal olarak gittikçe birbirine benzeyen değişik ebattaki iki varlık olmaya başlamıştır. Televizyonda size ve çocuğunuza ait ayrı ayrı şeyler yoktur. Her şey herkes içindir. Çocuk, yetişkinler dünyası içinde adeta kaybolmuştur (Şirin, 2012, ss 110). Televizyonun yaşamın her alanına girmesi onu ailenin bir üyesi konumuna getirmiştir. Bu yeni aile üyesinin renkli ve sesli olması, farklı izleme seçenekleri sunması gibi etmenler onun günlük alışkanlığın vazgeçilmezi olmasını beraberinde getirmiştir. Bu vazgeçilmezlik, beraberinde bireylerin aynışmasını da getirmiştir.

Çocuğa ait kavramlaştırmayı yapabilmek için önce çocuğu özne durumuna getirmek gerekir. Çocuk üzerine düşünmenin ilk şartı da budur. Ayrıca, kavramlaştırma yapılmadan özneye yönelik felsefi açılıma ulaşma şansımız da yoktur.

Kavramlaştırmayı gerçekleştirmemiş toplumlarda kaçınılmaz olarak genelleştirme eğilimi hâkim olur. Her şey basitleşir. Basitleşme ise hayatın anlamını çözmeyi zorlaştırdığı gibi düşünce gelişimini de engeller. (Şirin, 2010, ss 19)

Özellikle nominalizmin ağır basmaya başladığı Türkiye’de Şirin’in de vurgulamak istediği nokta şu ki içi bağlamına göre doldurulamayan kavramlar, bir süre sonra ilgili ilgisiz bir yığın bilginin hücumuna uğruyor. Bir süre sonra içi ile dışı ayrı bir yapıyla karşı karşıya kalıyoruz. Nitekim çocuk kavramına baktığımızda kavramın, çocuk merkezli olmayan bir bakış açısına sahip olduğu görülecektir.

Çocukta ve yetişkinde aklın niçin “hayır dediğini” (ketlediğini) bilmek ya da –daha doğrusu- hissetmek, her şeyden önce duygu, entelektüel bir duygu, bir zihin teorisi biçimidir (naif de olsa) ve Piaget’in dediği gibi, sadece bir mantıksal hesap değildir (Houdé, 2006, ss 126).

Yetişkinlerin çocuğa yönelik “sen bilmezsin” sözün altında çocuğu yetersiz görmekte olan olumsuz yetişkin bakış açısı vardır. Çocuğun gözüyle bak(a)mayan yetişkin, onun ne istediğini de anlamaz ya da anlayıp anlamama çok önemli değildir. Montaigne, yüzyıllar önce belirttiği gibi “Çocukların oyunu, oyun değil en ciddi uğraşıdır.” (Yörükoğlu, 2014, ss 66) Montaigne’in bakış açısıyla bakıldığında küçük çocukların yemek saatinde bile oyuna devam etmeleri, oyuncakları ellerinden alındığında ya da oyunları bozulduğunda neden büyük tepkiler verdikleri anlaşılır durumu gelecektir. Çocuk, oyuncağının elinden alınmasını (ya da oyundan alıkoyulmanın) kendi sınırlarına/düşüncelerine yapılan bir saldırı olarak algılamakta ve kendini korumak için savunma /saldırı konumuna geçmektedir ama yetişkin bakış açısı daha önce Şirin’den aktardığımız gibi olayı genelleştirerek bu varoluşsal tepkiyi “yaramazlık” gibi bilimsel nedenselliğe bağlanamayan bir duruma bağlayarak çocuğu anlamamaya devam etmektedir.

Bir yuvada çocuklara anne resmi çizmeleri söylenmişti. Çocuklardan biri pörtlek gözlü, fırlak dişli ve diken saçlı bir kadın çizmişti. Öğretmen kendini tutamamış ve gereksiz olan şu tepkiyi göstermişti: “Böyle anne çizilir mi?” çocuğun yanıtı hazırdu: “Çizilir ya! Ben, çocuğunu döven kızgın bir anne çizdim!”. (Yörükoğlu, 2014, ss 198)

Öğretmenin burada vermiş olduğu tepki çocuk bakış açısından uzak, yetişkin merkezli ve klişedir ancak çocuk annelik görevine yetişkinlere nazaran daha nesnel yaklaşabilmiş ve tarafsız bir gözlem yapabilmıştır.

Goethe: “Olgun insan kendine gülebilen insandır.” (Yörükoğlu, 2014, ss 16) Çevrede edindiğimiz izlenimlerden yola çıktığımızda insanların; öz eleştiriden uzak, katı ve hatalarını örtmeye eğimli bir yanı olduğunu görürüz. Bu yapıdaki insanların, çocuklarla aynı ortamı paylaştıkları göz önüne alındığında çocuk bakış açısının oluşmasının zorlaşacağı söylenebilir. “Davranışların en bozuk olan çocuklar, öğüdün ve dayağın en bol olduğu evlerden çıkar.” (Yörükoğlu, 2014, ss 228) Yörükoğlu’nun bu tespiti bireylerin istenmeyen davranışların temeline ilişkin nedenselliğe ışık tutmaktadır.

İki yaşında bir çocuğun istediğini elde edemeyince ağlaması, yere yatıp tepinmesi o çağ için olağandır. İsteklerini yaptırmak için tepinen bir erişkine ise dengesiz bir kişi gözüyle bakılır. Bu nedenle çocuk davranışını erişkin davranışına göre değerlendiremeyiz. Çünkü çocuk erişkin insanın küçük örneği değildir. (Yörükoğlu, 2014, ss 21)

Çocuk yetiştirmede en sık yapılan yanlışlıklardan bazıları çocuklardan akıllı, uslu, saygılı, büyükler karşısında hareketlerine dikkat etmesi gibi çocuk için soyut kalan davranışlar beklemek çocuğun bocalamasına neden olabilmektedir çünkü çocuğun algı dünyasında büyüklerin davranımlarına ait sosyal şemalar yoktur. Çocuk, kendisine yöneltilen yönergelerden kendisinden beklenen davranış yönünü kestiremeyebilir. Bu sözler, çocuğa

göre olmadığı gibi çocuk ve yetişkinler arasındaki iletişimsel durumları zamanla ortadan kaldırmakta ve bir süre sonra ilişki biçimi sadece şiddete ve kaba söze evrilmiş olacaktır.

“(…) saldırganlığın ve kargaşanın egemen olduğu bir toplumda, dengeli kişi, uzun süre dengesini koruyamaz.” (Yörükoğlu, 2014, ss 19) Birey, bu kargaşa ortamından kendini soyutlamaz ve bir süre sonra toplumun genel işleyişine kendini kaptırmış olarak görür. Bu tür toplumlarda artık üretilen kitap, oluşturulan şehir yapısı, kurulan iletişim ağı şiddet sarmalının etkisinde kalır ve şiddet temel iletişim biçimi olur. Katı kurallar, insanda kaçamak yapmak ve boşluklardan yararlanmak eğilimi doğurur. Denetim gevşeyince de kuruldu sanılan düzen dağılıverir. Baskıcı yönetim altında yaşayan toplumlarda bunun örnekleri sıklıkla görülür. Her baskı döneminin ardından bir kargaşa ve başkaldırma dönemi gelir (Yörükoğlu, 2014, ss 197).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Ortadoğu, sömürgeci kurbanlarından olan Afrika ve bu iki bölgeye çeşitli yönlerle benzeyen dünyanın diğer alanlarında yukarıdaki alıntıyı örnekleyen bolca örnek çıkarılabilir. İnsan davranışlarının değerlendirilmesi her ne kadar bilimsel betimlemelerle yüzde yüz olarak açıklanamasa da bazı şartlar altında yaşayan insanların benzer davranış kalıpları ortaya çıkabildiği söylenebilir. Bu tür toplumlarda yaşayan bireyler geleceğe umutla bakmak istese bile sık sık yaşanan olağandışı olaylar umutların bitmesine veya ertelenmesine yol açmaktadır. Birey, geleceği yok edildiği için geçmişe sığınır. Özellikle çocukluğunun güzel geçtiğini ve “keşke çocukluğuma dönebilsem” gibi kaçış cümleleri kullanılmaya başlanır.

Yaygın bir kanıya göre, çocukluk yılları kaygıdan uzak, mutlu yıllardır. Gözlemler bu inanışın gerçeği yansıtmadığını kanıtıyor. Gerçekte çocukluk, korkular, yoksunluklar ve bunalımlarla dolu olabilir. Çocukluğu mutlu bir dönem olarak anımsamak, erişkinlerin o çağla ilgili birçok acı yaşantıyı bilinç dışına gömmelerinden meydana gelir. (Yörükoğlu, 2014, ss 24)

Bu davranım biçimi çocuğun ortaya çıkarılabilir ve geliştirilebilir yönlerinin bastırılmasına neden olabilir. Bu bastırım beraberinde kişilik sorunlarını da doğuracaktır.

Çocuklarla içtenlik esasına dayalı bir iletişim tesis etmek istiyorsanız, öncelikle boş tehditler yağdırmayı bırakmanız gerekecektir. Ardından takip ederek, sözümüzün dinlenmesi yerine sadece “bırak şu bilgisayarda oyun oynamayı, dersinin başına geç” şeklinde 3-4 kez uyarır halen çoğunuzun dinlemediğini gördüğümüzde “Beni hiç dinlemiyorsun, bıktım artık, nasıl bir çocuksun sen!” diye bağırarak anne-babalık yaptığımızı düşünürüz. Söylediğimizin ardından hemen gerekli izlemeyi yapar ve futbol tabiriyle, çocuğu her topuna girmeyip aradaki ilişki düzeyini düşürmezsek önemli bir iletişim mevzisini kazanmış olacağız. (Yolcuoğlu, 2012, ss 90)

Dar anlamda disiplin derken, kişinin yaşadığı toplumdaki kurallara uyması anlaşılmaktadır. Geniş anlamda disiplin çocuğun gelişiminde büyükler tarafından örgütlenen bir yaşam düzenini ifade eder (Tezcan, 2012, ss 41). Bu tür sorunların ortadan kaldırılması için sistemli bir plan rehberliğinde hareket edilerek uzun vadede istenmeyen davranışların bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Modern eğitim sistemi, ezbercilik yerine araştırmacılığı teşvik etmeli, var olan yasaları ortaya çıkan sistem gereksinimlerine uygun sürekli revize edilmeli, kaynakları etkili biçimde kullanarak, bilim insanları yetiştirme iddiasını öncelikle örgütsel yaşamın gerekliliklerine uygun olarak yerine getirebilmelidir. Ortaya çıkan gereksinimlere yönelik değişikliklerin ve iyileşmelerin süratle sağlanabilmesi, sistemin aktörleri olan öğrencileri ve öğretmenleri, bir bütün olarak pozitif yönde etkileyecek, gelişmesinin önünü açacaktır. (Yolcuoğlu, 2012, ss77)

Tüm deneyimlere, varılan olgunluk noktası, onlarca yıldır oluşturulan bilgi havuzuna rağmen yetişkinin çocuk üzerindeki bilinçsiz yıkıcılığı etkisini yitirmemiş hatta daha da

artmıştır. Televizyon, oyuncak endüstrisi ve kalitesiz çocuk edebiyatı ürünleri, çocukluğun çocukluk yapısını bozmuştur.

Tüm çocukluk boyunca süren bu yetişkin kimliğini alma, bir yerde kendi içindeki çocuğu yavaş yavaş öldürmektedir. Endüstriyel toplumların yetişkin insanları, çocukluğun tüm belirgin niteliklerini yitirdiler: oyun, merak, şaşırma yeteneği, oyun ve fantezi yeteneği. Artık o ruhsal ve duygusal açıdan ne yetişkin bir birey ne de çocuktur; endüstriyel ürünlerin artıklarıyla fantezi yaşamını besleyen edilgen ve suçluluk duygusu içinde bir insandır, oyun biçimleri yozlaşmıştır (loto, sportoto vd.), etkinliği makineleşmiş bir çalışmadır ve saldırgan eyleme geçebilir (...). (Meriç, 1999'dan akt. Şirin, 2012, ss 29)

Gérard Mendel'in karamsar tablosuna Postman da hem fikir olmuştur: "Çocukluk fikri, XVI. yüzyılda oluşmuştur ve günümüzde de ortadan kaybolmaktadır." (Meriç, 1999'dan akt. Şirin, 2012, ss 30) "Çocukluk bir değişim sürecidir." (Şirin, 2012, ss 86) Bu değişimin nasıl oluştuğu ve kimin eliyle yapılacağı o dönemin tüm bileşenlerince şekillendirilir. Ekonomik durum, evrensel ve yerel etkiler, dönemsel ideolojiler o dönemin çocuklarına verilecek eğitimin doğrudan etkileyicileridir. Etkileyicilerin bu kadar büyük çapta olmasından kaynaklı çoğu zaman nitelikli bir çocuk eğitim kültürünün oluşturulması kontrol edilemez durumlar yaratmaktadır. Çocuğun kişiliği varoluşçu kültür ortamında oluşmaya başlarsa kendini kolay tanıyacak, fark edecek ve keşfedecektir. Eğer çocuk korku kültüründe yetişiyorsa potansiyeli ne olursa olsun kalıplaşmaktan kurtulamaz (Şirin, 2012, ss 167).

Yeryüzünde hangi kültür ortamının daha iyi ya da daha kötü olduğu gibi bir sınıflama, kimi zaman toptan ret ya da kabule götüreceği için başvurulmaması gereken bir bakış açısidir ancak daha alt düzeyde varlık gösteren yöntemlerin işlerliği tartışılabilir. Kimi zaman karşımıza: Çocuklarımızın geleceğine ne kadar yatırım yapsak azdır ve bu yatırımın temeli

onlara göstereceğimiz ilgi, sevgi ve ayıracağımız “kaliteli vakittir.” Yani onlarla ilgilenmek ve iletişime girmektir (Saygılı, 2011, ss 14). Anlayışına sahip bilinçli adım atan bireyler varken kimi zaman da:

Aşırı koruyucu anneler, çocukların risk alma ve keşfetme isteklerini bastırabilir. Ayrıca bu davranışlara maruz kalan çocuklar, diğer çocukları ve onların ailelerini korkunç ve dehşet verici olarak değerlendirirler. Annenin dünya hakkındaki endişelerini bu şekilde çocuk da zamanla benimser. Çocukta fiziksel rahatsızlıklara yatkınlık, güvensizlik ve utangaçlık, okul korkusu başlayabilir. Bu çocuklar yetişkin birer yetişkin haline geldiklerinde kendilerini düzgün ifade edemezler ve kendi iradeleriyle karar alamazlar. (Saygılı, 2011, ss 63)

gibi son derece kaygı verici sonuçlar doğuran yaklaşımlar da vardır.

Çocukluk, geçmiş iki ya da üç yüzyılda ortaya çıkmıştır. Geleneksel kültürlerde çocuklar, uzun bir bebeklik döneminden doğrudan doğruya topluluk içindeki rollerini yüklenmeye geçmekteydiler. Ariès, gelişmenin ayrı bir aşaması olarak “çocukluğun”, ortaçağda var olmadığını ileri sürmüştür. Ortaçağ Avrupasına ait resimlerde çocuklar, olgun yüzleri ve kendilerinden daha büyüklerle aynı stil giysileri olan “küçük yetişkinler” olarak sergilenmekteydiler. Ayrı oyunları ya da oyuncakları yoktu. Çağcıl toplumlardaki değişmelerin bir sonucu olarak çocukluğun bir kez daha kendine özgü niteliğinin bir kez daha azaldığını ileri sürmüşlerdir. Örneğin çok küçük çocuklar bile yetişkinlerle aynı televizyon programlarını izlemektedirler. Bu husus da onların erken yaşta yetişkin dünyası hakkında önceki kuşaklara oranla daha fazla bilgi sahibi olmalarına yol açmıştır. (Tezcan, 2012, ss 3)

Bu bilgi düzeyi çocuklara yaşam pratiği açısından kimi olumlu katkılar yapacak olsa da çocukların çocuk olmaktan ötürü yaşayacakları gelişimsel dönemlerden bazılarının atlanılmasına neden olacaktır.

Kitle iletişim araçlarının en etkin ve popüler olanlarından TV ve video izleyen çocuğun derslerini ihmal etmesi, okul başarısını olumsuz etkilemesi, erken yaşta cinsel duyu ve davranışlara aşırı ilgi göstermesi, motor gelişimini olumsuz etkilemesi, edilgenlik, bireycilik, arkadaş ve oyun gruplarından uzak kalış gibi sonuçlar doğurmaktadır. Kuşkusuz TV'nin çocuğun ve gencin bilinçlenme, bilgi edinme gibi olumlu etkileri de söz konusudur. Fakat bu araçların olumsuz etkilerini mümkün olduğu kadar aza indirme yollarını aramalıyız. (Tezcan, 2012, ss 34)

Çocuk konusunda yapılan en önemli yanlış ise bütün çocukları eşitleyen ve aynı fotoğraf içinde görme tutumudur. Bizdeki genel çocuk tutumunun da büyük oranda tek tipleştirici yaklaşıma dayandığını söyleyebiliriz (Şirin, 2010, ss 87). Şirin'in bu yaklaşımı kuşkusuz geçmişten beri kültürel yapımızda var olan bir durumdur. Çocuk denen bir canlının varlığı kabul edilse de çocuğa yönelik uygun bir yöneliş doğmamıştır ve çocuklar büyüklerin dünyasında kendilerine uygun olması gerekeni değil kendilerine uygun görüleni yaşamaktadırlar.

M. Mead, Culture and Commitment isimli çalışmasında artık yetişkinlerin gençlere danışman ve akıl veren kişi olarak hizmet edemediği yeni ve hızlı biçimde değişen ve enformasyona serbestçe sahip olunan bir dünyaya girdiğimizi ileri sürer. Ona göre gençliğin, kendisinden daha fazla şey bilen yetişkinlerle karşılaşma söz konusu değildir. Postman, artık kuşak farkı ortadan kalkmış gibi. Şimdilerde "Deneyim" değil, "Bilgi" değerlidir. Böyle olunca deneyim azaldı. O zaman bilgiye sahip her iki kuşak için benzerlik ortaya çıktı. Bilgi çağı ve medyanın desteklediği popüler kültür, kuşak farkını

ortadan kaldırdı. Böylece yetişkin çocuk-çocuklaşmış yetişkin gerçeğiyle karşılaşıyoruz. (Tezcan, 2012, ss 110)

Özellikle medya ve internet gibi çok katılımcılı, etkileşime açık ve yaygın olan hizmetlerin çoğalması düşünsel yok ediş unsurunu en fazla çocukların üzerinde etkisini hissettiriyor. Çocuk artık oyunun içine girip yorulan değil oyunu dışarıdan izleyen edilgen bir varlıktır.

Çocukluğun ortadan kaldırıldığı bir diğer unsur ise yanlış sistemler üzerine kurulan eğitim sistemleridir. Türkiye gibi kalabalık ve dünya sahnesinden merkezi bir yer edinmek isteyen bir ülke bile sıklıkla sınav sistemlerini değiştirmekte ancak her geçen gün işler daha çok karmaşıklaşmakta ve sınavların adı ne kadar değişse bile özlerinin aynı olması –yani ezber olması- mevcut sorunların artarak devam etmesine neden olmaktadır. İvan İllich, fabrikalara işçi gönderen sistemin, okullara da öğrenci yollayarak her şeyin standartlaştırdığını, her farklılığı törpülediğini, her kabiliyeti söndürdüğünü bar bar bağırırken “Okulsuz toplum” diye mi çırpınıyordu acaba? (Şirin, 2012, ss 22). Bizim gibi daha okuryazarlık düzeyine tam geçememiş toplumlarda okulsuz bir toplum kavramı üzerinde tartışılacak bir düzeye gelmemiş olabilir ama okulun kimi durumlardaki işlevsizliği ya da bozuk işlevi, bireysel ve toplumsal sorunlar doğurabileceği olasılığını her zaman canlı tutmaktadır.

Locke’un öncülüğündeki Protestan çocukluk anlayışında çocuk “biçimlenmemiş bir kişidir”dir. Rousseau’nun öncülüğündeki romantik görüşe göre ise çocuk “bozuk biçimli yetişkin”dir (Şirin, 2012, ss 25). Yeni çocukluk, anne-babadan önce çocuğun her şeyi bildiği anlamı da içeriyor. Anne-babadan daha çok iletişim aracı kullanmayı özendiren, tüketime dayalı enformasyon çağında çocuklar bir şeyler hakkında az şey bilen, her şey hakkında çok

şey bilen anne-babalar gibiler (Şirin, 2012, ss 24). Görüşlerin dillendiriliş tarihi arasında uzun yılların olmasına rağmen ortaya çıkan temel nokta, çocukluğun olmadığıdır.

İki yüz yıllık bir olgunlaşma dönemi yaşayan çocukluk tasarımı, bütün büyüünü televizyonla yitirerek, yetişkinlerin egemenliği altına girmiştir. Zaten çocukluk sahih bir tasarım olamamıştı (Şirin, 2012, ss 30). Türkiye’de çocuk henüz özne durumuna gelememiştir ve toplumsal aklın çocuklar için harekete geçirilmesine yönelik politikalara hazırlıklı değildir (Şirin, 2012, ss 38). Türkiye’nin uzun dönemdir süregelen sosyal sorunları rehabilite edememesi kendini en çok çocuklarda hissettirmiştir. Çocukluğun tarihsel betimlemesini yapan Maurice Blanchot ise çocukluğun tükeniş durumuna değinmez: Çocukluk dediğimiz insanın altın çağı, 19. Yüzyıla kadar açılmamış olduğundan, çocuk, görkemli olduğu halde henüz ancak bir imgenin parıltısını yansıtan ışın olan bir ışık içinde yıkanmış gibidir (Şirin, 2012, ss 142). Blanchot her ne kadar –kuşak farkından olsa gerek- değinmese bile çocukluk her gün tükenmekte olan değerli bir evredir ve bu evrenin yitimi diğer evrelerin de bozulmasına neden olacaktır.

Çocuklarımıza H₂O’nun su formülü olduğunu öğretmeyi haklarını öğretmeye tercih ettik. Ne işe yaradı bu? Biz çocukların kalplerini kırdık, onlar camları (Şirin, 2010, ss 9). Şirin’in kastettiği durum Türkiye’deki eğitim sisteminin ezberci eğitim mantığındaki ısrarını ve bireyin okul yaşamından sonra dışarıya yaratıcılık özelliğini yitirmiş olarak çıktığına dikkat çekmektedir. Dünyadaki eğitimsel durumlarda meydana gelen olumluluklar ve yeni yöntemlerin oluşturduğu verimli yaşantıların dışında yaşamına devam eden bir sistemle sürdürülen Türkiye eğitim sistemi, sık sık yapılan kökten, kalıcı olmayan ama bir o kadar da getirisiz politikalarla yoluna devam etmektedir.

“Gecikmiş bir düzeltme çocuğu kurtarmaya yetmeyecektir.” (Şirin, 2010, ss 14)
Nitekim Türkiye toplumuna bakıldığında ortaya çıkan duygu kırılmaları, istenmeyen olaylar

ve girilen dar boğazlar zamanında yapılan yanlış adımların ve artık düzeltilemeyecek sonuçların sonucudur.

Kütüphanelere giden çocuk sayısının her geçen gün azalmasının birçok nedeni özetle şöyle sıralanabilir: Türkçe öğretiminin temel amacı okur yetiştirmek olduğu halde, okuma alışkanlığı edinemeyen kuşaklar yetiştiriliyor. Çünkü çocuklar ders kitaplarına bağımlı bir anlayışla yetiştiriliyor. Okul ortamı kitap okuma alışkanlığında etkili olamıyor. İletişim araçlarının daha etkili olduğu ise sorunun göz ardı edilmesinden başka bir anlam taşıyor. Kitap kültürü, okul çağında davranışa ve bilince dönüşmezse çocuk, iletişim araçlarının oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Yirmi yıllık gözlerime dayalı olarak çocukların hala en çok okuduğu beş kitabı şöyle sıralayabilirim: Nasrettin Hoca Fıkraları, Keloğlan Masalları, Kaşığı, Dede Korkut Hikâyeleri, La Fontaine'den düzyazı çevrilmiş fabllar. Bu kitapların ortak yönleri ise hiçbirinin çocuklar için yazılmamış olmalarıdır. (Şirin, 2010, ss 121-122)

Çocuğa ilişkin tarihsel bakış açısının ilk fikirsel oluşumlarına baktığımızda çocuğun yetişkinin gözündeki tanımlamasına ilişkin bir izlenimimiz oluşacaktır.

Gelişim araştırmalarında, uzun yıllar çocuk, yetişkinin minyatürü olarak algılanmıştır. Farklılığın sadece fiziksel özelliklerden kaynaklandığı görüşü benimsenmiş ve gelişim aşamalarından bahsedilmemiştir. Daha sonra Locke, çocuğun kendine özgü olduğunu, yetişkin minyatürü olmadığını ancak yetiştirme ve eğitim ile yetişkin gibi davranacağını savunmuştur. Locke'a göre organizma doğuştan boş bir levha gibidir ve çocuğun beyninde oluşan her ne ise o da tamamen öğrenme ve tecrübe ile oluşmuştur. Daha önce Plato, Descartes ve diğer filozoflar bireyin doğuştan getirdikleri özellikler üzerinde dururken, Locke gelişimde bu özellikleri kabul etmesine rağmen çevrenin etkisi, bağ kurma, taklit, ödül ve ceza gibi pekiştiricilerle yani öğrenme ile gelişimin oluştuğunu

savunmaktadır. Öte yandan Rousseau da Locke gibi çocuğun ayrı birey olduğunu kabul etmekle birlikte çocuğun boş bir levhadan oluşmadığını savunmaktadır. Rousseau, çocuğun kendine has duygu ve düşünce şemalarının olduğunu ve doğanın kanunu gereği bunların zamanla değiştiği, daha karmaşık bir hale geldiğini ifade etmektedir. Bu nedenle de çocuk, doğası gereği farklı aşamalarda farklı özellikler ve beceriler geliştirecektir, çevre çok da önemli değildir. Ancak bazı gelişim psikologları Rousseau'nun aksine bireyin sosyal dünya ile etkileşim içinde ve bu dünya içinde geliştiğini ifade eder. (Yeşilyaprak, 2004, ss 31)

Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Edebiyat.

“Yemeğe çağrı’, ‘nefsi terbiye’, ‘iyi ahlak’ anlamları yatmaktadır.” (Alpay’dan akt. Nas, ss 20) Tanımlıyla tanımlanan edebiyat günümüzde artan düşünsel çeşitliliğe, ideolojik bölüntülerin artması ve buna benzer değişimler çerçevesinde tanımı dönüşüm geçirmiştir. “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.” (TDK, 2005, ss 600) Malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan, duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyaları, soyut ve somut değerleri anlatmak üzere kelimelerle meydana getirilen sanattır (Macit ve Soldan, 2004’ten akt. Kardeş ve Alp, 2013 ss 2). Edebiyat, insan ve yaşam gerçekliğinin, sanatçının düşsel-düşünsel çabası ve dilin anlatım olanaklarıyla yeniden biçimlendirilmesi eylemidir (Sever, 2013a, ss 177). Edebiyatın tanımını yapan birey sayısı artıkça edebiyata ilişkin olan tanım da buna paralel olarak artmaktadır. Bu da edebiyatın bakış açısıyla ilintili bir alan olduğunu göstermektedir. Eskiye gidildikçe tanım daha da keskinleşen edebiyatın günümüzde artık tanımlara sığmadığı, sınırsızlaştığını ve

tekelci tanımlarla sınırlı olmaktan çıktığını görmekteyiz. Bu değişimin dönemin bütünsel bağlamıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz çünkü edebiyat bir bağlam etkinliğidir.

Çocuk edebiyatı.

Çocuğun ne olduğuna ilişkin toplumdaki topluma ya da sosyal gruptan bir diğer sosyal gruba değişiklik görülürken bu tanımsal ve uygulanımsal farkın çocuk yazınının tanıtımında da ortaya çıktığını ve sınıflamaların oluştuğunu görmekteyiz.

Anton Çehov'un ünlü sözü şu: Çocuk edebiyatı, yetişkin edebiyatı diye bir ayrım yoktur. Varsa bile bu ayrım aspirin ile çocuk aspirini arasındaki kadar bir ayrımdır, yani yarım doz ayrımdır. Bu ölçü ayrımından anlaşılacak; yalınlık, kısa tümce, sözcüklerde sınırlılıksa doğru, kuşkusuz. Ama çocuk klasiği olmuş yapıtları kesip kuşa çevirip çocukların önüne koymaksa, yanlış bu. "Bana sorarsanız" diyor Erdal Öz, "çocuklar için kitapların en zararlısı, en tatsızları işte bu kitaplardır." (Nas, 2004, ss 34)

Gerek Çehov gerekse Öz çocuk edebiyatını belirli sınırları olan tanımlara sığdırmamalarına karşın bir çerçeve etrafında konumlandırmışlardır. İkisinin burada birleştiği nokta, konu sınırlaması değil daha çok biçimle ilgilidir. Bu da göstermektedir ki hem Çehov hem Öz, çocuk edebiyatında konu serbestliğinden yanadır çıkarımına varabiliriz.

İki yaşından başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç ve algılama düzeylerine uygun bütün nitelikleri kapsar (Şimşek, 2012, ss 42). Çocuk edebiyatında yaşlara göre dönemsel farklılıklar meydana gelmektedir ancak bunun temel noktası olan çocuğa görelilik geçerliliğini ve gerekliliğini korumaktır.

"Çocukların büyüme ve geliştirmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat" olarak ifade edebilir (Şirin, 1994'ten akt. Güleriyüz, 2013, ss 79). Şirin ile hemfikir

olan bir diğerk düşünür de Sedat Sever'dir: Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliğı olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeyini yükselten ürünlerin adıdır (Sever, 1994'ten akt. Gülerüz, 2013, ss 79). Çocuk edebiyatı, sadece çocuğı anlamakla ya da çocuğın eğlenceli vakit geçirmesiyle kalmıyor aynı zamanda onun mevcut durumunda daha ileriki bir aşamaya taşımaya ve bilişsel bir atılım yapmanın yolunu açmaktadır.

Çocukları "okuma, dinleme, izleme" etkinlikleriyle özgün sanat eserleriyle buluşturarak estetik, duygu ve düşüncelerini beslemek, geliştirmek, derinleştirmek, üst düzeyli yaratıcı enerji kullanarak duygu, düşüncelerini "sözle, yazıyla, görsellerle, müzikal oyunlarla ifade etme süreci" olarak tanımlayabiliriz (Gülerüz, 2013, ss 88). Çocuk edebiyatına kozasını yeni yeni ördüğü dönemlerde yüklenen tanımla günümüzde ulaştığı tanımlama sadece çocuk edebiyatına ilişkin bir değışim değıl, eğitim sistemlerinin geçirdiğı değışimlerin de bir etkisidir. Çağcıl eğitim yorumlarıyla Gülerüz'ün tanımı birbiriyle örtüşmektedir.

İçindeki çocuğı yaşatmayı bilen, içindeki çocuğın bakışını, duyarlılığını edebiyata ve sanata en yalın ve içtenlikle yansıtabilen yazarın ve sanatçının eseri çocuksu edebiyat ve sanattır (Şirin, tarihsiz, ss 46). Şirin'in de vurguladığı gibi çocuk edebiyatının özü, çocuğa göreliliğın dozunu tutturabilmektir. Biçem, kelime sayısı, baskı kalitesi, resimleme çocuk kitaplarının bileşenleridir ve kitapta bu özelliklerin nitelikli olması kitabın okunabilirlik katsayısını artırır ancak bunların hiçbiri kitapta çocuk bakışının varlığı kadar başat bir etkiye sahip değıldir.

Marc Soriano: İnsanoğlunun vücut ve düşünce yapısı evrenseldir; ancak her insan bütün yaşamı boyunca evrensel yaklaşımları, kişisel geçmişi ve ülkesinin geçmişi ile

yoğurmayı bilmelidir. Çocuk kitabı, belirli bir toplumdaki bir yetişkin ile aynı topluma ait olan ve yetişkinlerin bilgi ve deneyimlerden ve duygusal olgunluktan yoksun bir çocuk arasında bağ kuran bir bildiri, bir tarihsel iletişimdir. (Şirin, 2007b, ss 22)

Saoriano, çocuk edebiyatının işlevini bir nevi köprü görevi gördüğünü ve bunun iki farklı bilişin tanıştırılması olarak algıladığına ulaşabiliriz.

Çocuk gerçekliği, çocukların gerçekleşmiş gibi alımladıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır (Dilidüzgün, 1996'dan akt. Şirin, 2007b, ss 39).

Gerçekçi çocuk kitaplarının sınırlarını, olması muhtemel olaylar, yani gerçek hayatta olabilirlik koşulu çizer. Aynı zamanda, bütün olaylarda mantık düzleminde bir yaklaşım ve anlatım olmalıdır. Bunun ötesinde, gerçekçi çocuk kitaplarının çocuğun yaş ve dil yetilerini, düşlem boyutunu aşmayacak nitelikte olup, kitapta ele alınan konuların, olayların belli bir bütünlük ve bağlantı içinde sunulması gerekiyor. (Dilidüzgün, 1996'dan akt. Şirin, 2007b, ss 39)

Gerek Dilidüzgün gerekse Schneider'in vurguladığı nokta çocuk bilişinin dikkate alınarak ürünlerinin oluşturulmasıdır. Ürünlerin çocuğun ölçüt alınarak yaratılması, çocuğa göreliğin düzeyini yükseltecektir.

Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilen, okunabilen, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür (Şirin, 1998'den akt. Güleç ve Geçgel, ss 1). Şirin, içeriksel sınırlar koymasa da çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından bir parça ancak kendi hassasiyetleri olan bir alan olarak betimlemektedir.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 17). Yetişkin

edebiyatında kitap; bilişsel, duyuşsal ve algısal alanların genişlemesi örtük amaçken kitap okumanın önde gelen okuma amaçlarından biri kitabın zevk vermesi amaçlanır. Çocuk edebiyatına bakıldığında ise zevk almanın yanında amacın çocuğun gelişimsel dönemlerine katkı yapması beklenmektedir.

Çocuk edebiyatı hakkında olumlu düşüncelerin yanında olumsuz görüşler de bulunmaktadır. İnsan hayatında çok kısa bir dönem kapsadığı için, bu dönemde elde edilen tecrübeleri önemsiz gören kimi araştırmacılar, çocukluk döneminin kişilik gelişimi açısından diğer dönemlerden daha önemli olduğunu göz ardı etmiş oldular. Kimileri de, yetişkinlere göre yazılmış eserlerin basitleştirilmiş ve kısaltılmış şekillerinin çocuk edebiyatı olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşü savunanlar, çocuğun kendilerinden farklı, minik bir yetişkin olarak görülmesini isterken, çocuğun kendilerinden çok değişik bir ruh dünyasına sahip olduğunu görmezlikten geldiler. (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 16)

Çocuk edebiyatı var mıdır, yok mudur? Çocuk kitaplarını çocuklara uyarlasak olur mu, olmaz mı? Çocuk yetişkinin küçültülmüş kopyası mı? gibi sorulara verilmiş ve verilecek olan yanıtlar her dönemin bağlamına göre değişebilir ancak esas çizgi şudur ki çocuk, kendisini içinde bulduğu kitabı eline alır.

Çocuk Edebiyatı Türleri

Çocuk yazını türleri, barındırdıkları konu içerikleri ve içeriklerin işleniş biçiminden ötürü okuyuculara geniş yelpazeli bir okuma seçkisi oluşturmaktadır. Bu seçki, çocuğun özgün okuma yönelimine yardımcı olan bir yön oluşturmaktadır.

Masallar basit, kurgular altında, sembolik, metaforik anlatımları altında ideolojik oyunlar da oynar. Fantastik ve eğlendirici, eğitici, yönleriyle, masal hem geriye bir

hem de ileriye, hem şimdiye söyleyecekleri olan bir türdür. Masalın ne söylediğini bilmek, onun işlevini belirgin hale getirmek ancak onun olumlu eğitimsel araç olarak kullanılmasını sağlar, yoksa raslantısal olarak kitaplara geçmiş ya da tüm dünyada kabul görmüş ve yaygınlaşmış evrensel, geleneksel masallarla masal türünü güne ve geleceğe taşımak insanlığın masal koleksiyoncusuna haksızlık değil midir? (Çevirme ve Ayan, 2015, 399-402)

Masalın gönderimsel öğeler barındırması onun çocuk yazını için kullanılmasını uygun bir konuma getirmektedir. Bu konunun kullanımı, eğitsel amaçla işlenecek masalın dönüştürülerek çocuk dünyasına/algısına uyarlanmasıyla yapılabilir. Seçilecek olan masalların hedef kazanımlar çerçevesinde kümelendirilmesi, masallardan alınacak eğitsel verimi arttıracak bir diğer unsurdur. Böylelikle doğru masal, doğru okurla eşleştirilmiş olur.

Masal, bütünüyle düş (hayal) olan, genellikle olağanüstü olaylara, zaman zaman da doğaüstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha vb.) yer verilen; ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa anlatılarak sürüp giden türüdür (Kudret, 1980'den akt. Nas, 2004, ss 159). Masalın çocuk yazınında kullanılması çocukların düşsel gücüne katkı yapacağı gibi algı açıcı bir yönü de vardır. Masal okuyan çocuk, gerçek ile hayalin ayırdına varır ve her iki alan arasında fikirsel alışverişler yapabilir. Masallar, çocuğun iç sorunlarına, gerilimlerine gönderme yaparak, dolaylı yoldan onun iç dünyasına girer. Çocuk, bilincine varmadan masalda kendini bulur (Dilidüzgün, 1996'dan akt, Nas, ss 232).

Destan, bir toplumun yaşayışla ilgili savaş, göç vb. olayları anlatan yiğitlik ve olağanüstülük üzerine kurulmuş uzun bir – çoğunlukla manzum- öyküdür (Nas, 2004, ss 262). Önceki dönemlerde çocuk yazını ürünlerinin az olmasından ötürü bu ürünlerden doğan boşluğu dolduran türlerden biri olan destan, günümüzde çocuk yazınında eskiye nazaran çok

yer bulamasa da, uygun uyarlamalar yapıldığı takdirde çocuk algısında yeni bakış açıları oluşturabilecek niteliktedir.

“Olmuş ya da olması olası olayları anlatan kısa yazıya öykü, uzun yazıya roman denir.” (Nas, 2004, ss 268) Çocuk yazının ana omurgasını oluşturan bu iki tür, yazın yöntemleri arasında kendilerini en çok yenileyen türlerdir. Hem içerik hem de biçimsel özellikleri açısından sürekli yenilenen bu iki tür, nitelikli yazıldığı zaman çocukların beğenisini yoğun bir şekilde çekmektedir.

Yaşam öyküsü (biyografi), kişilerin yaşamlarının anlatıldığı, öz yaşam öyküsü (otobiyografi) ise kişinin kendi yaşamını anlattığı yazıdır. Anılara göre, öz yaşam öykülerinde yazarın kendi özel dünyası daha ağır basar. Genel olarak kendi öz yaşamından, özel duygu ve eğilimlerinden söz eder (Birsal'den akt. Nas, 2004, ss 299). Yazarların çocuk yazınında kullanabilecekleri türlerden biri olan yaşam öyküleri, ilgi çekici yönleri açısından çocukların merak duygularını başlatan ve sürdürebilen bir özelliğe sahiptir.

Gezi yazısı, gezilen, görülen yerlerle ilgili yazıdır. Bu yazılarda gezilen yerlerdeki doğal güzellikler; tarih, yaratılan uygarlık; insanların yaşayışları, gelenekleri anlatılır. Yazar yaşadıklarını, gördüklerini, izlenimlerini, gözlemlerini okuyucuyla paylaşır (Nas, 2004, ss 305). Yazar tarafından iyi kurgulanan, ansiklopedik biçimden uzak gezi yazılarının çocuklara sunulması çocuklarda keşfetme yönünün gelişmesini sağlayacaktır.

“Anı, yazarın kendi yaşamını, yaşadığı dönemde tanıklık ettiği ya da işittiği olayları anlattığı yazıdır.” (Nas, 2004, ss 310) Anı tarzının diğer yazın türlerinden ayrılan en önemli farkı, yazılanların gerçek olması dışında yazarın kendi yaşamına dair paylaşımları çocuğun ürüne olan ilgisini arttırabilir ancak bunun sağlanabilmesi için çocuğa görelilik ilkesinin göz ardı edilmemesi gerekir.

Çocuğun sevinçlerini, hüznlerini, acılarını, korkularını, kısaca duygularını, iç dünyasını yansıtmak; duygularını eğitmek için en uygun yazınsal türdür şiir; dilin en güzel işlendiği tür (Nas, 2004, ss 326). Şiire çocuk yazınında bu kadar değer verilmesinin nedeni biçiminin ve içeriğinin çocuğun ilgisini çekmekteki başarısıdır. Şiir, yazımı zor ancak nitelikli olduğunda okunması rahat ve düşünsel bir kazanım sağlamaktadır.

Çocuk Edebiyatında Olması Gereken Özellikler

Çocuk edebiyatında neler olmalıdır.

Çocuk edebiyatı nedir sorusunun kapsamı, her ne kadar geniş bir tanımlama yelpazesi sunsa da yelpazenin içeriği net çizgilere sahip değildir. Çocuk edebiyatı nedir tanımları; çocuğun yetiştiği toplumun dinsel, ekonomik, sosyal ve siyasal oluşumların ortaya çıkardığı bağlam tarafından oluşturulur. İşte bu bağlamların kimisi çocuğun istenmeyen bir yönde yetişmesine neden olabilir. Kimi kabilelerde çocuğun içine kötü ruh girmiş diye öldürülmesi ya da Orta Çağ Avrupası'nda çocukların yetişkin olarak sayılıp güçlerinden ağır gündelik işlerde çalıştırıldığı olmuştur. Bu gibi olumsuzlukların yazınsal alanda da ortaya çıkmaması için çocuk edebiyatı tanımlarının kapsayıcı ve yerinde olması gerekmektedir.

Çocukların bireysel ilgi ve beklentilerini göz önünde bulundurarak roman, öykü, yaşam öyküsü, anı, şiir gezi gibi yazı türleriyle okunacak araç gereç zenginleştirilmelidir (Kıbrıs, 2010, ss 38). Özenle hazırlanmış bir plan bulunmalıdır. ...Okuyucunun yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi göz önüne alınarak, entrika-düğüm vb. olaylar ona göre düzenlenmelidir. Özellikle roman ve öykülerde plan yalın olmalı, sonuç beklenmedik biçimde gerçekleşmelidir (Kıbrıs, 2010, ss 42).

Bir öykü ya da romanın asıl işlevi okuyucusuna estetik yaşantılar sunmak, böylece onlarda bir güzellik duygusunun uyanmasını sağlamak olmalıdır. Diğer işlevlerse daha

sonra gelip çok usta bir biçimde yerine getirilmelidir. Bunların yanında, çocuk öykü ve romanlarında bulunması gereken şu özelliklerin de öğretmen ve velilerce dikkate alınması gerekir (Kıbrıs, 2010, ss 179-180):

- Konular hedef kitle olarak seçilen çocukların ilgilerine, yaşam deneyimlerine ve kavrayış güçlerine uygun olmalıdır.
- Çocuğun izleyebilme gücüne uygun bir planları olmalı, giriş, gelişme ve sonuç bölümleri mantıklı bir sıra izlenmiş olmalıdır.
- Çocuklar için sakıncalı konulara (cinsel, ideolojik, politik ve dinsel) yer verilmemiş olmalıdır.
- Anlatılan olaylar karmaşık olmamalı, çocuğun ilgisini çekebilecek devinimli olay ve durumlara yer verilmiş olmalıdır.
- Bölümler ve paragraflar çok uzun olmamalı, anlatım ve betimlemeden çok konuşmalara yer verilmiş olmalıdır.
- Betimlemeler canlı olmalı, ruh çözümlemelerine gereğinden çok yer verilmemiş olmalıdır.
- Kitapta yer alacak resimler uygun nitelik, düzey ve miktarda olmalıdır.
- Güldürü ögesine aşırılığa ve kabalığa kaçılmadan yer verilmiş olmalıdır.
- Anlatılan kişiler ve olaylar çocuğun dünyasıyla çelişmeyecek, onun aklını karıştırmayacak.

Çocuk edebiyatında istenmeyen sonuçlar doğurabileceği endişesiyle bazı konuların işlenilmemesi dışında geriye kalan konuların işlenebileceği belli ölçütlere dikkat edilmesi şartıyla kabul edilebilir.

“Düş kurmak da yaşamak demektir.” (Sever, 2013a, ss 44) Düş kurdurtma görevini yerine getirebilen kitap, düş kurmaya başlayan bir beyni oluşturmuş demektir çünkü bu

yapıdaki bir beyin sorun çözmeye ve olayları farklı pencerelerden bakabilmeyi de öğrenir ve bunu yaşamına da yansıtır.

Çağımızın en önemli niteliklerinden biri olan yaratıcı düşünmenin gelişmesinde (de) sanat ve estetiğe ait bilgi ve becerilerin geliştirilmesinin büyük bir rolü olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kitapların biçim, renk desen ve çizimlerinin de çocuğun gelişiminde büyük rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu yüzden, yazılan çocuk kitapları biçim bakımından iyi düzenlenmelidir. (Yalçın ve Aydaş, 2011 ss 30)

Çocuk kitapların dolaylı ama aslında ana vargısı olan yaratıcılığının gelişmesi seçilen kitabın niteliğiyle ilgilidir. Önüne nitelikli kitap konulan çocuk bir süre sonra bilişi gelişmiş, ilgi alanı çeşitliliği artmış ve yaşananlara duyarlı bir birey durumuna gelmiş olur.

Sıcaktan bunalan, susuzluktan dudakları çatlayan bir insan için şırıl şırıl akan buz gibi bir suyun, soğuktan tir tir titreyen bir insan için gürül gürül yanan bir sobanın önemi duyuları da işletilerek çocuklara kavratılmalıdır (Sever, 2013b, ss 19). Çocuk kitabı bir teori kitabı değildir. Amacı bir şeyler öğretmek değil, bir şeyleri hissettirmek, duygu ve yaşantı zenginliği kazandırmaktır. Bunu yapabilecek çocuk kitabı başarılı çocuk edebiyatı kitabıdır.

Çocuk edebiyatı, anlamadan, sorgulamadan karar veren insanlar yerine; düşünerek, duyumsayarak karar verebilecek duyarlı insanların yetiştirilmesine dönük bir çabanın ürünü olarak adlandırılabilir (Sever, 2013b, ss 24). Sever'e göre olması gereken çocuk edebiyatı, kültürlerin sahip olduğu olumsuz kurallarını ortadan kaldırabilecek bir niteliğe sahip olmalıdır. Düşünen sorgulayan, dönüştüren ve gerektiği yerde gerekli döngüyü sağlayabilecek bireylerin yetişmesi amaçlanmış çocuk yazının sonucu olabilir ve bu amaçlılık kültürden kültüre değişmeyecek genel geçer bir durum yaratır.

Jorge Luis Borges en güzel denemelerinden birinde, insanın düşüncesinin evriminde kitapların yerini şöyle belirtiyor: İnsanın her türlü araçları arasında en şaşırtıcı olanı, hiç

kuşkusuz kitaptır. Mikroskop ile teleskop, görme yetimizin uzantısıdır; telefon, sesin uzantısıdır; saban ile kılıç insan kolunun uzantısıdır. Kitap ise bambaşka bir şeydir: İnsan belleği ile düş gücünün uzantısıdır. (Sever, 2013b, ss 25)

Alıntıda adı geçen nesnelere kitap dışındakiler bedendeki bir uzvun devamı niteliğinde olan doğrusal uzantılardır. Biri olmadan diğeri olmaz ve bunlar tek yönlüdür ancak kitap düzlemsel bir yapıdır. Herhangi bir uzuv ya da alanla sınırlandırılmaz, çok boyutlu ve gelişme aldırıcıdır. Kuşkusuz düzlemsel özelliklere uygun oluşturulan çocuk kitabının yaratacağı olumlu etkiyi betimlemek imkânsız olur.

Çocuklar, sanatçının kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya yönelirler; sanatçının yarattığı insana özgü duygu yoğunluğu ile kıskançlık, nefret, düşmanlık gibi duygulardan arınabilir. Kitaplar, çocuklara, anne, baba, kardeş dışında yer ilişki kurabileceği yeni arkadaşların, komşuların yer aldığı çevreyi tanıtır. Bu ilişkileri, içinde sorunların, sevinçlerin, dayanışmanın, paylaşmanın olduğu değişik durumlarla örneklendirerek çocuk için, yeni yaşam kesitleri oluşturur. (Sever, 2013b, ss 73)

Duygu ve duyarlılık gibi davranış örüntüleri doğuştan olmayan ve yaşanmışlıklarla kazanılan yetilerdir. Çocukların bu durumları kazanmaları için bu durumların kullanıldığı ya da gözlemlendiği bir yaşantıyla karşılaşmaları gerekiyor. Böyle bir alanın oluşmaması durumunda ise çocuk, bunları öğrenmemiş ve çevresine yansıtacak yetkinlikte olmamış olacaktır ancak yol katettirici kitaplarla tanıştırılan çocukların bu tür sorunların üzerinden kritik yaş aralığında sıyrıldıkları ve kişilik gelişimini daha rahat tamamladıkları gözlemlenmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin temel amacı (...) öğretmek değil, çocuklara duyarlılık kazandırmak, onların güzele yönelik duygularını geliştirmektir. Daha genel bir

belirlemeyle, çocuk edebiyatının öncelikli sorumluluğu, çocukların duygu ve düşünce evrenini genişletmek, onlara dilin ve çizginin olanaklarıyla yaşam ve insan gerçeğini tanıtmaktır. Tek ve değişmez bir tanıma sığdırılmayan bu gerçeği, çocuklarla paylaşabilmek için, dilin (genel olarak da sanatın) olağanüstü anlatım olanaklarına gereksinim vardır. Bu olanaklardan yararlanmak çocukların da hakkıdır. Bu nedenle, çocuk adına yazma sorumluluğu üstlenenlerin de edebiyat ve resmin insana önce duyarlılık kazandıran işlevlerinden yararlanması kaçınılmazdır. (Sever, 2013b, ss 142)

Bu sorumluluğun ayırında olan çocuk yazıncısının ortaya çıkardığı ürünler, çocukların dünyasına sızabilecek görsel, sözel ve hayal algısına eşik atlattırarak, çocuğun sağlıklı bir birey ve bunun devamında sağlıklı toplumun oluşmasına katkıda bulunacaktır. Bu katkıyı oluşturacak sorumluluk bilinçli bir adımın ürünüdür. Bu adımlarda (Güleç ve Geçgel, 2012, ss 40):

- Çocuk kitapları, çocuğun gelişme düzeyine uygun konular işlemeli, dili yalın, kavramlar açık olmalıdır.
- Denemeci, araştırmacı, kısacası özgür düşünceli insan yetiştirme amacı göz önüne alınarak yazılmalıdır.
- Çocuğun kendini tanımasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmalıdır.

Bu türdeki kitaplar; çocuğun nitelikli bir birey olmasını, düşünen üreten bir toplumun üyesi olmasını kolaylaştıracaktır.

“Bütün edebiyat eserlerinin şartı olan seçme, değiştirme ve yeniden yapma prensibi André-Bay çocuk eserleri için de geçerlidir.” (Enginün, 1985’ten akt. Şirin, 2007b, ss 14)

André-Bay, çocuk edebiyatı çok geniş bir dünya diyor, tam bir tablosunu sunmak imkânsız. Konu ister istemez cihanşümul. Çocuklar haritadaki sınır işaretlerine aldırılmaz. Bu edebiyatı asırlar boyu pusulasız yelken açan bir gemi, uğradığı her

limandan ganimetler devşirmiş. Edebiyat ile çocuk edebiyatı ayrımının nedeni çocuk edebiyatının dili, içeriği, anlatımı, yalınlığı ve içtenliğiyle önce çocuğa özgü olmasıdır. Çocuk edebiyatı, edebiyat içinde, çocuğa duyarlı bir birey, iyi okur ve edebiyat okuru olmaya hazırlanan geçiş dönemi edebiyatıdır. (Şirin, 2007b, ss 14-15)

Bay'ın da vurguladığı gibi, edebiyatın özelde de çocuk edebiyatının ufkusunun bir sınırı yoktur. En umulmadık konu nitelikli yazarın elinde başyapıtı dönüşebilir. Çocuk yazarının sahip olduğu çocuğa göre yazabilme becerisi, çocuğun okuma zevkini üst düzeye çıkaracaktır.

Medya toplumunda çocuklar, yaşlarının çok üstünde kitapları seçiyor ve okuyorlar. Burada dikkatten kaçmaması gereken nokta, her iyi kitabın hangi çocuğa uygun olduğudur. Olağan yaşa, takvim yaşına ve zekâ yaşına göre kitap seçimi de önemlidir (Şirin, 2007b, ss 23). Günümüzde sayıları her geçen çoğalan çocuk yazını ve görseli ürünlerinin arasında seçim yapmak, çoğu zaman bilinçli bir yol izlemek zorunda kalınmaktadır. Bu seçim, çocuğun gelecekte iyi bir okur olup olmayacağına da belirleyicisi olacaktır. Nitelikli kitap alınsa bile çevredekilerin yanlış tutumları, çocuğu kitap okumaktan soğutabilir. Baskıcı, aşırı yönlendirmeci ve hesap sorucu bir tutum takınmanın sonunda istenmeyen durumların çıkması olasıdır.

“Çocuksu çizgiye yaslanmadan çocuklar için edebiyat yapmanın imkânı yoktur.” (Şirin, tarihsiz, ss 44) Çocuksu edebiyat, safiyet, çocuksu anlatım, çocuksu dil ve bunların belirlediği eserin toplamı ile oluşabilir. Hiçbir tür kendi başına çocuksu olmadığı gibi, her çocuk konusu da kendi başına çocuksu değildir ve kahraman çocuk olması çocuksu sanatın gerçekleşmesi için gerekli değildir (Şirin, tarihsiz, ss 45). Şirin'in de vurguladığı gibi çocuk edebiyatında bileşenlerin kendi başına başarabilecekleri mümkün değildir. Mümkün olabilmesi için tüm bileşenlerin gerektiği oranda bir bağlama oturmasıdır.

Kapalı bir dünyada çocuğu idealize figürü vermek belki de olanaklıdır. Ama iletişimin bu denli yaşamımızın içine girdiği ve yetişkin, çocuk ayrımı gözetmeksizin her şeyi evimizin içine sokulduğu bu dönemde çocuğa kapalı katı figürleri benimsetmenin olanaksızlığının görülmesi gerekir (Şirin, tarihsiz, ss 73). Kapalı figürlerin dayatılması dönemin şartlarına uygun düşmediği gibi çocukta olumsuz sapmalara neden olabilir ve ters kimlik oluşumları gibi telafisi mümkün olmayan vargılar oluşturulabileceği için idealize çocuk figürlerinin gelişime kapalı olanlardan değil dinamik özelliğe sahip olanlardan seçilmelidir.

Şaşırma, soru sorma, hayran olma yetisini yitirmeyen, öylesine kırılğan ve korumasız olan, acı çeken, teselli bekleyen ve uman, hayatımızın son gününe kadar geleceğimizi anlamlandıran içimizdeki çocuktur (Şirin, tarihsiz, ss 131). İçerdeki bu çocuğun yaşamını sürdürebilmesi için çocuk ürünlerinin bu hassasiyeti göstermesi gerekiyor. Bu hassasiyetlerin başında da çocuk yazının ürünleri gelmektedir.

“Hermann Hesse’nin dediği gibi, herkes işe, sevebileceği ve anlayabileceği bir kitapla başlasın.” (Şirin, tarihsiz, 172) Çocuk yazımına çocuğun başlangıçta atılacağı olumlu bir adım okuma sürecinin sağlam bir zemine oturmasını sağlayacaktır.

Çocuklara sunulacak yazınsal uyarıcı olmalı; bir doğrunun belletilmesi amacından çok, çocukları birer özne olarak düş ve düşünce serüvenine taşınmalıdır (Sever, 2013a, ss 19).

Hiç de az olmayan sayıda, çocuksu, bir ideolojinin savunuculuğunu yapan sözde çocuk edebiyatı ürünlerinin kitapçı raflarını süslediği bilinmelidir. Anne, baba ve eğitimcilerin temel sorumluluğu ise çocuğa göre olan, onların ilgi ve beğenilerine seslenen yazınsal nitelikli kitapları seçme konusunda gerekli özeni göstermelidir. Çünkü basılı her ürün çocuğa göre değildir. Kâr amacı taşıyan, çocuğu bir yetişkinin kendince doğru düşünce ve inancına bağımlı kılmaya çalışan kitapların, çocukların okuma kültürü

edinmelerinde, demokratik toplumun etkin bir üyesi olmalarında önemli sorunlar yaratacağı göz önünde bulundurulmalıdır. (Sever, 2013a, ss 36-37)

Çocuğun; anlamlandırma, değerlendirme, ilişkilendirme vb. bilişsel alanlarına göre oluşturulmayan içeriklerin çocuğa çocuk kitabı olarak sunulması çocuğun bir süre sonra tüm kitaplara karşı bir uzaklaşmaya neden olabilir.

Kitaplarda, yaşamın bir gerçeği olduğu düşüncesiyle şiddet olgusuna da yer verilebilir. Ancak, olay kurgusunda, çocukların yaş ve gelişim özellikleri de göz önünde bulundurularak yer alan şiddet öğeleri, çocukları şiddete karşı neler yapılması gerektiği konusunda duyarlı kılmalı, onlarda şiddet ve kaba güce karşı bir anlayış oluşturabilmelidir. (Sever, 2013a, ss 89)

Sever'in ölçütlerini üst üste koyduğumuzda çocuklara sunulacak olan ürünlerin ne gibi niteliklere sahip olması gerektiğini anlamaktayız. Her türlü şiddetten uzak tutulması gereken çocukların, günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri şiddet türlerine karşı nasıl hareket etmelerine ilişkin pratik bilgiler kazanmaları için çocuk yazınına bu amaçla bu tür düşünsel yaşantı katacak yazımlar katılabilir.

Piyasada hızla çoğalan eserlerin içeriksel incelemesinin mutlak surette yapılması gerektiği, dışsal olarak kaliteli görünen kitapları yönelmememiz gerektiğini vurgulayan Sever, evrensel düşünce ve ahlak ilkelerine uyan kitapların seçilmesine önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Çocuk kitapları, yetişkinler için yazılan eserlerden öncelikle hem yazılı hem de görsel bir uyaran olması yönüyle ayrılmaktadır. Çocuğun gerçek kavramsal gerekse görsel algılarının hedef alınması çocuklar için estetik olduğu kadar dilsel olarak da çok özenle yazılmış eserler ortaya koyma gereğini doğurur. (Özdiger, 2010'dan akt. Kardaş ve Alp, 2013, ss 11)

Çocukluğun hassas bir dönem olması, çocuk kitaplarının hazırlanmasında savrukluğun önüne geçmede yazarın omuzlarına en büyük sorumluluğu yükleyen nedendir.

Çocuk, kendisi için yazılmış edebi metinde, yaşadığı dünyanın bir benzerini bulur. Yazılanlarla yaşananlar arasında ilişkiler kurar, karşılaştırmalar yapar, çıkarımlarda bulunur. Duyarlılığın doğal, dilin güzel, metnin sağlam, kurgunun çekici ve olayın sürükleyici olduğu nitelikli bir çocuk edebiyatı ürününden yetişkinler de zevk alabilirler. (Edt. Şimşek, 2012, ss 43)

İlk okuma denemelerinde içinde kendini bulduğu kitapla başlayan çocuğun temel gereksinimler listesine “kitap okuma” da eklenir. Çocuk daha sonraki okumalarında kötü örnek sınıfına giren kitapla karşılaşsa bile ilk başta okuma zevkini aldığı için okuma eylemine devam eder, yeter ki ilk okumalarında kaliteli çocuk ürünüyle karşılaşsın.

Çocukların okul öncesi dönemden başlayarak farklılaşan bireysel ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeli, çocukların hayal dünyalarını ve yaratıcılıklarını geliştirmeleridir. Çocuklara sevgi, çalışkanlık, doğruluk, adalet, yardımseverlik, şefkat gibi evrensel ve ahlakî değerleri keşfettirmeli, ideolojik fikirleri dayatmamalıdır (Edt. Şimşek, 2012, ss 101). Bu tür değerlerle büyüyen çocuk ilerisinde sosyal uyum sorunlarının nedeni olmayacak ve sağlıklı bir bireysel gelişime sahip olacaktır.

“Laurence Sterne, bir sonraki sayfada okuyacağınız şeyi tahmin edebilseydiniz o sayfayı yırtar atardım.” (Köksal, 2005, ss 37) Kitabın merak duygusuyla örülü olması gerektiğinin önemini vurgulayan bu alıntı, kitap okumanın ya da kitap sevmenin temel ölçütlerinden birine işaret etmektedir. Bu ölçüt, kitap okumanın durağan değil devingen bir döngü olduğunu netleştiren bir durumdur.

Neden düşsel öyküler insan belleğinden yalın gerçeklerden daha fazla yer eder? Micheal Tourinier, çok önemsedığı bu soruyu şöyle yorumluyor: Cevabı bulan çözüme giden

yolu da bulmuş demektir. Soruyu, neden, çocuklar düşsel öyküleri gerçekçi öykülerden daha fazla sever? biçiminde soralım. Bu ise bizi çocuk algılamasının düşsel olana daha yatkın olduğu gerçeği ile yüzleşmemizi sağlar. Çocuklar için yapılan edebiyatın düşsel olmasının nedeni de bulur. (Şirin, 2007a, ss 118)

Toirnier'in, düşsel öyküler, insan belleğinden yalın gerçeklerden niçin daha fazla yer eder? sorusunun cevabını bulmak zorundadır. Niçin mi? Çünkü çocuk, düşle gerçeğin birleştiği yerdedir; düş çocukluğun büyüme, gelişme ve yükselme merdivenidir (Şirin, 2007a, ss 119). Çocuk kitabı, bu merdivenin basamaklarında boşluk bırakmamalıdır. Çocuk yazını/yazıncıları, çocuğun gelişimsel dönemlerini takip etmeli, hangi dönemde hangi ilgi alanlarına yöneldiğini iyi araştırmalı ve ürünlerin içine bu ilgiyi üstüne çeken yönleri kullanmalıdır. Ancak bu tarzdaki bir tutum çocuk edebiyatının çocuklar arasında yaygınlaşmasını sağlayabilir.

Çocuk ve gençlerin düşlem gücüne seslenen, onların rahatça ve tat alarak okuyup anlayabilecekleri konuları işleyen, onların duygu, düşünce ve sanatsal yönden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onların kavrayabilecekleri bir düzende ve dikkat dağıtıcı ayrıntılardan... (Yurttaş, 1951'den akt. Gültekin, 2011, ss 270). Çocuk yazıncısı, yazdıklarında çocukları ağıdalı biçimiyle uğraştırmamalı, sade ama bir o kadar biliş açıcı, durağan alanları harekete geçirmeli ve çocukta okumaya, anlamaya ve üretmeye istekli bir biliş yaratmalıdır.

Kimi çocuk basit serüven kitaplarından, kimleri masallardan, resimli hikâyelerden hoşlanırlar; kimileri ise resimli dergileri karıştırmakla ve rastgele okumalarla yetinirler. Okumaktan kaçınanlara sevebilecekleri kısa, yalın kitaplar verilmelidir, öbürlerine ise eğilimlerine göre, değerleri daha yüksek olanlar arasında derece derece eserler seçilir (Baş, 2012, ss 34). Çocukların bilişsel ve duyuşsal düzeyleri ile tutumları birbirinden farklı olduğu

için onlara sunulan kitap türlerinin ise bu değişkenlere duyarlı olunarak eser yelpazesi oluşturulmalı ve bunlarda da nitelikten ödün verilmemelidir.

Çocuk için yazılanlar yalın ama etkileyici, özenli ama özentisiz olmalıdır. Erhan Bener'in deyişiyle "Anlaşılır olmak, ilkel bir anlatımı yeğlemek değildir. İnsanoğlunun en karmaşık ruhsal durumlarını, duygularını, düşüncelerini anlatmak isteyen bir yazarın, dilin olanaklarını sonuna kadar zorlaması yalnız hakkı değil, sanatın bir gereğidir. (Nas, 2004, ss 37)

Çocuksulukla çocuk gibi yazmak kavramlarının birbirine karıştığı durumlar oluşmaktadır. Çocuk edebiyatının çocuklara hitap ettiği için dilinin savrukluğundan, yapmacıklığından bir sorun çıkmaz anlayışının terk edilmesi gerekmektedir çünkü çocuğun ilgisini çoğu zaman konu değil seçilen dilsel tutum etkilemektedir.

Öğreticilik yönü ağır basan, açıkça öğüt veren kitap, satır aralarına gizlenmiş iletileri olmadığı için, ufuklar açmadığı için çocuğa sıkıcı gelecek, satırlar arasında gömülü olan sihri bulma mutluluğu yaşatmayacaktır. Birkaç kez kötü kitapla yüz yüze gelen çocuk her kitabı böyle sanıp okumaktan vazgeçecektir. (Yener, 2002'den akt. Nas, 2004, ss 81)

Çocukluk yılları merak duygusunun en yoğun olduğu yıllardır. Her gördüğünü her duyduğunu anlama/anlamlandırma endişesindeki çocuk çevresini sorular yardımıyla tanımaya çalışır. Gerekli dönütü aldığında merak duygusu yetişkinlikte de devam eder ancak çoğu zaman bu isteği yetişkinler tarafından daha küçük yaşlarda köreltilir. Kitaplar açısından da düşündüğümüzde durum farksızdır. Çocuk, kitapta merakla bulunduğu zaman kitap okuma isteği kitabın sonuna kadar devam eder ancak kitapta bu beklenti karşılanmadığı zaman okumayı sürdürme isteği söner ve bu istenmeyen sönme kendini okumaya karşı bir davranışa dönüştürür. Çocuk kitabının merak duygusunu örtük olarak içinde taşıması gerekmektedir.

Çocuk kitaplarında yaşamın gerçeklerine ilişkin konular işlenebilir, dile getirilebilir. Lene Skumanz'ın dediği gibi, dünyada olup biten her şey, çocuk kitaplarının konusu olmaya elverişlidir. Sevgi, aşk, açlık, ölüm... Dahası şunlar işlenebilir: Aile içi çatışmalar, iletişimsizlik, çocuk hakları, TV ve çocuk, çocuk cinselliği, engelli ya da hasta çocuk, boşanma, çevre sorunları, savaş vb. çocuk bunları yaşıyor, bunlara tanıklık ediyor. Bunlar üzerine sorular soruyor, kafa yoruyor. Çocuklar fildişi kulede yaşamıyorlar. Ama bunlar nasıl işlenecek, önemli olan bu. Çocuğa dünyayı tozpembe göstermek gerçekçi bir yaklaşım değil. Çocuk, insandır. Öyleyse çocuk kitaplarında insanla ilgili, dolayısıyla çocuğu ilgilendiren her şey işlenebilir. Yeter ki çocuğa göre işlensin, çocuğu kavrayıp içine çeksin, düşündürsün, onun düş gücünü canlı tutsun. (Kale, 2000'den akt. Nas, 2004, ss 73)

Tartışla gelen konulardan biri olan çocuk edebiyatının kapsamı konusunu Nas'ın alıntısı, kapsayıcı bir çerçeve çiziyor. Çocuk edebiyatında temel nokta konu sınırlandırması değil konunun işleniş tarzıdır. Aslında yetişkinlerin dünyasına ait olan çoğu örnek çocukların ilgi alanına uzak değildir. Çocuk gözlemlediği, duyduğu veyahut tasarladığı durumların bazıları doğrudan yetişkin dünyasına aittir ancak çocuk burada bu durumları kendi algı düzeyine göre algılar.

Çocuk edebiyatında neler olmamalıdır

Çocuğa sunulacak olan eserlerin çocuk dünya bakışında karamsarlığa, şiddeti hak arama yöntemi olarak görmemeye ve eşitlik ile adaletin güçlü olana hizmet ettiğine dair bir anlam çıkarmaması gerekmektedir.

Çocuğun dilsel beğenilerini, anadilinin anlatım olanaklarıyla eğitime anlayışından uzak çocuksu yayınlar ile çocuğu bir yetişkinin kendince oluşturduğu doğrulara bağımlı

kılmak isteyen güdümlü yayınlar; çocuklarda kitap ve edebiyat adına yanlış kanıların oluşmasına, zamanla, çocuğun okuma isteğinin körelmesine, sonuçta, çocukla kitap arasında engellerin oluşmasına yol açabilir. (Sever, 2013b, ss 18)

Kitaba alışma ve alışkanlığını sürdürmede kritik eşik olan çocuklukta çocuğa kitap okuma becerisi kazandırılmasına gerekli önem verilmediği durumlarda Sever'in de değindiği gibi çocuğun kitap okuma isteğine ket vurulmuş olunur.

Emeği, emeğiyle geçinenlerin küçümseyen anlatımlara yer verilmemelidir. Tersine emek, bir değer olarak vurgulanmalıdır. "Ali Dayı yoksul ama iyi kalpli bir insandı" gibi bir tümce çocuğa yanlış ileti (mesaj) verebilir. "Otoriteye kör(ü) körüne itaat" anlayışı kazandırılmamalıdır. Bu, çocuğun sorumluluk duygusunu geliştirilmesini, kendi başına karar vermesini, özdenetim yeteneği kazanmasını, bağımsızlaşmasını engeller. Engelli (özürlü) insanları aşağılayıcı, küçük düşürücü anlatımlara yer verilmemelidir. Böylesi anlatımlar, bunları okuyan engelli bir çocuğu inciteceği gibi; aşağılamaya, küçümsemeye dönük önyargıların oluşmasına yol açabilir. (Nas, 2004, ss 72-73)

Sağlıklı bir toplumun oluşmasında içselleştirilmiş yapıcı davranışların artması ve bu kalıcılaşmasıyla oluşur. Bunların içselleştirilmesi, çocukluktan başlatılması ve çocuklukta benimsetilmesi gereken zorunluluklardır çünkü çocukluk, bu kazanımlar elde edilmesi için uygun dönemdir. Bu dönemde hangi durumda nasıl davranacağını öğrenen çocuk, yetişkinlik yıllarında olumlu davranış öbeklerine sahip olacaktır.

5. Sınıf çocuklarına sormuştum, yıl 1978,

- Kitap okuyor musunuz?

İlkin bir kız çocuğu söz aldı.

-Okuyorum, okumayı çok seviyorum.

-Hangi kitapları okuyorsun?

-Kemalettin Tuğcu'nun kitaplarını, çok seviyorum onları.

-Neden peki?

-Beni ağlatıyor... (Nas, 2004, ss 75-76).

Bu yöndeki içerikle yazılan kitapların, çocuğun duygu gelişimine olumsuz yansıtacağı akıldan çıkarılmamalıdır. Duygu sömürüsü gibi olumsuzluk yaratan ürünleri okumaya başlayan bir çocuk, bir süre sonra bu davranış kalıplarını kendi yaşantısında da kullanmaya başlar ve kişilik gelişiminde ileride düzeltilmesi zor bozulmalar/kalıplaşmalar oluşabilir.

Çocuklarımızı romanlarla; radyo, televizyon ve sahne oyunları, öykü, hatta masallarla genel yaşam gerçeklerini ve kendi memleket sorunlarını anlatacağız... Ama nasıl? Bu 'nasıl'a verilecek yanıt gerçekten önemlidir. Çünkü 'çocuk' söz konusu olduğu zaman sunuş biçimi ve yorum büsbütün önem kazanır. Bu 'nasıl'ın, kesin karşılığı hiç kuşkusuz şudur: Çocukları insanlardan, hayvanlardan, doğadan, kısacası ömrü boyunca ilişkilerini sürdürmek zorunda olduğu her şeyden soğutmadan; çocukta bunlara karşı nefret, kin, düşmanlık uyandırmadan vermeliyiz ona en katı, en soğuk gerçekleri bile... Nefreti, kini, intikamı, değil 'duygu' olarak, sözcük olarak bile çocuk yazınından uzak tutmak gerek... Bunu, çocuğu yanlış, olumsuz biçimlendirmek için yapmak zorundayız. (...) Bilinçlenmenin yolu, mutsuzluktan, kinden, nefretten geçmez. (...) Çocuk, önce sevgiyi ve mutluluğu öğrenmelidir. Çünkü bu iki önemli duyguyu erken yaşlarda tanımamış olan yetişkinlerin kuracakları dünya, katı, acımasız ve mutsuz olacaktır. Oysa yaşamın amacı, bilinçli bir mutluluktur... (Kür, 78'den akt. Nas, 2004, ss 77)

Bu türden bir yaklaşım çocuğun olumsuz davranışlar içinde olan bireye ya da fikirsel bir alana kindar ve öç alıcı bir tutumla yaklaşmasını önleyerek olumlu iletişim alanının oluşmasına katkı yapacaktır.

Çocukların yaşadığı dünyadan, toplumdan ayrı düşünülmemesi soyutlanmaması gerektiğini düşünüyorum. O yüzden onlara yazarken yaşamdan yola çıkarak yaşamda var olan her şeyin, olayların, çelişki ve çatışmaların, doğadaki ilişkilerin, güzelliklerin anlatılması gerektiğine inanıyorum. Çünkü çocuklar bunu görüyor ve yaşıyorlar. Ancak gerçekliği, estetikten, fanteziden ve mizah duygusundan istenen iletiler öğretmen tutumuyla, zorlayıcı biçimde değil, yaşamda olduğu gibi olayların akışı içinde de, fantezi de, umut da, direnç de... Kısacası çocuklar için yazarken, yazdığım yapıtın yaşama soru sorarak bakma, araştırma, öğrenme, bilgi edinme, yaşamı olduğu gibi kabullenmek yerine, değiştirip güzelleştirme; sevgi barış, kardeşlik, umut, emeğe saygı, mücadele gücü ve direnç vb. özellikler ve öğeleri taşıması gerektiğine inanıyorum. (Cengiz, 1997'den akt. Nas, 2004, ss 80)

Çocuk yazını, çocuğa tozpembe bir düşünüş alanı oluşturmak gibi bir amacı olmamalıdır. Yaşamda olup biten gelişmeler ve değişmeler çocuğun anlayacağı ve kodlarını dönüştürebileceği bir düzeyde kendisine sunulmalı ve bu şekilde çocuğun bilişsel olarak aktifleşmesi sağlanmalıdır. Çocuk yazınında seçilecek bu tutum; ileriki yaşamında toplumuna, doğasına ve geleceğine karşı sorumluluk taşıyan bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Dünya Sağlık Örgütünün 2002 yılındaki raporunda yer verdiği tanıma göre şiddet: Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol

açması ya da açma olasılığı bulunması durumudur. (Etienne, Dahlberg, Mercy, Zwi ve Lozano, 2002'den akt. Gültekin, 2011, ss 231)

Kitap, eline herhangi bir cisim alıp bireyi fiziksel olarak yaralamayabilir ancak okuyan çocukta ya da yetişkinde düşünsel açıdan geri dönüşü güç sonuçlar doğurabilir. Küçük yaşlardan itibaren şiddeti makul bir yöntem olarak gören kitaplarla buluşan/buluşturulan birey yaşamının ileriki dönemlerinde, kendisi dışındaki bireylere üstünlük sağlamak için şiddeti bir araç olarak görecektir. Özellikle çocukların şiddet sarmalını doğrudan ya da dolaylı olarak tanık olduğu bir ortamda çocuk, şiddetin meşrulaştırılmasını kitaplardan da okursa şiddet yöntemini daha da geçerli saymaya başlar.

Çocuk kitabı öğretmeyi, sorun çözmeyi amaçlamaz. Şu var ki, çocuk edebiyatı ürünlerini okuyan, “bir şeyler” öğrenebilir, bu ayrı. Edebiyatçı bir sorunu çözmek için yazmaz. Ama bir sorunu kendisine konu olarak seçip, bu konu çerçevesinde kendi zihinsel, duygusal serüvenini yaşar. Aynı durum çocuk kitabı yazarı için de geçerlidir. Sınıfta kalma konusunu işleyen bir yazarın ‘çocuklar sınıfta kalmassın’ diye bir amacı olamaz. O yalnızca öyküsünü çocukları yakından ilgilendiren bir konu üzerine kurgulamıştır. Burada önemli olan, son kertede yazdıklarının edebiyat gerçekliği üretip üretmediğidir. (Erdoğan, 1989'dan akt. Nas, 2004, ss 81)

Bu üretim, çocuk okuyucusunun okuduklarından kendi alımlamasını sağlayacaktır. Bu alımlama, beraberinde özgünlüğü getireceği gibi bireyin dünyanın olumluya evriltmesinde üstleneceği görevin sorumluluğu altına girmesini sağlayacaktır.

Härtling: “Ben de Nazi döneminde yaşamış bir çocuk olarak otoriter kitapları okumak zorunda kalmıştım. Düşünün, o günlerin eğitim anlayışı son derece vahşi ve faşizan bir yapı içeriyordu. Aslında çocukken okuduğum o kitaplardan çok hoşlanıyordum, ama sonuçta, o yıllarda aldığım eğitimle zorla kafama sokulan düşüncelerden sıyrılmam

benim için güç olmuştur. Çünkü okuduğum o kitapların hayranıydım. Bu nedenler doktrinler yazın tıpkı zehir gibi etkilidir. İnsanın beynine kadar ulaşır size istediği her şeyi yaptırabilir. İnsanın kendini bunlardan arındırması da son derece güçtür.” (Dilidüzgün, 1996’dan akt. Nas, 2004, ss 83)

“Şovenizmden arınık ulus ve yurt sevgisi kazandırılmalıdır.” (Nas, 2004, ss 70) Peter Härtling’in alıntısıyla Nas’ın vurguladığı noktayı beraber işlediğimizde yurtseverlik ile milliyetçilik kavramları arasında temel ve azımsanmayacak fark anlaşılmaktadır. Günümüzde bu iki kelime birbiri yerine kullanılmaya başlanmış ve bunlar toplumsal yaşamda kimi zaman sorun üretir noktaya gelmeye başlamıştır.

Aslında yanlış olan, çocuğu ile de şu ya da bu sosyal görüşe koşullandırmak gayretidir. Çocuğa yararlı olmak; ona sağlıklı, özgür bir kişilik kazandırmakla olur. Onu koşullandırmak, koşum hayvanları gibi, görüş açısını daraltmak demektir. Amacımız, olaylar karşısında ‘neden’ ve ‘nasıl?’ sorularını sorabilecek ve bunların yanıtlarını kendisi verebilecek, böylece ‘iyi’den, ‘kötü’yü ayırt ederek, sorunlara sağlıklı yorumlar ve çözümler getirebilecek, memleket ve insanlık sorunlarına geçerli ve gerçekçi çözümleri getirecek kişiler, ancak bu yöntemle yetişmiş kişiler, ancak bu yöntemle yetiştirilmiş çocuklar olabilir. Gerçek kişi, gerçekten yararlı kişi, ‘beyni yıkanmış, koşullanmış insan’ değildir. Çocuğa gerçeğin, gerçek insan mutluluğun nerede ve nasıl olduğunu kendisi bulup çıkaracak güçlü bir kişilik kazandırmaktır görevimiz. (Kür, 1978’den akt. Nas, 2004, ss 82-83)

Çocuğu bir görüşün ya da duruşun destekçisi yapmak çocuğun güdümlü bir çizgiye yönelmesine neden olacaktır. Bu çizgi, herhangi bir çıkar grubuna hizmet ettiği için karşıtlıklar oluşturacak ve toplumsal birliktelikte kopuşlara zemin hazırlayacaktır.

Şiir, çocuklarda fazla ilgi uyandırmamaktadır. Oysa Türkiye’de ders kitapları manzumelerle doldurulur ve çoğu saçma sapan olan bu manzumeler çocuklara ezberletilir. Bu 1912’lerden kalan yanlış bir teorinin sonucudur. Tıpkı atlete idman yaptırır gibi, ezberlemenin de hafızayı geliştirdiği sanılıyordu. Oysa yanlış bir sistemdir bu ve ezberlemek, çocuğa yük yüklemekten başka bir şey değildir. Ayrıca, bu uygulama çocukta ileri yaşlarda şiire karşı tepki göstermeye de yol açabiliyor. (Aziz Nesin Edebiyat Yıllığı, 1976’dan akt. Nas, 2004, ss 329)

Şiirin bu gibi bir yaklaşımla çocuğa sunulması kuşkusuz çocuğa bu yaklaşımlar içinde olanların çocuğa düşünüş ve uygulanış açısından uzak olmalarıyla ilgilidir. Çocuğun ne hissettiğini, ne sevdiğini ve ne merak ettiğini bilmeyen birey, çocuğa uzaktır ve çocuğu anlayamaz. Bu anlamamazlık, çocuğa yanlış ürünlerin sunulmasına neden olmaktadır.

Çocukların şiiri ‘hamasi destan’ ‘görev övgüsü’, ‘anne-baba-öğretmen dalkavukluğu’ biçimli şeyler sayarak büyümeleri için gerçekten şiir olan metinlerle büyümeleri gerekli (...). Çocuklar için yazmak bir serüvendir. Bu serüven, iyi yazarla yazarlık oynayan arasındaki farkı ortaya koyan bir denek taşıdır da. Çocukların düş dünyasına erişebilmek zordur çünkü. (Sezer, 1999’dan akt. Nas, 2004, ss 332)

Uzun yıllar öncesinden kalma yanlış bir bilgiye dayanan şiiri dayalı etkinlikler, ne yazık ki günümüz Türk Eğitim Sisteminde devam eden ve değer atfedilen bir kazanımlar dizisi olarak derslerdeki etkinliği devam etmektedir. Belirli gün haftalarda süregelen şiir etkinlikleri, büyük bir ciddiyetle yapılmaya devam etmekte ve vahim olansa bu etkinliklerin eğitsel değerlendirmelerinin/geri dönütlerin yapılmamasıdır. Bu tür bir yanılığın çocuk edebiyatı alanına ilişkin olması çocuk yazını için istenmeyen yönlendirmelerin yapılaşmasına neden olmaktadır ve bu tür bir eğitsel bağlamda yetişen çocuk; edebiyat, kitap karşıtı olabilir.

Akıl, tek ölçü olsun, çocuğa, deney sonuçlarına göre kesinliği belirlenmiş neticeler öğretilsin. Çocuk, gözüyle görmediği hiçbir şeye de inanmasın. Bu ise katı bir çocuk ideolojisinden başka bir şey değil (Şirin, 2007a, ss 79). Bir çocuk hiçbir zaman bir karga veya bir tilkinin gerçekten konuşacağına inanmaz. Fakat böyle olağanüstülüklerle ihtiyacı vardır. Nitekim bebeklerine birer kişilik yakıştıran, onlarla konuşan ve her türlü sahneler düzenleyen bir yavru, kurduğu olaylara inanmış değildir (Gövsa'dan, akt. Şirin, 2007a, ss 79). Şirin'in eleştirdiği yöntem, kitapları çocukların gözünde sıkıcı ve soğuk yüzlü olmasına neden olabilecek bir tutumdur. Bu tüm ders kitabıyla okuma, kitabının farklılık sınırını ortadan kaldırıp çocuğun kitaba karşı tutumlanmasına neden olacaktır. Öğüt/tavsiye biçimindeki kitaplar, edebiyat kitaplarının ahlak öğretimi yapan kitaplarla aynı algı grubuna koymakta ve kitap okuma alışkanlığını çocukta daha oluşmadan yok etmektedir.

Çocuğun bir yapıtı okurken düş kurması o yapıtın başlıca görevlerinden bir tanesi olmalıdır. Düş kurdurtmayan yapıtlar, çocuğun beyinde sinema şöleni oluşturamazlar (İzgu, 2003'ten akt. Canser ve Kardaş, 2013, ss 19). Çocuk kitapla baş başa kaldığında kitap; onu kendi dünyasına almalı, gezdirmeli, eğlendirmeli, gerektiği yerde duraksatmalı, düşündürmeli, beyin kalıplarını yıkıp yeniden kurmalıdır ki çocukta kitabı okumak için yeterli güdülenme oluşsun.

İçerik hitap ettiği yaş grubuna uygun olmalı, politik mesaj ve cinsel içerikli konulardan kaçınılmalıdır. Evrensel değerler konulara serpiştirilmelidir (Canser ve Kardaş, 2013, ss 53). Militanca tutum takınılarak oluşturulan çocuk kitaplarında, çocuk bakışının görmezden gelindiği ve çocuğa yetişkin güdümlü bir anlayışla içerik oluşturduğu için bu türden kitaplar çocuklardan mutlak surette uzak tutulmalıdır.

Geleneksel edebiyatta, "İyiler kötülerini yener.", "Çalışmak, başarı getirir." yargıları sürekli yinelenir. Çocuk edebiyatında doğrudan öğüde yer verildiğinde, çocukla edebiyat

arasında kalın duvarlar da örülmeye başlar; çocuk zamanla okuma eyleminden uzaklaşabilir. Öğretici (didaktik) olmak ders kitaplarının görevidir (Sever, 2013a, ss 38).

Toplumsal dokusu Türkiye gibi olan ülkelerde öğüdün fazla olması ve çocuklara öğüdün sıklıkla dillendirilmesi beraberinde bir kanıksama getirir. Bu kanıksayıcı durumla kitaplarda da karşılaşılan çocuk, günlük yaşamın sıkıcılığının kitapta da yer aldığını gördüğünde kitaba karşı bir ön yargısı oluşacaktır. Bunun önüne geçmek, kitap okuma alışkanlığının oluşmasına katkı yapacaktır.

Ülkemizde önemle izlenmesi gereken; ancak çoğunlukla değerlendirme dışında bırakılan bir başka duygusal örselenme de çocukların doğasına, gelişim özelliklerine uygun olmayan metinler ve güdümlü yayınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Özellikle, amacına şiddet uygulayarak ulaşmak isteyen kahramanların bir özdeşim ögesi olarak belirlediği kitaplar, çocuklarda ruhsal sorunlara neden olabilecek iletilerle yapılandırılmaktadır. (Sever, 2013a, ss 65)

Özellikle özdeşim kurma yıllarına denk gelen çocukluk ve ergenlik yıllarında çocuğun rol model olarak belirleyeceği karakterin olumlu değer atfedilecek bir teze/iletiye sahip olması, çocukların bu yıkıcı dönemden daha rahat ve yapıcı bir biçimle sıyrılmasına yardımcı olabilecektir.

Çocuk edebiyatında yazarın yaratma özgürlüğü, çocuğun duygu ve düşünce sağlığı içinde araması gereken bir özgürlüktür. Çocuğun duygularını örseleyecek, aşındıracak ya da zorlayarak oluşturulacak yaşam durumlarının, çocukların ruhsal dünyasında yaratabileceği sorunlar, yazar ve çizerlerin özgürlük alanı dışında bırakılmamalıdır (Sever, 2013a, ss 79). Kimi edebiyat çevrelerinde ortaya çıkan ve istenmeyen dönemleri olarak sınıflanabilecek bu anlayış, edebiyatın kendi izleğinden çıkıp farklı alanlara yönlendirilmesine neden olmuştur.

Türkiye’de de ara ara başvurulan bu yöntem günümüzde kimi ideoloji ya da dinsel toplulukların çocuk edebiyatını amaçları için kullanmasına yol açmaktadır.

“Kitaplar, çocuklara anlamlandıramayacağı ya da yaşama geçiremeyeceği sorumluluklar yüklenmemelidir.” (Sever, 2013a, ss 88) Dıştan gelebilecek istenmeyen müdahalelere karşı korumasız ve bilinçsiz olan çocuklara sunduğumuz yazınsal ürünler, bu istenmeyen özelliklere sahip olup olmadığı açısından taramalardan geçmeli ve ancak bu yapıldıktan sonra bir sunma eylemine gidilmelidir.

Chauchard, kötü kitap okumayı animalizasyon (hayvanlaştırma), brütalizasyon (hoyratlaştırma) ve dehamanizasyon (insanlıktan çıkarma) olarak tanımlıyor (Alpay ve Anhegger, 1975’ten akt. Şirin, tarihsiz, ss 58). Böyle bir kitabın çocuğa ulaşmadan bilinçli yetişkinlerin kontrolünden geçmesi, çocuğa kitap okuma alışkanlığı edindirmede yerinde bir adım olacaktır.

Şiddet, çocuğun yaşama hakkını etkileyerek varlığını sürdürmesini engellediği gibi, çocukların doğal, zihnî ve fizikî kapasitelerinin en yüksek gelişme düzeyine ulaşabilmesini de olumsuz yönde etkileyebilir. Her türlü kötü davranış, ihmal ve sömürü karşısında, ayrımcılık yapılmadan çocukların korunması ve korunma için önleyici bütün önlemlerin alınması çocuk hakları anlayışının temel hareket noktasıdır. (Şirin, tarihsiz, ss 92)

Çocuk beyni, gelişim dönemlerinin başında yeterli uyarıcıyla karşılaşması durumunda genetiğinde yer alan becerileri ortaya koymada olumlu bir mesafe kat edecektir; ancak böylesi ortamlardan uzakta kalan çocuk, kapasitesini kullanamadığı gibi hem kendisinde hem de yaşadığı çevrede bozucu davranımlara sapabilir.

Çocuk okurun dövülen kahramanla özdeşleşmesi yetişkin okura oranla daha kolaydır. Yazar, Zezé’nin karşılaştığı şiddet durumunu olumlayan bir tutumu benimsemediği

halde, şiddet sahnelerinin anlatıldığı bölümlerde, kitap, edebiyat sopasına dönüşmekten kurtulamaz. Kitap, yetişkin edebiyatı örneği olması nedeni ile kitabın kahramanı Zezé çocuk olduğu ve çocuklar tarafından da okunduğu için, çocuk ve yetişkin açısından ayrı düzlemlerde değerlendirilmesi gerekir. (Şirin, tarihsiz, ss 94-95)

Okullarımızdaki okuma kitaplıklarına baktığımızda özetlenmiş, sadeleştirilmiş, seçkisel açıdan rastgele konulmuş ya da yetişkinlere hitap eden kitapların bulunması Şirin'in değindiği noktayı belirginleştirmektedir.

Muzaffer İzgü'nün yerinde deyişi ile eğer çocuk kitapları okul kitaplarının yerini almaya kalkar, kendini yardımcı ders kitabı gibi duyumsatırsa, biz çocuğu daha o yaşlarda yitirmiş oluruz (Şirin, 2007b, ss 23). İzgü'nün bu öngörüsü ne yazık ki öngördüğü kritik olumsuzluk sınırının çok çok üstündedir. Hem ortaöğretime hem de yükseköğretim kurumlarına geçişte uygulanmakta olan merkezi sınav sistemlerinin okulları yansımaları sonucu başta Türkçe ve Edebiyat gibi eleştirmeyi, sorgulamayı, yazmayı, konuşmayı, üretkenliği vb. yönlerin oluşmasını sağlayan derslerde bile çoktan seçmeli sorular ve sınavlar eğitimcilerin sıklıkla başvurduğu bir duruma gelmiştir. Bu durum şimdiden akıl tutulmalarına neden olmakta ve ülkenin üretkenliğinde en büyük paya sahip olması gereken genç kuşağın düşünsel olarak geliştirilmediğini görmekteyiz.

Çocuk eserleri, çocuğa kaderciliği ve ön yargıcılığı sürüklememeli, onun kötü mantıkla yetişmesine engel olmalı ve çocuğun doğasına uygun şekilde, onu geliştirici nitelikte olmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 52).

Masallar; bozulmuş, yozlaşmış, çocuğun düş kurma-muhayyile-gücünü kötüye kullanan konulardan uzak olmalı, kahramanları çocukları korkutacak, ruhsal durumlarını olumsuz etkileyecek kişilikler olmamalıdır. Konuları çocuklarca yanlış anlaşılacak, örneğin

kadınları küçümseyen, toplumun inançlarına ters düşen, kadercilik anlayışına yaslanan masallara yer verilmemelidir. (Kıbrıs, 2010, ss 84)

Çocuğun öyküdeki duygusal ya da bilişsel imaları sorgulamadan benimseme olasılığı vardır. Yazar içeriklerini oluştururken bu ayrıntıyı göz önünde bulundurmalı ve yazma sürecini bilinçli temeller üzerinde oluşturulmalıdır.

Polianna gibi tanınmış bir çocuk öyküsü de kötü örnekler arasında yer alır. Bu öyküde, çevresindekileri mutlu etmek için insanüstü çaba gösteren bir kız çocuğu anlatılır. Ne üzüntü, ne kırgınlık, ne de öfke duymayan böyle bir kahraman nasıl benimsenir? Olsa olsa erişilmez bir yaratık olarak okuyucuya da bir küçüklük duygusu yaratır. (Yörükoğlu, 2014, ss 95)

Öykü boyunca değişmeyen karakter özellikleri taşıyan kahramanlar, çocuğun öyküyü ciddiye almasını ve bunun devamında olacak olan içselleştirmeyi engeller çünkü insanlar, karşılaştığı olaylara göre tavır alırlar ve farklı olayları sürekli aynı tepkiler dizisi vermezler.

Hoşça zaman geçirmek için okuyan kimse, yani günlük yaşamın sıkıntılarını unutarak okuduğu kitabın ya da seyrettiği oyunun güzelliği içinde kendinden geçmek isteyen okur, ders vermeye ya da bir ahlak kuralı öğretmeye kalkıştığınızı sanırsa sizi can sıkıcı olmakla suçlayacaktır. Okuduğunda bir ders arayan kimse, onu kendisine yaslanarak eğlendirdiğinizi, güldürdüğünüzü sanırsa, sizi kendi başına çözemediği bütün sorunlarını cevaplandırmamakla suçlayacaktır. (Ionesco'den akt. Mungan, 2011, ss 31)

Yazınsal ürünlere yönelimin birden fazla amacı vardır ve bunlardan bir tanesi de zevk almaktır. Dilsel, yazınsal ve kurgusal zevk almak isteyen okur; değişik kültürlerde de olsa kendisi dışında kalan bireyler gibi kitap okumaya yönelir. Bu yönelimin sonucunda amacına ulaşan okur, okuma eylemini kendisine zevk kattığı sürece okur.

Rasim çocukluk anılarına dayanarak yazdığı “Falaka” adlı öyküde, bu duyguları pek güzel dile getirir: Hocasını kendisini kayırdığı için falaka cezasına çarptırılmaz. Ancak arkadaşlarının falakaya yattığını gördükçe içi burkulur, korkuya kapılır. Korktuğunu gören hoca ona, “Üzülme, seni falakaya yatırmam” der, ama o yatışmamıştır. İçinden şöyle der: “Bilmez ki, dayağı seyretmek de, dayağı yemek kadar ağırdır!” (Yörükoğlu, 2014, ss 202)

Çocuk edebiyatında –özellikle ilk ürün olarak süregelmiş- rastladığımız bu kahramanlar, çocuğun duygu dünyasında büyüklerin fark edemeyeceği sorunlar oluşturabilir ve bu sorun çocuğun kişilik gelişiminde onulmaz sorunların başlatıcısı olabilir.

Çocuk kitaplarında ne olmaması gerektiğini maddeleyecek olursak:

- Çocuk kitapları her türlü kör inanç ve önyargılardan arınmış olmalıdır. Irk üstünlüğü, din ayrılığı, bağnazlık dolaylı ya da doğrudan aşılmalıdır.
- Yurt sevgisi, ulusal değerler, Türklük bilinci işlenirken evrensel değerler bir kenara itilmemeli, ülkeler arasında düşmanlık ve öç alma duyguları körüklenmemelidir.
- Yiğitlik abartılmamalı, çocuklara yanılmaz insan, üstün insan, her şeyi bilen insan örnekleri sunulmamalıdır. Başka bir deyişle, etiyle kemiğiyle, olumlu ve olumsuz yanlarıyla insan tanıtılmalıdır. Çocuk kitaplarda, çelişkileriyle, değişen düşünce ve duygularıyla insanı görmeli; başkalarında kendisine benzerlikler bulabilmelidir. Katı ahlak kuralları içine sıkışıp kalmamalı, hoşgörülü ve esneklik kazanmalıdır.
- Alın yazısı, yazgı gibi insanın boynunu büktüren, savaşım gücünü köstekleyen inanışlara yer verilmemelidir. (Yörükoğlu, 1985’ten akt. Güleç ve Geçgel, 2012, ss 41)

Çocuk edebiyatı ne sağlamalıdır.

Çocuk edebiyatı ürünü bilinçli bir izlikle hazırlanmalı ve bunun ardından çıkacak ürünlerin amaçsallığı göz önünde bulundurularak çocukların bu ürünlerden elde edeceği ve kazanımların verimliliği belli aralıklarla kontrol edilmelidir. Bu sorumluluk yerine getirilmesi gereken temel bir görevdir.

Çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu gerçeği ortaya çıkar (Kıbrıs, 2010, ss 34).

Malte Dahrendrof, çocuk edebiyatının öncelikli işlevlerini edebiyata, okumaya ve kitaplara yönelme, edebiyat ve sanat eğitimi olarak değerlendirmektedir. Dahrendrof, çocuk ve gençlik edebiyatının eğitici işlevi ise, okurlarının ilgilerini kapsar, edebiyat deneyimi olmayanları yüreklendirir, okuma ilgisi oluşturur, çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, ön yargılardan ve toplumsallaşmalarını koştulayacak, onların kimliklerini kazanımlarına yardımcı olur, biçiminde açıklar. (Şirin, 2007b, ss 19-20)

Dahrendrof'un çocuk yazının getirilerine ilişkin dile getirdiği kazanımlar, çocuğun bütüncül bir gelişim sağlamasının yanında ileriki yaşam dönemlerinde kendi kendine yeten bir birey görünümünü göstereceğini de göstermektedir. Kaliteli çocuk yazısıyla yetiştirilen çocuk, sorgulayan, üreten ve dönüştüren bir yapıya sahip olacağı için bireysel ve toplumsal sorunlarla karşılaştığında yapıcı ve çözüm bulucu bir yapıda olacaktır.

Leland Jacop, kitap okumanın neden gerekli olduğunu şu biçimde maddeleştirmiştir (Jacop, 1955'ten akt. Oğuzhan, 2013, ss 6-7):

- Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir.

- Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü arttırır.
- Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.
- Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.
- Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.
- Edebiyat güzel bir dil demektir.

Nitelikli çocuk kitaplarının, çocukların yazılı kültüre yönelmesi, okuma alışkanlığı vb. davranışları edinmelerinde belirleyici birer araç olduğu düşünüldüğünde, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin sezinlettirici işleviyle çocuklardaki öğrenme yetilerinin geliştirilmesi için de etkili bir uyarıcı olduğu söylenebilir (Sever, 2013a, ss 74).

İhtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk, durmadan, kişisel mutluluk ile toplumsal tasvip arasında nazik ve dikkatli bir dengeyi sürdürmenin yollarını arar ki bu kolay bir iş değildir. Kitaplar, doğrudan veya dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım eder (Oğuzhan, 2013, ss 9). Bu yardım doğrudan telkin gibi tepeden inmece bir anlayışla değil de çocuğun algı seviyesine uygun bir dille kitap aracılığıyla verildiği için çocukta bir karşı koyma davranışı görülmez ve çocuk, adım adım bu tür kazanımları içselleştirmeye başlar.

Elektrikli kültür kuşatması en çok da çocukları etkiliyor. Çocukluğu yüz yüze iletişimden mahrum bıraktığı gibi, okuma etkinliğinden uzaklaşmasına neden oluyor (Şirin, tarihsiz, ss 25). Görsel kültür sadece çocukları değil yetişkinlerin de tüketim alışkanlıklarını, giyim tarzını, konuşma biçimini, ideolojik duruşu vb doğrudan ve dolaylı biçimde etkilemektedir. Çocuk kitabı, burada etkin bir görev üstlenerek çocukları bilinçli bir yöne yönlendirerek çocuğun o yaş düzeyinde kendisine en uygun yolu buldurtmalıdır.

“Einstein, düş gücüne sahip olmak, bilgi sahibi olmaktan daha önemlidir.” (Güleryüz, 2013, ss 254) Yazınsal metnin iletisi, her okurun belleğinde yeniden yaratılır. Bu yaratım süreci, okur açısından duyarlılık ve düşünme sürecidir (Sever, 2013a, ss 53). Test mantığının

dayatıldığı günümüz Türkiye eğitim sisteminde, çocukların çocuk olmasını sağlayabilecek en etkili yollardan biri çocuk yazınıdır. Bu yazın, onları durağan bilgi bloklarını ezberletmek yerine hayal etmenin gereksinimini çocukta oluşturur.

Yazınsal metinlerin okunması, kişiyi yaşam ve insan gerçekliği ile buluşturur; bireyin duygu ve düşünce evrenini genişletir; anadilini kullanma, anlama ve anlatma becerisini geliştirir. Bilinmelidir ki anadili yetkinleşmiş bireyler, onu etkili bir düşünce, öğrenme ve iletişim aracı olarak kullanabilir (Sever, 2013a, ss 31). Yazınsal iletişim süreci, çocukların dil gelişimini destekler; onlara, anadilinin kullanımını, olanaklarını, yaratıcı gücünü sezdirir. Çocukların kavramsal yeterliliği onların; anlama, yorumlama ve yeni anlamlar yaratma becerilerini kullanarak yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinmelerini sağlar (Sever, 2013a, ss 43).

Çocuk kitapları, yetiştirilecek kişilerin duygu ve düşünce bakımından dengeli, bilimsel düşünceyi benimsemiş, özgür ve geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, sorumluluklarını bilen yaratıcı bireyler olmasında, estetik özellikleriyle -dilsel ve görsel birer uyaran olarak- görev alır (Sever, 2013a, ss 80). Yazılı ve görsel uyaranları, anlatım dilinin olanaklarıyla çocuğa göre bir kurgu içinde sunma başarısı gösteren kitaplar, çocuğun gelişim sürecini etkileyen estetik bir işlevi yerine getirirler (Sever, 2013a, ss 95). Çocukların karşılaşacağı yapıtlar; onların görme, duyma, duyumsama, düş kurma ve düşünme yetilerini devindirmeli, kavramsal gelişimine katkı sağlamalı; algılarını geliştirecek görsel ve dilsel uyaranlara karşı tepkilerini bilinçlendirilmelidir (Sever, 2013a, ss 96).

“Çocuk kendisine okunan ya da kendisinin okuduğu bir kitaptan sonra, yeni okuma eylemlerine katılma isteği duymalıdır.” (Sever, 2013a, ss 99) Sürükleyiciliği olan kitaplar, çocuğu içine alabilir ve ancak bu şekilde bir okuma isteği uyandırılabilir. Bu uyanıştan sonra çocuk deneme yanılma yoluyla ilgi alanına giren kitaplara ulaşmaya istekli olur.

Çevresinde görüp de anlayamadığı bir yığın şekil birden bire konuşmaya, ona ne olduklarını söylemeye başlar. Birinin kendisine kitap okuması için yardım etmesi gerekmez artık. Yeter ki çevresinde okuyabileceği güzel kitaplar bulsun. İyi kitaplar bulsun. Okumayı söktüğü için özgür olmuştur artık. İstedğini istediği zaman okuyabilir. Bağımsız olmuştur. Yalnız başına istediği bir kitapla baş başa eğlenir, heyecanlanır, sevinir, üzülür, hatta ağlar. (Alpay, 1987'den akt. Nas, 2004, ss 19)

İnsanı kendisine öğretir bu bakımdan edebiyat. Ben neyim? Kimim ben? Nasıl bir şeyim ben? Çeşidinden sorular sormadan edemeyeceğimiz soruları en iyi aydınlatan, hiç olmazsa aydınlatabilecek ipuçları veren etkinlik alanıdır edebiyat (Uygur, 1969'dan akt. Nas, 2004, ss 22). Yazın, bireyin kendini biçimlendirme sürecidir. Bu biçimlendirme süreci; beraberinde bireyin donanım kazanmasını, farklı durumlar karşısında gerekli tepkiyi vermesini de edindirir.

Çocuk kitaplarında işlenen konular çocukların geleceğe umutla bakmasını sağlamalıdır. İşlenen konu, çocuğu ileriki yaşamlardan soğutmamalı, korkutmamalıdır. Yazar ele aldığı temada ve konuda aşırılığa kaçmamalıdır. Yani tamamı ile iyimserlik ya da kötümserliğin işlendiği konular çocukları ya polyannacılığı ya da gelecek hakkında olumsuz düşüncelere, karamsarlığa iter. Konu öyle bir şekilde ele alınmalıdır ki çocuk hayatta her şeyi elde edebileceğini düşünmemeli, hiçbir şey kazanmayacağını da düşünmemelidir. Özellikle 10-12 yaş çocuklarına yönelik hazırlanan eserlerde gerçeklik ön plana alınmalıdır. Çünkü bu yaş çocukları soyut düşünmeye başlamıştır. Karşılaştıkları problemler hakkında kendilerince yorumlar yapabilirler. Bu yaş çocuklarının okuyacağı kitaplarda aşırılığa kaçılması çocuğun ya da kitaptan soğumasına neden olabilir. (Kardaş ve Alp, 2013, ss 19)

Bu yaşta olası muhtemel bir aşırılığa kaçış, beraberinde dönüşü olmayan kırılmalar oluşturabilir. Çocuğa kitap seçimi sorumluluğunu üzerine alan kişi, çocuğa neyi ne amaçla okuttuğunu, çocuğun düzeyini, ilgisini ve duyuşsallığını göz önünde bulundurmalıdır. Çünkü ancak bu biçimdeki bilinçli bir yol seçiminin çocuğa katkısı olabilir.

“Edebiyat, bizlere Fransız Devrimi sırasında, Vikingler döneminde veya Amerikan kolonileri zamanında yaşama fırsatı yaratır.” (Sever, 2013b, ss 11-12) Bireyin belli bir fiziki çevre içinde yaşayabileceği yaşam deneyimi, çevresini oluşturan yapıların doğal sınırlılığı nedeniyle sınırlıdır. Bireyin dikey ya da yatay toplumsal hareketlerle statü değiştirme ve bu değişimler sonucunda genişlettiği toplumsal ve bilişsel alanı dışında başka bir paylaşımı yoktur ancak Sever’in dikkat çektiği kitaplar; tüm sınırları, kısıtlamaları, fiziki ve sosyal engelleri aşırıp bireyi, birbirinden değişik ve gerçek yaşam deneyimlerinde bir araya gelmeyecek ve gelemeyecek durumları yaşama fırsatı sunar. Bu sunum; bireye algıda, eleştiride ve düşünüşte zenginlikler katmaktadır.

Okuma zevki kazanması istenen bir insana iyi kitapların verilmesi, onun bu eserler hakkında eleştirel bir görüşe sahip olabilmesi ve okudukları üzerine düşünme alışkanlığı kazanması için gereklidir (Baymur ve Demiray, 1961’den akt. Sever, 2013b, ss 16). Norton, okul öncesi dönemden başlayıp ortaöğretim çağına kadar uzanan evrede, çocuk kitaplarının çocukların, dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimine olan önemli katkılarından söz eder. Ona göre, çocukların gelişim özelliklerine uygun edebiyat yapıtlarıyla desteklenen etkinlikler, bu sürecin yapılandırılmasında önemli bir işlev üstlenir. (Norton, 1999’dan akt. Sever, 2013b, ss 37)

Yaşının gerektirdiklerine uygun ürünle buluşan çocuk, dünyaya ilişkin araştırmalarını kitaplardaki okumalarla sürdürür ve merak yönünü devam ettirir.

Norton, görsel ve işitsel algılar gelişmeden edebiyatın iletileri anlamanın, duyumsamanın; bellek gelişmeden de yapıtlara ilişkin ilişkileri kavramanın olanaksızlığından söz eder. Ona göre, bilişsel süreçlerin gelişmesinde edebiyatın önemli bir işlevi vardır. Özellikle, çocuk edebiyatı, “gözleme”, “karşılaştırma”, “sınıflandırma”, “uygulama”, “eleştirme” yapma olanakları yaratarak, çocuklara düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar. (Norton, 1999’dan akt. Sever, 2013b, ss 48)

Görsel dayatıcıların kuşatması altına giren çocukların bilişseli, her geçen gün kısıtlanmakta ve dış dünyadan kopuk yetişen çocukların sayısı hızla artmaktadır. Bunun sonucunda eleştiremeyen, üretemeyen, karşılaştığı basit sorunlar karşısında bile bocalayan çocuklar ortaya çıkmaktadır. Bu bilişsel engellemelerin önüne geçmek için nitelikli çocuk edebiyatı ürünleriyle çocukları kritik yaş aralıklarında buluşturmak çocuğun gelişimine yapılacak olumlu bir adımdır. İyi kitapla bulaşan çocukta “kitap okuma” isteği uyandırıldıktan sonra çocuk, karşısına çıkan engellemeleri kaldırarak kitaba kendini ulaştıracaktır çünkü bu ulaşma sonucunda kendini mutlu edebilecek bir hayal dünyasına kavuşacağını bilir ve kendine özgü bir yapı oluşturur.

Çocuk edebiyatının amacı ne olmalıdır.

Çocuk kitaplarının amacı; başta bilişsel yapılarını geliştirmeleri yanında dış dünyayı tanımalarını, okuma alışkanlığını kazandırmak ve sürdürmek gibi önemli bileşenlere olanak sağlamaktır. Hedeflenen bu amaçlara ulaştırabilen ürün, başarılı bir ürün olarak tanımlanabilir.

Karatay’a göre kitabın amacı (Karatay, 2007’den akt. Kardeş ve Alp, ss 3-4):

- Bilgilendirme,

- Zevk verme,
- Çocuğa yaşam tarzı tanıtma,
- Çocuğu sosyalleştirme,
- Öğrenmeye olumlu tutum geliştirme,
- Farklı alanlara karşı olumlu tutum geliştirme,
- Çocukta dil gelişimi sağlama,
- Hayal gücünü,
- Yaratıcı düşünme yeteneği geliştirme,
- Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark etmedir.

“Çocuk okuru olmayan toplumun yetişkin okuru da olmaz.” (Gültekin, 2011, ss 76)

Toplumların oluşumu kendinden önceki süreçle ilgilidir. Bu süreç ne kadar sağlıklı bir yapılar bütünüyse ileriki süreçte ortaya çıkacak olan toplumsal yapı da nitelikli doğurguları olacak olan bir sistem olacaktır. Dolayısıyla bizden sonraki kuşağın nasıl olacağını şu anki yönlendirmelerimiz etkileyecektir. Çocuk yetiştirmede önemli bir unsur olan kitabı çocuğa sevdirdiğimiz takdirde, nitelikli bir toplumun inşası zor bir uğraş olmaz çünkü toplumun bireyleri hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getireceğinden istenmeyen durumların ortaya çıkması engellenmiş olur.

Edebiyatın bilimsel tutum kazandırma diye ne bir işlevi ne de bir amacı vardır. Ama çocuk edebiyatı, çocuğu yazgıcı, bağnaz kılmanın; olayları tek nedenle açıklayan, tek doğruyu benimseyen, hemen kabullenip kanan, at gözlüğü takmış biri durumuna getirmenin aracı da değildir. Kitaptaki çocuk da yazarın da kafasında “doğru”yu iletme üzere görevlendirilmiş, kendine yabancılaşmış bir araç değildir. (Dilidüzgün, 2000’den akt. Nas, 2004, ss 69)

Yaşamdaki odaklar çok boyutlu ve çok sayıdadır. Bu odakların fark edilmesi ve anlamlandırılabilmesi için çocuğun bu biçimde yetiştirilmesi gerekmektedir çünkü ancak çok boyutlu bakış açısında yetiştirilmiş çocuk çevresindeki iletileri doğru okuyabilir ve yetkin yanıtlar verebilir.

Peterz Heartling, çocuklar için iyi kitap yazmayı iki şarta bağlıyor: Bir defa çocuklar tarafından anlaşılabilir ama aynı zamanda da poetik kalabilen bir dil bulmak. İkinci olarak: Çocuklara, insanlardan, insanlar hakkında, insanların zor olmasına karşın nasıl bir arada yaşayabileceklerini, birbirleri için nelere yapabileceklerini anlatmak lazım. Heartling, hayatı tozpembe gösteren kitaplara karşı da daima küçük sosyal ütopyalardan yana taraf olduğunu açıklıyor. (Şirin, tarihsiz, ss 56)

Ütopyalardan oluşturulacak bir kitabın oluşturduğu düşünsel planlarla gerçek dünyanın dayattığı somut yaşantılar arasındaki uyumsuzluk, küçük okuyucu kitlesinin yaşam alanlarıyla düşledikleri yaşamın gerçekleştirilebilirliğinin çatışmasına neden olabilir. Bu çatışma kitaba ve kitabın oluşturduğu izlenime zarar verebilir.

Huck, Hepler ve Hickman nitelikli çocuk kitaplarının yararlarını şöyle özetliyor: Bir, çocuklara okurken eğlenme ve zevk alma fırsatı sağlar. İki, çocukların iç dünyalarını zenginleştirir. Üç, çocukların okudukları ile kendi yaşamları arasında doğal ve güçlü bir bağ kurmasına olanak verir. Dört, hayat deneyimleri ile karşılaşma şansı verir. Beş, çocuklarda okuma-yazma farkındalığını geliştirir. Altı, kitabın önemini vurgular. Yedi, okuma-yazma etkinliklerinde kaynak oluşturup, okuduğunu anlayabilme ve düzgün dil kullanımına yardımcı olur. (Kaya, 2007'den akt. Şirin, tarihsiz, ss 59)

Kitapların Huck, Hepler ve Hickman'ın maddelendirdiği bu kitap olumlamaları, okuyucunun yaş aralığına göre okuyucuya farklı kazanımlar sağlayacaktır. Bu kazanımları

bireyin; bireyselleşme ve toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğine ilişkin becerileri kazanmasına ve üretkenliğe geçmesini sağlayacaktır.

Kitaptaki dilsel ve görsel simgeleri anlamlandırma eylemi, okuyan ve izleyen için her şeyden önce bir düşünme ve duyarlılık kazanma sürecidir. Okuma eyleminde duyma ve düşünme sorumluluğu okura aittir. Bu süreç çocuk-edebiyat etkileşimi için de geçerlidir. Çocuğa, kaba bir gerçeklikle, bir yetişkinin öğüt dağarcığından çıkararak aktardığı yargılar, çocuğun kitapla kurduğu iletişimde, duygu ve düşünce üretme sorumluluğuna (sürecine) engel olur (ket vurur). Bu sorumluluğu çocuklardan alarak kendisini tek yetkili kılan bir yazar için temel amaç, çocuklara yalnızca kendince doğru olanları öğretmektir (öğütlemektir). Unutulmamalıdır ki, çocuk edebiyatının öncelikli amacı, öğüt vermek ya da öğretmek değildir. Çocuklara yaşam ve insan gerçeğine ilişkin sanatçı duyarlığı ile kurgulanmış ipuçları sunmak, anadilinin kullanım olanaklarını sezdirmek ve onları kültürle sağlıklı ve sürekli etkileşim kurabilen bireyler kılabilmek, çocuk edebiyatının temel amacı olmalıdır. (Sever, 2013b, ss 197-198)

Yaşama, insana, doğaya, hayvanlara sevgi ile yaklaşan; kendisi ve çevresiyle barışık, hoşgörülü, demokratik kültürü içselleştirmiş insanlar yetiştirmede çocuk edebiyatına önemli sorumluluklar düştüğü bilinmelidir (Sever, 2013b, ss 199).

Gerçekliğe de göndermeler yaparak örülmüş düşsel kurgudaki iletileri, kendi düşsel ve düşünsel birikimleriyle sınyarak sonuçlar çıkarma eylemleri, çocuklar için bir düşünme ve yeni duyarlılıklar edinme sürecidir. Bu, zamana değin edinilen bilgi ve deneyimin, kavramsal birikimin yeniden kurulmasına dönük dilsel, bilişsel ve duyuşsal içerikli bir öğrenme sürecidir. Bu öğrenmenin, diğer öğrenmelerden en belirgin farkı kendiliğinden ve doğal bir etkileşimin sonucunda oluşması, çocuğa doğrudan öğretme amacı gütmemesidir. (Sever, 2013a, ss 50)

Çocuk kitaplarında içerik nasıl olmalıdır

Çocuklara sunulacak seçkinin; çocuğun ilgi alanlarından olan oyun, yakın çevreyi tanıma, sosyal nedensellikleri bağlantılandırma, kendi bedeninde olan değişimleri kavrayabilme, eğitim-öğretim kavramının biçimlenmesine, doğaya keşfetme ve üretkenlik gibi birden fazla yönü desteklemesi gerekmektedir.

Oğuzkan'a göre, çocuk kitaplarında konu seçimi çok önemlidir: "Çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker; hatta bazen hiç çekmeyebilir. İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandırıcı nitelikte olması da gerekir. Bu arada değişik yaşlarda bulunan çocukların ilgi duydukları konuların birbirinden farklı olduğu hususu daima göz önünde bulundurulmalıdır." Oğuzkan, çocuk kitaplarındaki konuların, çocukların yaşantılarına uygun olması gerektiğine işaret ederek, çocuk ile yetişkin arasındaki farklılığa da dikkat çekmektedir. Yurttaş ise, çocuk kitaplarında ele alınması gereken konuların "sevgi" kaynağından beslenmesi gerektiğini söyler; çünkü çocuk, sevgiyle büyümesi gereken bir varlıktır. Çocuk kitabı yazarları da her şeyden önce bir sevgi ustası olmalıdır:

"Çocuk kitapları sevgi, dostluk, barış, arkadaşlık, iyilik, iyilikseverlik, ırkçı olmayan ulusal onuru yüceltme gibi nitelikleri kavrayıcı, benimsetici olmalıdır. Çocuk kitaplarında kine ve nefrete yer yoktur. Düşmanlık aşıl原因 konular, çocuk kitaplarında yer almamalıdır. (Yurttaş, 1997'den akt. Sever, 2013b, ss 121)

Çocuk kitaplarının içeriği oluşturulurken yukarıdaki ölçütlere göre oluşturulan içerikler çocuğun, gerekli kültürel değerleri almasına ve uzun yıllardır süregelen olumsuz

davranış kalıplarını da eleştirmeyi öğrenecektir. Bu tür kitaplarla büyüyen çocuk, herhangi bir dayatma olmadan olumluluklarla karşılaşarak bunları içselleştirir.

Seçilen konu ve tema yaş grubunun gelişim seviyesi, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda olmalıdır. Yaşı ne olursa olsun konunun o yaş grubunun ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda seçilmemiş olması çocuğun dikkatini kitap üzerinde yoğunlaştırmasını zorlaştıracaktır (Kardaş ve Alp, 2013, ss 31). Çocuğa okutulan kitapların çocukların düzeyine uygun olmaması çocuk edebiyatımızda sorun oluşturan durumlardan biridir. Ailelerin ya da öğretmenlerin kitapları gerekli değerlendirmelerden geçirmeyip çocuklara sunması çocuğun kitaplardan soğumasına neden olabilir. Kitaptan ya da okumadan soğuyan çocuğun yaşamının sonraki dönemlerinde kitap okuma alışkanlığı edinmesi zordur çünkü okuma isteğinin uyandırılması gereken eşik çoktan aşılmıştır.

Geçmiş yüzyıllarda çocuk edebiyatı, çocuğun edebiyatı kavramı gibi kavramlara çok fazla önem verilmiyordu. Genelde yetişkinler için üretilen edebiyat ürünlerinin çocukların ilgisini çeken bölümlerinin çocuk edebiyatı malzemesi olarak kullanılmasının yeterli olacağı kabul ediliyor ve daha çok öğretici öğelere ağırlık veriliyordu (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 14). Yetişkin kitaplarının çocuklara okutulması geçmişe nazaran azalsa da bu kez de çocuklar için yazılan kitapların “çocuğa göreliğin” olmadığını görmekteyiz. Öğretici, katı milliyetçiliğin, bağnazlığın ve bunun gibi çocuğu doğallığından çıkaracak unsurların yer aldığı kitaplar halen okul ve ev kitaplıklarındaki yerini tutmaktadırlar.

Çocuklar büyüdükçe, dünyalarını dolduran varlıkların birbiriyle olan ilişkilerini sezdikçe, masallardan giderek uzaklaşacaklar, gerçek ya da gerçeğe uygun olanların anlatıldığı yazı türlerine yöneleceklerdir. Ancak bu geçiş birdenbire olmayacak, özellikle masaldan yavaş uzaklaşacak, yarı masal, yarı öykü niteliği taşıyan yazılarla gerçekçi yazılara geçiş yapacaklardır. (Kıbrıs, 2010, ss 118)

Bilişsel değişimlerin bir yansıması olan bu geçişlerin aşamalı geçişlerle sağlanması çocuğun kitapların dilinden ve içeriğinden ürkmemesini engelleyecek, düzenli bir okur kimliği olmasını sağlayacaktır. 12-15 yaş grubu çocuğu gençliğe geçiş yaşadığı bu dönemde karmaşık duygular içindedir. Bu sebeple daha karmaşık durumlarda, sorun çözmekten, akıl yürütmekten hoşlanır. Artık farklılaştığını bilir ama tam olarak çocukluktan çıkmamıştır (Edt. Şimşek, 2012, ss 141). Geçiş dönemindeki çocuğun okuyacağı kitap salt çocukluk ya da salt gençlik algısını yansıtmamalı, her iki tarafın keskin yönlerinin dengelendiği bir anlayışa sahip olmalıdır.

Hans Heino Ewers, çocukların toplumsal sorunların dışında değil, içinde olması gerektiğini belirtmekte, “(...) çocuklara özgürlük, özerklik, yetişkinlerle paylaştıkları dünya içinde verilmelidir. Yetişkinlerde çocuklar eşittirler ve edebiyat bu eşitliğe katkıda bulunmalıdır.” demektedir (Dilidüzgün, 1996’dan akt. Nas, 2004, ss 68).

Çocuğa politik kültür, demokrasi kültürü verilmeli; çocuk insan haklarını, insan ilişkilerinde eşitliği gözetmeyi, hangi ırktan ve dinden olursa olsun insana saygılı olmayı, haklı çıkmak için değil de doğruyu bulmak için tartışmayı, özeleştiri yapmayı, özenetimli davranmayı öğrenmelidir. Ona “düşünme” öğretilmelidir, neyi düşündüğü değil. Ne düşüneceğini çocuk kendisi karar verecektir. (Nas, 2004, ss 84)

“İletisi (mesaj) çağdaş, evrensel değerler taşısa bile otoriter, öğretici bir anlatım metni tatsızlaştırır, yavanlaştırır.” (Nas, 2004, 87) Çocuk yazının önündeki en büyük engel olan kitabın kendini çocuğa sevdirememesinin nedeni, kitabın öğretici yönünü bırakmamış olmasıdır. Büyüklerin yönlendirmelerinden bunalan çocuk, eline aldığı kitapta da benzer bir üslup gördüğünde kitap okumayı sürdürmede bir istek duymaz ve kitabı belki yaşamı boyunca eline almamacasına bırakır ve çocuk kendisini yeni dünyalara götüreceği kitaptan uzaklaştır.

Çocuk kitaplarının yazarı ve yazarın dili nasıl olmalıdır

Dil gelişimi ilkin ailesi ve çocuğun yakın çevresiyle sınırlanan bir alanla sınırlıdır ancak yaşın ve isteklerin artması bu alanın ve birey sayısının artmasını da beraberinde getirir. Bu alan ve bireylerin niceliği ne kadar değişse de dilin nitelikli kullanmasında bunların varlığı yeterli değildir. Çocuk, bir süre sonra kitapla tanışmalı/tanıştırılmalıdır.

Yazınsal nitelikli bir çocuk kitabı her şeyden önce çocuğa duyarlılık kazandıran, dilin söz varlığını tanıtan bir araçtır. Dilin söz varlığının ve anlatım gücünün, çocuk edebiyatının dilinde de yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma-yazma duyarlılığı taşıyan sanatçılara düşmektedir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi, yapıtların Türkçenin anlatım olanaklarını ve geleneksel anlayıştan kurtulup çeşitli yazınsal kaynaklarla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır. (Sever, 2013b, ss 165)

Çocuğun ilgi alanlarını, merakını, duyarlılığını, anlama düzeyini, duyarlılıklarını ve önceliklerini bilen bir yazarın bunu nitelikli bir yazı türüyle birleştirmesi ürünün okunurluğunu ve etkililiğini arttıracaktır.

Yazar, eserin yaşayarak ve okuyarak edindiği deneyimlerden kotardığı bir kurmaca gerçekliğe dayandırır. Kurmaca gerçekliğin içinde ise hem gerçek hem de hayal gücü vardır; bir çeşit bileşke diyebiliriz kurmaca gerçeklik için. Yani kurmaca gerçeklikte gerçek dünyanın birebir yansıması değil, gerçek dünyanın yazar merceğinden süzülmesi vardır. (Aytaç, 1990/1995'ten akt. Sever, 2013b, ss 12-13)

Salt gerçekliğe ya da hayale dayanan çocuk yazını ürünü bir süre sonra okuyucunun bu alanlardan sadece birine odaklanması çocuğu ya sadece sanal bir kurguda yaşamasını ya da yaratıcılık yönü körelmiş gerçek izlekten sapmayan bir yapıya evriltir. Bu iki yönün de tek başına tek bileşte toplanması sağlıklı bir gelişimi engeller.

Çocuk kitabı yazarı, çocuk gerçekliğini de göz önünde bulunduran bir anlayışla çocuğu, anlamının oluşmasına ortak edebilmelidir. Bu etkileşim, çocuğun sanatçıyı anlaması, sanatçı duyarlılığını kavraması için gereklidir. Çocuğun dil ve anlam evrenine uygun kurguların, dilin anlatım gücüyle örülmesindeki yeterlilik, bu etkileşimin niteliğini belirleyen temel etkidir. (Sever, 2013a, ss 38)

Yazarın çocuk özgünlüğüne giren; dil, ilgi, istek, merak, zevk gibi alanları göz önünde bulundurup ürün oluşturma kaygısı ile hareket ettiğinde çocuk yazınında önerilebilir kitaplar hazırlayabilir.

Kitaplarda, çocuklara neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden çok, neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir. Çocuklar, davranışlarının olası sonuçları üzerinde düşünce üretmeye özendirilmeli; davranış ve eylemlerinin başkaları üzerinden yaratacağı duygusal sonuçlar, duyarlılıkları işletilerek kendilerine bulundurulmalıdır. ... “Dişlerini fırçala.”, “Dersini çalış.”, “Arkadaşlarınla iyi geçin.”, “Yemeklerden önce ellerini yıka.”, “Çevreyi temiz tut.”, “Tutumlu ol.” gibi sayıları çoğaltabilecek emir ve kurallar bileşkesine oturan cümlelerle seslenilmemelidir. (Sever, 2013a, ss 86)

Çocuk yazınında dil gelişimi, okuma zevki oluşturma gibi daha uzun zamana yayılan amaçların yanında örtük olarak verilmesi gereken eğitim-öğretim yönü de olmalıdır. Bu yön, çocuğu okumadan soğutacak denli açık biçimde verilmek yerine örnek olaylar üzerinden kurgulanmalıdır.

Dilin acemice kullanıldığı, kurallarının yok sayıldığı, dilsel sivrulukların gözlendiği; kuru, yapay bir anlatımın egemen olduğu kitapların çocukları okuma eyleminden soğutacağı, koparacağı bilinmelidir (Sever, 2013a, ss 93).

Çocuk için yazmak çocuk işi değildir. Bilinçli yöntemler ve teknikler kullanılmalıdır. Çocuğun yaşına oranlanmış önemseme düzeyi, yöntemsellikten uzak yazma yöntemiyle yazılmış çocuk kitabı çocuğu kitaplardan uzaklaştırabilir.

Bir metinde üzerinde söz söylenen, başka bir söyleyişle ele alınan konu, o metnin yazınsal değerini belirleyen bir öge değildir. Asıl önemli olan, konunun, sanatçının duyarlılığıyla öznel dünyasında yarattığı, kurguladığı biçimdir; sanatçının konuyu ele alış yorumlayış özgünlüğüyle yarattığı içeriktir. Bu içeriğin, çocuğun ilgilerini devindirip onun düş kurma, düşünme, heyecanlanma ve eğlenme gereksinmesine yanıt vermesi gerekir. (Sever, 2013a, ss 127)

Bunlara yanıt vermeyen bir çocuk ürünü çocuk okur kitlesini kaybeder. Bu tür ürünleri okumak çocuk için zevk uyandırmaktan çok büyüklerin kendilerinden yapılmasını beklediği ödev algısından öteye gidemez.

Yazar, insanın, yaşadığı olaylar ve çevresindeki etkileşimlerle karakter özelliklerini biçimlendirdiğini, değişimler yaşadığını çocuklara duyumsatmalıdır. Yazarın yarattığı kurgunun yazınsal başarısı, kahramanının yaşadığı olaylar ile kişiliğinde oluşan değişimin tutarlığı ve inandırıcılığı arasındaki ilişki aranmalıdır. Öykü boyunca nice olaylarla karşılaşmasına karşın, hiç değişim geçirmeyen ya da olayla yeterince ilişkilendirilmeden hızlı değişimler geçiren kahramanlar, çocuk okurun gözünde inandırıcılığını yitirir. (Sever, 2013a, ss 130)

Öykü karakteri her ne kadar kurgusal bir eylem sonucunda oluşturulsa da okuma sürecinde gerçekliğin döngüsüne katılır. Çocuk okuyucu bu kahramanları gerçek yaşamına katar ve karakterin inandırıcılığını bu katmadaki uyuşmaya göre yapar. Uyuşmanın düşük olması ilkin karakterin sonrasında da öykünün benimsenmesini zorlaştırır.

Dağlarca: “ G zlerinizle görmeyiniz. Sözcüklerle görünüz, sözcükler gözleriniz olsun. Bu, büyük devrimdir. Ne yazık ki bizim edebiyatımızda herkes sözcüklerle görmüyor. Ama asıl görülecek göz, asıl bize yararlı olacak göz sözcüklerdir. ... Sözcükler başlı başına birer kitaptır. Bir s zc g n içindeki hece sınırsız imgelemeler yaratır. İşte  ocuk edebiyatı budur.” (Dağlarca, 2010’dan akt. Sever, 2013b, ss 196)

Bugün artık çocuklar için yazmak, bir zamanlar geçerli olduğu gibi hafife alınacak bir eylem değildir. Her zaman s ylenile gelen bir Şeyi burada yinelemekte yarar var: Çocuklar için yazmak yetişkinler için yazmaktan daha g c t r (Dilidüzgün, 2006’dan akt. Edt. Şimşek, 2012, ss 108). Günümüzde ticari amaçların ön planda olduğu  ocuk yazınında çocuğa sunulan ürünlerin –az olmakla beraber nitelikli olanlar vardır- sahip olması gereken niteliklerin uzağında olduğunu görmekteyiz. Nitelikten çok niceliğe önem verildiği kitaplarda kitap az sayfadan oluşması sanki çocuğa göreliği artırdığı sanılmaktadır. Bu yanılığ,  ocuk edebiyatımıza yerleşmiş ve halen varlığını sürdürmektedir.

 ocuk kitaplarında genellikle,  c nc  kişi ağzıyla anlatım yapılması ilke olarak benimsenmiştir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, özellikle kafa sesi ile düşünceleri yansıtan  c nc  kişi, anlatımı zorlaştırdığı, inandırıcılığı yitirdiği gibi çocukların da hoşlarına gitmemektedir.  nk  bir kişinin diğer bir kişinin beyninden geçenleri aynen okuyabilmesi mümkün değildir. Birinci kişi ağzı ile yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ikinci bir kişi ile karşılıklı bir sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür. Bir çeşit duygu, düşünce ve sırların paylaştığı izlenimi veren bu anlatım tekniğinin çocuklar tarafından daha çok benimsendiği görülmektedir. (Yal m ve Aytaş, 2011, ss 48)

Okuyucunun biliş içinde neler düşündüğünü saptamak ulaşılır bir amaç değildir ancak okuyucu eğilimlerini saptamak ve bunları nitelikli ürün oluşturmak için kullanmak başta çocuk okuyucular olmak üzere okuyucular üzerinde olumlu bir dönüt bırakacaktır.

Eserler, çocuğun girişimci ve katılımcı olmasını sağlamalıdır. Kendine güven duygusunu erken yaşta almış olan bireylerin daha başarılı oldukları; güvensiz, kendi içine kapanık çocukların da ileriki yaşlarda sorumluluktan kaçtıkları, başkalarının denetiminde ve gözetiminde kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bu yüzden çocuklara yönelik eserlerde, onların girişimci ve katılımcı bir ruha sahip olmasını sağlayıcı özelliklere yer vermesi gerekir. (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 51)

Öncelikli amacı çocuğa okuma hazzı uyandırma ve okuma alışkanlığı edindirme olan çocuk edebiyatının örtük amacı da çocukların bireysel ve toplumla ilişkisel yönlerinin gelişmesini sağlamaktır. Bu sağlayış nitelikli bir şekilde yapıldığında çocuk hem bireysel hem de sosyal gelişimsellik adına iyi bir noktada olacaktır.

Çocuk kitaplarında işlenen konular çocukların geleceğe umutla bakmasını sağlamalıdır. İşlenen konu, çocuğu ileriki yaşamdan soğutmamalı, korkutmamalıdır. Yazar ele aldığı temada ve konuda aşırılığa kaçmamalıdır. Yani tamamı ile iyimserlik ya da kötümserliğin işlendiği konuları çocukları ya polyannacılığı ya da gelecek hakkında olumsuz düşüncelere, karamsarlığa iter. (Kardaş ve Alp, 2013, ss 19)

Yaşam algısı oluşturma bir bütündür. Bu bütünlüğün içine tek duygu ya da düşünce konulması bireyin yaşama yönelik anlamlandırmasını eksik bırakacaktır. Kitapların oluşturduğu algı da yaşam algısıyla doğrudan ilişkilidir ve bu her iki alan birbirine göndermeler yapmaktadır. Tek yönlü kitap ya da yaşam yerine çok boyutlu bakış açısının sağlanması gerekmektedir.

Çocuk yazınlarında yazar; dolaylı ve mecazlı anlatımlara yer vermemelidir. Somut işlemler döneminde olan çocuklar dolaylı ve değişmeceli söylemlere anlam katmada zorlanabilirler. Ayrıca gerek yazarın ağzından, gerekse kahramanların ağzından argo sözlere yer verilmemelidir. Kısa, kurallı cümleler oluşturulmalı ve canlı bir anlatım tercih edilmelidir. (Kardaş ve Alp, 2013, ss 22)

“Çocukların öğrenmeye açık ve meraklı olduklarını, ama öğreilmekten hoşlanmadıklarını unutmamamız gerekir.” (İpşiroğlu, 1997’den akt. Nas, 2004, ss 74)

Çocuğa politik kültür, demokrasi kültürü yer vermeli; çocuk insan haklarını, insan ilişkilerinde eşitliği gözetmeyi, hangi ırktan ve dinden olursa olsun insana saygılı olmayı, haklı çıkarmak için değil de doğruyu bulmak için tartışmayı, özeleştiriyi yapmayı, öz denetimli davranmayı öğretmelidir. Ona “düşünme” öğretilenektir, ne düşündüğü değil. Ne düşüneceğine çocuğun kendisi karar verecektir. Kuru, yavan, yapmacık bir anlatımla “doğru, benim söylediklerimdir, beni dinle sen” buyurganlığıyla akıl dağıtan, akıl çelmeye çalışan yazar (nasıl yazarsa) yeteneksizdir; edebiyat gücü olmayınca politik gücüne yaslanmaktadır. Yazık, çocuğa da saygısızlık ediyor, edebiyata da. Çocuk amaçtır, araç değil. (Nas, 2004, ss 84)

Yönlendirme içeren iletişim biçimi, bireyin bir süre sonra güdümlü bir duruş sergilemesine neden olacaktır. Üstelik yönlendiricinin duruşu, yönlendirmenin içeriğini ve yönünü de etkileyeceği için sağlıksız bir düşünüş yapısı oluşturabilir. Bu türden sapmaların önüne geçmek için çocuğa sunulacak içeriklerin ve yönlendirmelerin tarafsız olması ve çocuğun gelişimini ve merakını içsel bir yapıya kavuşturması gerekmektedir.

Çocukların şiiri “hamasi destan”, “görev övgüsü”, “anne-baba-öğretmen dalkavukluğu” biçimli şeyler sayarak büyümeleri için gerçekten şiir olan metinlerle büyümeleri gerekli (...) çocuklar için yazmak bir serüvendir. Bu serüven, iyi yazarla yazarlık

oyunayan arasındaki farkı ortaya koyan bir denek taşıdır da. Çocukların dış dünyasına erişebilmek zordur çünkü. Bunu başarabilenlere ne mutlu... (Sezer'den akt. Nas, 2004, ss 332)

Çocuğun gelişim alanları çok çeşitli ve çok boyutludur. Bu çeşitliliğin geniş tutulması ve boyutların da katmanlandırılması gerekmektedir. Çocuğun kendisine sunulan ürünü beğenebilmesi için kendisi ile eser arasında ortaklıklar bulmalıdır.

Schleiermacheri psikolojik anlama ve gramatik anlama biçimlerine göre, yazar, kendi koşullarında değil, çocuğun koşullarından hareket edecek; çocuğu, içinde yer aldığı tarihi, kültürel, ekonomik ve sosyal çevre kendi dönemi ve bağlamı içinde anlamaya çalışacaktır. Yazar, bunu kendi içindeki çocukluğu ifade ederek değil, eserinde anlattığı çocuğun dünyasını, bu dünyanın dili ve mantığı ile kendi içinde yeniden üreterek başarır. Wilhelm Dilthey'in yöntem bilimsel anlama kuramına göre, çocuğu anlamak, rasyonel bir işlevi, bir kıyaslama, karşılaştırma, ayırma ve birleştirme sürecini değil, bir sevgi, sempati sürecini gerektirir... Çocuğu rasyonel yoldan anlamaya çalışan yazar onu anlamaktan uzaklaşır. Yazar, çocuğa sevgisi oranında anlayabilir, sevdiği kadar anlayabilir. Dilthey'e göre, edebiyat varoluşu betimler, varoluş edebiyatta ifade bulur. Yazar, çocuğu anlatırken, ona kendi koşulları içinde, kendi penceresinden bakarken, onu, kendi yaşam deneyimlerinden hareketle anlamaya çalışırken, hem kendi dünyası hem de çocuğun dünyasını bir çizgide buluşur. Bu yaratıcı bir anlama eylemidir. Yazar çocuğu anlatırken kendini anlar, kendi anlatırken çocuğu anlar. Çocuğu kendine, kendini çocuğa katar. Eserde salt çocuk yoktur, salt yazar da yoktur, ikisi birden vardır. (Taşdelen, 2005'ten akt. Şirin, 2007b, ss 27)

Çocuk yazınında salt konu ya biçem, istenilen başarıyı getirmeyebilir. Çocuk yazarı; çocuk eğitimini, psikolojisini, bakış açısını, ilgi alanları gibi çocukla ilintili yönlerin yanında okunabilir, akıcı, merak uyandırıcı ve sürükleyici bir biçimi de içerikle eş güdümlmelidir.

Yazar, çocukluğu ne kadar doğal yansıtabilirse o ölçüde çocukla iletişim kurabilir: Çocuk edebiyatçısı, çocuğu yapmacık bir dünya, sahte ve içtenlikten yoksun tipler sunmamalıdır. Çocuğu kendi gerçekliğinden (çocukluğundan) kopararak yapmacık bir dünyaya, idealize edilmiş söz ve davranışların abartılı dünyasına sokmamalıdır. Çocuğa büyüklerin davranışlarının giydirilmesi, onların sözlerinin söylenmesi, bu yapmacıklığı besleyen davranış tarzları olacaktır... Çocuk edebiyatındaki içtenlik ve yalınlık ilkesi, çocuğun kendisini sahte örtüler altında gizlemediği, kendisini çocukluğun büyüdü dünyası içinde kendisi olarak dışa vurduğu durumlarda gerçekleşir. Çünkü çocuk edebiyatı, çocukluğun açıldığı ve bu ifade bulduğu bir alandır... İçtenlik ilkesi, çocukluğun saf ülkesinden gelen bir eserdir. Bu, edebiyat türüne gerçek zenginliğini ve ruhunu katar... Çocuk edebiyatı çocukluğu çocuk dili ile anlatan bir edebiyattır... Çocukluğun dili ise basit ve içtenlikli bir dildir. Çocuk edebiyatındaki içtenlik, önemli ölçüde yazarın çocukluğu hissedebilmesinde ortaya çıkar. Yazar çocuğu gözü ile görebilmeyi, onun aklı ile düşünebilmeyi, onun kulakları ile işitebilmeyi, onun yüreği ile hissedebilmeyi ve de bütün bunları onun dili ile söyleyebilmeyi başardığında, içtenliği de başarmış olur. (Taşdelen, 2005'ten akt. Şirin, 2007b, ss 17-18)

İçtenliğin bilinçli eylemler sonucu oluşturulması bir süre sonra çocuk içselleştirmesinde karşılık bulur ve çocuk, çocukluğun özünden gelen samimiyeti, iyi niyeti ve duyarlılığı sergilemeye başlar. Bu istedik yaşantıların oluşturulması ve geliştirilmesi tepeden inmeci bir biçimle değil çocuğa çocuksal düzeyde bir iletişimle ulaşılabilir.

Çocuk dili, anlatım ve tonlaması çocuk gerçekliğine uygun olan çocuk yazarlığı, çocukça bir iş olmadığı gibi, çocuğa dıştan bakışla da gerçekleşmez. Çocuğu içten kuşatan, çocuk dürbünü ile dünyaya açılabilen ve içsel deneyime sahip olmadıkça, yazar, anlatıcılıktan öteye geçemez. Gareth B. Matthews'e göre ise Rose'un, çocuk edebiyatında yetişkinlikle çocuk arasındaki iletişimin olanaksız olduğunu düşünmesinin nedeni, yetişkin yazarla çocuk arasındaki kopukluktur. (Şirin, tarihsiz, ss 36)

Ülkü Tamer (ise) çocuklar için ayrı bir edebiyat olması gerektiğini şöyle savunuyor: Yetişkinler için yazarken kural tanımayabilirsiniz ama çocuklar için yazarken bazı kurallara uymak zorundasınız (Şirin, tarihsiz, ss 48). Tamer, çocuk yazının çalakalem biçimde yazılamaması gerekliliğinin çocukluktan kaynaklanan bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Yetişkin dünyası için tanınan sınırsız konu ya da biçem seçme hali çocuklara gelince kendine çeki düzen vermelidir.

Çocuk yazarlığı kafası ve yeteneği içte vardır. Çocuğu okumayı olduğu kadar anlatmayı da bilirler. Yol göstermezler; aksine yolun çıkışlarını inişlerini sezdirirler. Çocuk dürbünlerini daima açık tutarlar. Çocuk bakışı'nı ise içinde yaşattığı çocuk ayarlar ve çocuğa göre'nin ince ayarlarını kendiliğinden yapar. Konuya, hikâyeye, felsefeye değil, edebiyata yaslanarak, edebiyatı ile kendini okutabilen yazarlar, yalın ve içtenlikli yaşamayı başaran hakiki çocuk yazarlarıdır. (Şirin, tarihsiz, ss 123)

Çocuk yazını kurallarını bilmek ve uygulamaya geçerek bir ürün oluşturma şayet sadece kural merkezli yapılırsa ortaya doğal olmayan bir dil ve biçem çıkar. Dilin ve içeriğin okunabilmesi ve sevilebilmesi için içerikteki duygu yönünün de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Hakiki çocuk yazarı ile pedagojik dille sınırlandırılmış çocuk yazarı arasındaki temel farklardan biri de şudur: Hakiki çocuk yazarı en soyut temaları bile eserinde

somutlaştırma, bilinç ile bilinç dışı, somut ile soyut arasında yüzleşebilme ve yalın yazma başarısı gösterirken, pedagojik dili kullanan yazar tarif, tanım ve öğreticilik sınırında kalır. Oysa gerçek sanat ve edebiyat, kafa, yürek ve duyuların bütünlüğünden oluşabildiği oranda ancak poetik ve kalıcı olmayı başarabilir. (Şirin, tarihsiz, ss 125)

“Micheal Ende: Kendim çocuk olsam, bu kitabı severek okurum, düşüncesiyle yazıyorum.” (Ende, 1993’ten akt. Güteryüz, 2013, ss 93) Dünyanın en çok okunan kitaplarından Momo’nun yazarı Ende’nin belki de en net ölçütü koymuştur kitap yazımında: “Ben çocuk olsam bu kitabı severek okurum...”. Bu ölçüt çocuk yazarının neleri göz önünde bulundurması açısından önemli bir noktadır.

Freud; yaratıcı yazar, bir çocuğun oyun oynarken yaptığını yapar.” (Güteryüz, 2013, ss 232) Çocuğun oyun oynarken duyduğu heyecanı, isteği, başarmak için harcadığı enerjiyi ve oyunu sürdürmek için gösterdiği dikkati çocuk kitabında uyandıran yazar, çocuğun yerinde bir okur olmasını sağlamak için gerekli yolun çoğunu kat etmiştir. Kitabı oyun gibi gören çocuk onu elinden bırakmaya için direnir ve okuma istekliliği artar.

Çocuk kitabında kullanılan sözcükler, çocuğun sözcük dağarcığına uygun ve etkili iletişimi sağlayacak nitelikte olmalı. Çocuğa kitap içinde kazandırılacak yeni sözcükler, kitabın değişik yerlerinde dört beş kere kullanılmalı, sözün gelişinden ve cümlenin yapısından anlaşılabilir. Sözcükler, çocukların yaş düzeyine göre belirlenmeli, özellikle canlı ve eylem bildiren sözcükler ağırlıkta olmalı, günlük yaşamın gerçekleriyle örtüşmeli, açık ve somut olmalıdır. Kısaca, çocuk kitaplarında kullanılacak sözcükler basit, canlı, sonuç bildiren, iyi fark edilen, akılda kolay kalan ve kolay okunan sözcüklerden oluşmalıdır. (Güteryüz, 1997’den akt. Güteryüz, 2013, ss 269)

Sözcük seçimi, çocuğun bireysel düzeyi ve yaşadığı çevrenin entelektüel şartlarına bağlı olarak yapılmalıdır. Çocuğun kelime dağarcığı ile kitabın kelime havuzu arasındaki farkın bağlamsal yöntemlerle kapatılamaması, çocuğun mevcut kitabı benimsememesine neden olabilir.

“Çocuklar için yazmaya eğilim gösteren, okurlarının yaşlarının bütün özgünlüklerini dikkate almayan bir yazar hiç kimse için yazmış olur.” (Şirin, tarihsiz, ss 117) Şirin’in bu tespiti çocuk yazarının ne olmaması gerektiği üzerine net bir tanım yapmaktadır. Çalakaalem yazan, çocuğun ilgilerini göz önünde bulundurmeyen yazar çocuğa seslenmekten uzak olduğu için çocuk yazarı değildir.

(...) Gelişim alanlarında olduğu gibi, dil gelişiminde de aynı yaştaki çocuklar benzer özellikler gösterir, bunlar genel olarak sözcük sayısı, kurdukları cümle yapısı, ses tonlamaları ve vurgulamaları olarak sayabilir. Bu nedenle, bu benzerlikleri göz önüne alan gelişim psikologları, dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığını kabul ederler. (Yeşilyaprak, 2004, ss 96)

Yazarların bu biçimdeki bir hassasiyet göstermesi onların çocuğun dilsel gelişimini yakından tanımalarına olanak sağlayacaktır. Çocuğun dilsel gelişiminin farkında olunarak yazılmış bir çocuk yazını ürünü, çocuklar tarafından daha çok tercih edilmeye uygun olabilir.

(...) Bir yolculuğa çıkmamıza, bir araştırmayı üzerimize almamıza izin verirler; ne bulabileceğimizi bilmeyiz. Öğretici yazarlar yola çıkmadan bilirler rotalarını. Onların bulacakları bir şey yoktur. Yolculukları da gerekli değildir, çünkü aslında başkalarının yolculuklarını, buluşlarını anlatırlar. Zaten bilinenle, hazır malla uğraşırlar. Böyle yazarların verecekleri bir şey yoktur; sayıları da gereğinden fazladır; yaşantılarını bize anlatmazlar, çünkü yoktur zaten yaşantıları. Genellikle sorular cevaplardan önce gelir.

Öğretici ya da politik yazar soruları sormadan birtakım cevaplar yükler üstümüze, ama yaşayan cevaplar böyle elde edilmez. (Ionesco'den akt. Mungan, 2011, ss 40)

Öğretici yazar olma ülküsünü benimsemiş bir yazar, yazınsal üretkenlikten yoksun ürünler üretir. Ürettiği ürünlerin ders kitabı kimliğine bürünmesi onun okunurluğunu azalttığı kadar okuyucu kitlesinin de üründen sanatsal, yazınsal ve yaratımsal verim almasına da engel olacaktır. Yazar, okuyucusunu bilişini harekete geçirmeli, ona dilsel zevkler sunmalıdır.

Yazar kime hitap ettiğini, okur kitlesi olarak yaş grubunu, toplumun eğitim düzeyi bakımından hangi kesimini seçtiğini en baştan belirlemelidir. Seçtiği konu ve dil ona göre olacaktır çünkü. Her yazı dilinde kullanacağınız dil için ortak ve asla göz ardı edilmemesi gereken koşul, dili iyi ve doğru kullanmak, gereksiz sözcüklerden kaçınmaktır. Kendine özgü bir biçem yaratma kaygısıyla boşu boşuna sözcük kullanmak yazıyı sıkıcı yapar, yazının düzeyini düşürür. Sözdizimi hem yazılı hem de sözlü anlatımda büyük önem taşır. (Gündüz, 2013, ss 29)

Çocuk kitaplarında kahramanlar nasıl olmalıdır.

Kurgusal olarak oluşturulan ürün kahramanları, okuma süreci boyunca okuyucunun bilişinde bir süreliğine kurgusallığını bırakıp gerçekliği ulaşılır. Gerçeğe dokunan kahramanların gerçeklik ölçütleriyle uyuşması onun öyküdeki başarısını arttırır.

Çocuk kitaplarında çocukların özdeşim kuracağı kahramanın yazar tarafından iyi geliştirilmesi, başka bir söyleyişle kahramanın, fiziksel ve kişilik özelliklerini de kuşatan bir anlayışla çocuğa tanıtılması gerekir. Çocuğun okuma eylemini istekli sürdürmesinde bir başka önemli koşul da kahramanın yaşadığı değişimdir. Kahramanın olay dizgisi boyunca değişen kişilik özellikleri, çocuğun insan gerçekliğini anlamasına katkı sağlar. Yazınsal bir metnin çocuk okur açısından etkinliği; sağlam, inandırıcı ve

iyi geliştirilmiş bir kahramanla çocuğa yaşamı ve insan gerçekliğini sezdirebilmelidir. Öykünün başında okura çalışkan, cesur, başarılı, cimri, kıskanç vb. özelliği ya da özellikleri ile tanıtılan bir kahraman, öykü boyunca hiç değişim göstermiyorsa; her insanın yaşayabileceği bir korkuyu, bir başarısızlığı ya da bir paylaşımı yaşamıyorsa, o kahraman insan gerçekliğinden uzaktır. (Sever, 2013a, ss 34-35)

Kitaplarda, çocukların özdeşim kuracağı kahramanların genellikle büyü ve tılsımdan güç alarak amaçlarına ulaşmaları, şiddetin amaca ulaşmak için olağan bir yöntem olduğu anlayışı, yeterince okuma kültürü edinmemiş küçük okurlar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir (Sever, 2013a, ss 35). Hayali kahramanların ilk dönemlerde çocuklar için ilgi çekici yönler barındırır da çocuğun büyümesi ve çevresini anlamaya başlamasından sonra artık hayali unsurları daha az inandırıcı bulup gerçekliğe yönelir. Çocuğa sunulacak ürünün, bu açıdan sunumcular tarafından bilinçli adımlar esliğinde sunulması gerekir.

Özdeşim süreci, yaklaşık olarak iki-üç yaşlarından gençlik çağına kadar devam eder. Çocuk ve genç için anne ve babanın yanı sıra, beğenilen, imrenilen kişiler özdeşim ögesi olarak seçilebilirler. Geniş aile içinde ağabeyler, ablalar, başka yakınlar, okulda öğretmenler, ergenlik çağında arkadaşlar, onların ana babaları, kahramanlar vb. gelişmekte olan çocuk için sürekli olarak özdeşim örnekleridir. Çocuğun özdeşim kurabileceği örneklem varlığı, sağlıklı olması temel zorunluluktur. Çünkü çocuk, bozuk ve sapık davranış gösteren ya da uygun olmayan, yanlış örnekleri de özdeşim ögesi olarak seçebilir. Bu durum, çocukların olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine neden olabilir. (Öztürk, 2001'den akt. Sever, 2013a, ss 64)

Çocuk yazarı, çocuğa görelilik amacını yarattığı karakterler aracılığıyla kitabına yansır. Yazar, çocuğun günlük hayatta karşılaştığı bir yetişkin tutumuyla çocuğa kitapta doğrudan telkin ya da buna benzer yollara girmemelidir. Kahramanını bilinçli bir emeğin

ürünü olarak çocukla arkadaş, sırdaş kimi zaman da çocuğun kendisi yapar. Bu yaratım, kimi zaman günlük yaşamın ham halindeki bireyi de olabilir kimi zamanda bir amacın sonucu olarak düşsel düzlemde oluşturulur ancak her iki durumda da çocuğa sunulan kahraman çocuğu gelişimsel düzeylerine katkı yapacak bir düzende olması gerekmektedir.

Kahramanlar aracılığıyla, insanların başından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını belirleyen kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincini oluşturur. İnsan yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezmeye başlar (Sever, 2013b, ss 76). Bu erdemlerin örtük olarak sunulması, bunların çocuk tarafından öğüt olarak algılanıp çocuğun tepkisel tutumlar göstermesini engelleyecektir.

Çocukların en çok etkilendikleri şiddet ise sevdikleri kahramanların maruz kaldıkları şiddet karşısında gerçekleşir. José Mauro de Vasconcelos'un Şeker Portakalı'nın kahramanın Zezé buna verilebilecek en iyi örnektir. Zezé, en yakınları tarafından dövüldükçe, okur, acıma duygusu ile kendini Zezé'ye yakın hisseder. (Şirin, tarihsiz, ss 94)

Türkiye'de okutulan çocuk edebiyatında bir döneme kadar sıklıkla kullanılan ve çocuklar üzerinde etkisi araştırılmadan sunulan "acıdırma"ya dayanan çocuk kitaplarında, çocukların yaşlarının çok üzerinde sorunların yer aldığı kitapların varlığı, çocukların duygu gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Duygusal gelişimi sağlıklı tamamlanmayan çocuk; yaşamda karşılaştığı sorunlarda iyimserliğini koruyamaz, batıl inançların etkisinde kalır çünkü o bireysel gelişimini eksik kalmış ve nesnel bir tutum takınacak noktaya gelememiştir.

Yazarın kahramanlara yükledikleri özellikler çocuklar tarafından örnek alınabileceği için kahramanlara yüklenen özelliklerde şiddet, zulüm, zorbalık, kural tanımamazlık gibi

toplumun kabul etmeyeceği özellikler olmamalıdır. Aksine çocuklarda olumlu duygular yerleştirecek nitelikte kahramanlar oluşturulmalıdır (Kardaş ve Alp, 2013, ss 32). Bu kahramanlar, sıklıkla öğüt verip çocuğu asiliğe yönelten ebeveyn ya da öğretmenlerin yerine geçmeli ve sorumluluğu da yerine getirecek nitelikli olmalıdırlar.

Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşleşir. Yazar bunu bilmek, kahramanlarını seçerken de bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmak zorundadır. Çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılmalıdır. Çünkü çocuk karmaşık yapıları anlayabilecek, karmaşık ilişkileri yorumlayacak düzeyde değildir. Masal ve masal türü kitaplarda kahramanların özellikleri farklı bir teknikle sunulmalıdır. (Yalçın ve Aytaş, 2011, ss 47)

Gereğinden fazla özellikli yaratılan kahramanlar, çocukların okuma isteğini sekteye uğratabilir. Bu uğratma bir süre sonra kahramanın özelinden çıkıp tüm kitaba ve daha sonraki aşama ise okumaya karşı bir olumsuz bir tutuma dönüşebilir. Böyle bir oluşumun önüne geçebilmek için başta çocuk yazarının oluşturacağı kahramanın okuyucu üzerinde oluşturabileceği etkileri tüm yönleriyle öngörülmesi ve çocuğa kitap sunan bireylerin de kitabı ön değerlendirmeden geçirmesi gerektirmektedir.

Karakter; evrensel ve ahlaki değerlere saygılı olmalı, iyiliğin ve doğruluğun savunucusu olmalı, barış yanlısı olmalı, çevrenin ve kültürel değerlerin koruyucusu olmalı; karakter, adil, çalışkan, özverili, yardımsever vb. olumlu kişilik özellikleri taşınmalı (Edt. Şimşek, 2012, ss 104).

Çocuk edebiyatında nelere dikkat edilmelidir.

“Çocuğa ne sunarsak istekle okur?” sorusuyla başlanılacak bir sürecin sonucunda çocuk tarafından okunurluğu yüksek bir ürünün çıkma olasılığı yüksektir çünkü böylesi bir sürece böyle önemli bir adımla başlamak, çocuğa ilişkin araştırmaların derinleştirilmesine ve derinleştirme sonucunda çocuk için uygun olan yazın örneklerinin kurgulanmasını sağlayacaktır.

Kuru ve çocuksu anlatımın egemen olduğu, yapay bir öğreticiliği temel ilke edinmiş yayımların çocuğun gereksinimlerine yanıt vermeyeceği gibi, üstelik zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacağı gerçeği, anne-baba ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır (Sever, 2013b, ss 20).

Çocuk kitabının başarısı bir bütündür. Kitabın bileşenleri olan kahraman, biçem, amaç gibi unsurlar başarılı ve çocuklar tarafından tercih edilen bir kitabın olması gereken özellikleridir. Kahraman her ne kadar nitelikli düşünülmüş olsa da konuşmalarında çocuğu kendine çekemiyorsa bu değerlendirmeden geçemeyecek bir kitaptır. Kitabın yazıldıktan sonra çocuğa ulaşmadan yetkin kişiler tarafından nitelik açısından bütüncül bir denetlemeden geçmesi, çocuğun gelecekteki kitap okuma alışkanlığında olumlu vargıları olacak bir eylem olur.

Öğreticilik ders kitaplarının işidir. Çocuk kitabına da bu işlevi biçen yazarın kısa bir süre dışında çocuk yazınında yer edinmesi güçtür çünkü çocuk, kendisine seslenmeyen kitabı büyüklerden daha büyük bir hassasiyetle fark eder ve ona göre bir okuma etkinliği yapar. Yazar, çocuğun bu eleyici yönünün ayırında olmalı ve yaratacağı ya da esinlenip dönüştürdükten sonra oluşturacağı kitabı gerekli sorumluluk bilinciyle oluşturmalıdır.

Çocuk edebiyatı ve çocuk algısı.

Çocuk, yetişkinin küçük ebadı değildir. Çocuk kendisine özgü bir dönem olup bu dönemin sahip olduğu bilişsel, sosyal ve psikolojik yönlerini barındırmaktadır.

Kendine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla tümüyle örtüşmeyen bir varlık (Dilidüzgün, 2004'ten akt. Kardeş ve Alp, 2013, ss 2). Bu varlık, yetişkinden farklı bir yapıda olduğu için ona yönelik eğilimler ve sunumlar bu özgünlüğün göz önünde bulundurularak hareket edilmesini gerektirmektedir.

Havighurts'a göre çocuklar, önce karmaşık kavramları, sembolizm ve mantıksal düşünme üzerindeki vurgusuyla, bilişsel olarak yetişkinin iletişim çevresine girerler. Sonra, toplumsal olarak ev ve aile ortamının dışına çıkar ve yaşıt grupların içine girerler. Son olarak, okul çağı çocukları, gelişmiş sinir-kas becerileri ve yetenekleri gerektiren oyunlar oynayarak ve spor yaparak fiziksel olarak gelişirler. Çocuklar büyüdükçe, bireysel olarak bu alanların her birinde biricik üslupları ve işleyiş düzeylerini oluştururlar. (Havighurst, 1972'den akt. Kıbrıs, 2010, ss 29)

Bu düzeyler, sağlıklı ortamlar sağlandığı ölçüde gelişimsel süreç içerisinde adım adım yerine gelir ve çocuk yaşamının diğer basamaklarını tüm yönlerden tamamlamış olarak bütüncül bir kişiliğe bürünür.

En üst bilişsel gelişim dönemi olan soyut işlemler dönemi, 12 yaş sonrasında başlar ve yetişkinlik yıllarına dek uzanır. Piaget, soyut işlem düşüncesini şöyle nitelemiştir: Somut olandan, burada olmayana ve geleceğe yönelik ilgi doğrultusunda kurtulma. Bu büyük düşüncelerin ve kuramların başlamasının çağı, aynı zamanda şimdiki gerçekliğe uyum sağlamasının zamanıdır. Soyut işlemlerle uğraşan ergenler artık varsayım kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir; ister somut ister soyut olsun, karmaşık

sorunları sistemli biçimde çözebilirler. Göreceli nitelik taşıyan düşünceler üretebilirler ve sorunlara değişik açılardan yaklaşabilirler. (Kıbrıs, 2010, ss 31)

Yaşın artması ile beraber değişimin en çok olduğu dönem insan yaşamının ilk evresidir. Bebeklikten hızlı değişimlerle çocuk olan birey bir süre sakin bir yaşam sürdürürken hemen ardından yaşamının en çalkantılı süreçlerinden biri olan ergenliğe girer. Bu değişim sadece davranışsal değil, bilişsel düzeyde hareketlilik de yaşanmaktadır. Çocuğun yaşla beraber değişen ilgileri kitap türünde de kendini gösterir. Çocukken daha hayal ürünü kitaplar okuyan çocuk, zamanla yaşının vermiş olduğu kavrayışla dünyayı salt gerçeklik gözüyle algılar ve okumak istediği kitapları da bu biçimde olmasını ister.

Şu örnek Amerika yerlilerinin (Kızılderili) çocuğa bakışını yansıtmaktadır: Reis, 1800’lerde Beyazlarla barış görüşmesi için buluşma yerine yaklaştığında bir çocuğun dövüldüğünü görür. “Ben çocuk döven barbarlarla barış görüşmesi yapmam” der, atının başını çevirip çeker gider (Yörükoğlu, 1983’ten akt. Nas, 2004, ss 3). Toplumun çocuğa olan bakış açısı ister istemez çocuğa dönük olan yaklaşımlara da yansır. Amerika yerlileri yazılı kültüre geçmediği için belki de yazılı çocuk edebiyatları yoktur ancak Amerikalıların Walt Disney biçimine bakılacak olursa aralarına çocuğa ilişkin bakışlarında bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Çocuklar için edebiyat... O zaman bir ‘ilkokul mezunu altmışlıklar edebiyatı’ndan niçin söz edilmesin? Bir ‘dalgıçlar edebiyatı’ndan? Edebiyat bir bütündür. Çocuklar da oradan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocukları küçümsememeliyiz. Bırakalım çocuk da yüzmeyi (okuma-yazmayı) öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin. Bilginin çocuklara ayrı bir aktarılış biçimi olabilir. Ama sanatın?... Niçin çocuk balesi olsun? Kahramanı çocuklar olan romanlar vardır. Ama niçin çocuk romanı

olsun? Çocuk politikası var mı? Çocuk belediyesi? Çocuk treni? (Süreya, 1987'den akt. Nas, 2004, ss 30)

Çocuğun psikolojik ve sosyolojik davranış yönelimi olarak yetişkinlerden ayrıştığı kabul edilse de yazınsal gereklilik açısından çocuğun yetişkinden ayrıştırılmasına karşı çıkan kesimler vardır. Bu kesimler, yetişkinle aynı fiziki ve sosyal ortamı paylaşan çocuğa ayrı bir yazın alanı oluşturmaya gerek olmadığını savunmaktadırlar.

Bin yıllık ezberci eğitim, yaşama da, insana da zıt bir eğitimidir. Herkes çocuğu küçük görüyor. Ve bunu da her gün çocukların başlarına kakıyoruz. Çocuklara yardım etmeliyiz. Hiç olmazsa çocukları o çocuk edebiyatı denilen kötülükten, çocukları küçümseyen, onları ayrı bir yaratılmış gibi davranan edebiyattan kurtarabiliriz. Bu biraz da bizim elimizde. (Yaşar Kemal, 1978'den akt. Nas, 2004, ss 31)

Çocuk yazını yetişkin yazını ayırımına gidilmemesi gerektiğini savunmanın kitlenin bir kısmı, çocuk yazını adı altında oluşturulan ürünlerin niteliksizliği gerekçe göstermektedir ancak kastedilen çocuk yazını içeriğinin nasıl standartlara sahip olduğunun gerekçelendirilmesi gerekir.

Çocuklar için ayrı edebiyat olduğuna inanıyorum. Büyükler için kitap yazarken kural tanımayabilirsiniz; kendi kurallarınızı kendiniz getirebilirsiniz. Edebiyatın gelişmesini, zenginleşmesini sağlayan nedenlerden biri de budur belki. Ama çocuklar için kitap yazarken belirli bazı kurallara uymak, bazı deneyimleri göz ardı etmemek gerekiyor. Öykünün kendisi, olayların akışı, dili... Özellikle dil. Çocuğun kavrayabileceği, sevebileceği bir dil. Uzun betimlemelerden bir tat alabilir belki; ama çocuk bir kitabı okurken, önce "Ne olacak?" diye düşünür. Olayların akmasını, kendisini sürüklemesini ister. Swift'in "Gulliver'in Yolculukları'nı çocuklar da okuyor, Defoe'nun "Robinson Crusoe'sini okuduğu gibi... Ama bunları başka romanlar gibi, kısaltılmış, özet

biçimlerinden okuyup tat alabiliyor. Tabii hem büyüklerini hem küçüklerin keyifle okudukları yapıtlar da olduğunu söyleyeyim. Aklıma ilk gelen örnek “Küçük Prens”. (Tamer, 1987’den akt. Nas, 2004, ss 31)

Yetişkin yazını ürünü olup çocuk yazınında ya da çocuk yazınında olup yetişkin yazınında beğenilerek okunan ürünler bu iki yaş grubunun ortaklaştığı kimi bağlamların olduğunu göstermektedir. Bu örneklem durumları, çocuk yazının gerekliliğini ortadan kaldırmaz çünkü yetişkin yazınının evrenini oluşturan ürünlerin hepsi çocuğun bütüncül özelliklerine uyumlu değildir.

Ben çocuk edebiyatı ile büyükler için yazılan edebiyatı birbirinden ayırıyorum. Gerçi sanat dalının iki dalları da olsalar, bir gövde ile dal kadar fark var arada. Büyük yazınından sanatçı daha geniş bir yazma özgürlüğüne sahip. Sözcük seçme, kısa cümle kullanma gibi zorunlulukları yok. Bir de eğitimsel zorunlulukları da sayarsak, oldukça bariz ayrılıklarını olduğunu ve bu ayrılıkların da yazma konusunu şekillendirdiğini düşünürsek, iki ayrı edebiyatın varlığının kendiliğinden ortaya çıktığını çok iyi görürüz. (Ural, 1987’den akt. Nas, 2004, ss 32)

İki yazın alanının varlığı zorunluluğu çocuk ve yetişkin arasındaki farklılığın gerektirdikleri yüzünden oluşmaktadır. Çocuğun yetişkinden farklı olan düşüncü, bakışı, ilgisi gibi ayrımsal etmenler ortaya bu farklılıkları çıkarmaktadır.

Cemil Meriç (de) şöyle diyor: “Çocuk edebiyatının ne sınırları belli ne mahiyeti. (...) Çocuk büyükler için yazılan kitapları da okur.” Anlaşıyor ki yetişkin edebiyatı yalnızca yetişkinler için değildir, yeter ki edebiyat gerçekliği taşımsın. İyi bir çocuk kitabı mutlaka yetişkinlere de seslenir, diye bir genelleme yapmak yanlış olur ama bir çocuk kitabını yetişkin de beğenerek okuyorsa, o iyi bir kitaptır, demenin doğru bir yanı da vardır. (İpşiroğlu, 1997’den akt. Nas, 2004, ss 34)

Farklı dönemlerde ve farklı edebiyat anlayışına sahip olan yazarların çocuk edebiyatına ilişkin görüşleri de dünyaya bakışları açısından farklılık oluşturur. Yazarlar, çocuk edebiyatının varlığı ya da yokluğu konusunda kesin çizgiler çizmekten kaçınırken hemen hepsinin ortak vargısıysa çocuklar için oluşturulacak ya da çocuklara sunulacak ürünlerin bazı duyarlılıkları taşıması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu hassasiyet, çocuğun bakış açısının okuma metinlerinde olması gerektiğidir. Konunun, yazarın, mekânın vb. kitabı oluşturan unsurların aynı olduğu şartlarda kitabı çocuğa okutacak olan, onda istek ve sürdürme oluşturabilecek en önemli etken çocuk bakış açısının olduğu kitaplardır.

Çocuklar kendileri için yazılmamış kitapları da seviyor, okuyorsa çocuk edebiyatının alanını daraltmak olanaksızdır (Şirin, 2000'den akt. Nas, 2004, ss 34).

Çocuk yazını alanını daraltıp genişletmek kitabın içeriğiyle ilintilidir. Bu ilintiyi oluşturan unsurların başında kitabın çocuk tarafından okunurluk açısından sevilmesi ve kitap içeriğinin çocuğun gelişimsel dönemlerine uygun olmasıyla ilgilidir.

Muzaffer İzgü bir gözlemini şöyle anlatıyor: “Önce çocuk yazını nedir, bunu belirtmek gerekiyor. Şöyle diyebiliriz, acaba çocuk yazını diye bir şey var mı? Başka bir örneklemeyle girelim konuya. Bir anne çocuğunun kolundan tutuyor, bir kitapçıya giriyor. ‘Amcası, bunun okuyacağı bir kitap’ diyor. Bazı kitapçı dostlarımın yanında otururken gözlemlemiştir bu olayı. Anne, tezgâhın üzerine bir kaç çocuk kitabı koydurmuş, sonra da çocuğunu çağırarak ‘Bak yavrucuğum, bunlar işte çocuk edebiyatı, seç birini’ demiştir. O sırada çocuğu gözlemlemiştir, çocuğun gözü, ‘Çocuk Kitabı’ diye önüne konan kitaplarla değil, raflarda gezmektedir. Bir gün yine kitapçı dostumun yanında otururken bir çocuk geldi. İlkokul üçüncü veya dördüncü sınıf öğrencisi olmalı, nitekim az sonra kendisiyle konuştuğumda dördüncü sınıf öğrencisi olduğunu öğrendim. Bu çocuk, büyüklerin okuduğu bir yapıtı aldı. Sordum, ‘Kendime aldım’ dedi.

‘Kendim okuyacağım’ dedi. ‘İçinde ne olduğunu biliyor musun?’ diye sorduğumda ‘Arkadaşım okumuş, çok beğenmiş, bana da salık verdi’ dedi. Bu kez, ‘Annenin, babanın haberi var mı, bu kitabı alacağından’ diye sordum. Bana, ‘Annemle geldiğim her zaman önüme çocuk kitaplarını sürüyor, bunları al diyor. Onun için ben annemle gelmiyorum, kendim alıyorum. Çünkü çocuk kitapları diye yazılmış bu kitapları sevmiyorum’ dedi. (Nas, 2004, ss 34-35)

Çocuklara sunulan ve “çocuk kitabı” denilen ürünlerin çocuk edebiyatına dâhil edilip edilmemesinde kimi zaman en yetkili kişi eleştirmen ya da çocuk kitabı uzmanı değil, çocukların kendisi olmaktadır. Bu tutum, çocuk bakışının başarıyla kullanılıp kullanılmamasına bağlıdır. Çocuğun hassasiyetlerini yeterince kavrayamayan yazarların oluşturduğu kitaplar, çocukların ilgi alanlarına giremezler. Kimi zaman da yetişkinlere dönük yazılmasına rağmen çocuk okuyucuların da isteyerek okudukları kitaplara da rastlanılmaktadır. Bunun nedeni ise yazarın biçeminde tutturabildiği ilgi çekicilik ve çocuğun ilgi alanına hitap etmesidir.

“Jane Yolen “çocuklar için yazmakla büyükler için yazmak aynı şey, çocuklar için yazarken daha iyi yazacaksın, hepsi bu kadar.” (Erdoğan, 1998’den akt. Nas, 2004, ss 36)

Erdal Öz de 70’li yıllar için şu saptamayı yapıyor: “Yazarlarımızın pek çoğu kendi dünya görüşlerini, belli bir olaya oturtuverince çocuklar için önemli yapıtlar yarattıkları yanlışlığına düştüler.” (Nas, 2004, s, 86).

“Türkiye’de –rahatça söylüyorum bunu, örnekler elimdedir- ‘çocuğa görelilik’ ilkesiyle ‘çocuksulluk’ karıştırılıyor. Çocuğa görelilik değil, çocuksuluk ön plana çıkıyor. Çocuğa görelilik eğitseldir, işlemdir, amaçlıdır, oysa çocuksulluk ilkelliktir. Öylesine ki, eğer anlatım çarpıtılırsa, bozulursa, çakıl çakul olursa, düzeysiz olursa, estetik dokudan ve

şiiressellikten uzaklaşır, sanılıyor ki çocuğa göre yazılıyor. (Özdemir, 1993'ten akt. Nas, 2004, ss 91)

Çocuk edebiyatında takınılan küçümseyici tavır, nitelikli kitabın çıkmasını engellediği gibi çıkan kitapları okuyan çocukların kötü ürünlerle tanışıp okumadan soğumasına da yol açabilir. Piyasa da çocuk edebiyatı niteliğine sahip olmadığı halde ticari kaygılarla satışa sunulan çoğu çocuk edebiyatı ürünü, çocukta istenmeyen doğurgulara neden olmaktadır.

XII. yüzyıla kadar çocuklara yönelik kayıtsızlığın yalnızca resim alanında değil, dönemin giyim anlayışına da sürüp gittiğine değinen Philippe Ariés, çocukların, kundaktan çıkar çıkmaz ait oldukları toplumsal sınıfların yetişkin kadın erkekler gibi giydirildiğini hatırlatır bize. Orta Çağ'da çocukluk düşüncesinin olmayışının, çocukların aileleri tarafından ihmal edildiği anlamına gelmediğini belirten Philippe Ariés şu sonuca ulaşır: Orta Çağ'da çocuğu yetişkinden ayıran bilincin eksik nedeni ile çocukluğa özgü bir eğitim fikri de yoktu. (İnal, 2001'den akt. Şirin, tarihsiz, ss 29)

Eğitimin fikrinin yokluğu, çocuğa ilişkin araştırmaların ve gözlemlerin olmamasıyla ilgilidir. Bu eksiklik, çocuklara olan yaklaşımın da yetişkin sınıflamasının kalıpları üzerinden olmasına yol açmıştır.

Çocukluk edebiyatının XVIII. yüzyılın ikinci yarısından bu yana geçirdiği değişimi dikkate alarak şu sonuca ayırabiliriz: Çocuk edebiyatı, Batı merkezli bir çocuk modernleşmesi projesidir. Rönesans ve Aydınlanma sonrası kendini yenileme bilincine ulaşmış Batı düşüncesinin modern çocuk tasarımı, çocuğu giderek özneleştirme eğilimleri içinde tanıma ve anlama çabası ile oluşmuştur. Batı'nın çocuk modernleşmesi, okul ile eşitlikçi çocuk hakları teorisi arasında birey olarak çocuğu özne konumuna yükseltmiştir. (Şirin, tarihsiz, ss 34)

Geleneksel çocukluk anlayışını dönüştüren modern çocukluk tasarımı, tek tipleştirici çocukluk paradigmasına dayanıyor. Rönesans ve Aydınlanma sonrası tasarlanan, modern çocukluğa karşı, yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra, farkların öne çıktığı post modern bir çocukluk oluşmaya başladı (Şirin, 2007b, ss 11).

Yazılı dünya çocuk edebiyatının birinci uzun evresi, XVIII., XIX., XX. Yüzyılın ortalarına kadar, erken dönemi kapsar. Birinci evreye dogmatik, çocukların kendi sorumluluklarını alabilmelerinin yadığı ve masum bağımlı varlıklar kabul edildiği, biçimsel gerçekliğin ve otoriter yaklaşımın yanında, idealiz kız ve erkek anlayışına, cinsiyet ayrımcılığına ve çocukların benzerliğine dayalı çocuk anlayışı egemendir. XX. Yüzyılın ikinci yarısının ikinci evresindeki çocuk edebiyatına değişen çocukluk ve medya etkili olmuştur. İkinci evredeki bu yöneliş ise çocuk gerçekliğine, çocuk ihmal ve istismarına, çocuk haklarına, anti otoriter ve sorun odaklı yaklaşımı ortaya çıkarmıştır (Şirin, 2007b, ss 38).

Tarihsel akış içerisinde çocuğa yönelik tutum ve uygulamalar, o dönemin siyasal ve sosyal özelliklerine göre şekillenmiştir. Yetişkininin düşünsel bakış açısını barındıran bu eğilimler, çocukluğun kavram olarak oluşmadığı bir yapıya sahiptir.

Günümüz dünyasında değişen çocukluğu anlamaya yönelik incelemelerin üç temel öncülü vardır: İlk öncül, çocukluğun sosyal olarak yapılandırıldığıdır; ikinci öncül çocukların, kendileri için, incelemeye değer olduklarıdır; üçüncü öncül ise çocukların yetkin sosyal aktörler olarak, sosyal dünya ilişkin özgül bir bakış açısına sahip oldukları ve yetişkinler olarak onları dinlemeye değer bulabildiğimizdir. (James, 2001'den akt. Şirin, 2007b, ss 12)

Çocuklar nasıl büyür ve gelişir? yerine, Çocukları nasıl büyütmeli? sorusuna odaklanmışlardır (Elkind, 2001'den akt. Şirin, 2007b, ss 13).

Günümüzde ise, parçalı, başka bir ifade ile modern çocukluğun televizyon sayesinde eskimeye başladığı ve çocukların yetişkinlerle eşitlendiği görüşü en çok kabul gören görüş durumundadır. Çocuk ve yetişkin kategorileri arasında televizyonun ayırım yapmaması temeline dayanan bu görüş, bugün de geçerliliğini koruyor. (Şirin, tarihsiz, ss 35)

Televizyonun olduğu yaşam alanlarının çoğalması ile çocukların etkinlik alanı değişmeye başladı. Bu değişme günümüzde televizyon başında harcanan sürenin artması ile beraber çocukların en çok zaman harcadıkları alan televizyon olmuştur. Bunun sonucunda çocuğun dil, sosyal ve motor beceriler gibi temel alanların gelişimi yavaşlamaya başlamış ve bir süre sonra bunlar gerilemeye başlayacaktır. Televizyonun her ne kadar gelişimsel sürece çeşitli alanlardan katkısı olsa bile çocuğun becerilerinde yitime yol açması, elde edilen kazanımları da beraberinde edilgenleştirmektedir.

Bizde çocuk edebiyatı, modernleşme ve eğitim enstrümanı olarak kullanılmıştır. Yazılı Türk çocuk edebiyatı birbirinin devamı olan Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri ile Cumhuriyet dönemi başlıkları altında iki ana evreye ayrılabilir. Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı, 1970'lere kadar didaktik anlayışa dayalı birinci evre; 1970'ten 1980'lerin başına kadar süren sosyal içerik ağırlıklı ikinci evre ve 1980 sonrası çocuk gerçekliğine dayalı, çocuğa göre örneklerin yazılmaya başlandığı yenilikçi çocuk edebiyatı evreleri içinde incelenebilir. Türkiye'de edebiyat-çocuk tartışmaları henüz edebiyat kuramları ve eleştiri disiplini içinde yapılamamıştır. (Şirin, 2007b, ss 5)

Dönemsel farklılıklar, dönemin siyasal durumu, sosyal yönü, bilgi birikimi çocuk ve bununla ilintili olarak çocuk edebiyatı da değişimler geçirmiştir. Çocuk üzerine artan bilinirlikler, çocuğa verilen dönütlere yansımıştır. Özellikle Batı toplumlarındaki bu fark ediş,

Doğu toplumlarına göre daha erken olmuş ve bu algılayış farkı beraberinde çocuk bakış açısının kazanılmasını sağlamıştır.

Alfred Clemens Baumgärtner, politik içerikli toplumsal çocuk kitaplarında, yazarın, politik eğilimleri bilinçli biçimde vurguladığını belirtir: “İdeolojik çocuk kitapları eleştirel bakış geliştirmekten uzak, tek yanlı, tek tip, güdümlü çocuk yetiştirmeyi amaç edinir. Bu yaklaşım ise; çocuk kitaplarından genel beklenti olan, bağımsız olarak düşünebilen, iyi, seçici ve eleştirel okur yetiştirme amacından uzaktır.” Çocukları toplumsal sorunların içinde tutan ve yönlendirme amaçlı hiçbir kitap, hangi dünya görüşü için yazılmış olursa olsun, iyi bir çocuk kitabı değildir. İyi çocuk kitabı çocuğu kendi gerçeğini yalın ve içtenlikle yansıtabilen kitaptır. (Dilidüzgün, 1996’dan akt. Şirin, 2007b, 42)

Güdümlü çocuk yazını; çocuğu özgür ve bağımsız düşünen, problemleri çok boyutlu bakış açısıyla aşan bir bilişsel yapıya sahip olmak yerine kendisine sunulan ve yönlendirilmeye açık kişilikler oluşturan bir etki oluşturur.

Çocuk kitabı, eğer gerçekliğin öğrenilmesi olayının, her zaman özgül bir toplumsal gerçekliğin öğrenilmesi olduğunu göz önünde bulundurur ve çocuğa, somut olarak şöyle oluşmuş bir toplumdaki yaşamına şu ya da bu değer, norm ve görev kurallarını yerleştirmeyi hedefleyen ölçütler ve davranış kılavuzları verdiği gerçeğinden hareket edecek olursak, politik bir kitaptır. (Richter, 1978’den akt. Şirin, 2007b, ss 42)

Bu türden kitaplar, çocuğun çocuk olarak yetiştirilmesi, çocuğun kendi düşünsel ve yaşamsal sınırlarında geliştirilmesinden çok toplumun ya da hakim siyasal eğilimin bir taşıyıcısı olarak konumlandırılmasını amaçlarlar.

Politik-ideolojik çocuk kitaplarının birleştikleri ortak nokta, çocuğun gerçekleriyle uzak yakın ilgileri olmamaları ve kendi dünya görüşleri doğrultusunda şematik bir iyi kötü,

doğru yanlış ikilemine girmeleridir. Bu tür bir yazın hangi dünya görüşünü savunursa savunsun, otoriter özellikler taşır ve işaret parmağı sallayan bir öğreticilikten kurtulamaz. (İpşiroğlu, 1997'den akt. Şirin, 2007b, ss 43)

Çocuk, küçük yaşlarda maruz bırakıldığı güdümlü yönlendirme eylemleri sonrasında doğal kimliğinden uzaklaşmaya, gerçekliği olması gerektiği gibi değil de kendisine yansıtıldığı gibi çözümler ve düşünceleriyle eylemlerini bu çerçevede uygular. Bu kuşkusuz sağlıklı olmayan bir hareket edinimidir.

Bizde çocuk edebiyatı eleştirilerinin durumunu belirlemek amacıyla birkaç önemli neden sıralanabilir: Bir, çocuk edebiyatının küçümsenmesi. İki, çocuk edebiyatı ortamının kültürel düzey düşüklüğü. Üç, farklı çocuk anlayışı çevrelerinin nesnel olmayan ideolojik yaklaşımlarını içeren eleştiri yazıları. Dört, eleştiri disiplininden yoksun yazarın yarattığı kafa karışıklığı. Beş, tecimsel kaygılarla hemen her kitaba uyarlanabilecek ciddiyetten uzak tanıtım yazıları. Altı, çocuk edebiyatının üniversitelerde araştırma ve inceleme konusu yapılmasında gecikilmesi. Yedi, yeterince çocuk ve çocuk edebiyatı entelektüeli geleneğinin olmayışı. (Şirin, 2007b, ss 81)

Çocukluğun dönüşmeye başladığı dönemden itibaren pedagoji, psikoloji ve çocuk düşüncesi ile atbaşı giden bir edebiyat oluşmuş mudur? Sorunun cevabı; Hayır! (Şirin, tarihsiz, ss 30). Çocuk edebiyatının oluşması, çocuğun fark edilişinden sonraya denk gelmektedir. Çocuğun fark edilişinden sonra yetişkinlerin çocuklara kitap sağlama gereksinimi doğmuştur. Yazın alanında doğrudan çocuk kitabının olmaması, yetişkinleri kendileri için yazılan ama çocuklara da sunulabileceğini düşündükleri kitapları çocuklara sunmaya yöneltti. Bu kitapların bazıları kısa olduğu için, bazılarının dili sade olduğu için bazılarının da kahramanları çocuk olduğu için seçildiler ancak hiçbiri birebir çocuğa görelilik ilkesine uygun değildiler. Zorunluluktan kaynaklanan yanlıgı zamanla kendini bilinçli bir

eylemselliğe bıraktı. Artık çocuğun gelişimsel düzeylerine, bakış açılarına, ilgilerine ve beğenilerine yönelik kitaplar bizzat çocuk yazarlığı yapanlar tarafından yazıldı ve okuyucularına sunuldu. Bu eylemselliğin yerini tam anlamıyla bulması kimi yerlerde tamamlanmışken Türkiye’de bu henüz tam anlamıyla yerleşmemiştir. Bunda çocukların çok fazla tanınmaması, öğretmenlerin çocuk yazını hakkında yeterli donanıma sahip olmamaları, velilerin tepeden inmece tutumları, çocuk kitabı piyasasında sanatsal ve eğitsel yönden çok ticari kaygılarla hareket edilmesi, eğitim bakanlığı ve yükseköğretime geçişte yetkili kurumların yaptıkları merkezi sınavların öğrenci üzerinde yol açtığı kaygılar gibi çok yönlü etmenler etkili olmaktadır.

Batı’da çocukluk kavramının oluşmasında birçok ismin imzası bulunur. J. Locke’nin boş levha kuramı (Tabula Rasa), Rousseau’nun eski kalıplaşmış tutumlarını kırmak için gösterdiği mücadele ve onun çizgisine yeni bir boyut kazandıran Pestallozi, Froebel, Devey vb. eğitimeiler, Dickens’in çocuk hakları üzerine girişimleri, Darwin’in çocuktaki hamlık ve saflığın gelişip olgunlaşabileceğine dair fikirleri, çocuğa yeni bir dünya oluşturmayı hedefleyen birçok yazardan biri olan Mark Twain ve onun çocuk romanlarında ortaya koymaya çalıştığı bilimsel çocuk gerçeği bunlara örnek gösterilebilir. (Baş, 2012, ss 4)

“Önce haylaz çocuk yetiştirmeyi başaramazsanız, hiçbir zaman bilge çocuk yetiştirmeyi başaramazsınız.” (Rousseau, 2009’dan akt. Güteryüz, 2013, ss 162) Çocuk edebiyatında okuma hazzı uyandırmak sadece çocuğun önüne nitelikli kitaplar koymakla da sağlanamıyor. Çocuğun geçtiği eğitim süreçleri, okulların ve öğretmenlerin eğitim programlarıyla çocukta sağlayabildikleri gerekliliklerin varlığı gibi çok boyutlu etmenler de işin içine girmektedir. Öğrencilerde sorgulama, eleştirme, dönüştürme, yaratma vb. çağcıl eğitsel amaçları sağlayamayan eğitim ya da öğretmen, çocukların kitap okuma gereksinimi de

oluşturamaz çünkü bu durum birbirinin gerekliliğidir. Sorgulayan ve eleştiren çocuk bir süre sonra kafasında cevap aradığı soruların yanıtlarını alabilmek için başta kitaplar olmak üzere çeşitli alanlara yönelir. Bunlar yapılmadan çocuktan düzenli bir kitap okuyucusu olmasını beklemek yanılığ olur.

Okuma kültürü ve okuma alışkanlığı oluşturma.

Okuma kültürünün oluşumu uzun ve bilinçli bir süreç sonucunda ortaya çıkabilen bir yapıdır. Bu yapının sağlanabilmesi için doğru ürün, zaman ve yaklaşım yönteminin eş güdümlenmesi zorunlu koşuldur. Bu koşulların yerine getirilmesi, okuma kültürünün kalıcılığını sağlayabilir.

Yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendine sunduğu iletileri paylaşma, sınama, sorgulama yeterliliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu kültürdür okuma kültürü (Sever, 2013a, ss 9). Okuma kültürü, birbirleriyle ilişkili ve birbirini bütünleyen birçok beceriyi içeren bir süreçtir. Bu sürecin ilk basamağı görsel okuryazarlık, ikincisi okuma-yazma becerisi edinme, üçüncüsü de okuma alışkanlığı becerisi kazandırmadır (Sever, 2013a, ss 10). Öğrenme süreçlerinin ilk yıllarından başlayarak dilin düşünce ve iletişim aracı olarak örneklendirildiği metinlerle karşılaştırılması; bu metinlerin de çocukların konuşma ve yazma etkinliklerinde öykülenerek dilsel yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri özellikleri taşıması gerekir (Sever, 2013a, ss 21). Çok boyutlu bir kazandırma özelliği olan kitapların çocukların yaşamlarında yarattığı değişimler uzun vadede etkisini gösterir ancak çocuklarda okuma becerisinin kazandırılması da zaman alan bir durumdur. Çocuğa sunulan kitapların seçimi, bunların okutulmasında uygulanacak yöntemler ve karşılıklı verilen dönütlerin niteliği çocuğun iyi bir okur olmasındaki başat unsurlardır.

Çocukluk çağının ruhsal özelliklerini iyi bilen yazar ve ressamın yetişmesi ile dünya yayın piyasasında çocuk edebiyatı alanına giren eserlerin, gerek nitelik gerekse nicelik bakımından büyük bir gelişme gösterdiği açıktır (Oğuzkan, 2013, ss 4). Kuşkusuz çocuk yazınına yazarların dışında diğer sanat dallarından bireylerin de el atması hem bakış açıları artmasına hem de ortaya çıkan ürünlerin daha nitelikli ve çok yönlü ürünlerin bu alana kazandırılmasını sağlayacaktır. Çocuğun bu tür ürünleri karşılaştırılması onun yaşamının ileriki yıllarında yazın dışındaki diğer sanatın dallarına eğilimin olmasının sağlayacaktır. Bu bakış açısını alan çocuk, olaylara değişik yorumlamalar getirebilecek duruma da gelir.

1-3 yaşında, çocuğun görsel ve dilsel algısının uyarılmasının rastlantılara bırakılması; çocuğun yalnızca televizyon programlarına bağımlı kılınması ya da bilinçsizce oyuncak ve kitaplarla buluşturulması önemli bir sorun olarak görülmelidir (Sever, 2013a, ss15). Özellikle anne ve babanın çalışmaya başlamasıyla ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı zaman geçiremeyişleri çocuklarıyla olan ilgilenme oranlarını düşürmüştür. Anne ya da baba evde kaldığı zamanlarda ise çocuğuyla zaman geçirmek yerine televizyon, bilgisayar ya da diğer elektronik aygıtlara yönelmektedir. Bu durumu gözlemleyen çocuk, ister istemez dikkatini bunlara vermektedir ve bir süre sonra çocuk da evdeki yetişkinlerin grubuna geçerek onların hal ve hareketlerini kendine rol model seçer. Bu davranışlara uzun süre maruz kalan çocukta kitap okuma isteği uyandırmak normal bir gelişim evresi geçiren çocuğa göre daha zordur çünkü çocuk kitap okuma hazzı alması gereken yaşta televizyonla tanışmıştır ve ileride alışkanlıklarını değiştirmeye karşı direnç gösterecektir.

Kritik dönem; eğitim ortamında bireylerin yaş değişkenine göre belirli becerileri kazanma, öğrenme konusunda avantajlı olduğu bir dönemdir. Yaşa ve kazanılacak beceriye göre değişik öğrenme durumları için farklı kritik dönemler vardır ve her bir kritik dönem bir önceki evreye göre daha üst bir öğrenmeye hazırlık aşamasıdır.

Uyarıcıların en güçlü etkiyi yaratacağı dönem olan kritik dönemde, öğrenmenin gerçekleşmesi önemlidir. Kritik dönem atlatıldıktan sonra, uyarıcılara maruz kalma etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesini mümkün kılmaz. (Yeşilyaprak, 2004, ss 33)

Yazarın çocuğun içinde bulunduğu kritik dönemin psikolojik, sosyal, dilsel ve duyuşsal özelliklerini bilerek çocuğa ürün tasarlaması gerekmektedir. Bu tasarım, çocuğa yakın ve çocuğu tanıyan yönü olduğu sürece çocuklar tarafından benimsenir ve okuma kültürünün oluşmasında çocuğa olumlu bir adım attırması olacaktır.

Çocuk edebiyatının niteliğini arttırmaya yönelik sorular.

Çocuk edebiyatı ürünleri oluşturulurken taslak aşamasında yazarın veya çizerin kendine soracağı sorular veya nitelikli bir eser çıkarmak için izleyeceği şablonuna ait ölçek soruları, ürünün oluşturulacağı süreç boyunca verimli bir ürünün çıkmasını sağlayacaktır. (İpşiroğlu, 2007'den akt. Güleç ve Geçgel, 2012, ss 250):

- Çocuğun anlayabileceği bir dil kullanılmış mı? Kurguda tutarlılık var mıdır?
- Çocuk bakışı ne derece yakalanmış?
- Yazar çocuğun dünyasına gerçekten girebilmiş mi, yoksa otoriter bakışın ya da parmak sallayan öğreticiliğin izlerini mi görüyoruz?
- Anlatılanlar ne derece çocuğa sesleniyor?
- Sansür ve otosansür saplanmadan çocuğun yaşantısında yer alan konulara girilebiliyor mu, yoksa çocuk bunu anlayamaz düşüncesi mi ağırlık kazanıyor?
- İdeolojik yaklaşımdan kaçınabilmiş mi, yoksa yazar kendi dünya görüşünü çocuğa dayatmaya mı çalışıyor?
- Anlatılanlar da cinsiyet ayrımcılığı vb. ideolojik eğilimler doğrultusunda bir güdüleme var mı?

- Anlatılanlar çok katmanlı mı? Hem çocuk hem de yetişkin okuyucuya seslenen bir düzeyi yakalayabilmiş mi?

- Anlatılanlar sorgulayıcı düşünme yetisini, empati duygusunu ve düş gücünü geliştirebiliyor mu?

Bu tür soruların yanıtlarını arayan yazar, nitelikli bir çocuk ürünü oluşturmaya yoluna girmiştir artık. Bu sorulara verilecek yanıtların her birinin doğruluğu, kitabı çocuğun dünyasına daha da yaklaştıracak ve çocukta kitabın okunmasına yönelik güçlü bir isteğin olmasını sağlayacaktır.

(Sever, 2013a, ss 128):

- Kitapta hangi konu ele alınmıştır/işlenmiştir? Yazarın konuyu ele alış, yorumlayış biçimi nasıldır?

- Konuyu yapılandıran bir öge olarak olay, hangi çatışmayla/çatışmalarla (kişi-kişi çatışması, kişinin kendisiyle olan çatışması, kişi doğa çatışması, kişi toplum çatışması) kurgulanmıştır?

- Kitaptaki çatışma/çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun mu?

- Çatışma/çatışmalardaki merak ögesi zayıf mı, abartılmış mı? Çatışma/çatışmalar çocuklarda okuma ilgisi ve isteği uyandırabilecek özellikler taşıyor mu?

- Çatışma/çatışmalar bir rastlantı ya da şansa bağlanarak mı sonuçlandırılmış?

- Çatışmada/çatışmalarda üzücü ve acıklı olaylar aşırı bir duygusallık yaratıyor mu?

- Kitaptaki olay ya da olaylar dizisi çocukların gülmesine/heyecanlanmasına/düş kurmasına/düşünmesine olanak sağlıyor mu?

Çocuk yazınında biçimin sadeliği, sözcüklerin güncelliği gibi dış unsurlar ile metnin içeriğine özgü olan konu ve konu üzerinden oluşturulan art alan iletileri çocuğun okumaya

başlamasına, bunu sürdürmesine ve ileriki yaşlarda kendisi yazın örnekleri oluşturmasında önemli bir konumdadırlar. Yazarın amacını gerçekleştirmek için iskeletini üzerine kurduğu konunun derinliği, çekiciliği ve sürdürülebilirliği yaşamsal bir konumdur. Bu konumda aşağıdaki soruların yanıtları yerine getirilmelidir.

(Sever, 2013a, ss 135):

- İncelenen metin hangi özellikleri taşıyor? Öğretici mi yazınsal mı?
- Öğretici nitelikli bir metin ise metnin temel ileti nedir, yan iletileri nelerdir? Yazar, metinde temel iletiyi hangi yollarla (tanımlama, örneklendirme, karşılaştırma, tanık gösterme, bilimsel verilerden yararlanma vb.) geliştirmiştir?
- Yazınsal nitelikli bir metin ise çocukla paylaşmak istenen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş mu? Çocuğun dünyasına, düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlıyor mu?
- Yazınsal iletiler, kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine (çocuğun yaşam ve insanı anlama yetisine ve duyarlılığına) uygun mu?
- Yazınsal ileti ya da iletiler çocuklarda insana ve yaşama ilişkin duyarlılık oluşturabilecek nitelikte mi?
- Yazınsal iletiler, kurgulanan olayın içine sindirilmiş mi? Okura sezdiriliyor mu? Yoksa birer yargı ya da önerme biçiminde mi aktarılıyor?
- İletiler, yazarın kendi düşüncesini ya da ideolojisini, çocuğa kabul ettirme amacı mı taşıyor mu?

Yazarın bilgi kitabı yazmamasına rağmen seçtiği biçimin konu anlatımlarına ve öğütlere dayandırması çocukta kitap okumanın ders algısına dönüşmesi gibi bir durum yaratacaktır. Bu algıya kapılan öğrenci, şayet kitap okuma kültürü oluşumunun başında ise kitaptan soğumaya başlayabilir. Yazar, içeriğini sözcüklere ve cümlelere homojen olarak

bölmeli, çocuk salt bilgilendirici cümlelerle karşılaşmamalıdır. Aşağıdaki sorular yazarların izleğini belirleme konusunda onlara yardımcı olacaktır.

(Sever, 2013a, ss 136-137):

- Kitapta mantık yanlışlığına düşülmüş mü? Kitap, çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasına engel oluyor mu?
- Kitapta kadın ve erkeğe yüklenen anlam arasında bir ayrım var mı? Kitap, toplumdaki cinsel kimliklere yönelik geleneksel yargıları destekliyor mu?
- Kitap, çocukların kendi cinsel kimlikleri içinde kişiliklerini geliştirmelerine engel olabilecek kurgular özellikler ve iletiler taşıyor mu?
- Kitapta kurgulanan olay dizisinde, denetimci ve baskıcı anlayışları onaylayan bir yaklaşım söz konusu mu?
- Kitapta yazgıcılığı, boş inançları onaylayan, onları önemli kılmaya çalışan bir yaklaşım var mı? Kitap siyasal ya da dinsel telkinlerde bulunuyor mu?
- Kitapta çocuğun girişimciliğini, deneme ve araştırma isteğini körelten anlayışlar olumlanıyor mu?
- Kitapta çocuğun düşünmesini, düş kurmasını, eğlenmesini, yaratıcılığını baskılayan bir yaklaşım seziliyor mu?

Kitabın yukarıda çıkarılan ölçütlerin biri ya da birden fazlasına uygunluk göstermemesi, kitabın çocuğa görelilik ilkesinden uzak olduğunun göstergesidir. Yazar, ürünü hazırlarken hedef kitlesinin çocuk olduğunun ayırında olmalı ve çocuğa görelilik ilkesini hiçbir değere değişmemelidir.

Temel Eser üzerine yapılan değerlendirmeler.

Çocuklara sunulacak ürünlerin seçimi, bilimsel incelemeler sonucunda oluşturulmalıdır çünkü ancak böylesi bir inceleme en doğru kitabın en uygun çocuğu en iyi zamanlama ile sunulmasını sağlamış olur.

Çocuk ve gençlere sunulacak kitaplar onların bilgi ve ahlak öğretilerini elde edebilecekleri kaynaklar değil, sanatsal özellikleri içinde bulunduran birer sanat yapıtı olmalıdır. Oysa Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türk edebiyatından çocukların okuması için 100 Temel Eser listesine alınan örneğin Vatan Yahut Silistre, Altın Işık, Yalnız Efe, Ömer'in Çocukluğu, Gulyabanî, Hep O Şarkı, Damla Damla, Domaniç Dağlarının Yolcusu, Perî Kız ile Çoban Hikâyesi, Bağrıyanık Ömer, Tiryakî Sözler, Falaka, Yankılı Kayalar, Ülkemin Efsaneleri, Bir Gemi Yelken Açtı, Barbaros Hayrettin Geliyor, Tanrı Misafiri, Uluç Reis, Bitmeyen Gece gibi yerli kitaplar ne konu ne içerik ne de anlatım olarak çocuklara uygundur. Yine bunlardan örneğin Tiryakî Sözler, Gulyabani, Falaka, Tanrı Misafiri gibi kitaplar dil ve içeriği bakımından çocukların duygu ve ruh sağlığını, bozacak niteliktedirler. Edebî değeri tartışılır olan bu kitaplar, aynı zamanda yetişkinlerin dil dizgelerine göre yazılmış kitaplardır. Öte yandan yine bu kitaplar, çocuk okurları geçmiş dönemlerin edebiyatlarını anlamaya mahkûm kılmakta ve çocuk gerçekliğini yansıtmamaktadırlar. (Gültekin, 2011, ss 169)

Yetişkinlerin kimi zaman da öğretmenlerin “okusun da ne okuduğu önemli değil” ya da “bir şeyler okusun da” gibi bilinçlilikten uzak davranışlar, çocukları okumaya karşı soğutmanın ötesinde okumada tanık olduğu ve yaşına uygun olmayan durumlar çocuğun belleğinde olumsuz yaşantıların oluşmasına neden olabilir.

Hayatta olmayan yazarların eserlerinin listeye dâhil edilmemesinin mantıklı bir gerekçesi yoktur. Dünya edebiyatından seçilen örnekler, çevirmen ve yayınevi açısından

sınırlandırılmamıştır. Bu uygulamanın bir alt yapısı yoktur. Eserlerin birçoğu klasik özelliğe sahip değildir. Uygulama Türkçe öğretimi programını desteklememektedir ve okuma programı ile ilişkilendirilmemiştir. Kitapların seçiminde ölçütler belirsizlik taşımaktadır ve kitaplar sınıf seviyelerine göre derecelendirilmemiştir. 1-4. sınıflar uygulamaya dâhil edilmemiştir. Öğretmenler bu eserleri tanıyacak biçimde yetiştirilmemiş ve doğal olarak eğitim ortamından kopukluk yaşanacaktır. Eserler çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun değildir ve eserlerin birçoğu konu, içerik ve ifade açısından çocuklara uygun özellikler taşımamaktadır. Eserler ilköğretim kademesi yerine bilişsel, dilsel ve fiziksel gelişimini tamamlamış ilk gençlik ve gençlik dönemine hitap etmektedirler. (Baş, 2011’den akt. Baş, 2012, ss 29)

Milli Eğitim Bakanlığının yaşayan yaşamayan ayrımının neye dayandırıldığına bir nedenselliği yoktur. Bu tutum, halen yaşamakta olup çocuk yazınında nitelikli ürünler vermeleri sayesinde yer edinmiş çoğu yazarlarının liste dışı kalmasına yol açmıştır. Çoğu günümüzün yaşam akışına dayanmayan içeriklere sahip yazarların ürünlerini çocukların kullanıma sunmak, çocuk edebiyatının gerekliliklerine ve bilimsel tutuma uygun değildir.

İlk ve ortaöğretimde okutulacak “100 Temel Eser” listesinin hangi yöntem ve modellerle okunacağını belirleyen okuma programı ilişkisi kurulmamıştır. Ortaöğretim listesi de edebiyat öğretimi ve okuma alışkanlığı ile ilişkilendirilmemiştir. Yeni Türkçe öğretiminin amacı yalnızca dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu ile ilgili dil becerilerinin geliştirilmesi değil, aynı zamanda düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerileri geliştirme olarak belirlenmiştir. Ezberci, aktarıcı ve dogmatik yaklaşıma karşı “yapılandırıcı, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme ve bireysel farklılıklara duyarlı eğitim” yaklaşımına dayalı; yapılandırıcı, öğrenme-öğretme

etkinlikleri ve tematik yaklaşıma göre hazırlanan yeni Türkçe öğretim modeli dikkate alınmadığı gibi, “100 Temel Eser” soyut bir okuma alışkanlığı vurgusu ile amacına ve okuma öğretimini de sınırlandırmış, bu kitaplarla çocuğu dogmatik bir ilişkiye mahkûm. (Şirin, 2007’den akt. Güleç ve Geçgel, 2012, ss 246)

Son dönemdeki dünyanın geçirdiği kuramsal, bilimsel ve sosyal değişimler çocuk yazınının duyarsız kalamayacağı bir süreç haline gelmiştir çünkü günlük yaşamda yaşanan değişimlere belki de en çok duyarlılık gösteren ve etkilenen yaş dönemi çocukluk ve ilk gençlik dönemidir. Çocuk yazını ürünlerinin bu değişimleri içinde barındırması ve hem içeriksel hem de biçimsel bir dönüşüme girmesi gerekir ancak verilen listelerde yer alan ürünlerin durağan, sorgulamaya, eleştirmeye ve dönüştürmeye kapalı nitelikte oldukları görülmektedir.

Listedeki kitaplara okumayı öğretecek işlevi yüklenmesi, yeni filizlenmeye başlayan çocuk ve gençlik edebiyatımızı dışlayıcı bir yaklaşım olduğu gibi, ilköğretim öğrencileri için 100 Temel Eser listesini hazırlayanlar, Türk çocuk ve gençlik edebiyatı birikimini de dikkate almamıştır (Şirin, tarihsiz, ss 103).

20. Yüzyılın son çeyreğinde Türkiye’deki çocuk edebiyatında gözle görülür bir hareketlilik görülmüş, ortaya konan yazı ve çizimler hem biçimsel hem de içeriksel açıdan çocuklara sunulacak nitelikteki ürünlerdir ancak MEB’in yayınladığı bu listede, bu kazanımları görmezden gelinmiştir.

100 Temel Eser’in çoğu, 1-8. sınıf öğrencilerinin okuma kültürüne katkı sağlayacak, onları yeni okumalara yönlendirecek kurgusal-yazınsal özellikler göstermemektedir. Öte yandan, üniversitelerin dil ve edebiyat eğitimi veren programlarında inceleme konusu yapılması gereken 100 Temel Eser listesindeki birçok yapıtın, bilgisayar (internet)

ortamında özetlerinin sunulması (!) başka bir boyut oluşturmaktadır. (Sever, 2013a, ss 26)

Eser listesi oluşturulurken gösterilmeyen hassasiyet, kendini eserlerin çoğaltılması ve çocuğa sağlıklı bir şekilde ulaştırmada da göze çarpmaktadır. Bu tutum, ürünlerin çocuk tarafından verimli kullanılmasına engel olmuştur.

Okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla, ilk ve orta öğretim öğrencileri için 100 Temel Eser'in belirlenmesi süreçlerinin hiçbir aşamasında ortak görüş çıkmamıştır. İki genelgeyle ülke ölçekli zorunlu kitap okutulmasının çocuğun gelişimine katkısı olmadığı gibi, okuma alışkanlığı ilgisini engelleyici ve ticari sarmallar ortaya çıkarmıştır. (Şirin, 2010, ss 183)

Kitap basımlarının herhangi bir denetime tabi tutulması beraberinde kalitesiz basım ve tercümelerin kitap piyasasını sarmasına neden olmuş ve okuma alışkanlığı oluşturma gibi hassas ve dikkatli olunması gereken bir durumu amacından saptırmış, ortaya ticari kaygıların olduğu bir yapı çıkarmıştır.

Bakanlığın açıkladığı listenin eksikliği ve açmazı, okuma programı düzenlemeden ve kitaplar yaş grupları ile ilişkilendirilmeden (ortaöğretim öğrencileri için açıklanan listede olduğu gibi) açıklamış olmasıdır. Bu ise pedagojik açıdan değersiz duruma düşüren en temel açmazdır. Listenin 4'üncü sınıftan 8'inci sınıfa kadar okuyan öğrencilere yönelik olduğu açıklandığına göre, ilkokulun 1'inci, 2'inci ve 3'üncü sınıflarını kapsamamaktadır. Listede yer alan 63 yerli eserin büyük çoğunluğu dil, içerik ve pedagojik açıdan 9-14 yaş düzeyindeki çocuklar için uygun olmadığı gibi, nesne çocuk anlayışına göre yazılmış ve "temel eser" özelliği taşımayan kitaplardır. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2003'ten bu yana kitap tavsiye uygulamasının kaldırılmış olduğu ve Türkçe ders kitaplarında yaşayan yazarların metinlerine yer verildiği halde, yaşayan

yazarların kitaplarının listede yer almaması, bu listenin çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatını dışlayıcı tutuma göre hazırlandığının açık delilidir. (Şirin, 2010, ss 188)

Bakanlığın ilgili biriminin çocuk yazını ölçütlerini görmezlikten gelmesi, kitap seçiminde kıstas olarak belirlediği ölçütlerin nitelikli kitabı seçebilme yeterliliğinden uzak olması gibi nedenler ortaya çıkartılan listeye bozuk işlev özelliği vermiştir.

İlköğretim ve ortaöğretime yönelik zorunlu kitap okumasına dönüşen uygulama 5 yıl içinde tam anlamıyla 100 Temel Eser sarmalına dönüştü. Okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla düzenlenen her iki kitap listesinde yer alan kitapların çoğunluğu özgün metinleriyle yayımlanmadığı gibi, Dünya edebiyatından seçilen örnekler uyarlama, kısaltma ve tahrif edilerek yayımlanmakta ve okutulmaktadır. Dünya edebiyatından seçilen bir örneğin onlarca baskısının hiç birbirine benzememesi bile genelgelerin iptaline yeterli bir nedendir. (Şirin, 2010, ss 190)

Eğitim temel ilkelerinden olan “çocukların birbirinden farklı bireysel özelliklere sahip olduğu ve onların verilecek eğitimin bu farklılık göz önünde bulundurulmalıdır” ilkesi bu eser listesiyle göz ardı edilmiştir. Türkiye gibi çeşitliliğin yoğun olduğu ve zengin bir sosyal dokuya sahip ülkede sorumlu bakanlığın, bu tek bakış açılı listeler sunması en başta ülkenin kültürel çeşitliliğini ardından da çocuklarda oluşabilecek bireysel farklılıkların ortadan kalkmaya başlamasına ve zamanla ortadan kalkmasına neden olabilir. Çocukların zengin bilişsel, duyuşsal ve sosyal özelliklerini geliştirecek; onların yaşamlarının ileriki yaşlarında gelişimsel sığıllarının arttırılmasını sağlayacak nitelikteki kitapların onlarla buluşturulması gerekmektedir. Bu sorumluluk her okula kütüphane açmayı kendi yönetmeliklerinde yer veren eğitim bakanlığına aittir. Bakanlık, kütüphanelerine koyduğu kitaplarla; yaratıcı düşünen, sorgulayan, karşılaştığı problemleri yapıcı bir yöntemle çözen bireylerin yetişmesini sağlamalıdır.

Türkiye’de okuma algısı ve durumu.

Çözümleyebilme ve sentezleyebilme yetisinin gelişkin olabilmesini sağlayabilmek için sıklıkla başvurulan seçeneklerden biri de kitap okuru oluşturmaktır. Ülkelerin kalkınma yönlerine ve hızlarına yön veren eğitim eğilimlerin en çok önemsedikleri hedef, okuryazar niteliği yüksek yurttaşlar yetiştirmektir.

Maurois göre; etken (aktif), edilgen (pasif) ve iş için okumadır. Maurois gençler için yazmış olduğu Yaşamak Sanatı adlı kitabında edilgen, yani pasif okurları şöyle tanıtır: “Bunlar okumakta ne fikir ne gerçekleri ararlar, ancak dünyayı ve ruhlarını maskeleyen o sözcükler dizinin peşindedir. Okuduklarının özünden, ana fikrinden pek azını akıllarında tutarlar; bilgi kaynakları arasında hiçbir değerlendirme yapamazlar. Onların yaptığı okuma, tamamen edilgen (pasiftir); sadece yazılara boyun eğler; okuduklarını yorumlamazlar; akıllarında bunlara yer açmazlar; bunları sindiremezler.” (Gültekin, 2011, ss 113)

Türkiye’nin cumhuriyet dönemi boyunca eğitim-öğretimin başat amaçlarından biri olan okullaşma oranının artırma amacı son yıllarda hızlanıp hedeflenen orana iyice yaklaşmıştır. Çağdaş dünyaya bakıldığında ise temel amacın artık sadece okullaşma oranını yükseltmek değil nitelikli okuryazar yetiştirme üzerine olduğu görülmektedir. Okuduğunu anlayan, üzerine düşünen, gerektiğinde okuduklarına ekleme ve çıkarmalar yapan, kendisi bir şeyler yazan ve bunları belli bir kitleyle paylaşan bireylerin yetişmesi çağımızın eğitim amaçlarında yer alan bir unsurdur. Dünyada durum bu iken Türkiye’de okullaşma oranının yüksekliği dışında nitelikli okuryazar yoğunluğundan bahsedilemez. Ezberci eğitim sisteminden çıkılamaması, nitelikli ders kitaplarının öğrencilere sunulamaması, merkezi sınav sistemlerinden kaynaklı olarak öğrencilerin dersanelere yönelimleri, eğitim programlarının çocukların bireysel farklılıklarının dikkate alınmadan hazırlanması gibi büyük çaplı sorunlar

yüzünden Türkiye’de nitelikli okuryazar sorunu vardır ve bu sorun beraberinde Maurois’in tanımladığı edilgen okur sayısının da yüksek olmasına neden olmuştur. Bu eğitimsel bir sorunsala dönüşmüştür. Kitap okuma oranının düşüklüğü Türkiye’de kendini her alanda göstermektedir. Nitekim Şirin: “Ders kitabı dışında kitap okumadan ilköğretim diploması alan çocuk sayısı okul çağı nüfusunun yarısından fazla.” (Şirin, 2012, ss 46) cümlesi sorunun büyüklüğünü göstermektedir.

Türkiye’de yapılan birçok araştırma göstermektedir ki çocuk ve gençler ile yetişkinlerde okuma alışkanlığı istendik düzeyde değildir. Örneğin Çocuk Vakfı’nın 2006 yılında Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı ile ilgili olarak yaptığı araştırmaya göre Türkiye’de nüfusunun % 40’ı hayatı boyunca hiç kütüphaneye gitmiyor, gençlerin % 70’i hiç okumuyor, yetişkin nüfusun % 95’i yalnızca televizyon seyretmekle yetiniyor. Öğretmenlerin % 63’ü bazen kitap okuyor. Okumayı ve okuma alışkanlığını kazandıramamaktan birinci derece sorumlu ise olarak Türkiye’deki eğitim sistemi gösterilirken düzenli kitap okuma alışkanlığı ise binde bir olduğu görülmektedir. (Çocuk Vakfı Yayınları, 2006’dan akt. Gültekin, 2011, ss 112)

Okuma oranının bu denli düşük olması etkisini sadece eğitim alanında göstermemiştir. Teknoloji, bilişim, sağlık, edebiyat gibi önemli yaşamsal ayaklarda ülkenin istenilen düzeyde olmamasını kitap okumaya sevk edemeyen eğitim sistemiyle ilişkilendirebiliriz.

Ankara merkez ilçelerde görev yapan öğretmenler (127 öğretmen ile 19701 öğretmen örneklendirilmiştir) üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenlerin yalnızca % 9’unun güçlü okuma alışkanlığına sahip olduğu saptanmıştır. Hiç okumayan ve zayıf okuma alışkanlığına sahip öğretmenlerin oranı % 68.5’e ulaşmaktadır. Başka bir söyleyişle, araştırmaya katılan öğretmenlerin üçte ikiden fazlasının, okuma alışkanlığı edinmediği belirlenmiştir. Araştırma verilerinden, öğretmenlerin % 95.3’ünün

kütüphaneye hiç gitmediği, lisans sırasında da yalnızca % 26'sının, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırma ve kütüphane kullanma konusunda bilgilendirildiği anlaşılmaktadır (Güçlü okur: 1 ayda 2 kitap ve daha fazla okuyan; orta düzey okur: 1 ayda 1 kitap okuyan; zayıf okur: 2 ayda 1 ve daha az okuyan. (Yılmaz, 2007'den akt. Sever, 2013, ss 22)

Öğrencilere biliş açıcı kitap sunma konusunda belki de en önemli konumda bulunan öğretmenin kitap okuma alışkanlığı konusunda zayıf kalması, çocuklarda kitap okuma isteğinin uyandırılması konusunda sorunların doğuracağıın işareti olabilir. Üstelik anketin Ankara gibi hem nicelik hem de nitelik açısından kitaba ulaşılmanın kolay ve eğitim olanaklarınca göreceli olarak Türkiye'nin diğer yerleşimlerine göre daha iyi olan bir ilde durumun bu olması, olumsuz bir tablonun varlığına işaret etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda, çocuk ve gençlerin kültürel ve toplumsal etkileşimlerine yönelik olarak ortaya çıkan çarpıcı sonuçlar şöyle özetlenebilir: "06-17 yaş arasındaki çocukların birinci etkinliği televizyon izlemek. Çocuklar yılda yaklaşık 900 saati okulda, 1500 saati televizyon karşısında geçiriyor. İlköğretim çağını tamamlamış bir çocuk, yaklaşık 100 bin şiddet, 8 bin ölüm ya da öldürme sahnesi izliyor. Çocukların kitle iletişim araçlarından izledikleri şiddet görüntüleri arttıkça daha fazla saldırgan davranış sergiledikleri görülüyor. Çocuklar, başkalarının çektiği acı ve eziyete karşı duyarsızlaşıyor. Televizyonda, cinselliğin şiddetle birlikte yer alması, çocukların cinselliği yanlış yorumlamalarına neden oluyor. (Milliyet, 21/04/2006'dan akt. Sever, 2013a, ss 115)

Çocukların erken yaşlarda bilinçli bir biçimde çocuk ürünleriyle tanıştırılmaması ya da tanıştırdıktan sonra üzerinde yeterince durulmamasından kaynaklı sorunların başında,

çocuğun rastlantı sonucu tanıştığı ve her geçen gün yaşamında daha da yer edinen televizyon ya da internet kaynaklı etkinliklerdir. Bu iki alanın oluşturulması aşamasında çocuğun düzeyi, düşünülmemiş ve genel olarak yetişkinlere seslenir bir yapıları vardır. Yetişkinlerle aynı ortamı paylaşan çocuk da bu ürünleri izlemekte ve çocuk yaşantısını yaşaması gerekirken yetişkinlerin rollerini edinmeye başlar.

Kitap okuma alanında devletin varlığı.

Türkiye'nin 14 Eylül 1990 yılında imzaladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 17. Maddesi: (Taraf Devletler) Çocuk kitaplarının üretimi ve yayılmasını teşvik ederler. Türkiye'nin sorumluluk kabul ederek imzaladığı bu sözleşmesinin ilgili maddesi net bir şekilde devletin çocuk yazınına doğrudan katkıda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığının Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesinde yer alan "... 200-999 öğrencili okullarda 6.000-10.000, 1000'den fazla öğrencisi bulunan okullarda da her öğrenciye 10 kitap düşecek şekilde hizmet sunulur" ifadesi aynı şekilde Kültür Bakanlığı da kendi çocuk ve gençlik kütüphaneleri ile halk kütüphaneleri benzer şekilde işlerlik kazandıramıyorsa o ülke insanlarında ne okuma kültürü oluşur ne de gelişir. (Gültekin, 2011, ss 120-121)

Türkiye'nin hem iç hukukunda hem de taraf olduğu uluslararası hukuk alanında altına imza attığı kitapların teşvikine ilişkin sorumlulukları yerine getiremediği açıktır. Okul kütüphanelerin geliştirilmesi bir yana 4+4 eğitim sisteminden sonra özellikle ortaokul binalarının yetersizliği baş göstermiş ve bunun sonucunda da bazı okul kütüphanelerinin dersliğe dönüştürüldüğü olmuştur.

Okuma kültürünün gelişimini engelleyen önemli sorunlardan biri nitelikli kitap basım ve yayımının önündeki engellerin devlet tarafından kaldırılmasıdır. Örneğin kâğıt ve

basım maliyetlerindeki girdilerin azaltılması için devlet kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Daha ucuza kâğıt temini için yayıncılara kolaylıklar sağlanır ve birtakım vergilerden muaf olmaları için gerekli önlemler alınır, onlar da buradan elde ettikleri destekle daha ucuza üretmiş olurlar. Bu da telif hakkı olarak yazar, çizer ve çevirmenlerin daha fazla kazanması demektir. Ama burada esas kazançlı çıkacak çocuk ve gençlerdir. Çünkü bu durum onlar için ucuza kitap demektir, bu da o okurun ucuza kitap temin edip okuması; kendi beğenilerine hitap eden kitaplara karşı sevgi ve alışkanlık olgusunun oluşması demektir. Dolayısıyla bu durumda okurlarla okuma kültürünün gelişimine katkı sağlayacaktır. (Gültekin, 2011, ss 119-120)

Devletin yetkili erkleri nitelikli kitapların hazırlanmasına katkı yapmaya başladığı andan bu etki diğer ilgili alanlara da yayılacaktır. Bu sayede kaliteli kitaplar çocuk ve gençlerle bulaşacak, bol ve nitelikli yazınsal ürünler okuma kültürünün oluşmasına ve kalıcılaşmasına katkı yapacaktır.

Çocuk Edebiyatının Türkiye’deki Durumu

Çocukluğun dünyada nasıl algılandığına dair temel yönleriyle baktıktan sonra Türkiye coğrafyasında nasıl algılandığına baktığımızda karşımıza iki temel bakış açısı çıkmaktadır: Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi.

Osmanlı Dönemi Çocuk Modernleşmesini (...) iki döneme ayırabiliriz. Tanzimat Dönemi ve II. Meşrutiyet Dönemi. Tanzimat Dönemi’nde çocuk edebiyatı alanında modernleşme eğilimleri çocuk kitaplarının çevresi ile başlar. Jules Verne’nin kitapları, Jonathan Switch Gülliver’i, Daniel Defoe’nin Robinson Cruseou kitabı ve La Fontaine’in fablları en çok çevrilen kitaplardır. Bu dönemde Türkçeye çevrilen kitaplar çocuk modernleşmesinin adeta itici gücü olmuştur. Tanzimat Dönemi’nde yayımlanan

yirminin üzerinde çocuk dergisinin modern Batı çocuk kültürüne sürekli vurgu yapması, çocuğun farkına varılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Kayserili Doktor Rüşdi'nin yazdığı ilk çocuk kitabı Nuhbet'ül Etfal (1858) de bu dönemde yayınlanır. Bu dönemin ilginç özelliklerinden biri de Nabi'nin Hayriyye, Sümbülzade Vehbi'nin Lütfiye-i Vehbi'si ve pendnameler dâhil terbiye amaçlı yazılan kitapların ve bütün masalların çocuk edebiyatı olarak adlandırılmasıdır.

Osmanlı Dönemi'nde okuru çocuk olan kitapların yazıldığı ikinci evre II. Meşrutiyet Dönemi'dir. Bu evrede, Batı'daki pedagojik devrime paralel bir süreç izlenerek eğiticilik misyonu ağır basan kitaplar yazılmaya başlanır. 1910'lardan itibaren ilköğretimin kurumsallaşma eğilimi göstermesi ise çocuk modernleşmesi açısından yeni bir dönüm noktasıdır.

Tanzimat'la başlayan ve II. Meşrutiyet'le yaygınlaşan çocuk edebiyatında pedagojik yaklaşım, Cumhuriyet Dönemi'nde de benimsemiştir. Batı'daki idealize çocuk figürlerini yansıtan kitapların çevirisine ilgi ise Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşarak devlet politikasına dönüşür. (Neydim, 1998'den akt. Şirin, tarihsiz, ss 80-81)

Çocuk edebiyatı ile toplumun ideal çocuk tipi arasında daima paralellikler olmuştur. Cumhuriyet Dönemi çocuk edebiyatına didaktik eğilimler hâkim olmuş, çeviri edebiyatın idealize çocuk figürleri hem modernleşme, hem de batı uygarlığı ile bütünleşme sembolleri olarak algılanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi çocuk edebiyatında iki dönemin etkili olduğu söylenebilir: Çocuğu eğiten kitapların çocuk edebiyatı olarak adlandırıldığı dönem ve yeni çocukluğun edebiyatına yönelen öznesi çocuk olan çocuk edebiyatı dönemi.

Birinci Dönem 1970'lerin başına kadar etkin bir şekilde sürer. Cumhuriyet Dönemi'nin en başarılı çocuk projesi olan okur-yazarlığın yaygınlaşması, özellikle 1928 sonrasında

çocuk yayınlarının gündeme gelmesinde etkili olmuştur. Okul öncesi edebiyat ve yayın ise bu dönemin en zayıf alanı durumundadır. Yapılan edebiyat ve yayın da yaş grupları anlayışından büyük ölçüde uzaktır. 1960 sonrası çocuk yayınlarının tirajlarındaki artış gözlenir. Ancak çocuk edebiyatımıza başlangıcından itibaren çeviri yayınlar egemendir. Edebiyat ve yayında çocuk klasiklerinin tekeli tartışmasız sürer. İlk dönemde Türk çocuk yazarı nitelemesini hak edecek yazarımız olmadığı gibi dünya dillerine çevrilmiş Türk çocuk edebiyatı örneği de yok gibidir. Çocuk yazarlığının üçüncü sınıf bir yazarlık olarak algılanması ise bu dönemde yaygın olan bir eğilimdir. Bunda ise toplumdaki çocuğu hafife alan yaklaşımların payı büyüktür.

İkinci dönem, 1970’li yıllarda başlar. Bu dönemde idealize çocuk anlayışı hâkimdir. Ve çocuk edebiyatı babanın elçisi olmaktan kurtulamaz. Çocuklara ekonomik ve toplumsal sorunlar karşısında duyarlılık kazandırmak amacı ile yapılan angaje edebiyat (politik söylem) 1980’li yılların başına kadar etkili olur. Dinî içerikli çocuk yayımlarının gündeme gelmesi (dinî söylem) 1975’ten sonraki döneme rastlar. Ancak yazılı Türk çocuk edebiyatının başlangıcından günümüze kadar Batı çocuk edebiyatı etkisindeki karakteri bu dönemde de belirgin bir biçimde egemenliğini sürdürür.

Öznenin edebiyatına yöneliş ise 1980 sonrası kendinden söz ettirmeye başlar. Dünyadaki çocuk hakları hareketi çocuğun medeni, sosyal, kültürel ve ekonomik haklarının gündeme gelmesinde de etkili olur. Bilişim teknolojilerinin hazırladığı iletişim ortamı egemen çocuk anlayışlarını da etkiler. Çocuk merkezli eğitim tartışmaları yoğun olarak bu dönemde biçimlenir. Çocuk bakışı ve ‘çocuğa göre’lik kriterleri doğrultusunda yeni çocukluğun edebiyatı Batı’dan elli yıl sonra da olsa çocuk yazarlarının ilgi alanına girer. (...) Buna karşılık, çocuğun malzeme ve nesne olduğu, eğitilmesi gereken bir varlık olarak da algılandığı çocuk anlayışı, 1970 sonrası çocuk

yayınlarının da hâkim karakteri olmaktan kurtulamaz. Türk çocuk edebiyatında çocuk özneye yönelik çalışmalar 1990 sonrası belirginleşmeye başlar. Çocuk edebiyatının çıtasının yükselmesinde çocuk yazarlarının ve çocuk kitabı çizerlerinin payı büyüktür. Çocuk yayınları ise özneleşme eğilimlerine koşut gelişme göstermiştir. (Şirin, tarihsiz, ss 81-83).

Osmanlının dağılmayı engelleme girişimlerine denk gelen süreçte edebiyatta Batı'ya yönelme başlamış ve bu yöneliş yeni yazın türlerinin denemelerine girişilmiştir. Bunun çocuk yazına etkisi yok denilebilir. Cumhuriyetle beraber hareketlilik kazanmaya başlayan eğitim-öğretim çalışmalarında temel amaç okuryazar oranını arttırmak olduğu için çocuk yazına ağırlık verilmemiştir. Daha sonraki süreçlerde dönemin baskın siyasi düşüncesi ölçüsünde çocuk kitaplarının sayısı yükselmeye başlamışsa da nitelikli çocuk kitapları çıkmamıştır. Çocuk yazarlığının küçük görülmesi, okuma kültürünün yerleşmemesi gibi nedenlerden ötürü gelişemeyen çocuk yazını 90'lardan sonra çocuğa dair bilinenlerin artmasıyla gelişmeye başlamış ve bunun sonucunda nitelikli çocuk kitapları çıkmaya başlamıştır.

Problem

Çocuğun varlığı çocuk yazının varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, çocuklara gelişigüzel hazırlanan ya da önerilen ürünlerin yerine çocuğa yararlı, konu seçimi yaşın gereksinimlerine göre belirlenen, biçemi ve içeriği özenle belirlenmiş/oluşturulmuş ürünlerin oluşturulmasını gerektirmektedir.

Çocuk edebiyatına psikolojik, pedagojik, estetik veya toplumsal-ideolojik vb. eleştiri yanında, farklı bilim alanlarının düzleminden bakışın çocuğu tanımlamaya ve anlamaya yönelik katkısı ise hem önemli hem de gereklidir. Aynı zamanda bu çaba, çocuğu tanımamızı ve anlamamızı kolaylaştırmada en etkili yoldur. Çünkü bu çabalar bir

yandan çocuk bilgisi üretimini arttıracak, diğer yandan ise çocuk düşüncesinin katmanlarının topluma yansımaları kolaylaştıracaktır. (Şirin, 2010, ss 212)

Dünya genelinde insana yönelik bilinmezlerin azalmasına paralel olarak çocukların “ne olduklarına” dair bilgiler de kurumsallaşma evresine girmiştir. Artan bilgiler; çocuğun küçük yetişkin ya da küçültülmüş yetişkinden öte farklı algıları, duyuşları, ilgileri ve yönelimleri olan, dış dünyayı etkileyen ve etkilenen bir birey olduğu saptanmıştır. Bu saptamalar, beraberinde yetişkinlerin çocuklara olan eğilimlerini de değiştirmiştir. Çocuğu eskiye nazaran daha fazla tanımaya başlayan yetişkin, çocuğa daha önce çizdiği tanımsal ifadeleri değiştirerek, onu çocuğa yönelik etkinliklerin merkezine koymuştur. Bu yerleştirme çocuğa sunulan eğitimin, oyuncağın, beslenme biçiminin ve çocuk yazının da değişmesini sağlamıştır.

Çocuğa dair bilgi birikiminin az olduğu dönemlerde çocuğa sunulan eserler, yetişkinler için yazılmasına rağmen ya hacimce az ya da kahramanlarının yaşı küçük olmasından ötürü çocuğa sunulan eserlerdi. Bu yanılgısal tutum, kendini çocuğun her açıdan özne olduğu yazın ürünlerinin yazıldığı dönemde de varlığını devam ettirmekte ve halen bu niteliklere sahip kitaplar kimi kesimlerce çocuğa sunulmaktadır.

Çocuk dili oluşum süreci çocukta dil, duygu ve zihinsel gelişim yanında pedagojik yönelim, algılama ve zekâ algılama düzeyine uygun olmadıkça eserin çocuk düzeyinin altında veya üstünde kalır. Çocuğa ulaşmanın biricik sözel aracı olan anlatım dilinin bilinçli kullanımı, çocuğun edebiyatla özdeşim kurmasını sağladığı oranda edebiyat, çocuk edebiyatı katına yükselebilir. Çocuk edebiyatını çocuk edebiyatı yapan temel çocuk dili’dir. Çocuk dili, yazarın çocukla iletişim kurmasında anlatıma yön veren ilk ve en belirleyici göstergedir. Çocuk dili’nin belirleyicisi ise çocuk bakışı ve çocuğa göre’liktir. Çocuk bakışı, çocuk bilgisi ve felsefî birikimle gelişirken, çocuğa göreciliğe

çocuk duyarlılığı ve bilinci olan sanatçı bakışı yön verir. Çocuk kitabı yazarı bu yönü ile farklı bir yazarlık biçimidir. Çocuk kitabı yazarlığında seçkin olan yetişkin edebiyatının bütün ontolojik örgülerinin kullanılması yeterli olamaz. Edebiyatın oluşumuna yönelik bütün ontolojik örgüler yanında, estetik boyuta ulaşmış çocuk dili dizgesi ile yazılmış bir kitap nitelikli çocuk kitabı olmaya hak kazanır. (Şirin, 2010, ss 224)

Çalاکalem yazılan, “çocuktur, nasıl olsa okur” gibi bir ürünün çocuğa sunulması çocuğu ileriki yaşlarda kitaptan uzaklaşmasına neden olabilir. Yazılan ürünün, alanın hassasiyetlerini göz önünde bulundurulması çocuk kitabı yazımında başat noktalardan biridir.

Dili, anlatımı ve tonlaması çocuksu olan çocuk yazarlığı çocukça bir iş olmadığı gibi çocuğa dıştan bakışla da gerçekleşemez. Çocuğu içten kuşatan, çocuk dürbünü ile dünyaya açabilen ve içsel deneyime sahip olmadıkça, yazar, anlatıcılıktan öteye geçemez. Yazarın-sanatçının, içindeki çocuğun edebiyatını gerçekleştirme sırasında çocuk öznenin bütün imkânlarını kullanacak yetkinlik hem gerekli hem de zorunludur. Jacqueline Rose’un, çocuk edebiyatı olanaksızdır, derken, bununla kastettiği anlam, yazılmasının olanaksızlığı değil, aksine bir olanaksızlık üzerine temellendiğidir. Bu olanaksızlık ise çocukla yetişkin arasındaki iletişimin olanaksızlığıdır. Gareth B. Matthews’e göre ise Rose’un, çocuk edebiyatında yetişkinle çocuk arasındaki iletişimin olanaksız olduğu düşünmesinin nedeni, yetişkin yazarla çocuk arasındaki “kopukluk”tur. Öznenin edebiyatını kavrayamamış sayısız yazarın kitabı ile çocukların özdeşleşmesinin temel nedeni budur ve tarih boyunca çocuk yazarı olmayı çok az yazar hak etmiştir. (Şirin, 2012, ss 159)

Çocuk yazarın oluşturduğu kitabın çocuk nezdinde karşılık bulabilmesi için çocuğun kitabı kendine yakın bulabilmesi gerekmektedir. Çocuk, kitabın konusunu ve anlatımını kendine yakın gördüğünde kitabı okuma isteği artacaktır.

Türkiye’de çocuk edebiyatı, henüz disiplinler arası bir alan durumuna gelememiştir. Yüz yıllık dönemde, modern Türk edebiyatını eleştiri bağlamında değerlendiren araştırmalardan da yoksunuz. Çocuk edebiyatımız, psikolojik, pedagojik, estetik, sosyolojik ve ideolojik-toplumsal vb. eleştiri teori ve yöntemlerinin konusu yapılmadığı gibi, çocuk edebiyatını disiplinler arası yaklaşımla değerlendirmekten de uzağız. (Şirin, 2010, ss 214-215)

Dünya ölçeğinde düşünüldüğünde çocuk yazınında geri kalmış olan Türkiye’de buna paralel olarak çocuk yazını eleştirisi de gelişmemiştir. Bu alanın eksikliği nitelikli çocuk yazının ve tabii yazarının da nitelik kazanmasını engelleyecektir. Eleştiri otoritesinin eksikliği düşünüldüğünde çocuk yazınımızın yol alması gereken bir durumda olduğunu göstermektedir. Eleştirisel bir amaçla hazırlanan bu çalışmada Türkiye’de sıklıkla okunan, 100 Temel Eser listesinde ürünleri bulunan ve edebiyat çevrelerinde değerlendirilme sıklığı olan Ömer Seyfettin eserlerinin, evrensel çocuk yazını ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaç edinilmiştir. Öyküleri sıklıkla kullanılan Ömer Seyfettin’in çocuk yazını ölçütlerine göre uygunluğu nesnel ölçütler ışığında incelenecektir.

Türk çocuk edebiyatı henüz kendi yolunu açmış, olgunluk dönemine ulaşmış bir edebiyata dönüşmemiştir. Çocuk edebiyatımız gelişmesini iki yönlü sürdürebilir: Birinci öncelik, sözlü çocuk kültürünü yenileyerek modern bir çocuk edebiyatı oluşturmasına yönelik olmalıdır. İkinci öncelik ise çocukluğu bilen büyük yazar ve sanatkârların yeni çocukluğun yönelmesi ile gerçekleşebilir. (Şirin, 2010, ss 166)

Seyfettin’in eserlerinin çocuğa uygunluğu denetlenip çocuklara sunulup sunulmayacağı tartışmaya açık bir alandır. Çocuk bakış açısını, dilini, sezgisini ve ilgisini yakalayıp yakalayamamasının tartışılması, çocuk yazının kitaplığına olumlu bir katkı yapacaktır.

Alt Amaçlar

Çalışmada ulaşılmak istenen temel amacı, Ömer Seyfettin öykülerinin çocuk okuyuculara uygunluğunu evrensel çocuk yazını ölçütleriyle yapılacak incelemelerle saptamaktır. Bu ölçütlerin ne olduğuna dair öne sürülen düşünceler toplumun, yazın çevresinin ya da yetkilendirilmiş yapının düşünsel yapısına göre değişiklik gösterse de genel kaniya varılan noktalar mevcuttur. “Eğitici işlevi önde olan çocuk kitaplarını çocuk edebiyatı çemberi dışında tutmak gerekir.” (Şirin, 2014, ss 398). Eğitici amaçla oluşturulan ürün güdümlüdür ve güdümlü eğitimcilik yönünün gerekliliği ortadan kalktığında o ürünün yazınsal değeri kalmaz.

Çocuk ve İlk Gençlik edebiyatında estetik değer, kendi kendini yapılandıran bir boyutla değil, bir eserin kabul işlevi ölçütleri yanında, pedagojik ve görsel anlatım dili estetik ölçütlerle birlikte gerçekleşir. Çocuk edebiyatı eserinin değerlendirilmesinde ve eleştirisinde Gerard Haas’ın üç başlık altında topladığı ölçüt yaklaşımını biraz açmakta yarar var: Haas’ın okurun eseri kabul işlevi için belirlediği üç soru: “Kitap, okuma ihtiyaçlarını, yani gerilim ve değişim ihtiyaçlarını karşılıyor mu? Kitap, gelişim psikolojisi ile ilgili ve sosyal-yapısal şartlara bağlı ihtiyaçları gideriyor mu? Kitap, çocuğun/gencin hayat tecrübelerinden beslenen problem tartışması ihtiyacını gideriyor mu?” Gerard Haas, çocuk gençlik kitabında geniş anlamda pedagojik kabul ölçütlerini sınamak için de yedi soru belirlemiştir: “Metin, hiç okumayanları ve az okuyanları okuyucu haline getirebilme özelliğine sahip mi? Uzmanlar için yazılmış bir metin midir? Metin, insanoğlunun insani, doğru, barışçı gelişimi için farklı olan yaşam biçimleri, değer yapıları ile tanıştırmakta mıdır? Metin, ‘dünya’ içermekte midir, insani bir hayatın gerçekleşmesi için öneme sahip midir? Metin, okuyucuya kendisini daha iyi anlamak konusunda yardımcı oluyor mu? Metin, -gerçekliği tahrif etmeden-

okuyucunun ruhi ve maddi-nesnel suçlanabilirliğini dikkate alıyor mu? Metin, mutluluk tecrübelerini veya toplum tarafından onaylanabilir değer tecrübelerini mümkün kılıyor mu?” (Kaminski'den akt. Şirin, 2015, ss 156)

Haas'ın sorulara dayandırdığı değerlendirmesi, çocuğa sunulan yazın ürünlerinin çocuğun merakını giderip gideremediğini, evrensel iyiliğe sevk edip etmediğini, okuma alışkanlığını sürdürüp sürdürmediğini, insanî değerleri içselleştirip içselleştirmedeğini gibi temel noktalara vurgu yapmaktadır. Bu türden sorular çocuğa görelilik nedir sorusunun yanıtlarını da barındırmaktadır. Çocuğun kendi yeteneklerini kullanmayı, sorun çözebilmeyi, toplumsal duyarlılığı arttırmayı gibi kazanımlar çocuk yazınında çocuğa yöneltilmesi gereken gerekliliklerdir. Bu içeriksel unsurların yanında metnin dili, anlamın katmanları ve sözdizimsel unsurlar çocuğun bağlamına uygun olarak tasarlanmalıdır.

Çocuk edebiyatı yazarlığı kavramı yazarın, çocuğa kendi açısından değil, çocuğun varlık evreninden bakan ve çocuğu yazarlığın öznesi durumuna getiren yazarlık biçimini anlamlandırmak amacıyla önerebiliriz. (Şirin, 2015, ss 150) Çocuğun bakış açısından bakabilen yazar; çocuğun dil yaratım sürecindeki yenilikçiliğini, merak unsurunun varlığını, yaşamının fiziksel ve sosyal yönünü anlayabilmeyi –yaşamı keşfetmeyi-, ilgi yöneltebilmeyi, dil gelişimini sürdürebilmeyi ve kendi içsel süreçlerini dışa vurabilmeyi yerine getirmiş olur. Bu ölçütlerin sağlanabilmesi yazarın ve o yazarın ortaya çıkardığı ürünün çocuk görelğine uygunluğunu yükseltmiştir. Bu ölçütler, Seyfettin'in oluşturulan örneklem öykülerine uygulanacak ve öyküler hakkında betimsel değerlendirmeler yapılacaktır. Bu çerçevede;

- Ömer Seyfettin'in yaşamı, yazım anlayışı, ideolojik bakış açısı, etkilendiği ve etkilediği siyasal/sosyal akımlar,
- Öykülerinin yazımsal değeri,
- Öykülerinde çocuklara uygunluğunun saptanması,

- Çocuk yazınında durduğu konum gibi farklı açılardan incelenmesi yapılacaktır. Ortaya çıkarılmaya çalışılan sonuçların temel amacı, çocuk yazının daha nitelikli bir seviyeye gelmesini sağlamak ve bunun sonucunda daha duyarlı, yapıcı, sorgulayan, eleştiren ve üreten çocukların yetişmesine katkı yapmaktır.

Araştırmanın Önemi

Ömer Seyfettin gerek eğitim kurumların bünyesinde gerekse de çocukların eğitimi ile ilgili olan formal ve informal yapıların başvurduğu bir yazardır. Yazarın bu denli yaygın bir okunma/okutma alanı olması onun –özellikle çocuk yazınında- incelenmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Bu incelemede; çocuk göreliliğinin gerektirdiği yalın dilin kullanılması, çocukta anadilinin gelişmesine katkı sunması, konuların uygun tematik çerçeveler içerisinde işlenmesi, çocuğun düzeyine uygun anlatım biçimi, merak unsurunu barındırması, örtük olumlu eğitsel yönünün olması, toplumsal barışın sağlanması/sürdürülmesi ve çocuğun kitabı bütüncül olarak kendine yakın bulması gibi yönlerden yazarın kitaplarını mercek altına alınacaktır. Bu tez; Ömer Seyfettin kitaplarındaki içeriklere, dilsel uygunluk, temasal değerlendirme, eğitsel getiri, oluşturacağı psikolojik ve sosyolojik değişim gibi farklı disiplinlerin bakış açılarından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın çocuk yazının ne olması gerektiği ile çocuklara sunulma eğilimi gösterilen Ömer Seyfettin’in öykülerinin değerlendirilmesini aynı çalışma altında yapılması yazara olan bakış açılarına farklılık katacaktır.

Ülkemizde toplumsal değişme ve gelişmeyi sağlıklı bir çevreye oturtmaya bir türlü beceremeyen az gelişmiş politikacılarımızın, onlara oy vererek güçlendiren eğitim düzeyi yeterli olmayan geniş halk kitlerinin dışında, bu süreçteki başarısızlığın en önemli aktörü “aydınlarımız”dır. Sosyolog Şerif Mardin, Türk aydınının neden

entelektüel olmadığı konusunu ve kültürel sebepleri inceleyerek, Türk aydınında iyi görüneni yadsımak ve eleştirel tutum benimsemesinin ve daemonik (şeytani) bakış karakterinin, yeterince gelişmediğini sonucuna ulaşmıştır. Olaylar ve gerçekler karşısında aydınların biraz saf ve naif kaldığını, isyanın nerede kaldığını, isyanların nerede yattığının anlaşılmadığını ve “aydın”dan ziyade daha çok okur-yazar olarak nitelendirebileceklerini nitelendirmiştir. Nitekim Osmanlı’da padişaha karşı olan aydınların, Jöntürklerin zannedilenin aksine dünyayı kavrayış ve açıklama farklılığına dayanan ideolojik bir başkaldırı içinde bulunmadıkları için, kimi zaman bir kese akçeye kimi zaman valilik vb. yöneticilik görevine kimi zaman da başka bir vaade karşı bütün ütopyalarını terk edip padişahın kanatları altına sığınmaktan bir beis görmedikleri bilinmektedir. (Mardin, 2008’den akt. Yolcuoğlu, 2012, ss 232)

Yazar/yazarlık, toplumsal eğilimlerin belirlenmesinde/oluşturulmasında kilit bir noktadadır. Kimi zaman topluma olumluya sevk eden yazar kimi zaman da hiç istenmemesine rağmen toplumu fikirleriyle çok tehlikeli bir noktaya yönlendirebilir. Durum çocukların masumluluğu, yönlendirmeye daha açık oldukları gibi kıstaslar düşünüldüğünde daha vahim noktaya gelmektedir. Bu açıdan çocuklara sunulan yazınsal ürünlerin sıkı bir biçimde denetlenmesi, uygun olanların devlet ve özel desteklerle yaygınlaştırılıp olabildiğince çok çocuğa ulaştırılmasına ilişkin bir hassasiyet gösterilmeli; uygun olmayanların ise çocuklara okutulmaması gerekmektedir. Bu çalışma böyle bir işlevi üstlenmesi açısından ortaya çıkacak sonuç önemlilik oluşturmaktadır.

Sayıtlar

Bu çalışmanın sayıtları;

- Ömer Seyfettin öykülerini oluştururken hedef kitlesini çocuk yazını üyeleri olarak belirlememiştir.
- Yazarın ürünlerini yetişkinler için yazmış olsa da çocukların okuyup sevebileceği ürünleri vardır.
- Ömer Seyfettin öykülerindeki konuları bir kısmını tarihsel olaylardan almıştır. Bu uyarlamalar içerisinde tarihsel olaylar ve tarihlerini içerir. Bu içermeler çocukların ilgisini çekmeyebilir.
- Çocuk yazınında konu sınırlaması olmasa bile temanın işleniş yönü çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olarak kullanmak gerekmektedir. Ömer Seyfettin öyküleri, yetişkinler için yazıldığı için çocuklar için uygun olmayan kimi temaları (şiddet, cinsellik, olumsuz alışkanlıklar vb.) içerebilir.
- Ömer Seyfettin'in yazım dili kendi dönemine göre sade olsa da günümüze göre bilinmeyen sözcük ve sözcük öbeklerine rastlanabilir. Bu durum bu türden kullanımların günümüze çevrilmesini gerektirmektedir. Bu çevrilme anlam kayıplarına ya da değişimlerine neden olabilir.
- Ömer Seyfettin'in konu seçimindeki geniş yelpazesi öykülerin konu dağılımını zenginleştirmiş ve bundan ötürü okuyucuya okuma seçeneği çok çeşitli bir içerik sunulmuştur.

Sınırlılıklar

Çalışmada karşımıza çıkabilecek engel değerlendirmenin derinleştirilmesi ile ilgilidir. Her ne kadar çalışmaya dâhil edilen öyküler yazarın sıklıkla gönderme yapılan belirgin öykülerini kapsasa da bu öykülerin değerlendirmesinde sosyal bilimlerin yapısından kaynaklı sorunlar çıkabilir. Bunların başında da öykülerin çok boyutlu değerlendirmesinde sosyal,

psikolojik ve yazınsal boyutlarının tamamı açısından kapsamlı bir bakış açısı yakalanılamamış olabilir çünkü ismi geçen alanlar çok katmanlı, derin ve dönemsel değişikliklere maruz kalabilen alanlardır. Çalışma boyunca bu sınırlılığın olabildiğince bertaraf edilmesine çalışılmış ve çalışmaya dâhil edilen öykülere nesnel açılardan bakılmaya çalışılmıştır.

Bölüm II: Yöntem

Araştırma Modeli

Literatür taraması, araştırmada ele alınan konu ve alt konuları ile ilgili bilgi ve araştırma sonuçlarının belirlenerek araştırma probleminin tanımlanması sürecinde başlar. Araştırma probleminin genel olarak belirlenmesinden sonra bununla ilgili çalışmalar incelenir. Böylece problemin, araştırılabilir olup olmadığına karar verilir. Literatür taramasının alanı daha da daraltılarak tanımlanan problem ile ilgili çalışmalar bulunur. Araştırmanın gerçekleştirilmesi ardından elde edilen sonuçların tartışılması için literatür taraması tekrar genişletilir. (Büyüköztürk, 2013, ss 45)

Çalışmanın tamamlanabilmesi için öncelikle çocuk yazını alanında yazılan kitapların okunması yapıldı. Bu okumalar, kitap yazarların konulara değinme dizini oluşturulduktan sonra not alma biçiminde yapıldı. Bu kuramsal kitaplardan gerekli ölçütlere ilişkin bir fikir edinildikten sonra Ömer Seyfettin'in yaşamına ve yazın anlayışına ilişkin okumalar yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı olan son aşaması ise çocuk yazının ölçütlerinin ışığında Ömer Seyfettin öykülerinin çocuk yazınına uygunluğu incelenmiştir.

Çalışma Evreni ve Örnekleme

Çalışmanın örnekleme, Ömer Seyfettin'in belli başlı kırk öyküsünün incelemesinden oluşmaktadır. Örneklemin oluşturulmasında Ömer Seyfettin'in çocuk yazınında en çok atıfta bulunan öykülerin çalışma havuzuna eklenmesine dikkat edilmiştir. Bu örneklem oluşturulurken başvurulan yöntemlerden ilki otuz tane Türkçe ve Edebiyat öğretmenine ulaşılmış ve öğretmenlerden Ömer Seyfettin'e ait olup çocuk edebiyatına uygun olduğunu düşündükleri ve eğitsel amaçlı kullandıkları öyküleri listelemeleri istendi. Örneklem oluşturmada başvurulan ikinci yöntem ise okullarda okutulan Türkçe/Edebiyat kitaplarında

kullanılan Ömer Seyfettin öykülerinin saptanması oldu. Örneklem oluşturmak için kullanılan son yöntem ise çeşitli yayın evlerinden çıkan ve çocuk yazını için düşünülen Ömer Seyfettin öykülerinin taranması oldu. Bu üç yöntemle toplanan kitap adları arasından frekans sıklığı yüksek olan kırk adet öyküden örneklem oluşturulmuştur. Evreni kapsayıcı bir şekilde oluşturulmaya çalışılan örneklem alanı şu öykülerden oluşmaktadır:

1-Tenezzüh	14-Kazık	27-Primo Türk Çocuğu
2-Kır Sineği	15-Elma	28-Beyaz Lale
3-Buse-i Mader	16-Pervanelerin Ölümü	29-Falaka
4-Bir Refikin Defter-i İhtisatından	17-Busenin Şekl-i Ölümü	30-Ferman
5-Hediye	18-At	31-Üç Nasihat
6-Pembe Menekşe	19-Beşeriyet ve Köpek	32-Kütük
7-İlk Namaz	20-Apandisit	33-Pembe İncili Kaftan
8-Sahir'e Karşı	21-Aşk ve Ayak Parmakları	34-Başını Vermeyen Şehit
9-Sebat	22-Tavuklar	35-Diyet
10-Erkek Mektubu	23-Tuğra	36-Nadan
11-İlkbahar	24-Bahar ve Kelebekler	37-Forsa
12-Ay Sonunda	25-Bomba	38-Perili Köşk
13-İki Mebus	26-Ant	39-Kaşağı
		40-Gizli Mabet

Verilerin Toplanması

Çalışmada kullanılan kaynaklara basılı olan materyaller edinilerek ulaşılmıştır. Bu kitapların ilk grubu çocuk yazına ilişkin kuramsal kitaplardır, ikinci grupta Ömer Seyfettin'i yaşam, yazımsal, sosyal, siyasi vb yönlerinden anlatan biyografik kitaplardır, üçüncü kitap grubunda üzerine çalışılacak olan öykülerin tek kitapta toplanmış olduğu basılı kitaptır, dördüncü ve son grupta ise çocuk yazınıyla ilgili yazılmış tez ve makalelerdir.

Çalışmada okunan kitaplardın ilk iki grubunda not alma, alınan nota ekleme yapma, başka bir sayfaya ya da bağlama gönderme yapma, alıntı tabloları ve işaretleme gibi işlemler yapılırken üçüncü grup yani öykü kitaplarının değerlendirilmesinde ise belirlenen öykülerin amaçlar doğrultusunda taraması yapılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Kuramsal kitaplardan elde edilen ölçütler ışığında Ömer Seyfettin öykülerinin çocuk yazınına uygunluğu incelenmiştir.

Çocuk kitapları (öykü, roman, şiir vb. okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk vb.) okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır. Nitelikli çocuk kitapları, çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır. Kitapların, çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuğun gelişim sürecinde etkili bir eğitim aracı olduğu gerçeği ortaya çıkar. (Sever, 2013a, ss 32)

Çocuk; okuyacağı, seveceği ve okuduktan sonra okumalarını sürdürebilmesi için kendisine sunulan ürünün kendisine dilsel ve içeriksel olarak uygun olmalıdır. Yazar-sanatçı,

çocuğun varlık evreninden bakmadıkça ve onun gerçekliğinden hareket etmedikçe, ortaya konacak hiçbir eser çocuk edebiyatı ve sanatı değeri kazanamaz (Şirin, 2015, ss 155). Ürünün değer kazanabilmesi için yazarın hedef kitlesini iyi tanınması ve kitlenin beklentilerine uygun oluşumlar oluşturması gerekmektedir.

20. yüzyılın yarısından sonra çocuk edebiyatı yazarları için belirleyici iki kavram, 'çocuk bakışı' ve 'çocuğa göre' kavramları olmuştur. Çocuk bakışı'na dayalı edebiyat, çocuğu nesne olmaktan kurtarmaya yönelir. Bu edebiyat yaklaşımı çocuğa ne olması gerektiğini açıklamadığı gibi, pedagojik bir dil kullanarak yalnızca çocuk algılamasını da hedeflemez. (Şirin, 2015, ss154)

Çocuk kitabı ne çocuğa şirin gözükmek için çocuksu konulara yönelmeli ne de çocuklarla yakınlaşmak için basitleştirilmiş bir dil kullanmalıdır. Çocuk yazarının çocuğu iyi tanınması ve bu tanıma sonrasında çocuğun gelişimsel dönemine uygun dil ve konu seçimine gitmelidir. Uygun içerik seçimi ve sunumu ürünün başarısını ve çocuk tarafından seçimini de arttıracaktır.

Öykülerdeki biçimsel yön, öyküdeki cümle uzunlukları ve sözcüklerin dönemselliği incelenmiştir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Çocuk kitaplarında kullanılacak cümleler, yaş gruplarına göre kısa, basit; anlamı açık ve seçik olmalı. Çocuğu ikircikliğe sürüklememelidir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kitap inceleme ve değerlendirme ölçütleri Birinci sınıflarda 6-7 sözcük; 2. sınıflarda 8-9 sözcük; 3. Sınıflarda 10 sözcük; 4. Sınıflarda 12; 5. Sınıflarda 14 sözcük olarak belirlenmiştir. (Güleryüz, 2013, ss 269)

Dale Chall Formülü, metnin ilk yüz sözcüğü alınarak, tümce sayısı ve zor (sık kullanılmayan) sözcük sayısı belirlenir. Tümcenin uzunluğu sözcük sayısının, tümce

sayısına bölünmesiyle bulunur. Zor sözcüklerin oranı ise, zor sözcük sayısının, geriye kalan sözcük sayısına bölünmesi ve 100 ile çarpılması ile bulunur.

Tablo 1

Dale -Chall Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri

Okuma Düzey Planı	Okuma Eğitim Düzeyi	Eğitim Aşaması	Yaş
4,9-	1. Düzey	İlköğretim	5-10
	2. Düzey		
	3. Düzey		
	4. Düzey		
5,0-5,9	5. Düzey		10-12
	6. Düzey		
6,0-6,9	7. Düzey	Ortaöğretim	12-14
	8. Düzey		
7,0-7,9	9. Düzey		14-16
	10. Düzey		
8,0-8,9	11. Düzey		16-18
	12. Düzey		
9,0-9,9	13. Düzey	Üniversite	18-22
	14. Düzey		
10+	15. Düzey ve üstü		22+

Çetinkaya'nın da doktora tezinde yer verdiği Dale-Chall formülü, bireylerin yaş ve bilişsel düzeylerine göre okuyacak metinlerin ne düzeylerde olması gerektiğine dair yordayıcı bilgiler vermektedir ancak bu formülün sağlayıcı veriler, okuyucunun bireysel özgünlüğü göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır ve kitap bu iki unsurun ortak yorumlanmasıyla okuyucuya sunulmalıdır.

Biçemin çocuklara uygunluğu (çocuğa görelik ilkesinin öyküye yansıtılıp yansıtılmadığı) gibi çocuk yazınında dikkat edilmesi gereken başlıklar altında her öykü incelendi ve veri analizi yapıldı. Çalışmanın temel amacını oluşturan içeriksel değerlendirme ise örneklem öykülerini çocuk yazını ölçütleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde çocuk yazınının nesnel ilkelerinden uzaklaşmama çalışılmış ve “çocukların nitelikli çocuk kitaplarıyla buluşması” amacına bağlı kalmıştır.

Örneklem alanına alınan öyküler:

1) Biçimsel yönden: Sözcük yönünden sözcüklerin günümüzdeki kullanım durumlarına ve hedef kitle olan çocukların düzeyine göre değerlendirmeleri değerlendirilmiştir. Biçimsel incelemenin diğer yönü ise cümle düzeyindedir. Bu incelemede yaş düzeylerine göre bilişin, anlamsal olarak zorlanmadan anlayabileceği cümle uzunlukları değerlendirilmiştir. Cümle uzunluklarında cümle başına düşen sözcük sayısı ölçülmüştür ve değerlendirme ölçeğine göre yorumlanmıştır.

2) İçeriksel yönden: Birbirinden farklı konuların kurgulandığı öykülerdeki içerikler, okuyucu kitlesine uygunluğu açısından değerlendirilmiştir. Burada temanın neden ve nasıl işlendiği, kullanılan örnek olayların ya da kurguların çocuğun psikolojisine ve gelişimine olacak olan etkisi, çocuğun öyküleri okurken dış dünyadaki unsurlara ilişkin algısal değişimleri ve kavrayışları, öykü içeriğinde anlatılanlarda (kişi, tarihsel olay, mekan, kurumlar vb.) çocuğa

görelilik unsurunun gözetilip gözetilmediği ve öykülerin okuyucuda/çocukta eğitsel, sosyal, dilsel ve bilişsel yönden oluşturacağı etkiler yönünden değerlendirilmiştir.

Bu iki yönden yapılacak değerlendirmeler öykülerin çocuklara konu/tema yönünden uygunluğu, kurgulamaların ya da gerçekliğin dönüştürülmesindeki başarı, çocuğun örtük olarak alacağı iletinin çocuğun olumlu değişimine katkı yapıp yapmayacağı ile dil kullanımının çocukta anadili kullanıma becerisi artırımına katkı sunup sunmayacağı gibi soruların yanıtlarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bölüm III: Bulgular ve Yorum

Ömer Seyfettin

Yaşamı.

Dönemin üretken yazarlarından olan Ömer Seyfettin, Gönen’de başlayan eğitim ve sosyal yaşamını İstanbul’da sürdürmüştür. Bu mekânsal değişimler, yazarın düşünsel yapısına da etki etmiştir.

Ömer Seyfettin 28 Şubat (1300) 1884’te Balıkesir Gönen’de dünyaya gelmiştir. Kafkasya Türklerinden Binbaşı, Ömer Şevki Bey’in oğludur. Ömer Seyfettin’in doğduğu yıllarda babası, Osmanlı ordusunda yüzbaşı olarak görev yapmaktaydı. İlk tahsiline Gönen’deki mahalle mektebinde başlayan yazar, daha sonra ailesiyle birlikte İstanbul’a gelerek Aksaray Yusufpaşa’daki Mekteb-i Osmani’ye kaydını yapmıştır. 1892’de öğrenime başladığı okulunu çalışkanlığı ve üstün başarısıyla hiç sene kaybetmeden bitiren Ömer Seyfettin daha sonra Veteriner Okuluna başlayarak eğitimini burada sürdürür. Veteriner Okulundaki mezuniyetinin sonrasında Edirne’deki Askeri İdadi’ye devam eder. (Yeşilyurt, 2002, ss 7)

Eğitim yaşamı kesintiye uğramayan Ömer Seyfettin, örgün eğitimini askeri alanda devam ettirir ve genç yaşta askeri okulu bitirdikten sonra mesleğine başlar.

Edirne Askeri İdadisi’ni bitiren Ömer Seyfettin, 1903 yılında Harp Okulu’ndan ‘Teğmen’ rütbesiyle mezun olarak ilk görevine İzmir’de başlar. 1906’da yeni açılan İzmir Jandarma Okuluna askeri öğretmen olarak tayin edilir. 1908 yılında üsteğmenliğe yükselerek üçüncü ordu emrinde göreve başlar. Ordudan da Yakorit sınır bölüğüne atanır. (Yeşilyurt, 2002, ss 8)

Askeri görevine başlayan Ömer Seyfettin, bu alandaki çalışmaları uzun soluklu olmaz ve yazın alanına yönelir. Bu yöneliştten önceki yaşamı ve yaşantıları onun yazın alanındaki eğilimini de etkileyecektir.

1910 yılında Ziya Gökalp'ın de arzu ve tavsiyesi ile tazminatını ödeyip askerlik görevinden ayrıldı. Hayatını yazar ve öğretmen olarak sürdürmek üzere Selanik'e yerleşti. Rumeli'nin tek Türk bilim ve edebiyat dergisi olarak Selanik'te çıkarılan Hüsün ve Şiir dergisinin ismi Akil Koyuncu'nun istek ve ısrarı üzerine Genç Kalemler'e çevrildikten sonra 11 Nisan 1911'de Ömer Seyfettin'in *Yeni Lisan* isimli ilk başyazısı imzasız olarak yayımlandı. (Wikipedia, 2015, para. 7)

Görevinden ayrılan Seyfettin, yeni alanında üretken ve yenilikçi bir kişiliktir. Yazdıklarındaki yeniliği savunma anlayışı onu dil çalışmalarında öncülerden biri yapmıştır.

Ömer Seyfettin, Trablusgarp savaşı başlayınca yeniden orduya çağrılır. Yanya kuşatmasından sonra Yunanlılara esir düşer. Takriben bir yıl kadar Nafliyon'da esir kalır. 1913 senesinde İstanbul'a dönerek ikinci defa ordudan ayrılarak sosyal hayata atılan yazar, bundan böyle geçimini gazetelere makale ve öyküler yazarak sürdürür. (Yeşilyurt, 2002, ss 10-11)

Yazarlığı sürdürme isteği onu askerlikten yine yazın alanına çekmiştir. Alanın çeşitli türlerinde ürünler kalem alması, onun çok boyutluluğunu göstermektedir.

Askerlik mesleğinden tamamen kopmuş bulunan Ömer Seyfettin, gazetelere yazılar vermesinin yanında; 1914'te Kabataş Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak göreve başlar ve hayatını sonuna kadar bu görevini sürdürür. Ömer Seyfettin 1920 senesi Şubat ayının ortalarında hekimler tarafından tam olarak teşhis konulmayan amansız bir hastalığın pençesine düşmüştü. Bu hastalık onu iki haftalık zaman sürecinde bitkin bir hale getirir. Aldığı ilaçlar tedaviye cevap vermeyince, 5 Mart'ta İstanbul Tıp

Fakültesi Hastanesine kaldırılır. Hastaneye geldiğinde şuuru ve bilinci kapalı bir haldeydi. Ünlü hikâye yazarı Ömer Seyfettin, otuz altı yaş gibi pek erken bir zamanda 6 Mart 1920 Cumartesi günü saat 14.00’te hayata veda eder. (Yeşilyurt, 2002, ss 12)

Ömer Seyfettin Türk kökenli olduğunu çeşitli yazı ve konuşmalarında dile getirmiştir. Tahir Alangu da Seyfettin’in bu açıklamalarını esas alsa da kitabına şöyle bir dipnot da eklemeyi ihmal etmez:

Karalar Çiftliği, bugünkü adıyla Karalar Köyü, Gönen kasabası çevresindeki on Çerkez köyünden biridir. Bunlardan başka Gönen dolaylarında 3-5 haneli iskân şekilleriyle, birer mahallesi Çerkez olan köyler de bulunmaktadır. Bu köylerde, Çerkez göçmenleriyle iskân edildiği günlerden başlayarak, toprağa bağlı sürekli bir yerleşik düzen kurulamamış, köyler, çiftlikler, bahçeler ve tarlalar durmadan el değiştirmiştir. Cumhuriyet’ten önce askerlik ve saray ile Cumhuriyet’ten sonra da büyük şehirlere göç yolu ile bu köylerin halkı durmadan yenilenmiş, git gide törelerini ve eski anılarını unutmuşlardır. Karalar Köyü’nün hangi Çerkez kabilelerinden kurulduğu, II. Abdülhamit’in analığı Perestû Rahime Sultan’ın iyiliklerini hatırlayan birkaç kişi kalmıştı. (Alangu, 2010, ss 28)

Önce Ali Cânip yazılarında, sonra da Ömer Seyfettin’den bahseden başka yazılarda, babası Ömer Şevki Bey’in “Kafkasya Türklerinden” ya da “Dağıstanlı” olduğu ısrarla gösterilmekle birlikte, aslında “Çerkez” olduğunu gösteren birçok delil bulunmaktadır (Alangu, 2010, ss 21). Seyfettin’in Çerkez olduğuna dair bilgiler çok net değildir ancak Seyfettin Çerkez nüfusunun yoğun olduğu bir çevrede yetişmesi onun Çerkez kültürünü yakından tanıma fırsatı vermiş olabilir.

Mizacı.

Ömer Seyfettin'in geçirdiği çocukluk, onun ileriki yaşamında kendini izdüşümler olarak göstermiştir. Seçtiği konular ve bu konuları yazın alanındaki işleme biçimi onun çocukluk döneminin kimi etkilerini göstermektedir.

Karalar Çiftliği ile buradaki yaz aylarındaki yaşamının da gerçeğe uygun bulunduğu bilinmektedir. Kentte ve çiftlikte geçen özgür bir çocukluk yaşamını sonradan da sık sık ancak ve oradaki insanları öykülerine koyarak onların anısını hep canlı tutacaktır. Yaşamı boyunca görülen sert davranışlarının temelinde, belki de bu günlerin özgür yaşamı, belki de babasından çok etkilenmiş olması yatmaktadır. (Uyguner, 1990, ss 10-11)

Ömer Seyfettin gerek geçirdiği çocukluk gerekse aldığı askeri eğitim onun inatçılığa varan bir kararlılığa sahip olmasına yol açmış olabilir. Uyguner'in paylaştığı anı bunu örneklemektedir:

Cavit Paşanın karargâhında çalışırken yazdığı bir resmi yazıyı paşaya getirmiş ve paşa, “dahi” sözcüğünün eski harflerle noktalı yazılacağını belirtmiş; Ömer Seyfettin tersini söylemiş, Lügat-i Naci'ye bakıldığında da paşa haklı çıkmış, bu nedenle kendini on beş gün bir odaya kapamış. Sonunda paşa gelip, “Oğlum Ömer Efendi, insan ‘dahi’nin noktası için on beş günden fazla hasta yatamaz” diyerek onu odasından çıkarmış. (Uyguner, 1990, ss 14)

Çocukluğu, ailesiyle olan iletişim biçimi ve aldığı eğitim onun mizacını doğrudan etkilemiştir. Geçirdiği sosyal ve mesleki yaşantılar, yazın ve askeri alanda iletişim içinde olduğu bireyler Seyfettin'in kişiliğinde yer edinmiş etmenlerdir.

Annesi tutsaklık dönüşünden kısa bir süre sonra İstanbul'da ölmüştür. Bu ölüm, onda ruhsal bir bezginlik, bir çöküntü yaratmıştır. Bir zaman Ayazpaşa'daki apartmanda

yalnız yaşamış, evlenmeye karar verince de, kendisine Kadıköylü Doktor Besim Ethem Beyin Kızı Câlibe Hanımı salık vermişler. Fransızların Saint Auphemie Okulunda okumuş, o günlerin modasına uygun olarak yetiştirilmiş ince, zarif ve zayıf bir genç kız olan Câlibe Hanımı görünce beğenmiş, bununla ilgili olarak, anı defterinde şu satırları yazmıştır: “Bir gün sabahleyin Fenerbahçesi’nde buluştuk. Görüştük. Ben onu fena bulmadım. Zaten güzellikte gözüm yok. Hayalimde daima bir ev hanımı yaşattığım için, onu sade çarşafıyla, mahcup halleriyle tam zevkime münasip buldum. Nikâhlandıktan sonra evlerinde görüşmeye başladım. Bir alafrangalık müptelası karşısında kaldığımı anlayınca titredim.” Hâlbuki Ömer Seyfettin, öykülerinde iri, etine dolgun, kadın tipleri üzerinde durmuş ve özellikle Alman kadınlarının davranışlarını övücü söyleyişler yazmıştır. Otuz bir yaşında evlenirken bu yazdıklarını bir yana ittiği görülmektedir. İğgüveyi olarak girdiği evde, alışık olmadığı bir alafrangalıkla karşı karşıya bulunduğunu gördüğünde, yaşamında bir çatışmalar dönemi başladığı anlaşılmaktadır. (Uyguner, 1990, ss 20)

Nitekim Seyfettin kısa süre sonra eşinden ayrılmış, yalnızlığa sürüklenmiştir. Ayrılmadan önce doğan kızları da daha sonraki birleşme çabalarında çiftin tekrar bir araya gelmesinde yeterli neden olamamıştır.

Ömer Seyfettin dinden de vazgeçmez. Durkheim’in dayanışmacı toplum anlayışını sürdürür. Buna göre, Türklük, toplumun kültürel-normatif temelini sağlayacaktır. İslamiyet de ahlaki temelini (Parla, 1989’dan akt. Mert, 2004, ss 456).

Gerçi, Türklük değerini İslamiyet öncesi arayış, din’in dayanışma içindeki fonksiyonunu azaltmakta, onu ahlak ve vicdan’a indirgemekte. Ama Ömer Seyfettin’de, Türklük de tarihsel bilinçten, kültürel mirastan fazla bir anlam taşıyor. Şovenizme varmıyor. Bu durumda din’in de Türklük’ün de uçlarda tutulmayıp birbirlerine

yaklaştırıldıklarından söz edilebilir belki. İmparatorluk dışındaki Türkler için de tutumu dengelidir Ömer Seyfettin'in. Örneğin bu Türklerle kurulacak işbirliği, İstanbul Türkçesi'yle sınırlıdır. (Mert, 2004, ss 456)

Yunanistan'dan Ali Cânip'e yazdığı mektuplardan anlaşıldığına göre, gelecek üzerindeki bütün umudu, partinin çıkardığı dergi veya gazetelerde yazılarının yayınlanabilmesi için arkadaşlarının aracılık etmesine bağlıyordu (Alangu, 2010, ss 239). Askeri alanda alınan başarısızlıklar Seyfettin'in yaşamında karamsar dönemlerin oluşmasına neden olmuştur. Annesinin ölümü, savaştaki başarısızlıklar ve boşanmaya ile sonuçlanan evlilik gibi sorunlar Seyfettin'i dönemsel buhranlara sokmuştur. O mektubun ardından Cânip bir mektup daha yazar:

“Burada benim canım çok sıkılıyor. Ama ne yapayım? Hasılı İstanbul'u sevmiyorum vesselam... Memur olmak da istemiyorum. Müşkül durumdayım. Çok yanan bir lamba gibi gazım bitiyor. İki sene daha bu gürültü içinde yaşarsam, bunayacağım. Kenarlarda bir köye çekilmek için münasip bir üslup arıyorum. Fakat ihtiyaç, o meşum para ihtiyacı, beni İstanbul'a bağlamış... Ben, hayal ve güzel yazı yazmak ihtiyakı içinde ihtiyarlıyorum. Saçlarım ağarıyor, yüzüm çirkinleşiyor ve gittikçe buruşuyorum. Muhitim bir cehennem, bir ahır... Muhâsede, kin, garaz, hakaret... İnsanın maneviyatını mecruh edecek ne kadar şey varsa hepsi... Hele (...). Bunun ruhiyetini yazmak için kendimde kuvvet ve cesaret bulamıyorum. O kadar marazî ve berbat. Gençler hoppa... Fikirsiz... Saçma... İnsan hakiki ve sıcak bir el bulamıyor ki sıksın! Türkçülük hareketi de ağırlaştı. İşin dış yüzüne aldanmamalı... İç yüzü iyi olmaktan uzak... Vakti ile 6000 nüsha satan Türk Yurdu, Türklerin yegâne milletperver mecmuası 600 tane satılmıyor. (Alangu, 2010, ss 240)

Rumeli'nin kaybedildiği yıllara denk gelen bu mektup, yazarın büyük bir çöküntü içinde olduğunu göstermektedir. Savaşın yarattığı çöküntü durumu, kendini Seyfettin'in ruh halinde fazlasıyla belli etmektedir. Nitekim Ömer Seyfettin'in o dönemi yansıtan kitapları Bomba ve Beyaz Lale gibi öyküleri dönemin tüm olumsuzluklarını içeriksel olarak taşımaktadır.

Seyfettin savaş döneminde yazdığı mektuptaki ruh haline yazı yazarken de büründüğünü: “Ben yazı yazarken çok ızdırap çekerim. Sinirlerim bozulur. Sağ ayağım buz kesilir. Ağzım kurur.” (Alangu, 2010, ss 292) cümlesiyle bize aktarır.

Edebiyatçılığının oluşumu.

Ömer Seyfettin'in yazınsal kimliğinin oluşmasında etkili olan etmenler onun çocukluk dönemiyle başlamaktadır. Kısa yaşamına sığan eğitim süreci, askerlik yılları ve yazın alanına erken yaşlarda girmesi onun yazma konularına geniş bir yazma alanı sunmuştur.

Eyüpsultan'daki okulu 1896'da bitiren Ömer Seyfettin, Edirne Askeri İdadisi'ni yeğlemiş, oraya gitmiştir. Burada edebiyat ile daha yakından ilgilenmeye başlamış; eski şiiri fazlaca sevmemiş, Namık Kemal'i ve özellikle yapıtlarından Evrak-ı Perişan'ı ilgi duyarak okumuş, bundan etkilenmiştir (Uyguner, 1990, ss 12).

1907'de İzmir'e atanmıştır. O sırada ülkemizde jandarmanın örgütü kurulmakta idi. İzmir'deki örgütü kurmakla görevli İtalyan Albay Tomas Beyin yanına verilen ve jandarmanın okuluna da öğretmen olarak atanan Ömer Seyfettin'i bir bakıma yalnızlıktan kurulmuş oluyordu. Ayrıca, o günlerin rahatlığı içinde edebiyat çalışmalarına hız verdiği anlaşılmaktadır. İzmir'de Türkçü Necip, Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Yakup Kadri gibi aydınlarla yeni bir dünyanın içinde, ekinli bir çevrede yaşamaya başlamıştır. Bugünlerdeki yaşantısının, onun öykülerinde olumlu etkiler yaptığını

söyleyebiliriz. Baha Tevfik, Fransızca bilmediği için, edebiyat alanında ilerlemeyeceğini söyleyince bir Fransız pansiyonuna yerleşmiş ve üç yıl boyunca öğrendiği Fransızcası ile şiirler yazıp Paris'te çıkan *Mecure de Soleil* dergisinde yayımlamaya başlamıştır. (Uyguner, 1990, ss 13)

Değişmeye ve gelişmeye açık bir düşünsel yapıya sahip olan Seyfettin, bunun olumlu yanlarını yazma konularındaki çeşitlilik ve düşünsel yazılarında başlattığı yenilikçi akımlarda göstermiştir.

Makedonya komitacıları ile sürekli olarak çatışma içinde bulunması, onların kendi ulusal ülkeleri için giriştikleri savaşı görmesi, içinde bir şeylerin uyandığını duyumsamasına, bütün aydınlarda olduğu gibi onda da iteleyici bir gücün doğmasına kaynak olmuştur. Öte yandan, sınır boylarında hep yalnız olduğu anlaşılmaktadır. Oradan oraya, kitaplarını taşıyarak yapılan görev yolculukları, en sonunda Yakorit köyündeki yalnızlığı onu bunaltmış görünmektedir. Bu günlerin, eşkıya izlemelerinin, eşkıya öykülerinin, Türkleri aşağılayıcı duyguların, kinlerin ve Türk köylerine gözlemlerini birçok kadın ve kızları saldırıların gözlemlerini birçok öykülerinde gereç olarak kullanmıştır. (Uyguner, 1990, ss 14)

Öykülerine kaynak eden konuların kimilerini gözlemlerinden oluşturan Ömer Seyfettin, milli duygulara dayanan öykü içeriklerini çoğunlukla Anadolu toprakları dışında askerlik görevini sürdürürkenki yaşantılardan oluşturmuştur.

Servet-i Fünun'un en büyük hikâyecisi sayılan Halit Ziya Uşaklıgil'in roman ve hikâyelerinden siyasal düşünceleri hakkında bir fikir edinmeye imkân yoktur. Hatta devrinin sosyal durumu hakkında da bir şey öğretmez o eserler bize. Hâlbuki Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, yaşadığı çağı ve çevreyi hemen hemen bütünlüğüyle içine almış gibidir. Anadolu, Rumeli ve İstanbul hayatı, çeşitli hikâyelerden ayrı ayrı ele alınmış,

yaşadığı devir üzerine damgasını basmış sevinçli veya üzücü olaylar u eserlerde yer yer belirmiştir. (Nayır, “Ömer Seyfettin Yaşamı Sanatı Yapıtları” isimli makalesinden, Engin Yayıncılık, 1997, ss 19)

Ömer Seyfettin’in siyasal ve sosyal duyarlılığı onu dönemin yazarlarından ayırmıştır. İçeriklerini toplumsal olaylardan oluşturması, yaşanan milli ve dini değişimleri öykülerinde konu olarak seçmesi onun yazını toplumsal amaç için kullandığı kanısına vardırabilir.

Bahar ve Kelebekler’deki genç kızın tasvirinde görülen kastını aşmışlık burada da görülmekte. Ömer Seyfettin, Lâle’yi hikâye kahramanı olmaktan çıkarıp nesneleştiriyor adeta. Nihad Sami Banarlı’nın cümleleriyle: “Behimî tecavüzlerin tasvirlerinde lüzumsuz bir ısrarla durularak, adeta okuyucuların bu hislerini harekete geçirmek isteyen bir tabiye (taktik) kullanmıştır.” (Banarlı, 1978’den akt. Mert, 2004, ss 206)

Ömer Seyfettin’in konularını toplumsal olgu ve olaylardan kurgulaması, onun biçimine de yansımış ve öykülerini gerçekleri yeniden kurgulayarak oluşturmuştur.

Ömer Seyfettin’in, Bulgar milliyetçilerine bu hikâyedeki bakışı da, Bomba’daki bakışının aynı: Bulgar milliyetçileri zalimdir, katildir, iğrençtir, ırz düşmanıdır... Bu bakış milliyetçi ideolojiyi sorgulayan bir bakış değil. Hangi ekonomik, sosyali kültürel şartların ürünüdür milliyetçilik, bu bakışta bunlar yok. Bu bakış, onlar Bulgar olduğu için zalimdir’e, katildir’e... dayanan bir bakış. Yani, etnik. (Mert, 2004, ss 206)

Süreyya Saltuk olsun, Ali Canip olsun, Ömer Seyfettin’in; elinde hep Naîmâ ve Peçevî tarihleriyle gezdiğini, “Eski Kahramanlar” dizisindeki hikâyelerini buralardan hatta Hammer’den çıkardığını söylemektedir (Alangu, 1968’den akt. Mert, ss 302).

Öykülerin içeriğine genel olarak baktığımızda karşımıza çıkan tarihsel konulara kaynaklık eden olayları Seyfettin, tarihsel gerçekliğe dayanan olaylardan yola çıkarak oluşturmuştur. Bu öykülerin toplumsalla olan gönderimsel ilişkisini güçlendirmiştir.

Ömer Seyfettin gibi eserlerine her şeyden çok kendi hayatını ve çalışmalarını, çevresini, velhasıl kendisi ile ilişkili malzemeyi koyan bir kimseyi anlamak ve değerlendirmek için, doğduğu ve yetiştiği yerleri ve zamanı iyice araştırmak gerekiyor (...) (Alangu, 2010, ss 15).

Ömer Seyfettin'in gerek yaşamı gerekse kaleme aldığı öykülere bakıldığında çoğu durumda tepkisel hareket ettiği görülmektedir. Yakından tanık olduğu olaylar, Osmanlı topraklarında yaşanan gelişmeler, özel yaşamında başından geçen durumlar ve geleceği ilişkin kaygıları yazdıklarına yansıtmıştır. Kimi durumlarda öykü kahramanlarının önüne geçebilecek düzeyde kendini yazdıklarında belli eder. Tarihi karakterleri yazdıklarında kullanırken tarihte yaşananları abartarak kaleme alması yine onun yaşadığı ya da tanık olduğu olaylardan çokça etkilenmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Öykülerinin kaynağı.

Ömer Seyfettin öykü içeriklerini yaşamıyla karşılaştırdığımızda kurgusal metinlerinde gerçek yaşamının izlerini görmek olasıdır. Bu, onun kurgularını gerçekliğe yasladığı verisini oluşturmaktadır.

Babasının özgeçmişi hakkında kesin bilgiler yok elimizde. Atalarının yurdu hakkında da çeşitli görüşler bulunmaktadır. Fakat Ömer Şevki Beyin sert bir asker olduğu anlaşılmaktadır. Ömer Seyfettin, “Kaşağı” adlı öyküsünde, babasının sertliğini belirtmektedir. ...(Annesi) Fatma Hanımın babasının Rumelikavağı'nda yazlıkları bulunduğu, her yıl oraya yazlığa gidildiği bugüne kadar gelen bilgiler arasında yer almaktadır. Ömer Seyfettin, annesi ile ilgili bazı konulara “İlk Namaz” ve “İlk Cinayet” adlı öykülerinde değinmiştir. ... Ömer Seyfettin doğduğunda, 10 yaşlarında bir ablası bulunmaktadır. “Kaşağı” adlı öyküsünde kuşpalazından öldüğünü belirttiği kardeşi

Hasan da kendisinden bir yıl sonra doğmuş ve 4 yaşındayken ölmüştür. Ömer Seyfettin, çocukluğunu, doğduğu evde ve yakındaki Karalar Çiftliğinde geçirmiştir. Bu çiftliğin içinden geçen dere ve kıyısındaki söğüt ağaçları, o yılları yansıtan “Kaşağı” öyküsünde olduğu gibi gençliğinde yazdığı şiirlerine de yansımıştır. Bu çiftlikteki Çerkez şiirlerine de yansımıştır. Bu çiftlikteki Çerkez tipleri, sonraları, birçok öyküsünde yer almıştır. (Uyguner, 1990, ss 9)

Gerçekliği yeniden kurgulamaya dayanan öykülerindeki kahramanlar kimi zaman yakın çevresinden bireylerden oluşurken kimi zaman da aynı sosyal topluluğu paylaşan değişik kişilerin de olduğunu görmekteyiz.

Ömer Seyfettin kimi hikâyelerinde (Ashab-ı Kehfimiz, Boykotaj Düşmanı, Hürriyet Bayrakları vb.) yaşadığı dönemin Osmanlılık, Türkçülük, Batıcılık gibi siyasi akımlarını ele almış, kimilerinde (Bomba, Beyaz Lale, Tuhaf Bir Zulüm, vb.) Balkan Savaşı’nda geçen olaylara değinmiş, kimilerindeyse (Pembe İncili Kaftan, Topuz, Vire, Teke Tek, Forsa vb.) tarihsel olayları işlemiştir. (Engin, 1997, ss 10)

“Beyaz Lale”de ayrıntılara kadar inen “iğrenç ve vahşi tasvir”, ruhları inciten sert gerçeklik, terör sahnelerinin bütün çıplaklığıyla ile belirlenişi sonraları onda gizli kalmış bir sadizm eğilimine yorulmuştu (Saltuğ, 1948’den akt. Alangu, 2010, ss 247).

“Primo Türk Çocuğu”, Trablusgarp’ın işgali üzerine yazılıyor. İmparatorluk, zaten kimlik krizindedir; işgal, krizi şiddetlendiriyor. Ömer Seyfettin’in seçtiği kimlik, milliyetçilik. Ancak, aynı konjonktürün “Üç Tarz-ı Siyaset”inden öteki ikisinin gücendirildiği de söylenemez. Gerçi Osmanlılık’a karşı nötr durur Ömer Seyfettin; Osmanlıyı anışı sanırım tek şuradadır: “...Osman hanedanının zuhurundan birkaç sene evvel...” Fakat İslamcılık “bir ‘tarz siyaset’ olarak değil tabii bir ahlak, bir duyuş,

düşünüş olarak hikâyede, özellikle Bursa'daki baba evinin anlatıldığı sayfalar var. (Metin, 1998'den akt. Mert, 2004, ss 127)

Siyasi buhranın ve toplumsal değişimin yoğun olduğu yıllara denk gelen yazar, bu kaotik etkiyi yazınsal ürünlerinde kim zaman temel konu olarak seçmiştir. Konuların işlenmesi yönünü de yazarın siyasal duruşu belirlemiştir.

“Külâh” halktan iki kahramanı ile “Çakmak”ı hatırlatan bir hikâye. Üstelik kahramanlarından biri, “Çakmak”takiler Rumelili: “Mıstık katmerli bir muhacirdi. Bulgaristan'da doğmuş, büyüyüp biraz akli başına gelince hemen hududun on dakika ötesine kapağı atmıştı.” Öteki ise, Molla diye bilinen bir Kayserili. Ortak olurlar. İşleri hayvan alıp satmaktır. Ömer Seyfettin, “hilekârlık, dolandırıcılık'tan yana (bunları) karşılaştırır, adeta yarıştırır. ...yarışı Anadolu'lu kazanır, Rumelili'ye 'külâh' giydirir. (Erişenler, 1963'ten akt. Mert, 2004, ss 327)

Onun Rıza Tevfik'e yönelmiş ikinci saldırı hikâyesi de, önce “Gayet Büyük Bir Adam” adıyla çıkmış, sonradan Efruz Bey roman serisinin birinci parçası olarak Efruz Bey: Hürriyete Layık Bir Kahraman başlığı altında yeniden işlenerek yayımlanmıştı (Alangu, 2010, ss 252).

Ömer Seyfettin'in, İttihat ve Terraki Partisi'ne bağlanması, bazı bakımlardan, gelişmesine hizmet etmiş gibi görünmektedir. Onun gerçekçi hikâyeciliğinin temelinde, bu parti çevresinde ulaştığı dünya görüşünün payı büyük olduğu gibi, aksiyonla birlikte sanatını sürekli olarak parti kültür politikasının hizmetinde bulunduruşu da, onun sanatının belirleyici niteliklerinden olmuştur. Bir başka açıdan da, bu ilişkilerin onun sanatçı olarak gelişmelerini engellediğini de söyleyebiliriz. Hayatı boyunca küçük görevlerde harcanmaktan, büyük talandan uzak kalarak geçimini parça parça çeşitli

küçük işlerden çıkarma zorunluluğundan, o kadar özlemle sayıkladığı “büyük eser”ine bir türlü ulaşamadı. (Alangu, 2010, ss 384)

Ömer Seyfettin’in incelenen öykülerine bakıldığında büyük bir kısmının gerçek hayattan bir olayla bağlantı kurularak oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Bu olaylar kimi kez tarihsel kimi kez kültürel kimi kez de toplum eleştirisi biçiminde kendine yer bulmaktadır. Bu durum, Seyfettin’in çıkış noktasının hayal gücünden çok somut durumlara dayandığını göstermektedir. Gözlemlerine yeni karakterler, mekânlar ve iletişimsel öğeler ekleyerek kurgulayan Seyfettin; dönemin yazarlarından farklı olarak yazınsal alanda yaşam ile ilintili ürünleri daha geniş bir içeriksel yelpazeye sahip olarak kaleme almıştır.

Yazınsal biçemi.

Çocukluğu, eğitim yılları, meslek yaşamı ve sonrasında tanıştığı kurumsal yapılar ve bireyler Seyfettin’in yazınsal yönelimlerinde belirleyici olmuştur. Bunların çeşitliliği yazara biçimsel ve içeriksel çeşitlilik sağlamıştır.

Ömer Seyfettin’in edebî eğitiminin temelinde, her zaman için çok güçlü bir “Edebiyat-ı Cedide” tabakası mevcut olmuştur. Okuldan ve sonra Harbiye’den çıktıktan sonra, önce İzmir’deki bazı uyanık çevrelerle, sonra da Balkan sınırlarında ihtilalci-nasyonalist komitacılarla, Selânik’teki devrimcilerle, sonunda da Ziya Gökalp’le temas etmeseydi, bir kurmay yüzbaşı olarak İstanbul’un seçkin aydınları arasında kalsaydı, onu hiç olmazsa “Edebiyat-ı Cedide”cilerin genç kuşakları, belki de “Fecr-i Âti”cilerin arasında bulacaktık. Ondaki bu “Edebiyat-ı Cedide” etkilerinin ne ölçüde güçlü ve köklü olduğunu, hayatının son günlerine kadar yazmaktan kendini alamadığı şiirleri açıkça gösterdiği kadar, hikâyeciliğinde de onların izinden gittiğini gösteren bir ilk evresi olmuştur. (Zaimler, 1917’den akt. Alangu, 2010, ss 61)

Ömer Seyfettin kısa bir ömür sürmesine rağmen, kısa süre içinde birden fazla mekân, birey ve görüşle karşılaşmıştır. Onun bu yaşam akışı, düşüncelerinde de hızlı ve köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yeni tanıştığı kimi düşünceleri çarçabuk sahiplenmiş ve savunucusu olmuştur. Onun bu tutumu Yakup Kadri'nin dikkatinden de kaçmamıştır:

Bu genç zabıt bilâ fasıla neşeli, bilâ fasıla şûh ve cevval, o fikirden bu fikre, bu bahisten o bahise atlar, ekseri meselelerde düşüncelerimiz birbirine uymadığı hâlde neticede yine bizimle müttefik kalırdı. Ne kadar munis, ne kadar hafif bir zekâsı vardı. En acayip nazariyeleri bile onun ağzından tabiileşir ve bizim çoktan inandığımız, bildiğimiz kanaatler sırasında geçerdi. (Karaosmanoğlu, 1920'den akt. Alangu, 2010, ss 79)

Ömer Seyfettin bir mektubunda:

Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer o terkipler terk olunursa, tasfiyede büyük adım atılmış olmaz mı? Bunu yalnız başaramam. Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilal vücuda getirelim. Ah, büyük fikir, sai, sebat ister. (Uyguner, 1990, ss 15)

Seyfettin yine başka bir sözünde öz Türkçeden olan tavrını sürdürür: Bakınız ben milli edebiyattan ne anlarım. Vezin ile dilin tam Türkçe yani tabii olması. Çünkü sanatçının duygularına sınır çizilemez; mizacına, terbiyesine, meyillerine göre hisseder ve yazar (Uyguner, 1990, ss 30). “Ömer Seyfettin, halkın konuşma dilini örnek almış ve öykülerinde bu dili kullanma deneyimlerine girişmiştir.” (Uyguner, 1990, ss 35)

Ömer Seyfettin, ayrıca yalın bir Türkçe ile öykü yazılabileceğini, halkın dilini ve konuşma biçimlerini kullanarak sağlam öyküler yaratabileceğini de göstermiştir. Başlangıcı, düğüm noktası ve sonu olan bir öykü anlayışını sürdüren Ömer Seyfettin, bu

klasik anlayışın öncüsü ve en büyük temsilcisidir. Biçem oyunlarına yer vermemesi yüzünden, öyküleri üzerinde çok durmadığı ve çalakalem yazdığı yolunda eleştirilere uğramıştır. Kolay yazan, mizaha düşkün olan Ömer Seyfettin'in bütün öykülerinin mükemmel olduğu ileri sürülemez. O “edebiyatsız edebiyat yapmak” savındadır. Bu nedenle Edebiyat-ı Cedidecilerin tuhaflıklarına, tamlama şaklabanlıklarına düşmek istememiş, bundan kaçmıştır. Ali Canip Yöntem'e yazdığı bir mektupta şöyle demektedir: “Ben edebiyatta yalnız sanata inanmam. Yalnız sanata inanmış olsam edebiyatı çok küçük görmüş olacağım. Cehaletin insanlık duygularını alçalttığı için ben onu bir koruyucu sayarım. Nazarımda edipler insanlara âdiliklere karşı nefreti öğreten öncülerdir. (Uyguner, 1990, ss 39)

Olay içeriklerinin gerçekliğe dayanması, Seyfettin'in dilsel eğilimini de yönlendirmiş ve döneme göre sade bir dil kullanmıştır. Bu onun yazımsal dilini bilinçli olarak anlaşılır kıldığını, öykülerini halka hitap etme amacı taşıyarak yazdığını göstermektedir.

Ömer Seyfettin'de kuram ile örnekler atbaşı gitmiştir. Ülküsel kuramı, biçem ve biçem oyunlarından uzak, süssüz ve yalın olan öykülerinde tam anlamıyla eritilmiştir. Halkın diliyle halka bazı gerçekleri anlatma yolunu yeğlemiştir. Ömer Seyfettin'in öykülerinde, bazen uzunca bir giriş bölümü görülür. Bu durum, sonraki bazı öykücülerimizde de görülür. Hemen bütün öyküleri olaya yaslanır. Bu nedenle, Ömer Seyfettin, nesnel bir öykücü olarak değerlendirilmelidir. İnsanların olaylar ve yaşam karşısındaki içsel bu olay karşısındaki tutum ve davranışları ile verilir. Öykülerinin çoğu gerilim yüklüdür. Sait Faik öykücülüğünden ayrı olan Ömer Seyfettin öykücülüğü daha çok Sabahattin Ali öykücülüğüne daha yakın sayılabilir. Cümleler oldukça kısa ve dolambaçsızdır. Öykülerinde yerel dil söz konusu değildir. Zaten İstanbul şivesinin kullanılmasından

yanadır. Öykülerde görülen pek az yerel sözcük, kahramanların konuşmaları nedeniyle kullanılmıştır. (Uyguner, 1990, ss 40)

Seyfettin'in kendinden sonraki dönemde yetişmiş ve Türk yazınında nitelikli bir yer edinmiş olan yazarları etkileyip etkilemediği bilinmez ama kendinden önceki yazarlardan etkilendiği açık. "(...) özellikle yalın bir anlatım kurma ve geliştirme açısından Maupassant'ın etkisinde kalmıştır." (Engin, 1997, ss 10)

Ömer Seyfettin, yaşadığı günlerin savaş günleri olduğunu bilerek 1917'de bir savaş edebiyatı başlatmıştır. Yeni Mecmuanın 5. sayısında yayımladığı "Harp Edebiyatı" adlı yazısı bu konuya iyiden iyiye yöneldiğini gösterir. Bu amaca dönük "Eski Kahramanlar" ve "Yeni Kahramanlar" başlıkları altında yayımlanan öyküler için Naima ve Peçevi tarihlerini elinden bırakmadığı anlaşılmıştır. "Ferman", "Başını Vermeyen Şehit" gibi öykülerin kahramanları, biraz abartılmış yönlerine karşın, tarihlerin yazdıklarına uygun bulunmaktadır. Sözgelisi, "Başını Vermeyen Şehit", Peçevi Tarihi'nde yer alan Grejgal Palankası'ndaki kadının manzum destanından alınmıştır denilebilir. Böylece, tarih anlatılarından yararlanmış ve kahramanlık destanlarını kaynak olarak kişileri yaşatmıştır. (Uyguner, 1990, ss 41)

Yazarın çıkış noktaları olan konu seçim sınıflamaları tarihsel süreçte etkin rol alan olay ve karakterlerdir. Bu seçim yöntemi öykü kahramanlarının gönderimsel öğelerini sıklaştırmış ve Seyfettin'in kimi öykülerini tarihsel olay anlatımlarına dönüştürmüştür.

Çağın isterleri çerçevesinde gelişen bir öyküden söz edildi mi, böyle bir anlayışın 'ilk temsilcisi' olarak Ömer Seyfettin adı anılır. Gerçekten Ömer Seyfettin politikayla öykü arasında bağ kurmaya çalışmış bir yazar. Dönemsel etkilerden kaynaklanmış kimi öykülerinde; daha da ileriye gitmiş, yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun

geleceği için bir sözcü olmuş. (İleri, “Ömer Seyfettin ve Faşizm Tutkusu” adlı makaleden, Birikim Ekim 1975’ten akt Engin Yayıncılık, 1997, ss 128)

Ömer Seyfettin, dönemin gelişmelerine duyarsız kalmayan bir yazar. Gerek siyasal gerek ekonomik gerekse yaşadığı dönemi etkileyen tarihsel olayları öykülerine yansıtmıştır. Bu onun yazma malzemesi bulmakta sorun yaşamadığını göstermektedir. Ancak bu durum onun öykülerinin niteliğine yansımıştır. Siyaset takibi kimi durumlarda yazarın kendi yazınsal algısından çıkıp süreçsel hareket etmesine neden olabilir ve bunun sonucunda yazınsal becerinin azalmasına neden olmuştur. “Ömer Seyfettin, derinliğe inmeyen bir sanatkâr olarak kalmıştır.” (Nayır, “Ömer Seyfettin Yaşamı Sanatı Yapıtları” isimli makalesinde, Engin Yayıncılık, 1997, ss 23)

Yazma amacı.

Dönemsel eylemlere ve düşünelere karşı duyarlı olan Seyfettin, bu duyarlılığını hem yazınsal içeriklerinde hem de fikrîsel davranışlarında vurgulamıştır. Dönemin yazın anlayışına ve aydın duruşuna karşı olan duruşları bunu göstermektedir.

Ömer Seyfettin, Selanik aydınlarına yerleşmiş görünen kozmopolit düşünelere açıktan açığa saldırarak, güdümlü hikâye anlayışının en açık örneğini ortaya koyarken, toplu eserlerinde belli bir grup halinde ayrılan bu soy hikâyelerinin de ilk örneklerini ortaya koyuyordu (Alangu, 2010, ss 167).

Ömer Seyfettin, bizdeki alafrangalık düşkünlerinin hangi kanallardan etkilendiklerini, batı kültürünün Türkiye’de öncüleri gibi kabul edilen tatlı su Frenklerinin bizim aydınlarımız arasında ahlaksızlığı, kötü alışkanlıkları yaymakta nasıl bir rol oynadıklarını (bu mizahî hikâyeyle) anlatırken, Osmanlı İmparatorluğu’nu parçalamaya

yönelen batılılara karşı kalemini bilinçli bir saldırı aracı olarak kullanıyordu. (Alangu, 2010, ss 246)

(...) sade, temiz, orijinal, halk için eserler yazmayı ve ucuz baskılar hazırlamayı tasarlıyor, düşünüyordu. “Bu yoldan gidersem, bir gün zengin olurum” düşüncesindeydi (Saltuğ, akt. Alangu, 2010, ss 458).

Öykülerinin sınıflandırılması.

Ömer Seyfettin’in öykülerindeki konu dağılımı yazarın yaşadığı dönemdeki toplumsal değişimlerin yoğunluğu ve yazarın eğilimlerine bağlı olarak genişir.

Hikmet Dizdaroğlu’nun yaptığı kümelendirme Seyfettin’in öykülerine ilişkin genel bir bakış sağlamaktadır. Onun kümelendirmesi şöyledir (Uyguner, 1990, 43-46):

1) Kendi Yaşamı ile İlgili Olanlar: Bu kümeye giren öyküler fazla değildir. Bunların tümü beş tanedir ve daha çok çocukluk anılarını işleyen öykülerdir bunlar. Ancak, Balkanlarda bulunduğu yıllarda yazdığı bazı öykülerinde de kendi yaşamından izler, izlenimleri görülmektedir. Ama bunlarda kahraman kendisi ve kendi yaşamı değildir doğrudan doğruya. Sözgelisi “İrtica Haberi” adlı öykü onun günlüğünden alınmadır ve üstelik günlük biçimindedir. Kendi yaşamı ile ilgili olarak belirttiğimiz beş öykü “And”, “Falak”, “İlk Cinayet”, “İlk Namaz”, ve “Kaşağı”dır.

2) Çağının Toplumsal ve Siyasal Düzenine Değinenler: Ömer Seyfettin, çağının toplumsal ve siyasal olaylarına yakınlık duymuş ve bunlara ilişkin öyküler yazmaktan çekinmemiştir. İttihat ve Terakki Fırkasının karar organlarında bulunmamış ise de onun düşünceleri ve ilkelerini paylaşmış, bu konuda yazılar ve öyküler yazmıştır. İttihat ve Terakkinin karşısında bulunanları bu yazılarında özellikle öykülerinde eleştirmiştir. Mizah öykülerinin çoğu aykırı görüşteki bazı ünlü kişileri ele alan öykülerdir.

Çağındaki bazı kişilerle alay etmiştir. Ömer Seyfettin, bu kümeye giren öykülerinde bir düşünür, bir toplumbilimci olarak çıkar karşımıza. Fakat düşünceyi, öykünün içinde ustaca eritebilmiş ve öykünün kendine özgü kuralları içinde kalmasını bilmiştir. Bazılarında değişik biçimler (anı gibi) denemiştir. Bu kümeye girecek öyküleri sayı bakımından oldukça çoktur. Sözgelisi, “Bir İttihaçının Hatıra Defteri”, “İrtica Haberi”, “Boykotaj Düşmanı”, “Mehdi”, “Piç”, Efruz Bey dizisi olarak anılan öyküler (“Hürriyete Lâyık Bir Kahraman”, “Asilzadeler”, “Tam Bir Görüş”, “Bilgi Bucağında”, “Açıkhava Müzesi”, “Akrapol Hacısı”, “Beyaz Serçe”, “İnat” ve “Sivrisinek”) ile “Gayet Büyük Bir Adam”, “Şimeler”, “Hürriyet Gecesi”, “1/2” ve daha başkaları anılabilir.

3) Halk Kaynağından ve Halk Edebiyatından Alınanlar: Denilebilir ki, onun öyküleri hemen hemen tüm olarak halka dayanır. Ama biz, o çağın içinde geniş bir kitlenin malı olan değerlere yer vereceğiz burada. Anılması gereken öyküler arasında “Yalnız Efe”, “Yüz”, “Düşünce Zamanı”, “Kurumuş Ağaçlar”, “Çakmak”, “Deve”, “Bir Hayır”, “Külâh”, vb. öykülerin bulunduğunu söyleyeceğiz.

4) Yanlış İnanışlara Dokunanlar: Ömer Seyfettin, gerçekte hiçbir ilgisi bulunmayan bazı yanlış halk inanışlarını ele alıp onları eleştiren öyküler yazmıştır. Öykülerinde, bunların temelsizliğine parmak basarak alay etmiştir. Batı yazarlarıyla beslenen, boş inanışlara karşı çıkan Ömer Seyfettin’in bu öyküleri arasında “Perili Köşk”, “Kurbaga Duası”, “Elimisağma”, “Hâfiften Bir Sada”, “Türbe”, “Nasıl Kurtarmış?” anılabilir. Yaygın bir inanışın simgesi bulunan “Perili Köşk”, çok anlatılan peri ve cin öykülerinin etkisinde kalanların taşlanmasıdır. “Hafiften Bir Sada”da, kendini Tanrı’ya adayan İmadeddin Efendi ile sarhoş oğlunun durumu ortaya konulur. Bu kümeye sokulacak olan “Keramet” öyküsünde de Çiroz Ahmet adlı bir açığözün, türbedeki değerli eşyayı

çalmak için bir yangın gecesindeki düzeni anlatılır ve evliyalara ilgili boş bir inancın üzerinde durulur böylece.

5) Yurt Sevgisi, Türkçülük ve Uluşçuluk Ülküsü Aşıl原因lar: Ömer Seyfettin'in öykülerinin çoğunluğu bu kümeye sokulabilir. O, kurtuluşu bir ölküye bağlamakta görüyordu. Osmanlıcılık, artık bir ölkü olmaktan çıkmış; gereksiz bir bağ olarak kalmıştı ortada. Ona göre, Türkler iyi insanlardır. Türkçe de sağlam ve zengin bir dildir. Türk kadınları iyi namusludur. Zaman içinde yozlaşan değerleri eski haline getirmek gerekir. Bu bir ölküye bağlanmakla gerçekleşebilir. Bu ölkü için birçok öykü yazmıştır. Bu geniş alana giren öykülerinden bazıları şunlardır: "Forsa", "Primo Türk Çocuğu", "Beyaz Lale", "Hürriyet Bayrakları", "Bir Çocuk: Aleko", "Müjde", "Fon Sadriştaynın Karısı", "Fon Sadriştaynın Oğlu", "Çanakkale'den Sonra" ve daha birçokları.

6) Tarihe Dayananlar: Ömer Seyfettin, tarihe dayanan öykülerini iki bölüme ayırmış ve "Eski Kahramanlar", "Yeni Kahramanlar" adlarını vermiştir. Tarihteki Türk kahramanların yaşamını öyküleştiren yeni bir anlayışa dönük öyküler yazması, savaş edebiyatı anlayışından ileri gelmiştir de denebilir. 9 Ağustos 1917 tarihli Yeni Mecmuada, "Harp Edebiyatı" adlı yazısında şunları yazmıştı: "Şair manzumeleriyle, romancı hikâyeleriyle, temaşa muharrirleri piyesleriyle, ressam fırçasıyla, bestekâr nağmeleriyle milletin heyecanını duyuyor, elemli kalplere teselli, yorganlara ümit ve kuvvet, ümitsizlere aşk ve heyecan veriyor. Hayatın hiçbir hadisesi yok ki, dostlarımız ve düşmanlarımız ondan kendileri için manevi bir gıda çıkarmasınlar, milletin heyecanını yükseltmek, kahramanlık ve fedakârlık hislerini en son derecesine kadar çıkartmak için ondan istifade etmesinler".

Eski kahramanlar başlığı altında "Ferman", "Kütük", "Vire", "Teselli", "Pembe İncili Kaftan", "Başını Vermeyen Şehit", "Büyücü", "Teketek", "Topuz", "Diyet", "Forsa",

“Nadân” adlı öyküler yayımlanmıştı. Yeni Kahramanlar dizisinde ise “Kaç Yerinden”, “Bir Çocuk: Aleko”, “Müjde” ve “Çanakkale’den Sonra” adlı dört öykü yayımlanmıştı. Bir de Zamane Yiğitleri başlığı altında yayımlanan “Cesaret” ile “Düşünme Zamanı” bunlara katılabilir.

7) Başka Konuları İşleyenler: Ömer Seyfettin’in yukarıdaki kümelere sokulmayan birçok öyküsü vardır. “Bahar ve Kelebekler”, “Bomba”, “Tuğra”, “Beşeriyet ve Köpek”, “Nezle”, “Horoz”, “Tavuklar” gibi öyküler bir örnek olarak anılabilir.

Ömer Seyfettin yazdığı öykülerin sayısal üstünlüğü dışında bu öykülerdeki konu niceliği de onun üretken ve duyarlı bir yazar olduğunu göstermektedir. Onun ülke yazınında bu kadar atıflandırılmasında niceliğin yanında kuşkusuz niteliğin de etkisi vardır.

Politik ve yazınsal duruşu.

Yazarın kısa bir yaşama sahip olmasına rağmen uğraşlarının ve yaşadığı coğrafyaların çeşitliliği onda fikirsel değişimlerin ve uygulamaların yanında ayrıca bunlarla ilintili olarak duygusal ve psikolojik tepkilerinin değişkenlik göstermesine de neden olmuştur.

Hayatının son günlerinde, büyük yıkıntının şaşkınlığı içinde, ta Selanik’ten bu yana bağlanıp yürüdüğü inançların yıkılışı karşısında, hastalığın da verdiği düşkünlük içinde, düşüncelerini sağlam bir yere oturmaman Ömer Seyfettin’in, Ali Canip’in annesine masal anlattırıp yazması bu bakımdan önemlidir. Ömer Seyfettin, askerlikten ayrılıp Selanik’e gelinceye ve Ziya Gökalp’la tanışmaya kadar, düşüncelerini sağlam bir zemine oturtamamış, gerçekçi hikâye temalarına hangi açıdan girebileceğini bilememiştir. (Alangu, 2010, ss 119)

Düşüncelerindeki değişimlerin sıklığı, yaşamının sonlarına doğru belli bir biçime oturmuş ve politik duruşu netleşmiştir. Bu netleşmede tanıştığı kişilerin ve yaşamsal olgunluğa erişmesinin etkisi vardır.

Yeni Mecmua'nın, I. Dünya Savaşı'nın üçüncü yılı sonunda, “zabitân ve asâkiri teşvik ve teşci” kampanyasına bağlı olarak çıkmaya başladığını biliyoruz. Kampanya yazarlarına büyük paralar ödeyecektir, durum, İttihat ve Terakki muhaliflerince eleştirilir. ... İşte bu dönemdeki doksan sekiz hikâyenin ilki olan “Sivrisinek” (“Yeni Mecmua”, 12 Temmuz 1917, sayı:1), bu şartlarda yazılır ve yayınlanır. Hikâyede, eleştirilere “alegori yolundan” cevap verildiğini söyle Tahir Alangu: “1917 günlerinin havasında canlanarak ötede beride ortaya çıkmaya başlayan İttihat ve Terakki ve Türkçülük hareketi düşmanlarına üstü kapalı bir ihtar yapılır.” (Alangu, 1968'den akt. Mert, 2004, ss 274)

Ömer Seyfettin edebiyatı kimi zaman militanca kullanmaktadır. Onun savaş dönemindeki savaşçı kişiliğine bürünmüş kahramanları, İttihat devrinde bu kez milliyetçi karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yazma eğilimi beraberinde kitaplarının okunma ömrünü de kısaltmayı beraberinde getirebilir çünkü güdümlü edebiyatın okunma gereksinimi onu oluşturan nedenler ortadan kalkınca bu türden bir içeriğin okunma gereksinimi de ortadan kalkmaktadır. Bir diğer söylem ise Seyfettin'in tezli öyküler yazan bir öykücü olmasıdır. Dili, biçemi ve bunlar aracılığıyla yarattığı yeni algı başlı başına bir devrimdir ancak içerik olarak öyküleri bu denli başat olamamıştır. Bu durum yazarın yazdığı kimi öykülerinin yazma bağlamı ortadan kalkınca okunurluğunda bir gerileme durumunun yaşanmasına neden olabilir.

Türk yazınında Ömer Seyfettin'in yeri.

Ömer Seyfettin'in gerek yetişkin yazınında gerekse de çocuk yazınındaki okunma oranının yüksekliği dışında akademik alanda da üzerinde tezler hazırlanmış ve fazla sayıdaki makale araştırmasına konu olmuş bir yazar olması, onun ülkenin yazın alanında önemli bir konumda olduğu vargısına ulaştırmaktadır.

Ulus-devletin, bütün mesafeli duruşuna ve ders kitaplarına ancak bazı hikâyelerini almasına rağmen Ömer Seyfettin çok okunan yazarlarımızdan, belki de en çok okunan yazarımız. Farklı fakülte ve bölümlerde okuyan toplam 535 öğrenciden 123'ü ilk okudukları yazar olarak Ömer Seyfettin'in adını veriyor. 82'sinin ilk okuduğu hikâye "Kaşağı". Bunu "Diyet" (12), "Bomba" (8), "Ant" ve "Falaka" (4), "Beyaz Lale" (3) ... izliyor. (Parla, akt. Mert, 2004, ss459)

Seyfettin'e ilişkin niceliksel ölçümlerin yanında niteliksel betimlemeler de yazarın kitaplarına toplumun geniş kitlelerince değer biçildiğini ve okunduğunu göstermektedir.

Ömer Seyfettin toplumsal bilinçaltımızda bu denli yer alıyorsa, yazdıkları, toplumsal dokumuzda elifi elifine uyuşuyor demektir. Bizim beğenip beğenmememiz, dediklerine katılıp katılmamız o kadar önemli değil. Bir dindar, bir Türkçü, bir Batılı ya da hafifmeşrep, laik, züppe, efendi, kabadayı yahut bir esnaf, çiftçi, subay veyahut bir kadın, erkek, çocuk yahut da bir liberal, solcu, sağcı, muhafazakâr, hatta Galiyefçi "sol" milliyetçilik bile aradığını bulur Ömer Seyfettin'de. (Mert, 2004, ss 459)

Ömer Seyfettin'in Türkiye'nin her yerinden her görüşten insan tarafından okunduğu bir gerçektir. Kitapları hemen tüm kitaplıklarda ya da kütüphanelerde bu kadar yaygın bulunan bir başka yazar bulmak zordur. Ancak burada karşımıza şu sorular çıkmaktadır: Ömer Seyfettin ne kadar bir çocuk yazarıdır ya da Ömer Seyfettin kendini ne kadar çocuk yazarı olarak görmektedir. Gerek bulguların elde edilmesi aşamasında gerekse Seyfettin

yaşamını işleyen kaynakların hiçbirinde ne yazarın kendisi ne de onu araştıran diğer yazarlar, onun çocuk yazıncısı olduğuna dair bir fikir beyanına girişmemişlerdir.

Bulguların Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Çerçevesinde Yorumlanması

Tenezzüh öyküsüne ait bulgular.

Konu. Yaşlı bir kadının soğuk havada hava almak için dışarı çıkması, eski sevdiğinin evine gitmesi, eski sevgilisinin hasta olduğunu öğrenmesinin ardından yaşlı kadının da aniden hastalanmasını konu alan kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 2

Tenezzüh Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)=100/8=12,5

Cümle başına düşen sözcük sayısı açısından çocuk edebiyatı ölçütlerine uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[9/91]*100=9,89

9,89 bilinmeyen sözcük oranı bu metnin 18-22 yaş aralığında/üniversite düzeyinde eğitim alan bir bireyin düzeyinde olduğunu bundan ötürü metnin çocuk edebiyatında –bilinmeyen sözcük sayısının fazlalığından ötürü- kullanılması uygun değildir. Bu engel, anlam kaybına yol açmayacak biçimde sadeleştirme ile giderilebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. raks, namütenahisine, taciz, yeis, hem-sinni, hayat-nisâr, avdet, refikası, tenezzüh.

Tema. İki yetişkinin yıllar önce yaşamış olan aşkına gönderme yapan bu öykü geçmişin bugüne yansımalarını ruhsal ve bedensel etkiler üzerinden betimlemektedir. Bu olayın anlatımlarında ve betimlemelerinde çocuk okura uygundur. Konunun işlenişinde çocuğa olumsuz etki edecek bir yön yoktur.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarının hızlı ruhsal değişimleri her ne kadar öykünün yönünü farklı bir duygusal yöne çekse de yaşanan değişim öykünün bağlamındaki yerini güçlendirmektedir ve öykü kahramanları açısından çocuk yazınına uygundur.

Eğitsel Yönü. Yaşlı kadının evin dışına çıkıp eğlenmesi ve bunu çocuklara özgü bir biçimde yapması okuyan çocuğa olumlu bir yaşamsal yön verebilir ve çocuğun yaşamın renkliliğine dair olumlu bir düşünce sahibi olmasını sağlayabilir. Öykünün çoğuna hakim olan bu davranım, öykünün sonlarında kadının eski sevdiğinin hasta olmasını öğrenmesiyle ve bunun sonucunda kendisinin de hasta olmasına yol açmasıyla son bulur. Bu durum öykünün karamsar bir havaya bürünmesine neden olmuştur. Bu bitim biçimi, okuyucuda olumsuz duygusal bir bağlamın oluşmasına neden olabilir.

Biçem. Cümle uzunluğu çocuk yazını sınırına göre uygundur. Öykünün kimi yerlerinde bulunan ve günümüz Türkçesinde kullanılmayan sözcükler ise sadeleştirme ile günümüze uyarlanabilir. Öykünün hâkim anlatım yöntemi olarak betimlemeye dayanması alt yaş gruplarında çocukta öykünün sevilmesine engel olabilir çünkü bu yaştaki çocuklar, hareketli ve daha çok diyalogların olduğu yazın ürünlerini daha çok sever.

Genel Değerlendirme. Öyküde çocuk yazını ölçütlerine göre olumsuz içerik olarak değerlendirilebilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır ancak öykü dilinin ağırlığı, bazı cümlelerin uzun olması, alt gruplardaki çocukların ilgisini çekmeyecek konusu, heyecan

uyandırma ve okuma isteği oluşturmaktan uzak biçemi ile öyküdeki kasvetli ruh halinden ötürü bu öykünün çocuk metni olarak kullanılması istenilen verimin alınmasına engel olabilir. Anlam örüntüsünü bozmayacak dilsel düzenlemeler öyküyü hedef kitleye uygun hale getirebilir. Bu sadeleştirmeden sonra ortaöğretim öğrencisine yönelik bir kullanım alanı oluşturabilir.

Kır Sineği öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kitaplarını karıştırırken uzun süredir kullanmadığı bir not defterinin yaprakları arasında iki kır sineğinin ölüsüyle karşılaşan bir adamın içsel konuşmalarını işleyen kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 3

Kır Sineği Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=12,5

Cümle başına düşen sözcük sayısı açısından çocuk yazını ölçütlerine uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[10/90]*100=11,11

11,11 bilinmeyen sözcük ortalaması ile metin 22+ yaşındaki bireylerin anlayabileceği düzeydedir. Eğitim düzeyi olarak da en az üniversite düzeyinde eğitim almış ya da bu düzeyde kendini geliştirmiş olması gerekmektedir. Bu ölçüte göre öykünün çocuk yazınında kullanılabilmesi için biçemsel düzenlemeler gerekmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. kasvet, mütevellit, adem-i intizam-ı efkâr, sahife, içün, âğuş-ı rehavet, maî.

Tema. İnsan olan öykü kahramanının not defteri arasında bulunulan iki ölü kır sineğiyle olan içsel konuşması çocuk yazınında işlenebilecek bir konudur.

Öykü Kahramanları. Sinekler, öyküde her ne kadar ölü olarak yer bulsa da insan olan kahramanın onlarla içsel iletişime geçmesi bu iki kahramanı da öyküde önemli bir düzeye getirmektedir. Kahramanların çocuk tarafından okunması durumunda onların sosyal ve psikolojik yönünde herhangi bir olumsuzluk oluşturmayacağı için çocuk yazını açısından bu kahramanlar uygundur.

Eğitsel Yönü. İnsan olan kahramanın sinek ölülerine karşı tutumu, bu öyküleri okuyacak olan çocukta doğaya özünde ise hayvanlara karşı korumacı ve sevicî bir davranış eğilimi oluşturabilir. Bu değişim doğaya dönüşü sağlayacak adımları sağlayabileceği için olumlu olabilir.

Biçem. Tema, karakter ve eğitsel yöndeki desteklenir durumlar biçemdeki aynı şekilde sürdürülmemiştir. Öyküde merak ögesi yoktur. Çocuk yazını merkezli bakıldığında olay oluşumunun/gelişiminin az, betimlemelerin yoğun ve içsel yönün ön plana çıktığı öyküde çocuklar öyküyü benimsemesi zor olabilir.

Okuru en kolay romanın içine alan anlatım yolu birinci kişi tekil anlatımıdır. Eğer roman kişiniz çok önemli noktalarda, kurguyu baştan sona etkileyecek önemli olayların içinde bulunuyorsa bu bakış açısını seçebilirsiniz. Bu yöntemde yazar öyküyü bir başkasının ağzından (öykünün kahramanının ağzından) anlatır. Bu bakış açısından

kahramanın iç dünyasını anlatmak, içtenlikli sıcak bir ortam yaratmak daha kolaydır. (Gündüz, 2013, ss 98)

Öyküdeki anlatıcının birinci tekil kişi olması, öykünün çocuklar açısından anlaşılmasını ve öykünün içine kurgusal olarak girilmesini kolaylaştıracaktır. Öykünün bu yönü, çocuk yazını açısından olumludur.

Genel Değerlendirme. Olumsuz içerik içermemesi bir olumluluk olsa da sözcük ve tamlamaların Arapça ağırlıklı olması ve bunların sayılarının fazla olması ayrıca anlatımda merak duygusunu uyandıracak biçem yerine betimsel öğelere daha çok yer vermesi çocukların öyküyü okuma isteğini ortadan kaldırabilir. Bu açılardan öykünün çocuğun ilgisini çekmeyeceği söylenebilir ancak sadeleştirme çalışmaları ile bunlar bir noktaya kadar giderilebilir. Sadeleştirme uygulamasının ardından öykünün ortaöğretim öğrencisine uygun olacağı söylenebilir çünkü olay kahramanlarının kır sinekleri oluşu ve anlatıcının bu kahramana dair sorumluluk hissetmesi öyküyü okuyan bireyin doğaya karşı sorumluluğunu arttırabilir. Öykü anlatımının birinci kişi ağzıyla yapılması ise çocuk okuyucular için okumayı kolaylaştıran bir yöndür.

Buse-i Mader öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kız kardeşinin evine konuk olan öykü kahramanının, bebek yeğeninin kendisiyle iletişime geçmek isteği ancak kahramanın bunu ilkin anlamayıp daha sonra kız kardeşinin olaya açıklık getirmesinden sonra yaşananları anlamlandırmasını işleyen kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 4

Buse-i Mader Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

14,28 oran cümleyi oluşturan sözcük sayısının ortaokul öğrencisi düzeyi ve yukarısında olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[14/86]*100=16,27

16,27 oran yetişkin yazınında bile bireyin kelime dağarcığı sınırı üzerinde olduğunu göstermektedir. Öyküyü okuyan çocuk ancak geniş kapsamlı bir sözcük yardımıyla okuyabilir. Yaklaşık her beş kelimedenden birinin zor sözcükler sınıfında olması çocuklar bu metni okurken anlam bütünlüğü oluşturmada zorlanacağını göstermektedir. Bu yüzden bu öykü bilinmeyen sözcük sınırı açısından çocuk yazınına uygun değildir. Bu sınırın sadeleştirmelerle aşağıya çekilmesi, okur kitlesinin öyküye olan okuma güdülenmesini arttırabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. buse, mader, hemşire, hararet, hemşirezade, bî haber, girye, mühtez, sayhacık, vâsi, rehavet, şayan, muhabbet, maî.

Tema. Yetişkin ile bebeğin arasında geçen iletişimsel ögeyi işleyen öykünün içeriği çocuk yazınında kullanılabilir bir temadır. Günlük yaşama dair bir içerik olduğu için çocuk yazınına uygun bir içeriktir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanları olan anne, bebek ve bebeğin dayısı arasında meydana gelen olayın kurgusu kahramanlarına nitelikli bir sosyal ilişki sunmaktadır. Bu düzeydeki bir ilişki ve iletişim düzeyi çocuk yazını için kullanılabilir bir özellik oluşturmuştur.

Eğitsel Yönü. Kuşaklar arası sorun oluşturan iletişimsel durum bu öyküde yerini birbirini anlama ve yardımcı olma edimine bırakmıştır. Dayısı, bebeğin ne demek istediğini anlamaya çalışırken anne ise çocuğunun ne demek istediğini anlamış ve çocuğuna karşı bir duygudaşlık beslemiştir. Bu içerikteki bir öyküyü okuyan çocuk, öyküden olumlu bir ileti alacaktır.

Biçem. Cümle uzunluklarının çocuk yazını sınırlarına uygun olması sözdizimsel bir olumluluk katarken bilinmeyen sözcük oranının yüksek olması öykünün sadeleştirmesini gerektirmektedir. Sadeleştirme uygulamasından sonra öykü dışsal olarak çocuğa uygun hale gelecektir. Öykünün çoğunluğuna hakim olan birinci tekil kişi anlatımı da öykünün okuyucu için bilişsel düzeydeki anlaşılabilirliğini kolaylaştıracaktır.

Genel Değerlendirme. Öyküde herhangi bir olumsuz içerik ya da çocuğun düzeyinin üstünde olabilecek bir konu seçimi yoktur. Konunun bilinirliği, olayların ilgi uyandıran anlatımı ve olay kahramanlarından olan bebeğin büyüklerle iletişime geçmek için yaptığı davranışların ilgi uyandırıcılığı çocuk okuyucuların ilgisini çekebilecek bir yapıya sahiptir. Ancak ölçek kullanılarak yapılan bilinmeyen sözcük oranının fazlalığı çocukların öyküyü anlamasını zorlaştıracak bir süre sonra sözlüğe bakmak için kendinde yeterli isteği bulamayacaktır. Üstelik bilinmeyen sözcüklerin ağırlığı sadece ilk bölümde değil metnin tamamına yayılmıştır. Öykü, çocuklara okutulsa bile ciddi düzeyde sadeleştirme

gerekmektedir. Öykü, içerik açısından iyi biçimsel anlamda ise düzenlenme gereksinimi duymaktadır. Gerekli sadeleştirmelerden sonra çocuk yazınına uygun bir duruma gelir. Öykünün bebek/çocuk arasındaki iletişimsel döngüyü işlemesi bu iki kuşak arasındaki duygudaşlığın oluşmasına, duygusal, sosyal ve aidiyet duygusunun kurulmasına katkı yapabileceği söylenebilir.

Bir Refikin Defter-i İhtisatından öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kısa vapur yolcuğundan sonra vapurdan inip şehir içinde gezinen olay kahramanın içsel konuşmalarından oluşan kısa öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 5

Bir Refikin Defter-i İhtisatından Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle başına 25 sözcüğün düşmesi, cümledeki anlam bütünlüğünü kavramada sadece çocuklar için değil yetişkin bireyler için de sorun oluşturacak düzeydedir. Bu durum, öykünün cümle uzunluğu yönünden çocuk okuyucular için uygun olmadığını göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[35/65]*100=53,84

Bilinmeyen sözcük oranı olması gereken sınıram çok üstünde bir değerdedir. Yetişkinlerin bile ancak kapsamlı bir sözlükle altından kalkabileceği bir öykünün çocuklar için uygunluğunu söylemek güçtür. Metin, sadeleştirme uygulanması gereken bir yapıdadır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. refik, ihtisaset, hayriye, sine-i seyyal-i mâ, aheng-i muttaridi, samtın sine-i tesliyet, nağme, ittîrâd-ı sükun, gâh, bî-gah riyâh-ı, nağme-i hıraş, gâze-i samt, enin-i sükûn, afak-ı dûrâdûru, melâz-ı sükûnet, cezbe-i rüzgar, hülya perver, mevâlîd-i firakını.

Tema. Öykü kahramanı olan erkeğin eski sevdiği üzerine yaptığı içsel konuşmaları işleyen öyküde çocuk yazını açısından temasal bir sorun yoktur. Bu konu, yetişkin yazınında kullanıldığı gibi insanî değerler sınırında kaldığı sürece çocuk yazınında da kullanılabilir bir konudur.

Öykü Kahramanları. Tek kişiye dayanan öyküdeki erkek kahramanın kişilik yapısı hakkında yeteri kadar bilgi edinilmesi mümkün değildir ancak kahramana ilişkin bilgiyi kahramanın kendi içsel konuşmasından edinebiliriz. Çocuk yazınında olması gereken hareketli, soru soran/sorduran kahraman özelliği bu öyküdeki kahramanda mevcut değildir. Bu durum küçük yaştaki okuyucunun merakını sürdürmekte yetersizliğe yol açabilir çünkü öykü akışında hareketlilik unsuru düşük düzeydedir.

Eğitsel Yönü. Öyküye hâkim olan ileti belirsizlik, durağanlık ve geçmişe dönük özlemdir. Bu üst yaş grubundaki okuyucular için altından kalkılabilir bir yön olsa da alt gruptaki çocuk okuyucular için okumayı sürdürmede ve ilerisinde okuma alışkanlığının oluşmasında sorun oluşturabilir çünkü alt yaş gruptaki çocuklar hareketli, merak unsurları barındıran iletilere sahip ürünlerden daha çok hoşlanırlar.

Biçem. Cümlelerin uzun olması ve günümüzde kullanım alanı bulamayan sözcüklerin fazlasıyla kullanılması uyarılama çalışmalarıyla giderilse de çocukların ilgisini çekememe olasılığı barındıran konusu, anlatımındaki durağanlık ve olay anlatımından çok betimsel

unsurların kullanıldığı bu öykü alt yaş gruplarındaki çocuk okuyucular için ilgi çekici olamayabilir.

Genel Değerlendirme. Öyküde olumsuz içerik olarak atfedilecek herhangi bir kullanım yoktur ancak çocuk kitaplarında olması gereken merak duygusunun sürdürülür olması ve çocuğa yakınlık gibi özelliklerin kitapta olmaması dışında cümlelerin cümle uzunluğu ve bilinmeyen sözcük sayısının çocuk düzeyinin çok üstünde olması, bu öykünün küçük yaştaki okuyuculardan çok ortaöğretim kademesi ve üzerindeki okuyucular için uygun olduğu söylenebilir. Sadeleştirmeye gidilmesi, öykünün okunurluğu yüzdesini arttırabilir ancak çocuk algısına ve ilgisine değinmeyen olay örgüsü öykünün küçük yaştaki çocukların okuma isteğini sekteye uğratabilir.

Hediye öyküsüne ait bulgular.

Konu. Eşinden hediye olarak gül almak isteyen öykü kahramanın gülü alana kadar ki bekleyişi ve gülü aldıktan sonraki duygularını genel olarak içsel bir biçimde anlatan kısa öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 6

Hediye Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=12,5

Cümle başına düşen sözcük açısından çocuk yazınına uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[11/89]*100=12,35

Ortaya çıkan bilinmeyen sözcük ortalaması, çocukların anlama düzeyinin üstünde bir bilinmeyen sözcük oranıdır. Bu durumda bu metnin bilinmeyen sözcük sayısı yönünden çocuklara uygun değildir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. tefsir, teskin-i asabiyet, muvaffak, zevcimin is'af-ı, mazhar, tevellüt, buse-i muhabbet, istizahkâr, müteessirâne.

Tema. İki eş arasındaki iletişimi ve sevgi yönünü bir gül üzerinden yorumlamayan öykünün bu konu işleme yönü çocuk yazını için uygundur.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanları arasındaki iletişimsel sorunun işleniş biçimi ve sorunun giderilmesinde takınılan tutum, öykü kahramanlarının çocuk yazınına uygun olmalarını sağlamıştır.

Eğitsel Yönü. Öykünün kısalığından ötürü kısa bir zaman diliminde ve az sayıda olay örgüsüyle oluşturulan öykünün iletisi ise bireyler/eşler arasındaki sorunların hediye/değer

verme üzerinden aşılabilirliğidir. Bu ileti her yaş düzeyindeki okuyucu için olumlu yönde çözümlenebilir bir koda sahiptir.

Biçem. Betimlemelerin ve içsel konuşmaların ağırlıkta olduğu öyküde alt yaş gruplarındaki okuyucular için okunma ya da okumayı sürdürme isteği düşük olabilir çünkü bu yaş grubundaki çocuklar, olay örgüsü devinime ve merak unsuruna sahip yazın ürünleri daha çok severler. Bu nedenlerden ötürü bu öykü üst yaş grubunda bulunan çocuk yazını okuyucular için daha uygun olabilir. Öykünün birinci tekil kişi ağzıyla anlatılması, öykünün anlamlandırılmasını kolaylaştıracaktır.

Genel Değerlendirme. Çocuk yazının gereği çocuk yazınında olmaması gereken şiddet, olumsuz içerik vb unsurlar bu öyküde bulunmamaktadır ancak dilinin ağırlığı, çocuklarının ilgisini çekmekten uzak konusu ve anlatımındaki durağanlık öykünün çocuklarca sevilememesine neden olabilir. Dilde sadeleştirme yapılsa bile belirtilen diğer özelliklerin uygun olmayışı öyküyü çocuk yazınına uygunluğunu düşürmektedir. Bu nedenlerden ötürü bu öykü ergenlik yıllarının ortalarında yer alan ortaöğretim yaş düzeyine uygun olabilir. Böylesine yapıcı bir biçem, ergenliğin düzensiz duygu şablonunu düzenli ve dingin bir yapıya büründürebilir.

Pembe Menekşe öyküsüne ait bulgular.

Konu. Öykü kahramanın yetiştirdiği menekşenin bir yakınının küçük çocuğu tarafından istenmesi, kahramanın ise menekşe ile kurduğu duygusal bağdan ötürü menekşeyi çocuğa vermek istememesini işleyen bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 7

Pembe Menekşe Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=12,5

Sözcük sayısı, ilkokul 4. ya da 5. sınıf ve üzerindeki yaş dönemlerinde bulunan okuyucular için uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[12/88]*100=13,63

Bilinmeyen sözcük oranının 13,63 olması, öykünün yetişkin okur düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu okumayı engelleyici durumu gidermek için sadeleştirme eylemi gerekmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. nazar-ı tahsin, şuh, hodgâmlık, inkişaf, bûse, garka-yâb-ı nâz, ihtiram, handekâr, içün, iskâta.

Tema. Yetişkin bir birey ile bir çocuğun menekşeye olan sevgisini işleyen bu öykünün, insan-doğa ilişkisini olumlaması yönünden çocuk yazınına uygun bir içeriksel kullanımdır.

Öykü Kahramanları. Öykünün kahramanlarının yetişkin, çocuk ile bu ikisinin yöneliminde bulunan menekşe çiçeği olması ve bu üçlünün arasındaki ilişkiyel kurgulama okuyucu kitlesinde olumlu bir alımlama yapmaktadır. Öykü kahramanları, çocuk yazınının rol modeli açısından uygun yapıdadırlar.

Eğitsel Yönü. Öykü her ne kadar kısa olsa bile olay örgüsünde çocuğun çiçeğe olan ilgisi, okuyucu kitlesinin yaşıttaşlığı beraberinde olumlu yönlendirmeyi de getirebilir ve bu da okuyucunun doğa sevgisini içselleştirmesini sağlayabilir.

Bıçem. Öyküdeki cümle yapısının kısa olması, olay örgüsünün basit bir bıçemde olması ve betimsel ağırlıklı anlatım yerine konunun belirginleştirildiğı bir anlatımın seçilmesi öykünün okuyucuyu yelpazesini genişletmiştir.

Genel Değerlendirme. Bu kısa öyküde, öykü kahramanlarından birinin çocuk olması ve çocuk ilgisine uygun bir olay örgüsünün kurulmuş olması öykünün çocuklar tarafından sevilme olasılığını yükseltir ancak bilinmeyen sözcük sayısının olması gerekenden çok olması, öykünün çocuklar tarafından okunmasını zorlaştıracaktır. Bunun için de dilinde sadeleştirmeye gidilmelidir. Uygunlaştırma, amaçlı sadeleştirme öykü içeriğinin daha görünür olmasını sağlayacaktır. Böylelikle çocuk ile doğa arasındaki etkileşimin güçlenmesini sağlayacaktır. Örtük olarak doğaya ve insan dışındaki canlılara karşı daha yapıcı olmayı sağlayacak olan bu öykü, küçük yaştaki okuyucular için de kabul edilebilir bir içeriğe ve gönderim ögesine sahiptir.

İlk Namaz öyküsüne ait bulgular.

Konu. Çocukluğunda annesinin onu ilk kez sabah namazına kaldırdığı günü hatırlayan bir yetişkinin çocukluktaki manevi temizliğı ile yetişkinlikteki manevi kirlenmeyi karşılaştıran öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 8

İlk Namaz Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

Bulunan değer, ortaokul düzeyindeki okuyucuya uygundur ancak bazı cümlelerdeki sözcük sayısı otuzun üstünde olduğundan çocuk okuyucular zorlanabilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[15/85]*100=17,64

Çıkan sonuca göre okuma düzeyi 22+ yaş üzeri ve okuma düzeyi olarak üniversite düzeyinde okuma düzeyine sahip bireylere uygundur. Bu eşğin daha geniş okuyucu kitlesine ulaştırılması için sadeleştirme yapmak gerekmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. hararet, bürudet, massetmiş, bakıyye-i leyl, müfteris, nefes-i teselli, fecr-i sadık, fecr-i kâzib, sükûnet, sürâdık-ı zalâm-ı bâridini.

Başını salladı, duasını bitirdikten sonra, daha hâlâ hatırımda, “Evvela İslâm olduğum için ey cenâb-ı vâcibül- vücut hazretleri, sana hamd ederim, de... Sonra vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni istirham ederim (Seyfettin, 2011, ss 59). Çocuk bu sözleri annesi seccadedeyken annesinden duyuyor. Bu cümlede İslam’a bağlı olmanın diğer dinlere göre bir üstünlük olduğuna dair örtük bir anlam çıkmaktadır. Bu algı, çocukların daha küçük yaşlardan itibaren din ayrımcılığına yönlendirebilir. Bu istenmeyen tutum çocuğun yetişkin dönemde dinsel ırkçılığa sevk edebilir ve din adına istenmeyen olayları yaşanmasına neden olabilir. İkinci cümlede ise annenin “ülkesinin düşmanlarına” yönelik bir kullanımı vardır. Böyle bir tutum, çocukların hayali düşmanlar oluşturmaya ve onlara karşı kin duygusunun oluşmasına

neden olabilir. Böyle bir tutum çocuk dünyasının olumlanan davranışlardan uzaklaşması anlamına gelmesinin yanında evrensel çocuk yazını ölçütlerine aykırı bir kullanımdır. Bu öykü ancak bilgi dağarcığı artmış ve algısal çeşitliliği oluşmuş ortaöğretim ve üstü bireyler için uygundur çünkü ancak sadece bu bireyler olay örgüsüne kurgusal bir gözle bakabilir.

Bağdaş kurmuş bir zenciye benzeyen siyah ve alçak soba gürüldeyerek yanıyordu (Seyfettin, 2011, ss 58). Bu cümle zencinin sobaya benzetilmesi açısından çocuk öykülerinde olmaması gereken bir cümledir. Dünya tarihinde uzun yıllardır süre gelen “Beyaz-Zenci” ayrımcılığını dolaylı yoldan destekleyen bu kullanım, çocuğun bilinçaltında “zenci” olmanın eksiklik olmak demek olduğu düşüncesi oluşturabilir. Bu betimleme eğitsel kurumlarda ya da yapılarda kullanılması değersel bir problemdir.

O iftitahtan tekbirini ellerini omuzlarına kaldırarak bir kadın gibi yaparken ben de gayr-i ihtiyarî onu taklit etmişim. Sünneti bitirdikten sonra bana, gözlerinin nûşin ve nâfiz tebessümüyle gülererek: “Yavrum” demişti, “sen kadın mısın?... Kadınlar öyle başlar, sen erkeksin, ellerini kulaklarına götüreceksin.” Ve hararetli elleriyle benim küçük ellerimi kulaklarıma kaldırarak, “İşte böyle...” diyerek erkek iftitahtan öğretti. Ben de tekbiri öyle alıp annemden farkımı, niçin erkek olduğumu, erkekliğin ne olduğunu, erkek olmanın yalnız küçük kızları dövmek ve onlara hâkim olmaktan başka da farkları olacağını düşünerek namazı bitirdim. (Seyfettin, 2011, ss 59)

“Erkek, olmanın yalnız küçük kızları dövmek ve onlara hâkim olmaktan başka da farkları olacağını” cümlesi, erkek cinsinin kadın cinsinden daha üstün olduğu, kadınların erkeklerce daha küçük yaşlardan başlayarak kontrol altına alınmalarının erkekliğin doğal hakkı gibi algılanmasına neden olacaktır. Bu cümleyi okuyan erkek çocuk akranları arasında bunu uygulamaya kalkabilir. Çevresinde bu tür uygulamalar (ki sosyal çevresinde bunlara tanık olma olasılığı yüksek) tanık olan erkek çocuk, kitapta da buna benzer bir durumu okursa

bu görüşü pekişir ve yetişkinlik yıllarında kadın cinsine olan küçük görücü bakışı devam eder. Üstelik bunu seccadenin üzerinde yapılması, bu olumsuz düşünüşün dinden ötürü olması gerektiği gibi bir anlama da yol açabilir, dinsel tutumla bu yanlış alımlama beraberinde olumsuz kod çözümlemelere neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında sorunlu ve çocuk yazınında yeri olmayan bir kullanımdır. Ortaöğretim öğrencisi olup dinsel özerkliği kazanan öğrencilerde ise problem doğma olasılığı daha azdır çünkü bu özellikleri barındıran birey, eleştirel düşünme ve çözümlene becerisine ulaştığı kabulü vardır.

Her vakit öptüğü yerden, sol kaşımın ucundan tekrar öperek “Yok yavrucağım, saat on iki, sonra vakit geçer” diye kollarımdan tutarak kaldırdı (Seyfettin, 2011, ss 58). Anne ile çocuğu arasında geçen bu iletişim yapısı çocuk-anne ilişkisinde yapıcı ve samimi ilişkiyi kurma ve sürdürme özelliğine sahiptir. Aile içi iletişimin doğallığını barındıran bu alıntı çocuk okuyucular üzerinde pekiştirici bir rol oynayabilir.

Annem geceleri der ki: “Yatmazdan evvel dersini üç defa oku yavrum, uyurken melâikeler sana onu öğretir (Seyfettin, 2011, ss 60). Alıntıdaki içerik her ne kadar bilimsel bir dayanaktan yoksun olsa bile annenin eğitime değer yüklediğinin bir göstergesidir. Annenin çocuk için iyi bir rol model olması ve annenin söylediklerini çocuk için kutsal olan dinsel bir yapıyla ilişkilendirmesi çocuğun eğitime/okula daha çok değer vermesini sağlayacaktır. Bu kullanım eğitim ilkeleri ve eğitimin gerekliliği yönünden olumlu doğurguları olabilecek bir içeriktir.

Tema. Aile içi iletişim, dinsel davranışlar, yaşama ilişkin değerlendirmeler ve toplumun kimi kesimlerine bakışı işleyen bu öykü, olumlanacak içerik işlenişlerinin yanında çocuk yazının alt yaş grupları için olumsuzluk içeren kullanımlar da barındırmaktadır. Sobanın zenciye benzetilmesi tensel, erkeğin kadından üstün olduğu işleniş cinsel ve örtük ülke düşmanları vurgusu ise ırksal bir tepkisellik durumu yaratabilir. Üst yaş gruplarındaki

okuyucuların bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönler alt yaş gruplarındaki okuyuculara oranla daha gelişmiş olduğundan bu içerikler onlar için sorun oluşturma olasılığı düşük olsa da alt gruplar için uygun olmayan içeriklerdir. Anne-çocuk iletişimi ve eğitime değer atfedilen bölümler ise hangi yaşta okuyucu olursa olsun olumlu olacak kullanımlardır. Bu türden kullanımlar, olumlu alımlamalar sağladığı için çocuk yazını açısından uygundur.

Öykü Kahramanları. Söylemsel düzeydeki içeriklerden soyutlanarak yapılacak olan değerlendirmelerde kahramanlar olumlu özelliklere sahiptir. İşine bağlı bir hizmetli, çocuğu koruyan ve olumluya yönlendiren bir anne ile annesinin olumlu yönlendirmelerini yerine getiren bir çocuktan oluşan kahraman kadrosu ilkin olumlu iletiler barındırıyor izlenimi uyandırabilir. Bu kahramanların sözel iletilerine bakıldığında ise anne-çocuk ve çocuk anne arasındaki iletişimsel paylaşımlarda dinsel, sosyal ve irksal olumsuzluklar bulunmaktadır. Bu olumsuzlukların kahramanlar üzerinden anlatılması öykü kahramanlarının çocuk yazının alt yaş grubundaki okuyucularına için örtük bir olumsuzluk edindirebilir.

Eğitsel Yönü. Okula/eğitime olan olumlu atıf ile annenin çocuğuna göstermiş olduğu samimi ilgi ve sevgi tüm okuyucu kitlesine olumlu bir ileti edindirirken; sobanın zenciye benzetilmesi, namaz konumundayken kadınların erkekler tarafından küçümsenmesi paylaşımı ve ülkenin hayali düşmanlarına yönlendirilen tutum gelişimsel olgunluğa erişmeyen okuyucu için eleştirel süzgeçten geçirilemeyiciliğinden olumsuz alımlamalar oluşturabilir.

Biçem. Cümlelerin genel olarak kısa olması ve olay anlatımlarına dayalı anlatım öykünün okunup anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Günümüzde kullanılmayan sözcüklerin sıklığı, öykünün tüm okuyucu kitlelerince anlaşılmasını zorlaştıracığı için sadeleştirmeye

gidilmesi öykünün okunurluk düzeyini yükseltecektir. Öykünün kimi yerlerinde başvurulan birinci kişi anlatımı da öykünün anlaşılmasını arttıracaktır.

Genel Değerlendirme. Öyküde içeriksel yönden; din üstünlüğü, cinsiyet ayrımcılığı ve ırk ayrımcılığı; biçimsel yönden ise çocuk düzeyi düşünüldüğünde bilinmeyen sözcük sayısı çocuk sınırının çok üzerinde çıktığı, anlamı tahminle de çıkarılamayacak düzeyde bilinmeyen sözcük öbeği kullanıldığı saptanmıştır. İçeriksel olarak ırksal, dinsel ve tensel ayırım genel ahlak yasalarının gerekliliklerini edinememiş okuyucular için istenmeyen sapmalara neden olabilir. Bu öykü ne kazandırır diye farklı bir parantez açtığımızda ise her ne kadar dinsel, ırksal ve sosyal ilişkiler açısından problemler doğursa da eğitimin yüceltilmesi, anne üzerinden verilmeye çalışılan erdemli insan profili ve dinsel gelişimin sağlanması yönlerinden öykü okuyucuya kazanımlar getirebilir. Öykü sonunda kahramanın içsel konuşmaları vicdan hesaplaşmasının başladığı ve o bireyin arınmaya doğru yönelmesi adımını atacağı izlenimi uyandırması öykünün bir diğer kazanımıdır.

Biçimselden kaynaklanan engelleyici durumlarda sadeleştirme ve daha alt gruplara okutulacaksa cümle uzunluklarının yaş grubuna göre sınırlandırılması öykünün biçimsel uygunsuzluğunu dengeleyebilir.

Sahir'e Karşı öyküsüne ait bulgular.

Konu. Yakın akrabalarından birinin kendinden küçük kızına aşık olan, bunu kıza söyleyen ancak olumlu karşılık bulamayan şairin; aşık olduğu kızın bir başka şaire hayranlık duymasını anlatan öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 9

Sahir'e Karşı Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle başına 25 sözcüğün düşmesi, çocuk okurların anlamsal bütünlüğünü takip edebilmesini zorlaştırıp bilişte anlamsal devamlılığın oluşmasını engelleyeceği için cümle başına düşen sözcük sayısı açısından çocuk okurlara uygun değildir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[17/83]*100=20,48

Dale formülüne göre 22+ yaşındaki bireylerin okuduğu metinlerdeki bilmediği sözcük oranı 10+ olması gerekirken bu öyküde 20,48 gibi yetişkinlerin düzeyini bile aşan bir oran çıkması, bu öykünün çocuklara sunulmasını engelleyecek bir durum oluşturmuştur. Bu engeli aşmak için sadeleştirme yapılması gerekmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. muvaffak, hicran, ıstırab, tuğyan-ı hevesat, mazimi, nâ-tamam, rabıta, â'mâk, yekdiğeri, münasebet, nefiseye, enzarı, musafaha, hâkî, neşide, envainı.

Rüyamda en müntehap kalabalıklarımla onu tahkir ettim. Bu, tıpkı, fotoğrafya kitabının satırları arasında bana görünen gençti. Siyah ve ince bıyıklı, siyah ve âteşin gözlere malik yakışıklı bir delikanlı, bir avcı idi, ki mütemadiyen kadınları avlıyordu (Seyfettin, 2011, ss 66). Burada erkeğin “avcı” kadının ise “av” olarak betimlenmesi çocuğun cinsiyet rollerinde bocalamasına neden olacaktır. Buradaki örtük anlam ise erkeğin cinsel açıdan kadını ele geçirebileceğidir. Bu tür bir anlam yükü, küçük yaştaki çocuğun cinsel konuların bazılarıyla

(evlilikte cinsellik gibi) erken tanışmasına ve bu durumun ileride sorun oluşmasına neden olabilir. Bu tür bir kullanım çocuğa göreliğe uzaktır.

“Bütün kadınların ruhları onun olmalı idi.” (Seyfettin, 2011, ss 67) Bir önceki örnekte olduğu gibi burada da kadın, erkeğe göre daha alt düzeyde ve kadın erkeğin olmalı anlayışı vardır. Bu anlayışın çocuk kitaplarında olması çocuğun ileriki yaşlarda içinde bulunacağı toplumun bünyesinde uygun olmayan cinsel sapmaların oluşmasına neden olabilir.

(...) kuşbazlıktan başlayarak –domuz, geyik avlarına kadar eğlencelerin hepsini; en sefillerden tutunuz da tiyatro, rakı alemlerine kadar merakların umumunu (...) (Seyfettin, 2011, ss 62). Alıntıda “rakı” ve “av” konularına içermesi çocuklara yaşına ve gençlik öncesi döneme uygun olmayan alkolü ve insan dışındaki diğer canlıların yaşamını sonlandırmayı – avcılığı- içerdiği ve bir açıdan da teşvik ettiği için çocuk ve erken gençlikteki bireylere uygun bir kullanım değildir. Özellikle avcılık gibi doğal yaşam için büyük bir tehdit oluşturan ve sorumsuzluk göstergesi olan bir etkinliği işleyen içeriğin çocuğa okutulması, bu istenmeyen davranışın çocuğun yetişkinlik yaşamına yönelik olarak çocukta olumsuz bir davranışa dönüşmesine neden olabilir.

O, akrabalarımın küçük, ince, narin bir kız ki, yakın bir mazide, daha iki sene evvel bana “ağabey” diye hitap ederdi. Her yazı yazan gibi ben de yazdıklarımı birisine okumak ve dinletmek ihtiyacına mağlûbum. Boş ve arkadaşsız geçen kış gecelerinin vüs’at-i tenhaîsinde yazdıklarım manzumeleri ona okumak âdetimdi. Yazım bitince haykırdım: “Belkiss..” O, tehâlûkle koşardı. Sonra narin kolunu benim masama dayayarak dinlerdi; daima –bilâ-istisna daima-takdir ederdi. Kendisinin mütalâa merakı benim ne kadar kitaplarım varsa onu okumağa mecbur etmişti. Bazen refikalarına,

dışarıda olan pederine, zâbit olan biraderine yazdığı mektupları bana okur, benden bir kelime-i tahsin beklerdi. Sonraları şiire heves etti, o kadar zeki idi ki, aruzu bir derste ona ihsan ettim. Nazm-ı eş'ara beraber devam ediyorduk: “Fe’ûlün fe’ûlün...” Bunu ne kadar sever ve “damlalar vezni” derdi. Bahr-i hafife “aheng-i elem”, bahr-i hezece “nağme-i sükun”, bahr-i muzariye “vezn-i teessür”, o köhne bahr-i remel için “bostan dolabının gıcirtısı” der, hâsılı hepsine, bütün evzana birer isim verirdi. Bu küçük şaire için fikrimden bir gün ansızın bir şey geçti; bu, benim zevcem olamaz mıydı? Belki bıkarım, bu arzudan vazgeçerim korkusuyla uzun uzadıya muhakemeye cesaret edemeyerek buna karar verdim. Hemen daha o gece onunla istikbal-i izdivacımızın saadetlerini terennüm eden tiyatromsu bir manzume, bir “rüya-yı hakikî” yazdım. Ertesi gün ona, manidar nazarlarımla müterâfik küçük hususî tafsilat ile okudum. Anladı, anlamamış göründü. (Seyfettin, 2011, ss 63-64)

Olay kahramanı olan kişi, alıntının başında karşısındakinin “küçük kız” olduğunu söylemektedir aynı alıntının sonlarına doğru ise kız olarak tanımladığı öykünün kahramanına “evlenilecek kız” olarak bakmaya başlaması evlenme yaşının sınırı sorununu akla getirmektedir. Olay kahramanları arasındaki yaş farkı günümüzde hala devam eden çocuk gelinler durumunun bundan yüzyıl önce edebiyatta da işlenmesi, konunun toplumsal bir bilinçaltıyla sürmekte olduğunu göstermektedir. Bu tür bir yazının çocuklara okutulması olasılığının bulunması bile işin ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Bu tarz yazıların/metinlerin/öykülerin çocukların belleğinde açacağı sorunların başında da yetişkinlerin kendilerine evlenme amacıyla yaklaşacağı algısı oluşturması olasıdır. Bu nedenle öyküdeki bu içerik okutulacak yaş aralığına dikkat edilerek sunulmalıdır.

Sonra bu aktörün aşkları... En sefil ve âdî aşklarla, en saf, en beyaz aşklar... mesire dönüşlerinde ayrılık çeşmesinden geçerken “unutmabeni” çiçeği takdim eden uzun boylu, ince, ‘âteşîn kadınlarla evvelâ çocuklarına ibzal-i muhabbet olunan meçhulü’t tahassüs dullar. Aşkın daha ne demek olduğunu bilmeyen, sevk-i tabî ile müteheyyiç olan kızlar. (Seyfettin, 2011, ss 63)

Burada kullanılan “âteşîn kadınlar”, kadınlara cinsel yönlü bir yaklaşımdır. Günümüzde kadının olgusunun çok yönlülüğünü görmezden gelerek onu sadece cinsel bir alanla sınırlandıran bu türden bir tanımlama çocuk yazını kurallarına uygun değildir. Ayrıca alıntıda geçen “en sefil ve âdî aşklar” kullanımı, çocukların istisnalar dışında yaşamının ileriki yaşlarında karşılarına çıkacak bu duygu durumuna karşı önyargılı bir tutum takınmasına ve bunun sonucunda mutsuz bir yaşantı yaşamasına neden olabilir.

O, bizden bî-haber, bazen dışarıya bakıyor ve bazen kadınlar mevkiinin pullu ve kirli perdesini tarassut ediyordu. Bu, uzunca boylu, gayet nazik ve narin, bir kadın çehresine malik ve gayet nahif bir genç, adeta bir çocuktü. Rüyamda tokatladığım o rakib-i meçhulüme, siyah ve ince bıyıklı, siyah ve âteşîn gözlü Sahir’e asla, asla benzemiyordu. Tüysüz çehresi, maî gözleri, çokça saçları onda gayrı-i kabil-i tarif bir masumiyet gölgelendiriyordu. Bu zayıf vücudun karşısında bir ihtirâm-ı merhamet-âlûd hissediyor, ona karşı nefretimden, kıskançlığımdan nâdim ve pişman oluyordum; evet, bütün kadınların ruhları onun olmalı idi. (Seyfettin, 2011, ss 67)

Sahir, öyküde anlatıcı konumundaki şairin kendisine rakip olarak gördüğü kişidir. Şair, sevdiği kızın Sahir’e olan ilgisini öğrenince, Sahir’e yönelik bir ön yargısı oluşmuştur ancak onu gördükten sonra bu istenmeyen tutum kendine Sahir’e hayranlığa bırakmıştır. Öyküye

içerik olarak olumsuzluklar içermesinin yanında bu alıntıda olduğu gibi insanî bir değer olan hoşgörüyü de barındırmıştır.

Aşk konusunun işlenmesi çocuk yazını açısından sorun oluşturmayan bir konudur ancak öyküde yer alan aşk konusu, yetişkin bir erkek kahramandan küçük yaştaki bir kıza çocuğuna yöneliktir. Bu türden bir içeriğin olumsuzlanmadan işlenmesi, özellikle küçük yaş gruplarındaki okuyucular için soru oluşturabilecek yapıdadır.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarının başat rollerini oluşturan anlatıcı ile kızın aşk konusuyla oluşturulan öyküde anlatıcı konumundaki yetişkin erkeğin kıza olan yönelimi, çocuk yazınında uygun olmayan bir yapıdadır. Bu içeriği okuyan çocuk, yaşının gelişimsel düzeyinden kaynaklı olarak erkek-kız arasındaki ilişki yönünü anlamlandırmakta zorlanabilir.

Eğitsel Yönü. Öykünün yazınsal türlere ilişkin iletişimsel paylaşımları içermesi okuyucunun bu türlere yönelimine etkisi olabilir. İçeriğin oturduğu temel ise yetişkin erkek küçük kız ilişkisidir. Okuyucunun bu olaya bakış açısı, kendi yaşının düzeyine göre değişecektir. Alt yaş gruplarındakiler olayı anlamlandırmakta zorluk yaşabilirken daha üst yaşlardaki çocuk okuyucular ise cinsiyet türlerine göre farklı alımlamalara gidebilirler. Kız okuyucular, yetişkin erkeklere karşı ön yargılı olabilirler çünkü öykünün yorumla yönü buna neden olabilir.

Biçem. Cümlelerin uzun ve bilinmeyen sözcük sayısının fazla olması öyküde biçimsel düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu türden bir gözden geçirme okuyucu yelpazesinin genişletilmesini sağlayabilir. Anlatıcının birinci anlatıcıyı kullanması ise öykünün olumlanacak yönüdür.

Genel Değerlendirme. Öykünün gerek biçemsel özellikleri gerekse içerikte işlenen konular nezdinde bakıldığında öykünün çocuklara uygun olmadığı görülmektedir. Bu uygun olmama öykünün içerdiği cinsel ayrımcılık ve aşamalarla birlikte çocukların anlama düzeyinin kat be kat aşan uzun cümleler ve anlamı bilinmeyen sözcüklerden kaynaklanmaktadır. Öykünün daha üst yaşlardaki okuyuculara sunulması, öykünün beraberinde doğuracağı olumsuzlukların kısmen azalmasını sağlayabilir. Öyküde gidilecek biçemsel düzenlemeler okuyucu yelpazesini genişletebilir ancak eğitsel alanlarda kullanımı bireyin ileriki yaşamına olumsuzlar yansıtabilme olasılığını beraberinde getirebilir.

Sebat öyküsüne ait bulgular.

Konu. Uzun süredir görüşmeyen iki arkadaşın karşılaşması ile başlayan öykü, arkadaşlardan birinin resim atölyesinde devam etmekte ve ikili arasında “sabır”a ilişkin bir sohbetle öykü şekillenir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 10

Sebat Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/9=11,11

Cümle başına düşen sözcük sayısı 3.-4. sınıf ve üstü öğrencilere uygundur ancak öykünün kimi yerlerinde cümlelerin çok uzun olduğu ve çocukları okuduğunu anlama yönünden zorlayabileceği söylenebilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[13/87]*100=14,94

Bilinmeyen sözcük oranı 10+ olduğu için öykünün çocuk okuyuculara uygun olmadığı yargısına varılabilir. Sadeleştirme uygulanarak bu engel ortadan kaldırılabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. tahlil, sima, müphem, manidar, mütebessim, lâkırdı, artezyen, feveran, vefakârane, istirahat, telaffuz, sürat-sarî.

“Sigarasını şiddetle içerek ‘Rica ederim’ dedi.” (Seyfettin, 2011, ss 71)

Sonra kumara gelem: Çantamın ayrı bir gözünde yirmi liram var. Kendimce bir usul takip ediyorum, bütün kumarcıların semerat-ı sebatını, inatlarının hâsılatını iktitâf ediyorum, bak nasıl: Bu yirmi lirayı dörde taksim et, beş lira eder, işte ben her gece kumar masasına giderim. Oynamağa başlarım. Beş liram gitti mi ‘bu gece şansım’ yok der, kalkarım, şimdi beş lirayı verdiğim gece onu tekrar alabilmek inadıyla beş daha, sonra bir beş daha, belki sonra bir beş daha versem sermayem... pardon re’sü’l-malım

mahvolacak. Yahut on lira kazandığım gece yeşil örtünün üzerinde parlayan paraların hepsini kazanmak hayaline mağlûp olarak bu emelde sebat etsem kazandığımı verdikten başka zarar etmeyeceğim ne malûm? (Seyfettin, 2011, ss 73-74)

“Sigarasını unutmuştu, ağzına götürdü, sönmüştü, kalktı, kibriti aldı, tekrar sigarasını yaktı (...)” (Seyfettin, 2011, ss 74) “Sigarasının maî ve beyaz dumanları içinden, kanepeye yatar gibi yaslanmış (...)” (Seyfettin, 2011, ss 75) Sigara ve alkol kullanımının işlendiği yukarıdaki alıntılar, çocuğun ruhsal ve bedensel sağlığının korunması açısından çocuklara okutulmaması gerekmektedir. Diğer yandan ortamı ve ilgileri değişen ortaöğretim öğrencisi de eğitim ortamında böyle bir içerikle karşılaştığında bu istenmeyen davranışı benimseyebilir. Kumara ilişkin içerik ise öykünün çocuk yazınında kullanılma uygunluğunu sekteye uğratacak olan bir diğer unsurdur.

Mâ-haza o yine sebat eder, o ticarete iflâs eder. Edebiyatta da böyle; Parnasları düşün, sonra Romantikleri, Sembolistlerin içinde bazılarını... Pardon, kendi edebiyatımızı düşünelim; İşte Yeniler, işte Eskiler... Terakki etmek mahza eskilikten tecerrüt etmek değil mi? (Seyfettin, 2011, ss 72). Bir kısım sebatkârların inatları mantıklarını karatmış, hatta onlara bî-çare İsağoci’yi bile unutturmuştur. Derler ki: ‘Biz tarz-ı atîk-i edeb öldü mü? Fuzulîler, Bakîler, Nef’îler, Nedimler, Nâîl-i Kadimler ve eserleri? ‘Hayır?, derler, onlar lâyemuttur.’ (Seyfettin, 2011, ss 73). Yazınsal ürünlerin eleştirisi yapılırken üzerinde durulan konulardan biri olan edebî kitaplarda bilgilendirici metinlerin olmasına ilişkin genel kanı, bu tür kullanımların yazının sanatsal yönüne zarar verdiği ve kullanılmaması gerektiğidir. Eski kitaplarda sık sık yazarın olay örgüsünün dışına çıkıp nesnel bilgi verdiği bölümler çok iken günümüze geldikçe bu tutum ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu durumu çocuk yazını için düşünersek bu tür bölümlerin olması çocukların bu tür bölümlerde bağlamı kuramadıkları ve

bu durumun anlamsal örüntünün oluşmasını engellediğini söyleyebiliriz. Bu yüzden bu tür bilgilendirici bölümlerin çocuk yazınında olmaması gerekir. Üstelik ele alınan konuların edebiyat kuramları gibi soyut bir yönünün olması çocuk okuyucuların işini daha da zorlaştıracaktır. Ortaöğretim öğrencileri için ise durum biraz daha farklıdır çünkü müfredat derslerinden biri olan edebiyatta bu içerikleri işlemektedir. Bu durum, öğrenci için iki yola sapma olasılığını barındırmaktadır. İlki, bu konularla olan ilgisi olumluysa bu içerik onun için pekiştirici bir işlev görür ve entelektüel gelişimine katkı yapar. İkincisi ise şayet ders içeriklerine yönelik duyuşsal ilgisi istenilen güdülenme seviyesinde değilse öykünün tamamına karşı bir soğuma/uzaklaşma oluşur.

“(…) bu sebat dediğin şeyi benim için temenni etme... Ondandır nefret ederim. Kendimde meşgul olduğum bir şeye azıcık sebat hissedecek olursam bütün muvaffakiyetsizliklerin, kederlerin, tesadüflerin bende toplanacağına katiyen eminim. Ben ondan ne kadar uzaklaşırsam, ne kadar uzaklaşabilirsem o kadar mesut olurum. Ve herkes de böyledir. (Seyfettin, 2011, ss 71)

Çocuklar, kendilerine dıştan müdahale olarak gördükleri öğüt vermeye karşı bir tepkisellik içinde olurlar. Bu durumdan ötürü çocuk yazınında öykülerin/metinlerin öğüt içermemesi önerilir.

Öykünün geneline hâkim içerik olan resim sanatı, okuyucu olan hedef kitle üzerinde bu ve benzeri bir estetik alanı ilgi duymaya yaratabilir. Bu içeriği okuyan birey ile anlatıcı arasında bir öykünme yaşanabilir ve bu etkileşim okuyucuyu bu alana yönltebilir.

Tema. Sabrın vurgulanması, belirsizlik durumlarına karşı dayanma gücünün artmasını sağlayabilir ve öykü bu yönüyle olumlanabilir ancak sabrın kumar gibi çocuk yazınından

kesinlikle uzak tutulması gereken bir içerik üzerinden anlatılması öykü içeriğinin çocuklara uygunluğunu zedelemektedir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarından birinin sigara içmesi, alkol tüketmesi ve kumar oynama alışkanlığının olması başta alt yaş gruplarındaki okuyucular olmak üzere diğer çocuk yazını okuyucuları için sorunlu bir yaşantı özendirme yaratabilir.

Eğitsel Yönü. Alt yaş gruplarındaki okuyucular için değer atfedilecek bir özellik barındırmayan bu öykü, daha üst yaşlardaki okuyucular için edebiyatla ilgilenmeye ilişkin bir durum yaratabilir. Kahramanların edebiyata ilişkin konuşmaları ortaöğretim öğrencisi için ders içeriklerine yönelme güdülenmesini sağlayabilir. Öykünün diğer yönünü oluşturan ve kahramanlarının yaşam tarzlarını (sigara, alkol, kumar) betimleyen yaşantılar ise olumsuz örneklemelere neden olabilir.

Biçem. Cümlelerin kısa olması, çocuk okuyucular için kolaylaştırıcı bir etkidir. Kahramanların konuşurken birbiri ardına cümleler kurması ve bunların betimsel öğeler içermesi ile bunlarda merak, soru işareti oluşturma gibi yazınsal ürünlerin okunma isteğini sürdüren etmenlerin olmayışı alt yaş grubundaki okuyucular için öykünün okunma isteğini düşürebilir.

Genel Değerlendirme. Yukarıda çıkarılan alıntılardan ulaşılabilecek vargılara bakıldığında öykünün içerdiği öğütler, öykü kahramanlarının sigara ve alkol kullandığını betimleyen anlar ve sözcük ölçümlerinde ortaya çıkan ve çocuğun düzeyi üstündeki kullanımlar bu öykünün çocuk yazınına uygun olmadığını göstermektedir. Ayrıca öykü boyunca uzun konuşmalar ve yoğun çözümler metnin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Sadeleştirme, öykünün biçimini olumlu katkı sağlasa bile içeriksel unsurlar öykünün eğitselliğini sekteye uğratabilir. Yaşının

gerektirdiği olgunluk düzeyine gelen daha üst yaşlardaki çocuklar için uygunsuzluk düzeyi azalabilir ama kumarı özendiren bir içeriğe sahip bir öykünün eğitsel amaçla kullanılması eğitimin olumsuzluğuna aykırıdır.

Erkek Mektubu öyküsüne ait bulgular.

Konu. Evli bir erkeğin bekâr erkek arkadaşına mektup yazarak eşi ile ilgili sorunlarıyla ilgili dertleşmesini işleyen bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 11

Erkek Mektubu Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/9=11,11

Ölçeğe göre 11,11'lik ölçüm, 10-11 yaş aralığı ve üzeri için uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[16/84]*100=13,44

13.44'lük ölçüm, ölçeğe göre 15. düzey ve üstü yani 22+ yaş için uygundur. Bu durumda bu öykünün çocuklara bilinmeyen sözcük yönünden uygun olmadığı görülmektedir. Sadeleştirmeye gidilerek bu engel ortadan kaldırılabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. teehhül, ân-ı vedaim, muvazene, müzeyyen, muğber, nûşîn, münakaşa, lenfatik, mutavassıt, tahayyül, müteheyyiç, âlî, nail, inkisar-ı hayal, feci.

Öykünün temel örgüsü evlilik üzerine kurulmuştur. Evlilik her ne kadar çocuğun bir dönem sonra karşılaşacağı bir olgu olsa bile küçük yaşta bunun dillendirilmesi, çocuğun odak

noktasında sorun yaratabilir. Bu açıdan evlilik konulu bir öykünün çocuklara sunulması uygun değildir. Ortaöğretim öğrencisi açısından düşünüldüğünde ise yaşın evliliğe yaklaştığı ve konunun bu yaş aralığının ilgisini çekebileceği düşünülür ancak içerik genel olarak evliliği eleştirdiği için bu okuma bireyi evlenmeye karşı ön yargılı hale getirebilir.

“Evlenmemi arzu ediyorsunuz, değil mi? Bu emelinize mâni olmam ve teşekkür ederim. Fakat bulacağınız kız benim hissimi memnun edecek hâlde olmalı. Benim istediğim kız asabî, ince, narin, müteheyyiç, son derece malûmatlı, musikiye aşına, son derece güzel, son derece hassas olmalı. Beni mesut etmeli, ben de ebediyen size minnettar kalayım.”
Hemşirem gülümsüyor, teyzem düşünüyordu. Ben devam ediyordum. “Adî, mâlûmatsız, küçük, hissiz, sessiz istemem, bedbaht olurum. Böyle etten bir heykelin cevfi kalbine en müntehap menakıb-ı ruhiyemi nasıl söyler, nasıl nefir-i tahassüsümü üflerim?..dikkat ediniz, beni bedbaht etmeyiniz.” (Seyfettin, 2011, ss 77)

Toplumum kimi kesimlerinde ya da bireylerinde halen devam eden, “kadını erkek seçer çünkü egemen odur” anlayışını destekleyen düşünceleri içeren böyle bir öykünün çocuk ve ilk gençlik okuyucularına okutulması uygun değildir. Bu tür okumalarla karşılaşan çocuk/genç toplumsal rollerini bu anlayışa göre oluşturmaya başlar ve ileriki yaşlarda sorunlu davranışlar sergileyebilir noktasına gelebilir.

Tema. Evlilik üzerinden oluşturulan öykü çocuk yazını açısından kullanılabilir bir içeriktir. Konu seçiminden çok konu işleniminin önemli olduğu çocuk yazınında Erkek Mektubu adlı öykü, kahramanın başından geçen olumsuz evlilik deneyimini arkadaşıyla paylaşım biçimi evliliğe olumsuz bir değer yüklenmesine neden olabilecek bir özelliğe

sahiptir. Hemen her bireyin yaşam alanına giren evliliğin bu biçimde betimlenmesi düşünsel gelişimi tamamlayamamış okuyucular için olumsuz bir alımlamaya neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Evliliğe atfedilen değerın öykü kahramanının bireysel düşünüşü üzerinden yapılması, kahramanın çocuk yazını ölçütleri yönünden uygun olmayan bir duruma getirmiştir. Evliliğe yönelik nesnel olmayan tutum, okuyucu yelpazesindeki kişilerin evliliğe karşı tutum geliştirmesine neden olabilir.

Eğitsel Yönü. Konunun tüm çocuk yazını oluşturur yaş gruplarının ilgisini çekmekten uzak oluşu ve konunun işleniş yönü öykünün eğitsel kazanım yönünü zayıflatmıştır.

Bıçem. Cümlelerin kısalığı ve anlatımın birinci kişi ağzından yapılması okuyucunun iç sesiyle öyküleme anlatımın örtüşmesi olumlanacak bir durumdur. Bilinmeyen kelime oranının yüksekliği ise sadeleştirme gerektirecek düzeydedir.

Genel Değerlendirme. Öykünün sözcük ölçümünde çocuk düzeyinin üstünde olduğu saptanmıştı. Bunlar yalınlaştırılırsa öykünün biçimsel yönü uygun düzeye getirilmiş olur. Çocuk ilgisinin dışında kalan ya da kalması gereken evlilik konusunu işlemesi, öykünün okunmaya uygunluk yelpazesini azaltmaktadır. Bunların dışında öykünün içeriksel olarak işlediği konu daha büyük yaşdaki çocuklar için uygundur ancak konunun işleniş yönü, ortaöğretim bireyini içeriği yanlış yorumlamasına neden olabilir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda öykünün sunulacağı eğitsel grubun belli bir düşünsel düzeye gelen bireyler olmasına dikkat edilmelidir.

İlkbahar öyküsüne ait bulgular.

Konu. Bir adamın köpeğiyle çıktığı kır gezisine ilişkin betimsel anlatıma dayanan kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 12

İlkbahar Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/5=20

Cümle başına 20 sözcük düşmesi çocukların anlama düzeylerini zorlayabilecek bir düzey olduğu için cümle uzunluğu açısından alt yaş grubu çocuklarına uygun değildir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[23/77]*100=29,87

Bilinmeyen sözcük sınırı çocuklar için 4,9-6,9 aralığı iken bu öyküye ait oranının 29,87 olarak ölçülmesi öyküdeki cümle başına düşen sözcük sayısının çoğu çocuk okuyucusunun çok üstünde olduğunu göstermektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. pâk, mutedil, neşve-i cuş, sukut-ı abdan, nâ-mer', zerre, nemnâk, kesif, mütevahhiş, zümridîn, muhtez, muhrik, muğfil, hab-ı masum, sükûnet-nûşîn-i müterennimi, ebediyen, rüya-yı serab alûd-ı bahar.

Ayağa kalktım, “Haydi Koton” dedim, “artık gidelim.” Muti köpeğim kalkmak istemiyor: “Niçin böyle münasebetsizlik ediyorsun?” gibi manidar ve parlak gözleriyle müstemend ve ricakâr, bana bakıyordu. Zavallıyı huzuz ve saadeti mahvolacağından

acıyordum. Tekrar yanına oturdum, güzel başını, düşük kulaklarını ellerimle okşayarak “Evet, gideceğiz Kotoncuğum” diye teselli ediyordum. (Seyfettin, 2011, ss 81-82)

Anlatıcının kendisi dışında öykü kahramanlığını paylaştığı köpekle olan sevgi yönlü ve korumacı tavrı tüm okuyucu kuşaklarında hayvan sevgisi oluşturabilecek bir düzeydedir. Bu kullanım, öykünün tamamına yayılması öykünün önerilebilirliğini güçlendirmektedir.

Tema. Öykünün erkek kahramanı ile köpeği arasında geçen kişileştirme yöntemli temada kahramanlar kır gezisine çıkmıştır. Kır gezisinin betimlemeleri, ikili arasındaki iletişimsel ilişki ve anlatıcı konumundaki erkek kahramanın yorumlamalarına dayanması öykünün temasal yönden çocuk yazınında kullanılabilir konumuna getirmektedir.

Öykü Kahramanları. Öyküde yer alan her iki öykü kahramanın birbirlerine olan yönelimleri ve dışa dönük göndermeleri bunların çocuk yazınına uygunluğunu sağlamıştır.

Eğitsel Yönü. Alımlamasal yönden bakıldığında öyküden insan-hayvan ilişkisinin olumluluğu yönüne varılabilir. Hangi yaş düzeyinde olursa olsun okuyucu, bu öyküde hayvanlara ve doğaya karşı olumlu bir anlayış gösterme eğilimi gösterebilir.

Biçem. Cümle uzunluğunun fazla olması ve bilinmeyen sözcük oranının yüksekliği öyküde biçimsel uyarlamaların yapmasını gerektirmektedir. Yer yer betimsel unsurlar, öykünün anlatımını durağanlaştırır da birinci kişi anlatımı ve içsel/dışsal konuşmalar öykünün akıcılığına katkı yapmıştır.

Genel Değerlendirme. Öyküde çocuklar uygunsuz içerik olarak yorumlanabilecek herhangi bir kullanım yoktur ancak gerek dilinin ağırlığı gerekse anlatımdaki durağanlık ve bunların beraberinde getirdiği betimsel ağırlık öykünün anlaşılabilirliğini sekteye uğratmakta ve

okuyucunun zorlanmasına yol açmaktadır. Bu niteliklere sahip bir öykünün biçiminde yalınlaştırmaya gidilmesi bu tür olumsuzlukların ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Hayvan sevgisinin işlenmesi ise öykünün içeriğini sunma açısından yönlendiricinin elini güçlendirmektedir. Küçük yaştaki okuyucuların insan ve köpek arasındaki bu olumlu iletişime okuma alanında tanıklık etmesi bu tanıklığın günlük yaşama da taşınmasını sağlayabilir.

Ay Sonunda öyküsüne ait bulgular.

Konu. Dışarıdaki yaşama özenen ancak bu yaşama katılmak için yeteri kadar maddi olanağı olmayan bir kişinin yaşamında düştüğü karamsarlığın içsel konuşmalarla anlatıldığı bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 13

Ay Sonunda Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=12,5

5. sınıfta okuyan bir öğrencinin düzeyine uygun cümle uzunluğu 14 sözcük iken ortaya çıkan 12,5'lik oran metnin cümle uzunluğu açısından çocuklara uygun olduğu görülmektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[5/95]*100=5,26

Ortaya çıkan 5.26'lık ölçüm metindeki bilinmeyen sözcük oranının bilinenlere oranın ölçekteki 10-12 yaş aralığına denk gelmektedir. Bu aralık, metnin sözcüksel bilinebilirlik açısından ilköğretim düzeyindeki çocuklara uygun düzeyde olduğunu göstermektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. mazi, bahtiyar, trapezin, mahsus, batî.

Ah benim ne kabahatim var? İşte hiç saçsız bir kafa, işte şişman karnıyla fiçiya benzeyen bir herif, daima şeker piyasasından bahseden, daima pamuğun kaçta çıktığını hesaplayan bir iki zavallı dimağ, işte hiç çalışmadan, hi. Terlemeden, hiçbir zavallılık görmeden, hiçbir saat ertesi gün nasıl yaşayacağını düşünmeden milyonlara nail olmuş bir genç, bir mirasyedi... Acaba bunların benden fazla neleri var? Ah para yine para, hep para... Fakat ey kıymettar maden, niçin benden bu kadar korkuyor, uzaklaşıyorsun, emin ol ki seni tevdi edeceğim eller; pek nermin, pek rakîk eller olacaktır. (Seyfettin, 2011, ss 87)

Olay kahramanın dış dünyayı gözlemlemesine dayanan bu alıntıda, kahraman gözlemlediği zenginin dış görünüşü ile o kişinin sahip olduğu mal varlığı arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Kendisini o bireyle karşılaştıran aktarıcı, “para”nın neden kendinde değil de “kel ve şişman adam”da olduğundan yakınmaktadır. Bunu yaparken karşıdakini aşağılayan öykü kahramanı, kıskançlığa varan söylemler dile getirmektedir. Ayrıca parayı da kutsallaştıran bir düşünce işleyişine sahiptir. Alıntıda aşağılama, kıskançlık ve para merkezli bakış açısı çocuklardan uzak tutulması gereken duygu ve eğilimlerdir. Daha küçük yaşlarda bunlarla karşılaşan çocuğun algısı yanlış öğrenmeler yapabilir ve bunu yaşam biçimi yapabilir. Bunun önüne geçmek için bu tür yazıların çocuklara okutulmasının önüne geçilmesi gerekiyor ancak belli insanî değerleri benimsemiş olan ortaöğretim öğrencilerine okutulabilecek bir yapıdadır çünkü bu dönemdeki birey, özerk düşünme ve yapıcı çözümler yapabilecek yeterliliğe sahiptir ön kabulüne vardır.

İşte odamdayım. Biraz başım ağrıyor, daha doğrusu biraz çokça içtim (Seyfettin, 2011, ss 85). Beyoğlu halkının nazar-ı gıptası önünde Grand Rue'yu geçemiyor, niçin her gece Tokathyan'da Yani'de o lâtif, müzeyyen masaların başında, o iştiha-âver yemeklere, o nefis şaraplara daima bî-gâne kalıyorum? (Seyfettin, 2011, ss 86-87). Alıntıda gece hayatı ve içki tüketimi çocukların bulunduğu yaş aralığı düşünüldüğünde çocuklar için uygun olmayan yaşantılardır ortaöğretim öğrencisi içinse bazı olumsuz yönlendirmeler barındırmaktadır. Öykü bu olumsuzlukları içerdiğinden eğitsel bir yönden uzaktır.

Tema. Anlatıcının kendi yaşamına ilişkin yorumlamalarına dayanan içsel konuşmalarından oluşan öykü, genel olarak karamsar bir tinsel durum şablonu oluşturmaktadır. Bunu yaparken kullandığı isyankâr, tatminsizlik, küçük görme, umutsuz ve kindar gibi çocuk yazını okuyucuları için olumsuz izlenim uyandıracak kullanımlar öykünün alt yaş grupları için uygunluğunu zayıflatmaktadır. Alkol kullanımını ve bunun üzüntülü bir tinsel durumla ilişkilendirilmiş bir anlatımın yeğlenmesi öykünün çocuklar için ayrı bir olumsuzluk yönüdür.

Öykü Kahramanları. Öykünün tek kahramanı anlatıcı konumundaki kişidir. Kişinin yaşamındaki karamsarlık, alkol tüketimi ve kendi dışındaki bireylere karşı güttüğü olumsuz duygular nedeniyle kişinin çocuk yazınında –özellikle alt yaş grupları- olumsuz örnek olabilecek yönleri sahip olduğu göstermektedir.

Eğitsel Yönü. Üst yaş grubunda olup bu öykünün nitelikli bir çözümlemesini yapabilecek okuyucular için işlenilebilir veriler barındıran bu öykü, alt yaş grubundaki çocuklar için merak, geleceğe umutla bakabilme, yaratıcılık, bilişsel üretim gibi olumlulukları ortadan kaldıracak düzeyde bir karamsar tablo çizmektedir. Bu çizim, çocuğun gelişimsel

dönemlerinde karşılaşması gereken uyarıların özelliklerine zıt bir yöndür ve çocuğa uygun değildir.

Biçem. Öykü bilinmeyen sözcük oranı ve cümle başına düşen sözcük sayısı açısından çocuk yazınında yer alan çoğu yaş düzeyine uygundur ancak öykü anlatımında diyaloglar yerine tinsel betimlemelerin daha yoğunluklu yapılması, öykünün anlatımını çocuk okuyucular için durağanlaştırmıştır. Bu durum, çocuğun öykünün anlatım dilini benimsemesine engeldir. Olay örgüsünün olmaması, merak unsurunun kullanılmaması gibi içeriksel durumlar yine biçemin anlatım çeşitliliğini sekteye uğratmıştır.

Genel Değerlendirme. Metnin kapsadığı konular, anlatımındaki karamsarlık, çocukların yaşam gereksinimlerinin uzağındaki yaşam tarzı ve genel olarak betimsel anlatıma dayalı olmasından ötürü çocuk okurlara uygun değildir. Çocukların okuyabileceği yazıların çocuğun ilgi ve gereksinimleriyle örtüşür biçimde olması gerekir ancak bu metin bu temel özelliklere sahip değildir. Ortaöğretim çağındaki bireylerin okuyabileceği içeriklere sahip ancak bu özelliklerin olumsuzlanmaması öykünün bu yaş aralığı için de uygunluğunu zedelemektedir.

İki Mebus öyküsüne ait bulgular.

Konu. Biri yaşlı diğeri genç iki milletvekilinin arasında geçen ve dönemsel değerlendirmeleri ile dünya bakışlarının tartışıldığı sohbeti konu alan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 14

İki Mebus Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Metnin ilk 100 sözcüğünün sadece 4 cümle içinde bölüştürülmesi okuyucunun metnin takibini ve algılanmasını zorlaştıracaktır. Çocuk yaştaki okuyucu düşünüldüğünde metnin daha da zorlaşacağı göz önünde bulundurulursa metnin bu açıdan çocuklar için uygun olamayacağı söylenebilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[23/77]*100=29,87

Chall ölçeğine göre 29,87'lik oran en üst sınırdan bile daha yüksek bir ölçümdür. Bu türden bir metinle karşılaşan bir çocuk her üç kelimedenden birinin anlamında zorlandığı zaman öyküyü okumada isteksizlik oluşabilir. Çocuk okuyucular, anlamını bildiği ya da kolay tahmin edilebileceği metinleri okumaya isteklidir. Bilinmeyen sözcüğün çok olduğu metinler çocuklar için uygun değildir. Bu engelleyici durumun ortadan kaldırılması için sadeleştirmeye başvurulmalıdır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. maî, cesim, baîd, mahfel-i üdebada, hususiyet, muvaffakiyet, münevver, hıyaban-ı rüya, muntazam, mahfelin, serabî, medhalin, cesim, masnû, esatirî, naîm, muzî, vuzuh, bî-gâne kamer, lakayt, acul.

Vedit, bütün sınıflarda birinci olmuş, ulûm-ı iktisadiye ve içtimaiyeden birinci olarak diploma aldıktan sonra ilk neşrettiği makale-i içtimaiyesi değil Türkiye'de, hatta bütün Avrupa'da ve Amerika'da anî bir şöhret kazanmış, hemen beynelmilel mai lisana

tercüme edilerek, yine beynelmilel “Beşeriyet-i Müttehede ve Ulûm Cemiyeti” tarafından en büyük mükâfata lâıyk görülmüştü. (Seyfettin, 2011, ss 96)

Gönlünü bütün bütün almak ve kendini tamamıyla affettirmek için feylesofun koluna girdi. Yürümeğe başladılar. Genişçe yolun etrafında sıralanan kadim ve müteahhir şairlerin, meşahir-i üdebanın mebhût heykelleri derin bir sükût-ı müncevit içinde mustarip ve mütecessiz, onlara bakıyor gibiydi. Feylesof mırıldandı: “Evet, hatta ilk Meclis-i Mebusan’da aza idim.” (Seyfettin, 2011, ss 96-97)

Metinde alınan bu iki örnek, metinde bu biçimdeki kullanımların örneklemi durumundadır çünkü olayın kahramanlarını oluşturan bu iki milletvekilinin sohbetinin içeriğini bu biçimdeki konuşmalar oluşturmaktadır. Metni çoğu zaman okunmayacak düzeye getiren bu anlatım tarzı, okuyucunun metnin bağlamından uzaklaşmasına ve metnin bilişsel çağrışımlarının oluşmasını engellemektedir. Metni okuma isteği kalmayan birey, öyküyü bitirmek içinde kendinde itici bir güç bulamayacak ve okuma eylemini sonlandıracaktır. Çocuk okuyucuların ilgisini çekmekten uzak olan konu daha üst yaşlardaki okuyucular içinde ilgi çekmeyebilir çünkü konu tarihsel-politik bir kapsamdadır. Bu konu, özellikle bu alanları sevmeyen okuyucu kitlesini çekecek bir yönü olmayabilir.

Tema. Temanın işleniş yönünden çocuk yazınına uygun olmayan bir durum yoktur. Konunun ilgi çekiciliği, okuyucunun bulunduğu yaş dilimine ve okuma ilgisi alanına göre değişecektir.

Öykü Kahramanları. Karşılıklı fikir alışverişlerinin ve anı paylaşımları üzerinden varlıkları oluşturulan öyküde kahramanların karakterleri yönünden çocuk yazınında olumsuz değer atfedilecek bir olumsuzlukları yoktur.

Eğitsel Yönü. Üst yaş gruplarındaki çocuk yazını okuyucuları ilgisini çekebilecek bir yönü olan bu öykünün, dönemin tarihsel durumunu ve olgusallığını aktarabilme özelliği vardır. Bu özellik, tarihsel olayları konu olarak seçen yazın ürünlerini seven okuyucuların benimseyebilecekleri yapıdadır. Alt grupların okuyucuları içinse öyküde merakı sürdüren olay örgüsü, heyecan düzeyi ve ilgi çekici konu gibi yazın türünün kendisini çocuklara okutturan özellikleri bulunmadığı için yeteri kadar sevilemeyebilir.

Biçem. Bilinmeyen kelime oranının yüksekliği, sadeleştirmeye başvurularak giderilmeye çalışılsa da uzun cümle yapıları alt yaş gruplarındaki çocukları cümlelerin sözdizimselliği yönünden zorlayabilir. İletişimsel unsurların uzun bölümlerden oluşması, anlatımda içeriksel yönün zorunluluğundan ötürü kullanılan durağan anlatım gibi biçimsel tercihler, öykünün çocuk yazınındaki tüm okuyucuların okuma eğilimine seslenmeyebilir.

Genel Değerlendirme. Metindeki cümlelerin uzun olması, anlamı bilinmeyen sözcüğün fazla olması kitabı yazınsal ürün olmaktan çıkarıp ders kitabı niteliğine indiren biçem öykünün kalitesini düşürmüştür. Öykünün biçimsel yönü ancak sadeleştirme yapıldıktan sonra okuyucu kitlesine uygun hale getirilebilir. Çocuk okuyucular merak ve okuma isteği uyandıran metin yerine bu türden bir metinle karşılaştığında kendinde okuma amacı bulamaz ve metinden uzaklaşır. Bu nedenlerden ötürü bu öykü çocuk yazınına dâhil edilmesi düşünüldüğünde okutulacak yaş aralığının özelliklerinin iyi örtüştürülmesi gerekmektedir. Ortaöğretim öğrencileri ise kendi ilgileri doğrultusunda bu öyküye yönelebilirler çünkü konu sınırlaması dışında öykü içeriksel olarak uygundur.

Kazık öyküsüne ait bulgular.

Konu. Yürüyen birinin yolunun üzerinde gördüğü kalabalığın ne olduğunu merak etmesi, bunun ne olduğunu sorması ve kalabalığın miting olduğunu öğrenmesini konu alan kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 15

Kazık Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

Ortaya çıkan ölçüm, öykünün cümle uzunluğu açısından 10 yaş ve üzeri çocukların düzeyine uygun olduğu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[6/94]*100=6,28

6.28'lik saptama, 12-14 yaş aralığı ve yukarısı için uygun olduğunu göstermektedir. Bu oran, cümle uzunluğu oranıyla tam uyumluluk göstermese de aralarında anlamlı farklılık göstermediğinden olması gereken sınırla örtüşmeye yakın bir uyum olduğunu göstermektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. babıâli, hâk-i sefalet iştimalin, içtima, kesb-i şiddet.

Tema. Olay anlatımının yoğun olmaması, öykünün konu hacmini sınırlandırmıştır ancak bu sınırlandırma, öykünün çocuk yazınına olan uygunluğunu sekteye uğratmamıştır.

Öykü Kahramanları. Öykünün çoğunluğu anlatıcı konumundaki kahramanın ağzından anlatılmaktadır. Kahramanın öykü akışını anlatımı, olabildiğince nesnel bir tutumla gerçekleşmiştir. Bu anlatımın içeriği ve tutumu çocuk yazımına aykırılık oluşturmamaktadır.

Eğitsel Yönü. Öykünün kısa ve ayrıntı içermeyen yapısı öyküden yola çıkılarak getirilecek vargıların niceliğini de azaltmıştır ancak betimlemelerin iyi yapılması okuyucunun olayların dışsal okumasını ve bunu yorumlamasına katkı yapacaktır.

Biçem. Bilinmeyen sözcük oranının düşüklüğü ve cümle uzunluklarının uygunluk sınırına yakın olması öykünün biçimsel uygunluğunu göstermektedir. Öyküde az da olsa sürdürülen merak duygusu, zayıf olsa bile dilinin akıcılığı öykünün merak ögesini belirginleştirmeyi başarmıştır. Bu belirginleştirme öyküyü durağanlıktan uzaklaştırmıştır.

Genel Değerlendirme. Öykü içeriğinin niceliksel darlığı her ne kadar bir olumsuzluk olarak belirtilecekse de biçimsel özelliklerin nitelikliliği öyküyü kotarmıştır denilebilir. Öykünün sonlarına doğru açıklığa kavuşan merak unsuru, okuyucuların yaş sınırlarını genişletmeyi başarabilecek düzeydedir.

Elma öyküsüne ait bulgular.

Konu. İki sevgilinin birbirine olan duygularının zamana göre değişimini anlatan kısa öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 16

Elma Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle başına düşen sözcük açısından bu öykü çocuk bilişinin çok üstünde bir değere sahiptir. Bu açıdan çocuk yazınına uygun değildir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[22/78]*100=28,20

Çocuk yazınında bilinmeyen sözcük oranının 4,9-7,9 arası olduğu düşünüldüğünde ortaya çıkan oran, çok yüksektir ve bu metnin anlaşılmasını zorlaştıracaktır. Bu yüzden bu öykü, çocuk yazınında alt yaş gruplarındaki okuyuculara uygun değildir ve sadeleştirme gerektiren bir yönü vardır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. hummalı, şedit, iftiraksız, rabita-i vefa, hararetli, nûşin, fasılasız, ebedî, rahik-i nekahet, taab-ı hayal, mahzun, sahih, bî-tap, talebe, tertip, mütelezziz, meşhûn-ı sevda.

Ateşin, hummalı, şedit muhabbetler iftiraksız bir rabita-i vefanın yakarak yelpazeleyen kanatları altında söndükten sonra, aşkın o nûşin ve muharrip heyecanları, fasılasız nöbetleri ebedî ve mutlak rahik-i malikiyetle tatmin ve tedavi olunduktan sonra duyulan sükûn-ı nekahet.... Ah bu taab-ı hayal ne kadar mahzun ve tatlıdır, bilir misiniz? Biz de Süzun'la bu sahih ve genç artistle günlerce, haftalarca, aylarca, hatta yıllarca seviştikten sonra yorulmuş, hastalanmış, bî-tap kalmıştık. (Seyfettin, 2011, ss 104)

Cinsel konuların çocuğun bilgilendirilmesi amacıyla çocuk ürünlerinde örtük olarak işlenmesine dengeli bir anlatımla anlatılması şartıyla izin verilebilir. Alıntıda görülen bölüm, çocuğun bilinçlenmesinden öte yetişkinlerin özel anlarını betimleyen bir anlatıma sahiptir. Bu içerik, çocuğun cinsel gelişiminde sorunlar yaratabilir. Ergenlik yıllarının ortalarında olan ve düşünsel olgunluğa erişen ortaöğretim öğrencilerine sunulması ise sorun oluşturacak bir yapıda ve düzeyde değildir çünkü bu dönemdeki birey bu konulara hem biyolojik hem de duyuşsal olarak uzak değildir.

Tema. İki kahramanın eş olmaları bağlamından oluşturmaya başlanılan öykü, ilkin iç göndermelerle anlamlandırılmaya çalışılabilir düzeydedir ancak öykünün sonlarına doğru yapılan dış gönderme unsuru alt yaş grubundaki çocuk okuyucular için anlamsal bağın kopmasına neden olabilir. Bu yönü dışında öykünün içeriksel kullanımlarından ötürü olumsuz bir özelliği yoktur.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarının söylemleri, davranışları ve bunlara yapılacak çağrışımsal unsurlarda çocuk yazını ölçütleri yönünden büyük çapta bir olumsuzluk barındırmamaktadır. Değinilen yön ise sadece daha alt yaş gruplarındaki okuyucuların algılamasını zorlaştıracığından olumsuz olarak belirtilmiştir.

Eğitsel Yönü. İki yetişkin arasında geçen diyaloglara dayanan öyküde, öyküyü okuyan okuyuculara yönelik olumluluğu karşılıklı konuşmadaki saygı ve birbirini anlama düzeyinin niteliğidir. Öyküdeki kahramanlar, olgunca bir tutum takınmakta ve sağlıklı bir iletişimsel kanal oluşturmaktadır.

Biçem. Cümle uzunluğu ve bilinmeyen sözcük oranının yüksekliği öykünün alt yaş okuyucu kitlesi için anlaşılabilirliğini engelleyebilecek düzeydedir. Bunun giderilmesi için biçemsel düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Genel Değerlendirme. Cinsellikten bahsedilen bölüm dışında öyküde içeriksel olarak çocuk yazını ölçütlerine uymayan durum yoktur ancak öykü dilinin ağırlığı, olay anlatımından çok kahramanların uzun cümlelerden oluşmuş konuşmaları gibi biçemsel özellikler, öykünün çocuklar tarafından okunmasını engelleyebilir. İlk gençlik dönemindeki bireyler için ise uygun bir içeriğe hem de gerekli yalınlaştırmalar yapıldıktan sonra biçemsel olarak da uygundur.

Pervanelerin Ölümü öyküsüne ait bulgular.

Konu. Odasındaki pervanelerin ışığın etrafında dönmelerini, ışığa konmalarını ve bu biçimde can vermelerini betimleyip bu durumu yaşamsal bakış açısı üzerinden anlatan kahramana ait kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 17

Pervanelerin Ölümü Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): $(a)/(b)=100/8=12,5$

12,5'lik oran öyküdeki cümlelerin ilkökul 4. sınıf ve daha üst sınıflarda okuyan öğrencilere uygun uzunlukta olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: $[(a)/(b)]*100=[30/70]*100=42,85$

Chall ölçeğine göre ölçüm sonucunda ortaya çıkan 42,85'lik oran öykünün anlayarak okumayı neredeyse olanaksız hale getirecek bir orandır. Yetişkinlerin bile anlamakta zorlanacağı bu öykü bilinmeyen sözcük oranı açısından çocuk okuyuculara uygun olabilmesi için sadeleştirme yapılması gerekmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. nîlî-i şeffaf, serâiri, mahmul, nûşin, mütehasıl, zalâm-ı zümrüdîn, nefha-i, mest-i riyah, muhitat-ı naimenin, akse, münferit, hicran-amiz, seda, sükûn, muhrik, ezelî sükûn-ı müterennimi, hırs-ı mesaî, saat-i şebâb, mütalâayı, ihata, takazâ-yı tenevvüün, bî-tab.

Tema. Pervanelerin ışığın etrafında dolanmalarının ve bir süre sonra kendilerini pervaneye vurarak öldürtmelerinin anlatıldığı bu öyküde, anlatımdaki ölüm anlarının normal denilebilecek bir düzeyde anlatılmasından ötürü öyküde tema yönünden olumsuz bir içerik yoktur.

Öykü Kahramanları. Tek kişilik öykü kahramanının anlatımı üzerinden kurgulanan öyküde kahramana biçilen rol genel olarak duyarlı, hayvanların ölmesini istemeyen bir yapıdadır. Kahramanın içsel konuşmaları her ne kadar karamsar bir izlenime götürse de öyküdeki olumlu yönleri daha belirgin bir biçimde gösterilmiştir. Bu yönüyle çocuk yazınına uygun bir kahramandır.

Eğitsel Yönü. Çocuk yazınındaki öykülerde karamsar ruh hali tercih edilen bir kullanım değildir çünkü bu kullanım, çocukların yaşama olumlu bakmasını zedeleyebilecek ve çocukları mutsuz kılabilecek bir olasılığı vardır. Öykünün bu yönlü bir içerik oluşturmasının yanında öykü kahramanının pervanelerin korunmasına yönelik hassasiyeti ise öykünün olumlanacak içeriğidir. Öykünün bu yapısı, onun sunulacak okuyucu kitlesinin iyi belirlenmesini gerektirmektedir.

Biçem. Öykünün bilinmeyen sözcük oranının yüksekliği dışında olumsuzlanacak bir özelliği bulunmamakla birlikte, bu yön sadeleştirmeyle giderilebilir. Öykünün birinci kişi ağzıyla anlatılması ve cümlelerin kısa olması alt yaş gruplarındaki okuyucuların okuma eyleminin kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Genel Değerlendirme. Öyküde çocuk yazını ölçüt açısından çoğu uygun olmayan içerik yok ancak öykünün içeriğinden kaynaklı kasvetli anlatım, anlatımdaki durağanlık, pervanelerin ölümünden kaynaklanan üzüntü uyandırma gibi nedenlerden ötürü bu öykünün çocuklar tarafından sevilmesini zorlaştırabilir. Bu psikolojik özelliğe sahip bir yapının, çocuğun iç dünyasında karamsarlığa ve çaresizliğe yol açabilme olasılığı kitabı alt gruptaki öğrencilere eğitsel amaçla sunulmasına engel olabilir. Öykünün dışsal özelliğinde ise bilinmeyen kelimelerin fazlalığı çocuğun öyküyü anlama sığasını sekteye uğratacaktır.

Sadeleştirme bunu bir oranı kadar giderse de diğer nedenler öykünün uygunluğunu çocuklar için sekteye uğratır. Öykünün değer atfedilecek yönü ise hayvanların sevilmesi ve korunmasına dönüklüktür. Öykü kahramanı üzerinden dillendirilen bu içerik, okuyucunun bu bilinci kazanmasını sağlayacak düzeyde güçlüdür. Daha üst yaşlardaki okuyucular içinse okuma zevkinin seçiciliğine göre öykünün sevilip sevilmemesi değişkenlik gösterecektir.

Busenin Şekl-i Ölümü öyküsüne ait bulgular.

Konu. Fuhuş yapan bir erkeğin fuhuş anını anlatmasına dayanan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 18

Buse'nin Şekl-i Ölümü Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle başına 25 sözcüğün düşmesi, çocukların okuma hızını ve öykünün olay kurgusunu anlama düzeyini düşüreceği için cümle uzunluğu yönünden çocuk okuyucuların zorlanacağı bir öyküdür.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[3070/]*100=42,85

42,85'lik oran, başta çocuk okuyucular olmak üzere tüm okuyucu kitlesinin okuduğu öyküyü anlamasını zorlaştıracak bir orandır. Bu düzeyde bilinmeyen sözcük içeren bir metin, çocuk yazımına uygun değildir. Sadeleştirmeye gidilerek bu engel ortadan kaldırılabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. müheyyiç, mafevka'l, vücud-ı nefis, harîs, mütehaytan, levn-i hâb-âlûd-ı fechrîsi, âlem, levn-i hâb-âlûd-ı

fecrî, nâ-malûm, ihyâ, tecsîm, nermin, harekât-ı serabî, semavî, dindaranê, mest ü bî-tab-ı huzû, melâike, gayr-i nâsut, maî, korsaj, a'sâb-ı hissiyeyi.

Nihayet lâf olsun diye sordum: “Söylesenize, sadizm nedir?” Epey sükûn bulmuştu. Müsterih ve nâzân cevap veriyordu: “Sadizm mi?... Oh, bu müthiş bir erkek hastalığıdır. Buna müsâb olan erkek, kadını ezmek, kadını dövme, kadına zulüm ve itisaf etmekle mütelezziz olur. Bazen bilâ-sebep kadının saçlarını yolmakla, gözlerini çıkarmakla, yüzüne zaç yağı dökmekle, vücuduna iğneler, şişeler batırmakla, burnunu veyahut kulaklarını kesmekle meyl-i marazîsini tatmin edemez, öldürür. Fakat basıl? En feci ve en şenî surette... Ya ufak bir çakı ile kafasını keser, ya ustura ile karnını yarar yahut yavaş yavaş parmakları ile boğar. Katil Jacques Levantreur, katil Vacher işte marazın kurbanı nîm müdrîk hastalardır. Bu maraz; bu hâl hayvanlarda da vardır. Gagaların hepsi sanki bu hastalığa müsâbdırlar. Horoz en sevdiği tavuğu en ziyade döver, güvercin eşine bütün şairlerin bestelediği o meşhur muhabbetiyle o kadar itisaf eder ki... Sülünler bilhassa bu nokta-i nazardan pek müthiştirler. Çiftçiler ekseriya kafeslerinde zavallı dişiyi tüyleri yolunmuş, kafası parçalanmış, ölü bulurlar. Onu öldüren erkeğin gagası, erkeğin aşk-ı marazîsi, daha doğrusu sadizmidir. (Seyfettin, 2011, ss 117)

Elimi yavaşça beline atmıştım. Artık müsait davranıyordu. Hatta çıplak kolunu elimin üzerine uzattı. Mesut elim bir zevk-i hususî ile gaşyoluyor, uyuşuyordu. Ben daha yaklaşarak ve daha ilerleyerek: ”O hâlde benden tamamıyla emin olabilirsiniz, diyorum. Bir kadına itisaf etmek kadar hissime, meylime yabancı bir şey yoktur. Bilakis müphem bir iştiyak ile isterim ki bir kadın bana zulmetsin, beni dövsün, beni tahkir etsin, beni müstarip etsin, ben ağlayayım, onun ayaklarına kapanayım. O benim başıma vursun. Potinlerini öperken dudaklarımı kanatsın. Yine kovsun. Ben yerlerde sürüneyim. O yine

itiasafında devam etsin. Hatta öldürsün. Ah, sevilen bir vücut karşısındaki serfûrû, bu zilletteki lezzet... Nasıl tarif edeyim?...” Gülerek dinliyor ve tedricî der-âğuş-ı mahiraneme yavaş yavaş teslim-i nefis ediyordu. Elleriyle saçlarını karıştırarak diyordu ki: “Azizim, o hâlde yine hastasın. Yine tammü’s sıhha ve tabiî değilsin. Fakat, hastalığın sadizm değil, onun aksi. Mazoşizm ki bu benim çok hoşuma gider. Bir köpek kadar mûti’, mûnkad; asabîliklerimin, huysuzluklarımın, buhranlarımın bütün itisafatına mütehammil, hatta bunlardan mütelezziz bir erkek... Bir gaye-i hayal!” Kollarımın arasında hararetle göğsünü, şeffaf ve pür-hayat tazelikle parlayan mezelerini kendimden tarafa çekerek, “İşte ben müthiş bir mazoşistim” dememe gülüyor. (Seyfettin, 2011, ss 118)

Ve biraz nüteheyyiç ilâve etti: “Buse, buse... kırk asırdan beri erkeklerin ellerinden atamadıkları baston gibi bakir ve iptidaî ormanların, vahşetin, hayvaniyetin, behimiyetin hatırası... kadınların hukukunu tanımayan, feminizmi inkâr eden, kadınları esir ve velut bir alet-i zevk ü tenâsül addeden sadik erkeklerin zevk-i marazîsi (...). (Seyfettin, 2011, ss 119)

Alıntılar incelendiğinde sadizm ve mazoşistliğin hem adının hem de ne olduklarına ilişkin betimsel anlatımlar çocuk ve ilk gençlik dönemindeki okuyuculardan mutlak biçimde uzak tutulması gereken konulardır. Cinselliğin şiddet sarmalında anlatıldığı bu tür kullanımlar, çocukların cinsel gelişimini gelişimsel yönden birçok açıdan zarar verebilir. Cinsel eğitimin bilinçli adımlar eşliğinde verilmesi gerektiği üzerine çoğunlukçu bir anlayış varken kitapta cinselliğin sapkınlıklar üzerinden kurgulanması, çocuk okurların cinselliğe korkuyla bakmasına ve önyargıların oluşmasına neden olacaktır. Erkek olan öykü kahramanın kadın kahramanla olan iletişimsel ilişkisinde kendisini aşağılaması, cinsiyetçi bakış açısı

öykünün çocuk bakış açısı tarafından eleştirilecek bir diğer yönüdür. Çocuk ya eğitsel kitaplarda cinsiyetçi söylem, kesinlikle dışlanması gereken bir kullanımdır. Bunların dışında feminizmin dillendirilmesi, çocuk algılayışı açısından zorluk çıkaracak bir kavramdır. Nitekim yazınsal niteliklerde salt bilgi odaklı bir tutumun varlığı yazınsal açıdan sorun çıkarabilecek bir yaklaşımdır.

Gece yarısı... Gayet muhteşem, gayet süslü ve müheyyiç bir yatak odası... Karşımda mafevka'l-ı hayal bir vücud-ı nefiss.. Yeşil ipek örtülü geniş divanın üzerine uzanmış, harîs ve mütehayyir gözlerimle elektrik ziyasının menekşe rengindeki, fanustan sızan levn-i hâb-ı alûd-ı fecrîsi altında, başka âlemlerden kaçırılmış bir peri gibi nermin ve nazan, soyunan bu güzel kadının harekât-ı serabîsini seyrediyordum. Semavî ve dindarâne bir beyazlıkla mest ü bî-tab-ı huzû bir melâike yuvası gibi sakin ve gayr-i nâsût duran maî perdeli yatağın ayakucunda, büyük aynaya bakarak yavaş yavaş korsajını çözerken beyaz kolları, beyaz omuzları, bütün a'sab-ı hissiyeyi ruhu, bütün mevcudiyeti tehzîz eden gayr-i kabil-i tevsîm bir tenevvürle parlıyor, eteklerini çıkarmak için eğildikçe dolgun kalçalarıyla, pembe nurdan arkasıyla, bir ma'bûde-i şiiir ve rüya gibi, ruhanî, müphem ve hakikaten baîd görünüyordu. Kalbim çarpıyordu. Birkaç dakika sonra benim âguş-ı hâr-ı ihtirasımda pembe ve lerzan bir hakikat-i nûşîne tebeddül edecek olan bu hayal-i hüsn ü şebâbı sabaha kadar, ebediyyen böyle temaşa etmek, uzaktan bir zevk-i dimağî ile mütelezziz olmak istiyordum. Her tarafım titriyor, yüzüme sıcak, nâ-mer-i ve nâ-mahsus bir rüzgâr temaz ediyor, pantolonumun ceplerindeki ellerime şedit bir sıtma geliyor, fikrim dağılıyor, muhakemem perişan oluyordu. (Seyfettin, 2011, ss 113)

Çoraplarını çıkarıyordu. Ah, ne ayaklar... Ne tombul, ne muntazam dizler... Sincabî ince ipekten dekolte gömleğiyle parlayan bir kadın gaye-i hayale benziyordu. Kendimi esatirî ve rengin bir sinematoğraf levhası karşısında zannediyordum. Biraz sonra şu beyaz ve muntazır yatağın içinde tamamıyla benim olacaktı. (Seyfettin, 2011, ss 114)

(...) yatağa giriyor, çevik ve zinde bir bî-tâbî ile uzanıyordu. Sincabî, ince ipek gömleğin altında nîm mahsus, kabaran dolgun kalçaları, narin ve şuh bel, kim bilir ne kadar müheyyiç olan nefis uyluklar... Kalbimin şiddetle çarptığını işitiyordum. Ağzımın kurduğunu, dudaklarımın birbirine yapıştığını hissediyordum. Gülerek, “artık temaşa kâfi” diyordu, “soyununuz ve çabuk olunuz, sabah olucak...” Cevap vermedim. Üç yüz frangın hakk-ı telezzüzünü amelî ve ciddî maa’z-ziyade çıkaracak yerde, boş düşüncelerle, hassasiyet ve şairiyetle, yani sarih ve gayr-i ihtiyarî münasebetsizliklerle vakit geçiriyor; ancak sende bir iki defa ele geçirebileceğim böyle bir fırsat-ı zevki suiistimal ediyordum. Çabuk kalktım soyunmaya başladım. İçimden, her ân-ı hissîde; yani ân-ı hissî denilen sersemlik esnasında kendime hitap ettiğim, “maddi olalım!” tavsiye-i derunîsini tekrar ediyordum. O soyunuyordu. Tamamıyla düşünce ve hayretlerimden kurtulmuş, yan gözle ona bakıyordum. O kadar güzel, maa-hazâ, o kadar müheyyiç, o kadar muharrik idi ki! Gülümseyerek yine içimden, “ya aşka inansaydım...” diyordum. Evet, bir gecesi üç yüz frank eden bu hüsn-ü mümtaz-ı sevseydim? Bir ay perestîş etmek için... zihnen hesap ediyorum. Dokuz bin frank!.. Ne!..dört yüz elli lira... Üç nazırın, dokuz mebusun maaşı... Benim ancak iki senede harç edeceğim paradan ziyade... Birden dönüyor, yüzükoyun uzanmış, benim dalgın dalgın soyunmamı seyreden bu vücud-ı nefise bakıyordum. Beni bu kadar mütelezziz eden bu müstesna kadın, bir masum için; bir tahsil görmemiş, okumamış, anlamamış saf

bir genç için ne müthiş bir felâket olmak istidadını haizdi. Hüsn-i mütekâmili karşısında muhakemesini tenvîm ve teshîr ettiği bir zavallıyı israfa, cinnete, sirkate, katle, hatta intihara sevk edebilirdi. Bu sefer gülmeyerek, yüzünü yastığa kapayarak diyordu ki, “Rica ederim, bakmayınız. Bu garip nazarla... Bana bakmayınız böyle... Korkuyorum, korkuyorum...” Soyunarak kendi kendime, “işte isterik bir kadın” diyor, mütelezziz olmak için biraz fazla yorulacağımı, maa-hazâ yorularak daha çok fazla mütelezziz olacağımı tahmin ediyordum. Tamamıyla soyundum. O hâlâ, başı kollarının arasında, yüzükoyun yatıyordu. Nefis ve davetkâr ensesi pembe bir gül hâlinde, sanki bir buse için açılmıştı. Yavaşça yaklaştım. Ve dudaklarımı gayet hafif, gayet nazikâne dokundurdum. Nâgehan cildine yakıcı bir ateş temas ettirilmiş gibi haykırdı ve fırladı. Sonra yine bî-tâp düşerek elleriyle yüzünü kapadı. Ve ağlamaya başladı. Canım sıkılmıştı. “Lâkin azizem” dedim, “niçin böyle yapıyorsunuz, sizi mustarip mi ediyorum?” Aynı vaziyette, yüzü elleri içinde, ağlayarak cevap veriyordu: “Beni korkutuyorsunuz. Rica ederim, bana acıyınız, bu odadan çıkınız, bana lâkırdı söylemeyiniz. Elinizi dokundurmayınız. Yaklaşırsanız haykıracağım. Allah aşkına çıkınız, çıkınız.” Cidden acciz bir buhrandı. Biraz hadîd sordum: “Fakat niçin benden korkuyorsunuz?” Asabî hıçkırıklar arasında cevap veriyordu: “Ah, siz sadık (sadist) bir adamsınız. Bakışınızdan anladım, hiss-i kable’l-vukuum bana söyledi. Ah siz müthiş bir sadiksınız...” (Seyfettin, 2011, ss 115-116)

Gülerek dinliyor ve tedricî der-âguş-ı mahiraneme yavaş yavaş teslim-i nefis ediyordu. Elleriyle saçlarını karıştırarak diyordu ki: “Azizim, o hâlde yine hastasın. Yine tammü’s sıhha ve tabîî değilsin. Fakat hastalığın sadizm değil, onun aksi. Mazoşizm ki bu benim çok hoşuma gider. Bir köpek kadar mûti’, münkad; asabîliklerimin,

huysuzluklarımın, buhranlarımın bütün itisafatına mütehammil, hatta bunlardan mütelezziz bir erkek... Bir gaye-i hayal!” Kollarımın arasında hararetli göğsünü, şeffaf ve pür-hayat tazelikle parlayan memelerini kendimden tarafa çekerek, “İşte ben müthiş bir mazoşistim” dememe gülüyor ve “Ayda on bin frank da iradın olaydı, o vakit benim hakikî gaye-i hayalim olurdun...” diye cevap veriyordu. Artık tamamıyla benim olmuştu. Barışmıştık. Göğsümün üzerinde sıkıyordum. Dayandım. Öpmek istedim. Eliyle ağzımı tuttu. “Ooo, bu yasak” diyordu, “buseye katiyen tahammül edemem, katiyen...” Israr etmedim. Lâkin bizim en genç emraz-ı asabiye ve nisaiye mütehassısı doktorlarımızdan ziyade malûmatlı olan bu kadının niçin öptürmediğini merak ettim ve sordum. “Niçin mi? Buse kadar çirkin bir şey tasavvur edemem” diyordu, “o da sadizm alâminden bir şey, müthiş bir hatıra... Busenin şekl-i iptidaîsi ne idi? Biliyor musunuz? Şüphesiz, hayır... Değil mi! Isırmak, ısırmaktı. Bizim pek eski asırlarda yaşayan babalarımızın müthiş sadiklerdi dişisini gagasıyla öldüren sülünler gibi annelerimizi ısıyorlardı. Zaman, geçen asırlar onların marazını tedavi etti, meyillerini yumuşattı. Bu ısırma tahaffûf etti. Yavaş yavaş nihayet buse oldu. (Seyfettin, 2011, ss 118-119)

İki saat geçmişti. Ne o, ne ben, ikimiz de yorulmamış, yekdiğerine dolaşan kollarımız gevşememişti. Ben artık zorla ve mütemadiyen onu busenin şekl-i iptidaîsi ile öpüyor, yani ısırırken o, gittikçe azalacağına artan ateş-i ihtiras ve tehâlükümden mütehayyir; bîtab ve mahzûz, yalnız, “Merhamet, yamyam, merhamet!” diye fısıldıyor, fakat asla mukavemet etmiyordu (...). (Seyfettin, 2011, ss 120)

Yukarıdaki alıntılarda öne çıkan anlatım konuları: Taciz, fuhuş ve cinsel sapmalardır. Bu üç konunun yetişkin yazınında kullanılması yazın alanının özgürlüğü ile ilintili olup herhangi bir müdahale edilmesi kabul edilmez. Adı geçen konuların çocuk ve ilk gençlik

yazınında uygun olmayacağı düşüncesiyle hareket edip bunları çocuklar için ya da eğitsel amaçla kullanımının sınırlandırılması ise çocuk yazını adına sorumlu bir davranıştır. Bunun nedeni bu konuların hedef kitledeki okuyucular için olumsuz yaşantıların ortaya çıkmasına neden oluşturabilme olasılığının olmasıdır. Toplumsal yaşam alanlarından uzak tutulması gereken bu konuların çocuk öykülerinde en hafif biçimiyle bile işlenmesi çocuk/gencin ilgisine ve düzeyine uygun olmayabilir. Çocuğun/gencin bu yaşta alacağı olumsuz kimlik gelişimi, yaşamının ileriki aşamalarından sorun yaratacak bir düzeye gelebilir çünkü bu kitlenin bu tür yaşantılara karşı daha hassas ve korunaksız oldukları göz önünde bulundurulmalıdır.

Tema. Kadın erkek arasındaki cinsel ilişkinin şiddet ve küçük görme ekseninde işlendiği bu öykü çocuk yazını okuyucuları için cinsel, psikolojik ve sosyal yönlerdeki gelişiminde olumsuzluklar oluşturabilecek düzeydedir. Bireyin çocukluğundan itibaren doğru bir biçimle verilmesi gereken cinsel eğitimin doğru içerikli ürünlerle sunulması gerekmektedir ancak bu konunun bu biçimde işlenmesi bu ürünün çocuk yazınına uygunluğunu ortadan kaldırmıştır.

Öykü Kahramanları. Çocuk yazınında olması gereken öykü kahramanları olumsuz özellikle barındırırsa bile öykü kurgusu içinde yaptıkları olumsuzluklar bilinçli bir yazımla olumlu yönde eğitselleştirilebilir. Bu ilkeyle kurgulanmış öykülerin kahramanları belli bir noktaya kadar kabul edilebilir eylemler sergileyebilirler ancak bu öykünün kahramanları arasında geçen ilişki düzeyi ve amacı bu öykünün çocuk yazınına uygunluğunu ortadan kaldırmaktadır.

Eğitsel Yönü. Öykü içeriği yönünden başta alt yaş grubundaki çocuklar olmak üzere diğer gruplardaki çocuk okuyucular için uygun olmayan kullanımlar barındırmaktadır. Bu içeriklerin çocuklara sunulması onların gelişimsel süreçlerine zarar verebilecek düzeydedir.

Biçem. Sadeleştirme yoluyla bilinmeyen sözcüklere çocuk okuyucuların bilişsel gelişim düzeyine getirilse de cümle uzunluğu şart koşulan düzeyin üstündedir. Bu veri, öykünün biçimsel yönüyle çocuklara uygun olmasını engellemektedir.

Genel Değerlendirme. Gerek biçimsel yöndeki cümle uzunluğu ve bilinmeyen kelime sayısındaki yüksek oran gerekse içeriksel anlamda içerdiği çocuğa/gence uygun olmayan içeriklerden ötürü bu öykü, çocuk yazınının hemen hemen tüm yaş gruplarına uygun olmayan özelliklere sahiptir. Biçimsel özelliklerin çocuk düzeyine uygun olmaması öykünün çocuklar tarafından sürdürülebilir bir okuma eylemine dönüştürülebilme olasılığı düşüktür. Bu gerekli uyarlamalarla giderilebilir ancak uygun olmayan içerik çocuğun/gencin cinsel ve toplumsal gelişiminde sorun oluşturacak bir yapıya sahip olduğu için çocuk yazını alanına giren yaş düzeylerine uygun değildir.

At öyküsüne ait bulgular.

Konu. Öykü, bir yere ulaşmak için atı ile yol alan öykü kahramanın atına ve yolculuğuna ilişkin görüşlerinden oluşan olay anlatımına dayanan bir içeriğe sahiptir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 19

At Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/6=16,66

Cümle başına düşen sözcük yönünden bu öykü 12-13 yaş ve üzeri okuyucular için uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[12/88]*100=13,63

16-18 yaş aralığındaki okuyucular için bilinmeyen sözcük oranı 8,0-8,9 olduğu düşünülürse bu öykünün ortaya çıkan sonuç itibariyle çocuk yazını için uygun olmayacağı söylenebilir. Sadeleştirme ile bu uygun olmama durumu ortadan kaldırılabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. muhafız, istirahat, hazan-dîde, bî-tap, zî-hayat, gayr-i ihtiyarî, fevkalâde, gayr-ı müterakkıp, yek-ahenk, akur.

Elimdeki sarı kırbacı şiddetle ve gayr-i ihtiyarî savurdum. Bu fevkalâde ve gayr-i müterakkıp darbe onu şiddetli bir dörtnala kaldırdı (Seyfettin, 2011, ss 121). Bu alıntı hayvana şiddet içermektedir. Bu içerik, yeryüzünde yaşayan tüm canlı ve cansız varlıklara karşı koruyuculukla büyütülmesi gereken çocuk okuyucular için kötü örnek oluşturmaktadır. Bu kullanıma öykü boyunca herhangi bir olumsuzlama yapılmamıştır. Bu durum, çocuk açısından kötü bir eylemi içerdiği için alt yaş gruplarındaki çocuk okuyucular için problem oluşturabilecekken daha üst yaşlardaki okuyucular için sorun oluşturacak düzeyde değildir çünkü daha üst yaş aralığındaki okuyucu yaşının gereği olarak canlılara karşı sorumlu davranmayı içselleştirmiş olması beklenir.

Tema. İnsan-hayvan ilişkisi günlük yaşamın olduğu kadar yazınsal ürünlerin de işlediği konulardan biridir. Bu öyküde adamın atı ile yaptığı yolculuk esnasında atına yönelik sergilediği sert tutum, küçük yaştaki okuyucular için üzüntü kaynağı olabilir. Çocuk, böylesi bir betimleme karşısında acıma hissi ile hareket edebilir, karamsarlığa sürüklenebilir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanının atına şiddet uygulaması ve bunun olumsuzlanmaması, öykü kahramanı alt yaş grubundaki çocuk yazını okuyucuları için kullanılmaması gereken bir karakter olarak tanımlanabilir.

Eğitsel Yönü. Hayvana gösterilen olumsuz tutum, öykünün okuyucusu olacak küçük okuyucular için duygu kırılmalarına yol açabilir. Bu durumun önlenmesi için bu öykünün eğitsel amaçlı durumlarda kullanılması halinde seçilecek yaş grubunun iyi belirlenmesi gerekmektedir.

Biçem. Bilinmeyen sözcük oranının istenilen sınırlara yakın olması ve cümle uzunlukların uygunluğunun yanında birinci kişi ağızdan yapılan anlatım, öykünün biçimine olumlu katkı yapmıştır.

Genel Değerlendirme. Biçemin küçük değişikliklerle çocuk okuyucuların çoğuna uygun hale gelebilecek olması öykünün olumluğunu oluşturulurken içeriğindeki olumsuz özellik, öykünün alt yaş grubundaki çocukları olumsuz etkileyebilme olasılığı ise ürünün istenilmeyen özelliğidir.

Beşeriyet ve Köpek öyküsüne ait bulgular.

Konu. Vapur yolculuğunda tanıştığı yabancı uyruklu bir kadınla köpeğin uygarlıktaki yeri üzerine sohbet eden bir adamın anısını konu alan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 20

Beşeriyet ve Köpek Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/6=16,66

16,66'lık oran bu öykünün cümle uzunluğu yönünden 12-13 yaş ve üzeri çocuklar için uygun olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[19/81]*100=21,83

21,83'lik bilinmeyen sözcük oranı, metnin akıcılık ve anlam düzeyini olumsuz yönde etkileyecektir. Böyle yüksek bir orana sahip bir öykü, çocuk yazını için uygun değildir. Sadeleştirme yoluna başvurularak hedefteki okuyucu kitlesine uygun hale getirilebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. mükevvep, semayı mühtez, zannolunan, rakit, aks-i nücum, müzehhep, saha-ı macere, telâkki, mahsus, lâzımü'l-itâa, iktisada adem-i riayet, itham, muvaffakiyet, temin, katiyen, necip.

“Oh, İspanyolları bırakınız” dedi, “onlar garbın lekesi, zulmeti...” (Seyfettin, 2011, ss 128) İlkesel olarak hiçbir etnik grubun ya da yıkıcılık hedefinde olmayan bir amaçla bir araya gelmiş bir grubun aşağılanması insanî değerlere aykırıdır.

Pek kıymettar olan yirmi dört saati beyhude yere bu münasebetsiz kadını takibe hasrederek ne kadar müthiş bir zarar ettiği o mahut ve mühim teşevvüşle berbat olan bu kadına, i'tikadat-ı bâtıla-i mukaddesesi bu kadar iflâs eden bu nazariye-perver vücud-ı

nefise karşı birden derin ve meçhul, irsî bir nefret duyuyordum ve artık ayrıldım. (Seyfettin, 2011, ss 131)

Kadına cinsel bir amaç edinmek için ulaşmaya çalışan öykü kahramanı, buna ulaşamayınca kadını aşağılamaya başlar. Bu tutum insanın bireysel değerine ve toplumsal ilişkilerin oluşumsal amacına aykırıdır.

Bugünkü hakayık-ı mevcudenin ekserisini beşeriyete şerh eden Hegel, Bucher, Darwin, Novel, Rabod, Karl Vogt, Romansi, Rossi, Sanson, Skodler ve ilah... gibi muharrir ve mütefekkirlerden bir kelime lisanınıza geçmemiştir. Onların isimleri bile sizde küfür addolunur. Fünûn ve ulûm-i tabiyyeden tamamıyla bîhabersiniz. Çünkü bunlara vukuf, itikadât-ı kadîme-i bâtilinizi tekzip edeceğinden, sizce en müthiş mevâdd-ı infilâkiye ve tahribiyeden ziyade memnu ve müthiştir. (Seyfettin, 2011, ss 128)

Yazınsal kitaplarda bilgilendirici metin ya da bilgi bilmeyi gerektirecek bir kullanımın olması metnin bağlamsal gönderimlerinde kopukluk oluşturmaktadır. Öyküyü çocuk okuyucuların bilgisel düzeyine göre düşündüğümüzde bağlamsal kopukluk daha da artacaktır ancak yaşça ve bilgice daha üstte bulunan ortaöğretim öğrencisi içinse bu içeriksel durum sorun oluşturacak bir yapıda değildir. İçerikteki konuya ilgisi olan bir birey için araştırmaya özendirici bir role de evrilebilir.

Bu tabiatsızlık, adîlik değil miydi? Yanına gitmek, kucağından zorla bu çirkin ve pis köpeği almak, güzelce dövmek, sonra denize fırlatıp atmak istiyor ve bunun neticesini düşünerek hemen hemen yapmağa karar veriyordum. Ne olacaktı? Benden zarar ve ziyan davası ederdi. Başka? Hiç. Fakat ben bu pis köpeğin haksız yere nail olduğu bu muhabbet-i nâbecânın intikamını almış olacaktım. Tekrar muhakeme ettim.

Muhakememi tevsi ettim. Ben bu köpeği şüphesiz kıskanıyordum. Bu tevil kabul etmezdi. “Ne tuhaf!” dedim ve birden bu tecavüzden vazgeçtim. (Seyfettin, 2011, ss 125)

Şiddet, çocuk yazınında doğrudan işlenmemesi gereken bir alandır. Okuduğu yazılarda şiddet temasıyla ile karşılaşılın çocuk bunu yaşamına da yansıtabilir duruma gelebilir. Alıntıda şiddet düşüncesinin bir köpeğe yansıtılması, canlılara zarar vermeme olgunluğuna erişmemiş çocuklar için bir düşünceyi uygulamaya geçirme işlevi görebilir. Bu nedenlerden ötürü bu içeriğe sahip bir öykünün çocuklara uygun olmadığı söylenebilir.

...Mesageri'nin birinci sınıf yolcularına mahsus o asil, necip, yani riyakâr ve sunî salonda, hassaten yazın, mutlaka garptan gelen birkaç güzel ve şuh kadına, bütün faaliyet-i ruhiye ve bedenileriyle macera taharri eden birkaç artiste rast gelinir. Bu gayr-i kabil-i içtinaptır (Seyfettin, 2011, ss 123). Yolculuk yapan kadınların öykü kahramanı tarafından “şuh” ya da “bedenileriyle macera taharri” gibi betimlemelerle değinmesi öykü içeriğini çocuk okuyuculara ve bu metnin eğitsel amaçla sunulacağı diğer okuyucu gruplarına uygun olmayan bir cinsel çizgiye çekmektedir.

Tema. İçerik, çoğunlukla iki olay kahramanının köpek olgusu üzerinden sosyal ve kültürel değerlendirmeler yapmasından oluşmaktadır. Köpekle ilintili doğrudan anlatımlardan erkek öykü kahramanının köpeğe yönelik şiddet eğilimli tutumu, dolaylı anlatımlarda ise uluslara ve gruplara yönelik küçümseyici tavrı öykünün tema işlenişi yönünden küçük okuyucular için uygun olmayan bir noktaya taşımıştır. İçeriğin bir diğer yönü ise erkek kahramanın vapur yolcuğunu kısa süreli bir aşk kaçamağı görmesi ve bunu da cinsel birleşme

amacıyla yapmak istemesidir. Böylesi bir tutum özellikle alt yaş grupları okuyucuları olmak üzere diğer çocuk yazını okuyucuları için sağlıklı bir izlenim oluşturmayabilir.

Öykü Kahramanları. Kadın öykü kahramanın köpeği savunma ve onu insancıl bir tartışma sonucunda sahiplenmesi olumluluğuna karşın erkek kahramanın cinselliğe bakış açısı ve köpek eleştirisi üzerinden yaptığı kültürel ve sosyal olumsuzlamalar öyküyü kahramanı yönünden çocuk okuyucusuna sunulabilecek özelliklere olmama durumuna getirebilir.

Eğitsel Yönü. Köpeğin savunulması bu öyküyü okuyanlar için hayvanları sevme ve koruma eğilimi doğurabilir. Bunun tarihsel yönden temellendirilip insani yönden pekiştirilmesi okuyucu ikna edebilecek bağlamın oluşmasını sağlamıştır. Öykünün eğitsel yönden olumsuzluğu ise cinselliğin çarpıtılması ve insanî değerlerin bağlamından kopartılarak insanların aşağılanmasıdır. Bu olumsuzluk içerik gerekliliklerinden ötürü sorunludur.

Biçem. Cümle uzunluğunun uygun sınırlara yakınlığı ve bilinmeyen sözcüklerin sadeleştirme ile günümüzdeki kullanımlara uygun hale getirilebilecek olması öykünün biçimsel açıdan uygunluğunu pekiştirmektedir. Anlatımın hareketli olması, öykünün kimi yerlerinde yerini durağan diyaloglara bıraksa da öykünün genel olarak anlatımı çocuk yazınına uygundur.

Genel Değerlendirme. Bilgi içerikli bölümlerin varlığı, cinsel göndermelerin sıklığı, cinsel aşağılama ve şiddeti dışa vuran kullanımların varlığı öykünün çocukların okuyacağı bir alandan çıkarmaktadır. Öykü, çocuk yazını ilkeleri açısından çocuklara uygun değildir. Kadın bedeninin cinsel nesne olarak yansıtılması çocuklar için olduğu kadar cinsel yönelimler konusunda kritik bir dönemde bulunan ortaöğretim öğrencileri için de olumsuz

yönlendirmelere neden olabilir. Köpeği öven betimlemelerin varlığı ise öykünün olumlu olacak eğitsel yönüdür.

Apandisit öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kiraz çekirdeğini istemeden yutan bir adamın çekirdeğin kendisine zarar vereceğini düşünerek hızla doktora gitmesi ve doktorla aralarında geçen konuşmayı işleyen bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 21

Apandisit Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/13=7,69

Cümle başına düşen sözcük oranı açısından uygun bir aralık çıkmıştır ve bu oran, çocuk okuyucuların zorlanmayacağı bir değerdir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[1/99]*100=0,01

0,01'lik oran, başta çocuk okuyucular olmak üzere diğer hiçbir okuyucunun zorlanamayacağı bir yapıya sahiptir. Öyküdeki kelimeler, günümüzde kullanılan kelimelere yakın bir çizgiye sahiptir ve bu durum, öykünün rahat anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu olumluk, öykünün değerlendirmeye alınmayan bölümlerinde de bu düzeyini sürdürmektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. muntazam

Tema. Günlük yaşamın herhangi bir kesitinden bireyin başına gelebilecek bir temayı mizahi bir dille anlatan bu öykü, çocuk yazınındaki bireyler için bir uygun işlenime sahiptir.

Öykü Kahramanları. Hasta ve doktor üzerinden örülen bu öykü, kahramanların iletişimsel durumları ve dışa gösterdikleri izlenim yönünden olumluluk barındırmaktadır.

Eğitsel Yönü. Öykü; hasta olduğunu düşünen öykü kahramanının gittiği doktorda kaygılanmasına gerek olmadığını öğrenmesine dayalı olan bu öyküde okuyucu konumundaki birey, kuruntulu bir psikolojinin gereksizliğine dair bir vargıya varabilir. Bu kazanım, küçük yaş çocuklarının gelişimine katkı sunabilir.

Biçem. Cümle uzunluklarının ve bilinmeyen sözcük oranlarının kabul edilebilir düzeyde olmasının yanında anlatımdaki mizahî yön, öykünün çocuk yazınına uygunluğunu sağlamıştır denilebilir.

Genel Değerlendirme. Öyküde çocuk düzeyine uygun olmayan içerikler ve çocuğun bilişini açacak kullanımlar mevcut değildir. Bunun yanında öykünün akıcı dili, merak uyandıran sonuç bölümü ve bunları yaparken şaşırtma ögesini kullanan anlatımı ile çocuk okuyuculara uygun olduğu söylenebilir. Çocuk, bu kısa öyküde kendini okumada sürükleyecek bir anlatımla karşılaştığı için okuma güdüsü yüksek olacaktır.

Aşk ve Ayak Parmakları öyküsüne ait bulgular.

Konu. Eşiyle ayrılan bir adamın eşiyle olan ayrılığını konu alan kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 22

Aşk ve Ayak Parmakları Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/20=5

Cümle başına 5 sözcüğün çıkması bu öykünün cümle uzunluğu açısından çocuk okuyuculara uygun olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[4/96]*100=4,16

4,16'lık oran çocuk okuyucular için uygun bir orandır. Bu oran sahip bir öykü çocukların zorlanmadan okuyacağı bir yapıya sahiptir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. galeyan, nail, mesut, müsabaka.

Birisiyle konuşurken onda ne profili olduğunu ararım, meselâ köpek profili bir adamla konuşurken onun lâflarını havlamaya benzetirim. Dünyada ne kadar adam varsa, hepsinde bir hayvan profili vardır. Köprü'den geçerken, önu kalabalık bir gazinoda otururken herkesin yüzüne dikkat ederim. Hep insan kıyafetine girmiş, insan maskesi takmış hayvanlar... Bir sürü köpek, öküz, keçi, leylek, at, eşek, baykuş, kartal, tavuk, papağan, arı, güvercin, karga, balık, ayı, kaz ve kaplan ve ilh... (Seyfettin, 2011, ss 136)

Hatta arkadaşlarım bana “Sen eskiden geleydin, peygamber olurdun...” derler. Zannederler ki benim kerametim var. Hayır, hayır, ben yalnız profilleri tanırım. Eşek profili bir adam mutlaka eşekçe, aslan profili bir adam mutlaka aslanca hareket eder. Bir

adamda hangi hayvanın profili varsa mutlaka o hayvanın ahlâkı da vardır. Öküz profili bir adamda asla kurnazlık, hile, zekâ olmaz. Eşek profili olan inatçı, yani kibar manasıyla sebatkârdır. Arı profili sokar, köpek profili gürültü eder, dişlerini gösterir. Kaplan profili ezer ve merhamet bilmez; papağan profili durmaz, taklit, çıkarır; güvercin profili durmaz, aşk ve şefkat komedyası oynar; tilki profili herkesi aldatır; domuz profili yer içer, keyfine bakar. Kadınların hepsi de erkekler gibi bir hayvandır. Onlarda da mutlaka bir hayvan profili vardır. Şişman, kocaman memeli, dalgın ve ağır bir kadın tamamıyla bir inektir. Zayıf, huysuz, esmer, çirkin, fakat yalnız gözleri güzel bir kadın keçidir. En güzelleri çalikuşu, kanarya, nemse tavuğu profilinde olanlardır. Bu üç profilin hiç birisi sende yoktur. (Seyfettin, 2011, ss 136-137)

Gözlerimi yüzüne kaldırdım. Ve o an o kadar arayıp da bulamayacağım profilini gördüm. Sen maymundun... alnın dar ve ağzın biraz ileriye çıkıktı. Güzel ve parlak cildin bu maymun iskeletini tamamıyla örtemiyordu. Hele ayakların! Aman ya Rabbi... Tıpkı bir maymunun üçüncü ve dördüncü elleriydi. Sen biraz daha gayret etsen, yerden çoraplarını almak, sobanın kapağını açmak, yorganı ve gömleğini düzeltmek, kediyi tutup havaya kaldırmak değil, hatta ayaklarının bu uzun ve tekâmül etmemiş parmaklarıyla yemek yiyebilmek, hatta piyano çalabilecektin. O vakit senden ürktüm. Bir daha seninle bir yatağa giremezdim. Kendimi balta girmemiş bir ormanda zannediyor, kendimi kable't mahlûklardan bir nesnâs ile evlenmişim sanıyordum. (Seyfettin, 2011, ss 138)

Bu alıntılardaki içerik, insanların davranışsal ve fiziksel görünüşlerinden ötürü hayvanlara benzetilmesi hem insanın bireysel farklılığını göz önünde bulundurmama hem de insan algısında hayvanlara ilişkin olumsuz bir tutumun oluşmasına neden olacağından alt

yaşlardaki çocuk okuyuculara uygun değildir. Öykünün bu bölümlerini okuyan bir öğrenci, hem insanlarla hem de adı geçen hayvanlarla dalga geçecektir. Bu da sorunlu bir algı yapısının oluşmasına neden olacaktır. Bilişsel yönden yaşın gerektiği düzeye ulaşan ortaöğretim öğrencisinde ise bu tür kullanımlar okuyucu da herhangi bir olumsuz bakış açısı oluşturmaz.

Evet güzel kadın, ben sevmiştim. Fakat sevmek nedir? Bunu biliyor musun?... Sevmek herkes için başka bir şeydir. Tıpkı mizaçların, tiplerin başka başka olması gibi... Kimi kaşa göze, kimi cilde, kimi ellere ayaklara, kimi şişmanlığa zayıflığa, kimi esmerliğe beyazlığa, kimi boya, kimi kalçaya bakar. (Seyfettin, 2011, ss 135)

Öykünün erkek kahramanı tarafından kullanılan bu alıntıda, erkeğin kadına ilişkin cinsiyetçi bir tutum içinde olduğu ve bu tutumun kadının cinsel bir nesne konumuna gelmesine neden olacağı söylenebilir. Cinsel kimliği ve toplumsal cinsiyet rollerini tamamlayamamış çocukların bu tür kullanımlara maruz kalması, yaşamlarının ileriki dönemlerinde sorun yaşamalarına neden olabilir. Ergenlik döneminin ortalarında olan daha büyük yaştaki öğrenciler içinse karşı cinse yaklaşma bakış açısında bir olumsuzluk yaratabilir. Bu dönemdeki birey, karşı cinse duygusal yakınlık kurmaya başlar. Şayet bu duygusal eğilim kritik dönemlerde olması gerektiği gibi yönlendirilmişse bu, iletişimin amacında bir sapmaya yol açmaz ancak yeterli paylaşımı yapamamış bir genç, için bu öykü olumsuz yönlendirici bir itki yapabilir.

Kendimi balta girmemiş bir ormanda zannediyor, kendimi kable't-tarih mahlûklardan bir nesnâs (Yarısı insan, tek elli ve tek ayaklı olup sıçrayarak yürüyen efsanevî bir hayvan. Goril, şempanze ve orangotan gibi büyük maymun cinslerinin ortak adı) ile evlenmiştim

saniyordum (Seyfettin, 2011, ss 138). “Nesnâs” kullanımı hem bilgisel hem de çocukta korku durumları oluşturacağından çocuk yazınına uygun değildir. Hayali nesnelere üretmeye yatkın olabilen çocuk bilişi, bu tür bir senaryo yapısıyla karşılaştığında düşünsel üretim sonunda kendisinin ürkeceği hayali bir varlık oluşturabilir. Üst yaş grubundaki okuyucular için ise durum normaldir çünkü bu yaşa erişmiş birey, gerçek ile hayalin farkındalığına erişmiştir. Bu erişim, öykünün bu bölümünü onun için anlaşılabilir bir yapıya büründürmüştür.

Tema. Evlilik konusu her ne kadar yetişkinlerin dünyasına ait bir olgu olsa da konunun genelliği çocukları da içine almaktadır ve bundan ötürü bu temanın çocuk yazınında kullanılması bu yazın alanına uygundur. Ancak bu öyküdeki temanın yönünde evliliğe ve evlilik üzerinden de kadın cinsine yönelik bir olumsuzlama bulunmaktadır. Bu türden bir yaklaşım, düşünsel gelişimini tamamlamış küçük okurlarda kadına ve evliliğe ilişkin yıkıcı bir tutum takındırabilir.

Öykü Kahramanları. Öykü kurgusunun kahraman üzerinden yapılması ve bu kahramanın olumsuz tutumlar içinde olması, öykü kahramanının çocuk yazınında olması gereken çok boyutlu, merak uyandırıcı ve olumlu değer katıcı özelliklerinden uzak bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Bu yapıdaki bir kahramana sahip bir öykünün alt yaş gruplarındaki çocuklara sunulması uygun olmayabilir.

Eğitsel Yönü. Okuyucunun bu öyküden alımlayacağı iki vargi: Evliliğin olumsuzluğu ve insanların bazı yönleriyle hayvanlara benzetilmesi davranışıdır. Bu iki kullanım, üst yaşlardaki okuyucular için düşünsel bir ikilem oluşturmazken alt yaş gruplarında olup da akranları arasında taklit ve lakap takma gibi çocukları üzen davranışlar sergilemeye uygun

bağlamdaki okuyucuları olumsuz etkileyebilir. Ayrıca çocuğun yaş dönemi olarak kendisine uzak bir aşama olan evliliğe karşı çekinceler taşımasına neden olabilir.

Biçem. Öyküdeki bilinmeyen sözcük oranının ve cümle başına düşen sözcük sayısının uygunluğu öykünün okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılmasını sağlasa da özellikle alt yaş gruplarındaki çocukların sevmekte zorlanacağı durağan anlatım biçemi öykünün severek okunmasını engelleyebilir.

Genel Değerlendirme. Öykü içeriğinin boşanma üzerine olmasından ötürü çocuk okuyucuların ilgisini çekmeyebilir çünkü boşanma çocuklara yaşları açısından uzak bir alandır. Kadının cinsel yönün diğer yönlerinden daha çok ön plana çıkarılması, insanların değerlendirilirken hayvan türlerine benzetilmeleri ve öyküdeki bazı bölümlerin bazı hayvan türlerine karşı olumsuz bakış oluşmasına neden olacağından bu öykünün alt yaş gruplarındaki çocuk okuyuculara uygun olmadığı söylenebilir. Ortaöğretim düzeyindeki okuyucular içinse kadının kadınlıktan gelen yönlerinin bir tarafa bırakılıp kadının daha çok bedensel yapısının odaklaştırılması bu dönemde karşı cinsle iletişimsel bir arayış içinde olan gençler için istenmeyen yönlere sapmalara yol açacağından uygun olmayan bir içeriğe sahiptir. Eğitsel amaçla kullanılma amacı taşıyan kullanımlarda sunucu konumundaki kişi, hedef kitlesini seçerken hedef kitlenin gelişimsel özelliklerine dikkat etmesi gerekir.

Tavuklar öyküsüne ait bulgular.

Konu. Bir süreliğine bir handa kalmakta olan öykü kahramanın hancıya ait tavuklara dair gözlemlerini konu edinmektedir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 23

Tavuklar Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/6=16,66

Bulunan değer ortaokul düzeyine uygundur. Cümlelerin uzunlukları homojen olarak ortalamaya yakın çıkmıştır.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[9/91]*100=9,89

Çıkan sonuca göre okuma düzeyi, 18-22 yaş aralığı ve okuma düzeyi olarak üniversite düzeyinde okuma düzeyine sahip bireylere uygundur ancak sadeleştirme uygulandıktan sonra bu olumsuzluk ortadan kaldırılabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. pür-kesel, hâbîde, vâsi, hazmı tesrî, muhal, baîd, necip, nâyâb, methalin.

Öyküde herhangi bir; din ve ırk üstünlüğü vurgusuna, ayrımcılık içeren cümle, cinsiyet ayrımcılığı gibi çocuk yazını için sorun oluşturan bir kullanıma rastlanmadı.

Olay kahramanının tavukları gözlemlemesine dayanan öyküde anlatıcı, tavukların beslenme alışkanlığına dair tahminlerini ve gözlemin sonunda tavukların beslenme alışkanlığının gerçekliği anlatmaktadır. Bu türden bir içerik, çocuk yazınına uygundur.

Öykü Kahramanları. Anlatıcı, tavukların sahibi ve tavuklardan oluşan öykü kahramanlarının eylemleri ve söylemleri çocuk yazını bağlamında değerlendirildiğinde kahramanların çocuk yazınında kullanılmaya uygun olduğu söylenebilir.

Eğitsel Yönü. Tavukların farklı bir bakışla anlatıldığı bu öyküde her yaşta okuyucunun bu canlıya olan bakışını olumluya çevriltebilecek bir anlatımsal bağlam vardır. Bu bağlamın çocuk yazınında kullanılması, çocuğun doğaya ve doğayla ilintili yapılara karşı olumlu bir yaklaşım oluşmasını sağlayabilir.

Biçem. Cümle uzunluklarının uygun sınırlara yakın olması ve bilinmeyen sözcüklerin sadeleştirmeyle giderilebilecek olunmasının yanında öykünün çocuk bilişinin daha iyi anlayabileceği ben anlatıcıyla kurgulanması, öykünün biçimsel yönden çocuklara uygunluğunu arttırmıştır.

Genel Değerlendirme. Çocuk/ilk gençlik yazınında istenmeyen durumların olmayışı, öykünün çocuk yazınında kullanımı oranını arttırmasına karşın bilinmeyen sözcük sayısının olması gerekenden yüksek çıkması öyküde anlamsal devamlığın bozulmasına neden olabilir. Bu sözcüklerle karşılaşan çocukta bir süre sonra belirsizlikten kaynaklı olarak öyküden soğumaya neden olabilir. Buna engel olmak içinde öykü dilinde sadeleştirmeye gidilebilir. Öykünün içeriksel yönünün ise merak duygusunun ve anlatımsal akıcılığın iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Anlamı bilinmeyen sözcükler yeniden düzenlendiğinde öykünün bu yönü hedeflenen yaş aralığındaki bireyler için uygun içeriğe sahiptir.

Tuğra öyküsüne ait bulgular.

Konu. Birahane etrafına gözlemleyip betimleyen ve bunu yaparken de ruhsal durumunu içsel konuşmalarla yapan bir öykü kahramanının kısa bir zaman dilimindeki anılarını anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 24

Tuğra Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=12,5

Talim Terbiye Kurulu Ölçeğine göre cümle uzunlukları ilköğretim düzeyine uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[16/84]*100=19,04

Chall Ölçeğine göre bilinmeyen sözcük oranı dikkate alındığında 22+ ve üzeri yaştaki kişilerin okuma düzeyine uygundur. Alt yaş gruplarındaki bireylere sunulma amacı varsa metin sadeleştirilmelidir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. efkârımın kesb-i, tevâzün, zâhip, meyus, maişete, gayr-i meşru, fi'l tefekkerün, nâ-muayyen, fevka't, tasavvur, hayalât-ı servet, bedî.

Ziya ve hakikate diye mütemadiyen zalam ve cehalete koşmuştum. En nihayet sade ve ahmak bir köylü gibi itminan-ı kadime gayr-i zebun olduğunu itiraf eden Darwin'den ne öğrendim? (Seyfettin, 2011, ss 144). Köylülerden “ahmak” sıfatıyla bahsedilmesi açık bir küçümseme durumudur. Bu kullanım, çocuk yazını ilkelerine uygun değildir. Bu kullanım dışında Evrim Teorisi'nden bahsedilmesi çocukların bilişsel düzeyi düşünüldüğünde bazı çocuklar için düzey üstü bir konudur. Her iki neden düşünüldüğünde bu öykünün çocuk okuyuculara uygun olmadığı yorumu yapılabilir. Üst yaşlarda bulunup dönemin gerektirdiği koşulları edinmiş ilk gençlik dönemindeki bir birey için ise sorun teşkil edecek bir durum içermemektedir çünkü bu dönemdeki birey, gerekli algılama düzeyine ulaşmıştır.

Aç ve muhtaç değildim. Şimdi birahane penceresinden seyrettiğim sokak panoraması, şu gelip geçen hayalât-ı servet ve refah içinde, bulanık gözlerime elleri daha beyaz, ve tombul, kalçaları daha geniş ve bedîî, boyları daha narin ve levent, dudakları daha kırmızı yüzleri daha masum görünen kadınlara karşı hissettiğim iştihak-ı tabîîyi de dimağımdan defedersem tamamıyla müsterih kalacağım. (Seyfettin, 2011, ss 143)

Öykü kahramanın kadınları betimleme cümleleri onlara karşı cinse karşı cinsel istek içinde olduğu anlaşılmaktadır. Cinsel gelişimini tamamlamamış olan çocukların bu türdeki öykü bölümlerini okuması çocukta, cinsel sapmalara ve sorunlu cinsel gelişim bozukluklarına eğilim gösterebileceği göz önünde bulundurularak bu içeriğin çocuklara okutulmaması gerekmektedir. Üst yaşlardaki bireyler içinse kötü örnek alınabilecek alkol ve cinsel bakış acısını özendirme olasılığı barındırmaktadır. Bu tür bir içerik eğitsel alanlarda kullanılmaya uygun değildir.

Önümdeki büyük kadehi bir yudumda içtim ve garsona tekrar “Bir bira daha...” dedim. Bu beşinci oluyordu... (Seyfettin, 2011, ss 143). Birden önümdeki dolu ve büyük kadehi tamamıyla içtim. Karşımdaki kim bilir bana bakarak neler düşünen garsona tekrar “Bir bira daha...” dedim. (Seyfettin, 2011, ss 144). Önümdeki büyük kadehi yuvarladım. Büfenin kapısında benim mezesiz içtiğime gayr-i müterakkıb bir hadise seyreder gibi hayret ve taaccüple bakan garsona haykırdım. “Bir bira daha...” (Seyfettin, 2011, ss 145). Çocukların küçük yaşlarda çevrelerinde gözlemledikleri ya da kitaplar aracılığıyla okudukları yaşantılardaki bireyleri kendilerine örnek aldıkları düşünüldüğünde alkol bağımlısı olan bir öykü kahramanının bu yaşlardaki çocuklara kitabın bir parçası gibi sunulmaması gerekiyor.

Tema. Alkol tüketiminin bağımlılık düzeyinde betimlenmesi, kadınların cinsel yönlerinin vurgulanması ve öykünün kimi yerlerinde dillendirilen aşağılayıcı durumlar öykünün temasal açıdan çocuk yazınında –özellikle alt yaş düzeyi- kullanıma sunulmasını zorlaştırmaktadır.

Öykü Kahramanları. Tek kahramana dayanan öykünün anlatıcısı da yine aynı kahramandır. Öykünün bu türden bir teknikle oluşturulması kahramanı olayın ve düşüncenin merkezine taşımaktadır. Kahramanın bağımlılığa varan alkol tüketimi, kadınlara cinsel nesne olarak bakması, kimi grupları aşağılaması ve çizdiği karamsar ruh hali bu öykü kahramanını çocuk yazınında uygunsuz bir noktaya getirmektedir.

Eğitsel Yönü. Çocuk kitaplarının her ne kadar temel amacı eğitmek olmasa da bu tür kitaplardan örtük bir yönden de olsa beklenen amaç bir olumlaştırma ve bilinçlendirme beklentisidir. Bu öyküye baktığımızda ise kahramanı üzerinden çizilen tablo çocuk yazını açısından kazanım sağlamaktan uzaktır.

Biçem. Dilsel sorunları sadeleştirme ile giderilse bile öykü anlatımındaki durağanlık, okuyucular için okuma eyleminin sürdürülmesindeki güdülenmeyi oluşturamayabilir.

Genel Değerlendirme. İçeriksel olarak cinsel içerik, köylüleri küçük görme ve alkol tüketimini betimleyen cümlelerin olması öykünün eğitsel amacı olan alanlarda okurlara sunulmasının uygun olmadığını göstermektedir. Ayrıca bilinmeyen sözcüklerin çoğunluğu kimi cümlelerde anlamın anlaşılmasını olanaksız hale getirmektedir. Bu tür yabancı/bilinmeyen bir kitabın değil çocuklar tarafından okunması yetişkinlerin bile altından kalkacağı bir durum değildir. Öykü dilinin ağırlığı sadeleştirme yoluyla giderilebilse de diğer uygun olmayan içerikler yüzünden çocuk yazınına uygun olmayan bir öyküdür.

Bahar ve Kelebekler öyküsüne ait bulgular.

Konu. Öykü, genç bir kız ve büyük ninesinin yaşama bakış açısı aracılığıyla sosyal yönün dönemsel değerlendirmesini işlemektedir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 25

Bahar ve Kelebekler Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/11=9,09

Cümle uzunluğu bakımında ilköğretim 2. sınıf ve üstü bireyler için uygun olduğunu göstermektedir ancak öyküde ruhsal betimlerin yapıldığı bölümlerde cümlelerin uzunluğu çocukların algılayacakları seviyenin çok üstüne çıkmaktadır.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[4/96]*100=4,16

Ortaya çıkan değer, sözcük düzeyi bakımından tüm yaş düzeylerinde rahatlıkla okunabileceğini gösterse de öykünün geriye kalan bölümlerinde yabancı kelime sayısı artmakta ve anlatımın anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu yönüyle öykünün sadeleştirmeye gereksinim duyduğu söylenebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. mai, esatir, havai, maroken.

Düşünüyordu; fakat bu batıl itikatlar, bu haşin, anût, katil mazinin anîf tahakkümü yalnız Türklere, yalnız Türkiye'ye mahsus değildir. Birkaç hafta evvel, Paris'te tahsilde bulunan kardeşi, oturduğu evin tabldotunda perhiz münasebetiyle et ve yağ

bulunmadığını ve Paris'te aileler arasındaki Katolik deliliğinin, dinî taassubun bir mislini Sudan'da çöllerde, kumdan ve hudutsuz yamyamlar memleketinde bile bulmak mümkün olamayacağını yazıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 178)

Sudan'da yaşayan insanların, yaşadıkları kıtadan ötürü küçümsemesi izlenimi vardır. Dünyada varlığını günümüzde de sürdüren bu görüş, Seyfettin'in öyküsünde kahramanın aracılığıyla tekrar dillendirilmiş ve küçük yaşlardaki çocukların olumsuz bir bakış açısı edinmesine neden olabilir.

Sevinç ve saadetten mahrum olanlar sizsiniz. Şimdiki kadınlar... Siz bozuldunuz. Siz büyükannelerinize benzemediniz. Ah biz... Gençken ne kadar mesut idik. Bütün meşguliyetimiz eğlence ve neşe idi. Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşüyor, kabarıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz.” (Seyfettin, 2011, ss 171)

Yaşlı öykü kahramanının genç olana yönelik olan değerlendirmesi eleştirel amacını aşırıp küçük görme noktasına gelmiştir. Bu biçimdeki bir içeriğin çocuğa sunulması, çocukta yaşadığı döneme karşı karamsar bir tutum takınmasına neden olabilir. Dönemle bağlantılı olarak yaşlı kahramanın genç olana eleştirisi üzerinden kitapları da sertçe eleştirip olumsuzluklarının nedenini temellendirmeden kitaplara yüklemesi çocuktaki kitap okuma amacını ortadan kaldırabilir. Kitaplara yönelik bu olumsuz bakış eleştirisi okuma alışkanlığı edinme döneminde olan okuyucu kesimin kitaba karşı bir mesafeli duruş takınmasına neden olabilir.

Sağda genç kız muhteşem ve levent endamıyla yükseliyor, solda minimini ve kambur büyük nine çürümüş bir balmumu külçesi gibi, sessiz ve donuk, duruyordu (Seyfettin, 2011, ss 176). Yaşlı kadının “çürümüş bir balmumu” kızın ise “muhteşem ve levent” benzetmeleri, insanın yaş dönemlerine özgü fizikî görünüşlerini olumsuz örneklerle benzetme, olmaması gereken bir karşılaştırmadır. Çocuklukta ve çocukluk sonrası dönemdeki bireylerde yaşlılığa karşı küçümseme duyguları uyandırma olasılığından ötürü bu türden bir içerik, çocuk kitaplarında olmaması gereken bir yapıdadır.

“Bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felâketler görmüş bir zavallı gibiydi.” (Seyfettin, 2011, ss 171) Çocukların okuduğu kitaplarda acıma duygusunun uyandırılması çocukta duygusal çöküntülerin oluşmasına neden olabilir. Bu tür kullanımlar, okuyan çocukta ilgi uyandırabilir ancak bu ilgi çocuğun duygusal yönüne olumsuz etki yapabilecek düzeydedir. Bu nedenden ötürü bu içerik çocuk kitabında kullanıma uygun değildir.

İçerideki, müstebit muhitin, hain mazinin, zalim itikatların doğmadan katledildiği bu canlı ölüleri, onların müebbet sükûnunu seyrederek mahzuz, müteleziz oluyor, nerede oldukları belli olmayan kuşlar insafsız cıvıdamaya ve yakıcı hücumu uğramışlar gibi ansızın bütün kuvvetleriyle cıvıdamaya başlıyor, bütün istilâ eden şedit ve feci cıvıltılarla acı acı feryat ediyorlardı. (Seyfettin, 2011, ss 179)

Alıntılanan paragrafta yazar, olabildiğince kasvetli bir betimleme yapmıştır. Bu tür bir kullanım çocuğun karamsar bir ruh haline düşmesine neden olabilir. Ayrıca bu kasvetli betimlemede kuşların betimleyici olarak kullanılması, okuyucunun kuşlara karşı iticilik oluşturabilmesi olasılığından ötürü uygun olmayan bir kullanımdır.

Hayalinden bir sene evvelki gürültüleri, sevinçleri, nutukları, tiyatroları, konferanslarıyla Meşrutiyet'in ilânı geçiyor, hâlâ edebî tükenmez el şakırtılarını, alkış kâbuslarını işitiyor gibi oluyordu (Seyfettin, 2011, ss 176). Çocukların eğitim-öğretim düzeyleri düşünüldüğünde Meşrutiyet konusu onların hem ilgi hem de bilgi açısından çok uzağında oldukları bir alandır. Bu nedenle çocuğa uygun bir kullanım değildir. Ortaöğretim öğrencisi ise bu tür konu alanlarına akademik dersleri kapsamında ulaştığı için bu grup okuyucuları için düzey üstü denilebilecek bir durum yoktur.

Genç kız elinden bırakmadığı siyah markolen kaplı kitabını açtı, bu kitap şimdi siyah, cesim, ve ölü bir kelebek gibi onun yüzünü tamamıyla örtüyordu. Okumuyor, ırsî ve intisâlî bir vehim ile kelekelerin yalan söylemediğine; zavallı yeni neslin, şimdiki Türk kadınlığının talihi ancak felâket, keder, ölüm olduğuna; edebiyen siyah kefenini yırtamayacağına, evlerin hâlî ve تنها duvarları arkasında, meçhul çiçekler gibi, açmadan solacağa, doğmadan öleceğine kanaat getirir gibi oluyordu... (Seyfettin, 2011, ss 177)

Yazar, kahramanının aracılığıyla bilimsel bir dayanağı olmayan inanışlar dile getirmesi yetişkin yazınında sorun yaratmazken çocuk yazınında çocuğun bilimsel gerçeklikten ve olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisinden uzaklaşmasına neden olabilir.

“Bahar geldi, ağaçlar çiçek açmaya, yapraklar yeşillenmeğe, çimenler baş göstermeğe başladı mı bizim gözlerimiz artık odalarda duramazdı. Bahçeye koşar, baharın ortasında gezinirdik. İlk gördüğümüz kelebek bir senelik talihimizdi. Onu tecessüs ederdik. Onu beklerdik. İlk kelebeğimiz beyaz, pembe olması için maniler söyler, dalların üzerine beyaz ve kumaş parçaları atardık. Sarı veyahut siyah bir kelebek göreceğiz diye korkar, ne kadar heyecanlar geçirirdik.” “Niçin?”. “Çünkü kelekelerin birer manaları vardı.

Ah, siz bunları bilmez, bunlara itikat etmezsiniz. Beyaz kelebekler saadete, talihe... Pembe kelebekler felâkete, matem ve ölüme delâlet ederdi. Beyaz kelebek görünce talihimizin o sene açık olduğuna, mesut olacağımıza kail olurduk ve bahar çiçeklere altında beyaz kelebeğin şerefine semaîler okurduk...” (Seyfettin, 2011, ss 174-175)

Güzel ve esmer kız gülerək: “ Ben de bu bahar hiç kelebek görmedim. Kendim için değil, benim gibi olanlar için, bütün Türk kızları için, bütün Türk kızlarının talihi için bakacağım” (Seyfettin, 2011, ss 176).

Genç kız son bir cibirle ona da baktı, “Ah büyük nineciğim, iyi göremiyorsunuz” dedi, “o beyaz değil, sarı bir kelebek...” Ve ansızın ruhuna meçhul bir elem hücum etti, gözleri karardı. Bu parlak taze tabiat ona meyus görünüyor, mermer havuzu genç ve esir bir melikenin türbesine, bahçenin tarhları müteverrim ve mahpus kızların metruk ve çiçekli kabirlerine benziyordu. Geri çekildi. Yine şezlonga uzandı. Büyük nine de kendisine ölümü ihbar eden bu sarı ve siyah kelebekli bahardan ürkmüş, yine arkasını dönmüştü. (Seyfettin, 2011, ss 177)

Batıl inanç, herhangi bir dayanağı olmayan inanış demektir. Kelebekler ve Bahar öyküsünün çeşitli yerlerinde geçen batıl inançlar birkaç kez işlenmektedir. Kendi başına zararlı bir eğilim doğuracak olan batıl inancın birkaç defa tekrarlanması çocukta yanlış bir bağdaştırma kurmasına neden olabilir. Nitekim öyküdeki kız büyük ninesinin dediklerinden yola çıkarak kendisi de kelebek aramaya yönelmiştir. Bunu okuyan çocuk, olayın gerçek olabileceğini düşünerek bu biçimde bir eğilim gösterebilir. Batıl inançların istenmeyen yönlerinden biri de bireyin nedensiz yere kendi dışındaki bir nesneye karşı hoşnutsuzluk duymasıdır. Öyküde bazı kelebek türlerinin uğursuzluk getirmesinden ötürü onlardan nefret

etme ve bu nefretin sonucunda bu canlılara fiziki saldırı söz konusu olabilir. Günlük yaşamda çevremizdeki bazı canlılara karşı uyanan olumsuz bakış açısının nedenlerden biri de batıl inançlardır.

“O vakit bir kadın için en büyük metih, ‘fazıla, edibe, şaire, âkile...’ idi.” (Seyfettin, 2011, ss 171)

Hakikaten seksen sene evvel kadınların mesut olmaları lazım geliyordu. Kendileri, yeni nesil oldukça, anladıkça, erkeklere yaklaştıkça iptidai kadınlıklarından, dişiliklerinden uzaklaşıyorlar, ruhlarda bir isyan, bir ihtilâl tutuşuyor, eski kadınlığın zevk-i saadete vesile addettiği dişilik kayıtları kendilerine ateşten ve demirden bir zincir gibi geliyordu. (Seyfettin, 2011, ss 175)

Kadınlara o dönemde var olan ve günümüzde devam eden erkeğe “hizmet etme, onu çeşitli alanlarda tatmin etme” anlayışını yansıtan bu alıntılar, yetişkinler için bile sorun oluştururken küçüklere sunulabilecek öyküler arasında olması gelişimsel süreçte çocukta olumsuzlar oluşturabilir. Bu okumaları yapan erkek çocuklarda kadın üzerinde egemenlik kurma, kız çocuklarda ise kendini erkeğe hizmet etmekte görevli biri olarak görebilir ve ileri yaşlarda evlilikte sorunlu bir ilişki düzenininin kurulmasına neden olabilir.

Ancak on sekiz yaşında vardı. Şezlongdaki mühmel uzanışı ona müstesna bir letafet veriyor, ince jüponun altında bedî bir vuzuh ile irtisam eden kalçaları daha dolgun ve geniş, dizleri daha narin ve mütenasip, eteklerinin pembe ve beyaz gölgeleri içinde pek suh ve uyanık duran bacakları daha tombul ve nefis, ayakları daha küçük görünüyordu. Tuttuğu siyah maroken cildin üzerinde beyaz bir tenevvürle parlayan, zarif ve ince elleri

asi bir istical ile göğüslerinden fırlamak ister gibi kabaran memelerine dayanıyor, sanki onları zapt ve teskin ediyordu. (Seyfettin, 2011, ss 170)

Kendisini tehyiç eden, mukavemet olunmaz bir gençlik arzusu veren, on yedi yaşında bir âşığın busesi kadar leziz ve muhrık olan bu nisan rüzgârı niçin onun meçhul matemlerini örtmüyor, onun dudaklarında biraz tebessüm, gözlerinde biraz şule uyandırmıyordu (Seyfettin, 2011, ss 170).

Erkekler yalnız kadınlarını tanır, işlerinden sonra erkence evlerine gelirler, zevcelerine doyulmaz aşk ve muhabbet sahneleri ibda ederlerdi... Kırathaneler, gazinolar, birahaneler, kulüpler, tiyatrolar, Cafe Chantaneler, bekârhaneler, bütün bu Türk erkeklerini eşlerinden ayıran; zavallı Türk kadınlarını تنها evlerde unutulmuş bir bekçi bırakan felâket mahalleri yoktu. (Seyfettin, 2011, ss 172)

Türk kadınlığı da iptidaî mebnâî halinde kalamazdı. Kuklalıktan, bebeklikten, masumiyetten, hâsılı dişilikten çıkacak, hakikî kadın hâline gelecek, erkeklere tefevvuk etmese bile müsavi bulunacak, bütün manasıyla insan, insan, insan olacaktı... (Seyfettin, 2011, ss 175).

Büyükninenin gözleri kapanıyordu. Bu meşum tefe'ülün ihtiyar dimağında husule getirdiği yorgunluk ona bir uyku ilâcı gibi tesir etmişti. Genç kız... genç ve esmer kız gözlerini kitaba dikmiş, okuyor, kitabı tutan zambak ellerini asî ve anarşist memelerine bastırarak, içinden dudaklarına yükselen kalbî ihtilali, bu şedit ve sebepsiz hıçkırığı tutmağa çalışıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 178)

Alıntıların içeriğine bakıldığında cinsel içeriğin yoğun olduğu ve bu türden olay içeriklerinin olması, çocuklara uygun olmadığı göstermektedir. Kadın cinselliğinin ön planda fazla tutulması, öykü içeriğinin ergenlik ortalarında yer alan ortaöğretim öğrencileri için de

kadına ya da kendileri yaşıt kız arkadaşlarına yönelik salt cinsiyetçi bakışı sağlıklı cinsel gelişimi açısından soru yaratabilir.

Tema. Kuşaklar arası iletişim sorunlarının ve dönemsel kültür farklılığının işlendiği bu öyküdeki bu iki içeriğin sunum biçimi genel olarak olumsuz bir ileti verme üzerine kurulmuştur. Yaşlı-genç ve eski-yeni ikileminin arasında düşünsel köprü kurma yerine bu kavramları ayırıştırıran ve olumsuzlayan söylem, bu içeriğin özellikle alt yaştaki çocuk okuyucuların sorun oluşturacak alımlamalar edinmesine neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Kahramanlar arasındaki çatışmanın yıkıcılığı ve yıkıcılığı sürdürmek için yapılan gönderimsel anlamların bütünü; öykü kahramanların çocuk yazınında olması gereken yapıcı, sağlaştıracı ve duygudaşlık uyandıran özelliklerinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Eğitsel Yönü. Öykünün alımlanması; yaşlı ve gençlerin anlaşılamayacağı, yeninin ve eskinin birbirini yıkan iki yapı olduğu anlayışı, batıl inançların yaşamımıza yön verdiği, bazı sosyal grupların küçümsenmesi gerektiği gibi çağrışımsal olacaktır. Bu türden alımlamalar çocuk kitabının yapıcılığına aykırıdır ve düşünsel olgunluğa henüz erişememiş okuyuculara eğitsel amaçla sunulmaması gerekir. Bunların dışında kadın bedeninin cinsel nesne konumuna getiren betimlemeler, içeriğin çocuklar için uygun olmayan bir diğer yönüdür.

Biçem. Öykünün cümle uzunluğu ve bilinmeyen sözcük oranı çocuk yazının ölçütlerine yakın değerdedirler. Bu olumluluk dışında anlatımın karşılıklı konuşmalara dayanması anlatımın hareketli olmasını ve okuyucunun yazın ürününü rahat anlayabilmesine olanak sağlayabilecektir.

Genel Değerlendirme. Öykülerinin içeriksel değerlendirmesine bakıldığında çocuğa uygun olmayan içeriklerin yoğunlukta olduğu ve bu yüzden bu öykünün çocuklara uygun olmadığı yorumu getirebilir. Öyküdeki genç kızın cinsel nesne betimlemesi haline; yaşlı kadınında işlevi bitmiş insan bakış açısıyla olay örgüsünde işlenmesi insanî değer açısından çocuk dünyasına sunulacak olan bir öykü için sorunlu bir bakış açıdır. Bu açıdan bakıldığında bu öykü hem içeriksel hem ilköğretim hem de ortaöğretim düzeyindeki okuyucular için eğitsel sorun çıkarabilir.

Bomba öyküsüne ait bulgular.

Konu. Eşlerden ve yaşlı bir babadan oluşan bir ailenin karşıt görüşlü grubun üyeleri tarafından gördükleri şiddeti anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 26

Bomba Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle uzunlukları olması gereken değer üzerinde. Bu uzunluktaki uzun bir cümlenin çocuğun okuma gücünü zorlayabilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[5/95]*100=4,21

Bilinmeyen sözcük sınırı okuyan çocuk açısından zorluk çıkarmayacak bir düzeydedir. Bu orandaki bir ürün, bilinmeyen sözcük yönünden çocuk yazınına uygundur.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. mahpus, bodur, hiddetle, sosyalist, ezeli.

O vakit, bazı geceler, minimini evimizde, doğacak çocuğumuz yanımızda oynarken, sa'y ve namusumuzdan emin, ansızın Makedonya'yı, bu yamyamlar memleketini hatırlayacağız. Gözümüzün önüne pis ve dar sokaklar, sefil ve üryan adamlar... kanlarla lekelenmiş nihayetsiz karlar, kara, müstekreh ve keskin baltalar, sonra siyah, müthiş Balkanlar, Perim... gelecek! Tüylerimiz ürperecek, sen yine böyle benim kucağıma kaçacaksın. Bu pis ve müthiş Makedonya'nın kâbuslarını buselerimle senin gözlerinden sileceğim. (Seyfettin, 2011, ss 207)

“Magma bir sene ders okuttuğu bu budala kızı isticvâba başladı.” (Seyfettin, 2011, ss 209)

Raçof “Böyle mezeye lüzum yok” dedi. “Biz cansız meze istemeyiz...” bu lâftan bir şey anlamayan Magda'yı belinden tuttu ve öpmek istedi. Magda mukavemet etti ve ağlamaya başladı. Raçof genç kadını bırakmayarak diyordu ki: “Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeyde iştirak isterler. Ben de senin yanaklarına Boris'le müşterekim!..” (Seyfettin, 2011, ss 215)

Makedonya, kız öğrenci ve sosyalist ideolojinin kahramanlarının iletişimsel ilişkisi aracılığıyla küçümsendiği bu alıntılarda, çocukların bu tür cümleleri okuması halinde adı belirtilen üç duruma ilişkin bir ön yargı oluşmasına neden olabileceği olasılığı göz önünde bulundurularak bunların çocuklara okutulmaması gerektiğine ulaşılabılır. Daha üst yaşlardaki bireylerde ise alıntılanan kavramlara bilgisel olarak sahip olması gerektiği ön kabulü ile hareket edersek bu düzeydeki bireyler için sorun oluşturacak bir yapıda değildir.

Raof cebinden bir tabaka çıkardı. Ortaya koydu. Bir sigara yaptı. Magda seri bir hareketle kalkarak ocaktan ateş aldı. Haydudun sigarasını yaktı. Sonra ateşini ocağına attı. Yine kalktığı yere oturdu. Raof birkaç nefes sigarasından çekti (Seyfettin, 2011, ss 213).

“Şimdi bize şarap çıkar, eğlenelim...”... Paraların sayılması bitti. Raof liralari üçe taksim etti. Arkadaşlarıyla antalarına koydular. “Hani şarap, hani şarap?” diye haykırdılar. Magda ayağına kalktı. Ambarın küçük kapısına koştı. Açtı ve içeri girdi. Üç bardak ile bir testi şarap getirdi. Haydutların önüne koydu. Sonra tekrar ambara girdi. Mezelik biber ve turşu çıkardı. Komitalar birbiri üzerine aceleyle içiyorlardı. (Seyfettin, 2011, ss 215)

Alışkanlıkların ediniminde olgunlaşma en önemli noktadadır. Yetişkin birey, alışkanlıklarını belirlemede özgürdür ancak çocuklar, alışkanlık yönelimlerinde dışıa bağımlı bir yapıdadırlar. Bu durum onların kimi alışkanlıklarda aşırıya kaçıp sonucunda istenmeyen olayların yaşanmasına neden olabilir. Bu durumdan korunmak için çocuklara sunulan yazınsal ya da görsel sunuların olumsuz sonuçlar doğurabilecek durumlardan arınık olması gerekmektedir. Alıntılarda sigara ve alkol kullanımını betimleyen sahneler ocuk okuyuculara uygun değildir.

Ayaklarına kapanmış güzel kadının güzel saçlarını müteverrim ve amurlanmış yılanlara benzeyen parmaklarıyla okşayarak, “Kalk sosyalist daskalie, kalk” dedi, “şimdi Boris’in gelir (Seyfettin, 2011, ss 213). Metinde kullanılan benzetme ocuk okuyucular için uygun değildir. Burada öncelikle yılanı karşı bir soğukluk ve ardından insanın yılanı benzetilmesi sonucu da insana karşı bir iticilik oluşabilir.

Genç Türkler hiç beklenilmeyen Meşrutiyeti ilan edince o da bütün arkadaşları gibi şehre inmiş, silahını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti (Seyfettin, 2011, ss 203).

Boris yine sosyalist marşını çalıyordu. Bitirdi. Maî gözleriyle karışına baktı. Ve marşın nakaratını tekrar etti: “Dajivea trada...” (Seyfettin, 2011, ss 204). Meşrutiyet ve Sosyalizm konuları çocukların bilgisel gelişimlerinin uzağında olan konulardır. Bu konular, çocukların ilgisini çekmeyeceği gibi okuma isteğine de zarar verebilir. Ortaöğretim öğrencisi içinse durum bu ve benzeri tarihsel konulara hâkim olduğu için kitabın bu türden içeriklerine karşı yabancılik duyma ve dolayısıyla duyuşsal bir uzaklaşma çocuk okuyuculara nazaran daha az olur.

Boris de tekrar etti: “Benden de heyhat! Hele burada, bu pis vahşi yerde, bu zalim Makedonya’da rahatla çalışmak mümkün değil ah bu kanlı Makedonya...” (Seyfettin, 2011, ss 204). ...‘Ey dinsiz Boris!’ diye başlıyordu. Ve ‘Vaktiyle dağlardan neşretmek istediğin sosyalistliği burada öğretmeye başladın. Hainsin! Vatanımızın düşmanısın! Bil ki o hain kafanı balta ile vücudundan koparacak sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz.’” (Seyfettin, 2011, ss 206).

Meselâ işte seni o kadar severken, sana o kadar perestiş ederken dehşetle memlû dimağında aşkım için müsterih bir yer kalmıyor. Dudaklarının lezzetini tamamıyla duymuyorum. Hayalimde o kadar çirkin ve kanlı levhalar var ki... Hâsılı burada, daima meçhul bir tehlike karşısında tedehhüş etmiş bîçare, idraksız, şuursuz ve vahşi hayvanlar gibiyiz. (Seyfettin, 2011, ss 207)

Budala kız izah etti: “Hayır, sarı esvaplı, tüfenkli adamlar! Mutlaka Baba İstoyan’ı istiyorlar. ‘Eğer gelmezse oraya gelir, hem hepsini keseriz, hem evlerini yakarız’ diyorlar.” (Seyfettin, 2009, 209). “Ah, bari yanına revolverini alsan...” (Seyfettin, 2011, ss 211). Bunlar da maniler tüfenkleriyle müsellâh idiler. Bellerinde ve göğüslerinde çaprazvari fişeklikler bulunuyordu

(Seyfettin, 2011, ss 212). “Anlaşıldı. Demek zahmet edeceksin. Mutlaka dayak yemeden, ayakların yanmadan, tırnakların çıkarılmadan söylemeyeceksin! Oğlun Boris bizim elimizde mahpustur. Onu keseceğiz. Evini de yakacağız. Yine de seni rahat bırakmayacağız...” (Seyfettin, 2011, ss 213-214). Raçof bir işaret etti. Kısa boylu, esmer tüfeği aldı. Dipçikle ihtiyarın sırtına dehşetli bir darbe indirdi. Raçof da ayağa kalktı. Şiddetle sordu: “Haydi, Baba İstoyan, dayağa başlayacağız. Ayaklarını ateşe sokacağız (Seyfettin, 2011, ss 214).

“Eğer böyle münasebet edersen Boris’ini göremezsin. Onu keseriz..” Magda bu lafı işitince tekrar hıçkırmaya başladı. Artık Raçof onun taze yanaklarından bol bol öpüyordu. Kadeh kadeh içiyor ve tekrar öpüyordu. Arkadaşların, “Siz de meze alınız, be! ” dedi. Cansız bir yumak gibi Magda’yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu yumak Magda’yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadını kapıştılar. Bir tanesi eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri daha fena sarhoştü. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırmişti. Magda birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu. Baba İstoyan bu manzarayı görmemek için ocağın kenarına çömeldi ve başını avuçlarının içine aldı. Gözlerini ateşe dikti. Magda elini yanağına koymuştu. Parmaklarının arasından mebzuliyetle kan sızıyor ve ağlıyordu. Haydutlar bu güzel kadının kan içinde ağlamasına bakarak sanki mahzuz oluyorlardı. İhtiyar saat bu tecavüz ve itisافتan müteessir olmuş gibi yine tik taklarını işittiriyor, rüzgârın gürültüsüne horoz sedaları karışıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 215-216)

Şunu görüyor musun, Magda? Bu işte bir bombadır. Eğer siz eziyet edip parayı vermeye idiniz, sizden yine zorla alacak ve mücazat olmak üzere ikinizi bir araya bağlayacak, bu bomba ile atacaktık. Lâkin siz akıllılık ettiniz. Bize zahmet vermediniz. Mücazata hacet

kalmadı. Şimdi senden bir ricam var, bu bombayı bana saklayacaksın. Sakın jandarmalara filen verme. (Seyfettin, 2011, ss 217)

Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir nara attı ki ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bu şeye haşyet ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti... o tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi... (Seyfettin, 2011, ss 218)

Öykünün tamamına yayılmış yukarıdaki şiddet ve cinsel içerikli anlatımlar öykünün zihinsel canlandırması yönünden yetişkinler için bile okunmasını zorlaştırmaktadır. Şiddetle beraber giden cinsel taciz, okuyan çocukların anlayışında korku tasarımlarının oluşmasına ve yaşama dair çekincelerinin oluşmasına neden olabilir. Alıntılarda yer alan gasp, cinayet vb. durumlar çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken şiddet dozunun çok üzerindedir. Bu yüzden Bomba öyküsü özellikle alt yaş gruplarındaki çocuk okuyuculara uygun değildir. Yapılan gözlemlerde okullarda en çok bulunan Ömer Seyfettin kitaplarından birinin Bomba olduğunu göstermektedir. Bu durum, önüne geçilmesi gereken bir tablodur.

3.2.25.4. Tema. Şiddet çocuk yazınında kullanılabilir temalardan biridir ancak bunun kullanılma dozu başta çocuğun yaş düzeyi olmak üzere düşünel, duyuşsal ve psikolojik düzeylere göre değişmektedir. Bu öyküdeki şiddet, alt yaş grubundaki bir çocuğun kaldırabileceği dozun çok üzerindedir. Öykü kahramanlarına uygulanan fiziki ve sözlü şiddet, olumsuzlanabilme amacıyla kullanılan şiddetten öte doğrudan doğruya kişi kimliğine yönelik onur kırıcı bir düzeydedir. Uygulanan şiddet, okuyucular için üzülmeyecek durum oluştursa da içeriksel şiddetin yine içerik bağlamında olumsuzlanmaması özellikle alt yaş grubundaki

okuyucular için karamsar bir durum yaratabilir. Ayrıca gasp, taciz ve aşağılama içeren bu içerik çocuğa çok yönlü bir duygusal gerginlik oluşturabilir.

Öykü Kahramanları. Öyküde eş olarak anlatılan kahramanlar arasındaki iletişim okuyucular için olumluluk oluşturacak yapıdayken evi basıp kocayı alıkoyup öldüren diğer öykü kahramanlarının uyandırdığı izlenim, küçük okuyucular için korku oluşturacak düzeydedir. Öykü kahramanlarının bilinçli bir yol izlenerek oluşturulmasının gerektiği çocuk yazınında bu türden yıkıcı tutumlar içerisinde olan olay kahramanları, okuyucunun ruh sağlığına zarar verebilir.

Eğitsel Yönü. Öykünün çocuk okuyucular için oluşturacağı gerilim yönünden ötürü eğitsel amaçlı bir kazanım elde edilmesi çocuk yazınının hitap ettiği tüm kitle için geçerli değildir. Alt yaş gruplarında oluşacak korku durumu, çocuğun öyküye olan bakışını sekteye uğratabilir.

Biçem. Cümle uzunluğu olması gerekenin üstünde olsa bile bilinmeyen sözcük oranının çocuklara uygun olması, hareketli anlatımın kullanılması ve olay kurgusunun varlığı okuyucunun öyküyü biçimsel yönden beğenmesini sağlayabilir.

Genel Değerlendirme. Öykünün büyük bölümünde yer alan taciz, şiddet, kan donduran anlatımlar, fikirsel aşağılamalar, küçümsemeler, gasp, cinayet gibi çocuklardan kesinlikle uzak tutulması gereken yönleri olan bu öykünün; çocuklara uygunluk noktasında sorunlu olduğu görülmektedir. Şiddetin bahsedilip yetinilmeyip tüm açıklığıyla işlenmesi ve öykünün kadın kahramanına yapılan tacizler, yaşlı adama yapılan kötü muamele ve öykünün erkek kahramanının korkunç bir biçimde öldürülmesi bu öyküyü çocuk kitabı olma sınıfından çıkarmaktadır. Bu içerik çocukta korku, karamsarlık ve acındırma gibi yaşama bakışı

kötüleştiren duyuşsal davranışlar ortaya çıkarma olasılığı vardır. Yaş aralığında daha üst aralıklarda olanlar için içeriğin uygunluğu o yaştaki bireyin gelişimsel görevlerini sağlıklı bir şekilde görevlerini yerine getirmesiyle ilgilidir. O yaştaki gelişimin sağlıklı tamamlayan birey, bu içerikten küçük yaştaki okuyuculara nazaran olumsuz yönden daha az etkilenir.

Ant öyküsüne ait bulgular.

Konu. Çocukluk anılarını anımsayan ve bu anıları yorumlayan bir kişinin anlatımlarına dayanan kısa bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 27

Ant Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): $(a)/(b) = 100/7 = 14,28$

14,28'lik oran, bu öykünün 11-12 yaş ve üstü okurlar için uygun olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: $[Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)] * 100: [(a)/(b)] * 100 = [4/96] * 100 = 4,16$

4,16'lık bu oran öykünün bilinmeyen sözcük açısından 5-10 yaş ve üzeri okurlar için uygun olduğunu göstermektedir. Bu açıdan öykü, bilinmeyen sözcük açısından çocuklar için uygundur denilebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. serap, tomruk, nisyen, mahzun.

Büyük Hoca dediğimiz kınalı ve az saçlı, kambur, uzun boylu, ihtiyar ve bunak bir kadındı. Mai gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri ve sarı burnuyla tüyleri dökülmüş

hain ve hasat bir çaylağa benzerdi. Küçük Hoca erkekti. Ve büyük Hoca'nın oğlu idi. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Galiba biraz aptalca idi. (Seyfettin, 2011, ss 220)

Büyük Hoca arkasını bize çevirmiş, yavaş yavaş, bir sümüklü böcek kadar ağır, namazını kılıyordu (Seyfettin, 2011, ss 222). Kızlar, bu güzel isme uydurmuş kafiyeleri, Mıstık'ı bahçede ve sokakta görünce bir ağızdan söylerler, hâlâ hatırımda: Mustafa Mıstık/Arabaya Kıstık/Üç mum yaktık/Seyrine baktık! (Seyfettin, 2011, ss 223). Alıntılarda bireylerin dış özellikleri ve kutsal olarak atfedilen eylemleri gerçekleştirdiklerinde büründükleri fiziksel durumla dalga geçildiği görülmektedir. Bu tür kullanımlar çocukların bireylerin fiziksel özellikleriyle dalga geçme davranışını öğrenmelerine ve bunu sürdürmelerine neden olacaktır. Bu tür kullanımlar, çocuk okuyuculara uygun değildir. Yine alıntılarda yer alan “bir sümüklü böcek kadar ağır, namazını kılıyordu” çocukların dinî hassasiyet ya da dinsel inançlara saygı konusunda gerekli özeni göstermelerine engel oluşturabilir. İlk gençlik dönemindeki birey ise bu dönemde ahlak ölçütlerini benimsemiş, doğru-yanlış yorumlamasını yapabileceği için bu türden içerikler bu yaş kitlesi için sorun oluşturmayacaktır.

Ve kavmiyetimizden, hadsî (intuitif) Türklükten uzaklaştıkça daha müteaffin derinlerine yuvarlandığımız karanlık uçurumun, bu ahlâksızlık ve bozukluk, vefasızlık ve hodkâmlık, adîlik ve miskinlik cehenneminin dibinde meyus ve şartlaşmış, kıvranırken saf ve nurdan mazi, kaybolmuş bir cennetin hakikatten uzak bir serabı hâlinde karşımda açılır... Beni müteselli ve mesut eder. Saatlerce Mıstık'ın hatırasıyla, bu muazzez ve necip matemini eskiyi unutuldukça daha ziyade kıymeti artan tatlı ve mahzun acısıyla mütelezziz olurum. (Seyfettin, 2011, ss 226)

Öykü kahramanının yaşadığı günleri geçmişle karşılaştığında aynı toplumsal gruba ait değer yargılarında keskin bir farklılaşmanın oluştuğunu ancak bu farklılaşmayı nedensellik ilkesiyle açıklayamadığı için bu farklılaşma bilimsel bir saptama olmaktan çok kadereci bir anlayışla oluşmuştur. Bu tespit yetişkinlik yaşına yakın okuyucular için bilişsel bir sorun oluşturmazken çocuk okuyucular için kafa karışıklığına yol açabilir çünkü çocuk öyküde karşılaştığı içeriği neden-sonuç ilişkisinde temellendiremeyebilir. Bu, çocuğu bir çıkmaza sürükleyip bilişsel bir kaygı yaratabilir.

Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç ve bitmez hikâyelerindeki ayıyı bu karanlık pencerede görür gibi olurdum. Bu vehim ile, rüya dinlemek ve tabir etmek merakında olan zavallı anneme her sabah ayılı rüyalar uydurur, iri ve kuzgun ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını, burnumu ve dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmenine attığını söyler, ona birçok, "hayırdır inşallah..." dedirtirdim. (Seyfettin, 2011, ss 213-220)

Mektebe yalnız bir nevi ceza vardı: Dayak... Büyük kabahatlılar hatta kızlar bile falakaya yatarlardı. Ve falakadan korkmayan, titremeyen yoktu. Küçük kabahatlerin cezası ise nispetsiz ve mikyassız idi. Küçük Hoca'nın ağır tokadı... Büyük Hoca'nın uzun sopası... ki rast geldiği kafayı mutlaka şişirirdi. (Seyfettin, 2011, ss 221)

O vakit güldü benden uzaklaşarak cevap verdi: "Biz birbirimizin kanlarını içeriz. Buna ant içmek derler. Ant içenler kan kardeşi olurlar. Birbirlerine ölünceye kadar yardım ederler, imdada koşarlar." (Seyfettin, 2011, ss 222).

Nasıl oldu, farkına varmadım, söğüdün kabuğu birden yarıldı. Arasından kayan çakı sol elimin şahadet parmağını kesti. Sulu ve kırmızı bir kan akmaya başladı. O saatte aklıma

bir şey geldi: Ant içmek... Parmağımın açısını unuttum, Mıstık'a "Haydi" dedi mi, "hazır elim kesildi. Kan kardeşi olalım. Sen de kess.." Tereddüt etti. Siyah gözlerini yere dikerek büyük ve yuvarlak başını salladı: "Olur mu ya... Ant için kol kesmek lâzım..." "Canım ne zararı var?" diye ısrar ettim, "Kan değil mi? Hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan... Haydi, haydi!... Rızı oldu. Elimden aldığı çakı ile kolunu, hatta biraz derince kesti. Kanı o kadar koyu idi ki akıyor, bir damla hâlinde kabarıyor ve büyüyordu. Parmağımın kanı ile karıştırdık. Evvelâ ben emdim. Bu, tuzlu ve sıcak bir şey idi. Sonra o da benim parmağımı emdi. (Seyfettin, 2011, ss 224)

Korku ve şiddet öğelerinin beraber verildiği bu bölümlerde küçük okuyucular için öyküyü okuma esnasında gerilimlere neden olabilir. Korku ve şiddetle öyküde karşılaşan çocuk, bunu düşünselinde canlandırır ve yaratacağı sahnelerin etkisi kendisini kitaptaki anlatımdan daha da korkutacaktır. Korku içeriğine sahip hikâye anlatımları, kan akıtma sahnelerinin betimlenmesi, okulda şiddete başvurulduğuna dair anlatımlar çocuğun günlük yaşamına yakın yer ve durumlara ilişkin ön yargılı olmasına neden olabilir. Bu içerik, düşünsel yönden soyut döneme geçmiş bireyler için sorun oluşturacaklar sınıflamasına girmemekte ancak çocuklar için bu durum farklıdır.

Tema. Arkadaşlık bağlarının vurgulandığı bu öykü, bu bağın güçlenmesini sağlayacak içeriklere sahiptir. Zor anlarda yardımlaşmaya ve korumaya değer atfeden öykünün bu iletiyi verdiği görünür durumdadır. Bu yönüyle öykü, uygun içeriğe sahip denilebilir ama öyküdeki kimi şiddet ve küçümseme anlatımları öynünün alt yaş gruplarına sunulmasını belli koşullara bağlı kılmaktadır. Okuduğu yazınsal metnin kurgusallığını anlayabilecek okuyuculara sunulmasında sorun oluşturmayacak olan bu öykü, bunun dışındaki okuyucularda okula ve arkadaşlık bağının oluşmasına karşı mesafeli durmasına neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanların okul akranları olması, okul dışındaki zamanlarının bir kısmını birlikte geçirmeleri, aralarında oluşan bağlılık ve yardımlaşmanın oluşturacağı iletisel amaç öykü kahramanlarının çocuk yazını açısından bir olumluluktur. Olumsuz yönü ise arkadaşlık bağının kan kardeşliği gibi küçük çocuklarda korkuya neden olabilme potansiyeli olan bir yöntemle yapılmasıdır. Çocuğun yaş ve düşünsel gelişimine dikkat edilmesi koşuluyla bu tipteki kahramanlar çocuk okuyuculara sunulabilir.

Eğitsel Yönü. Arkadaşlık vurgusunun yapılması öykünün eğitsel yönünü olumlulattırırken okulda şiddet uygulanımı yönü ise okulun küçük yaşlardaki çocukların gözünde kaçınılacak yer izlenimi uyandırabilir.

Biçem. Bilinmeyen sözcük oranının ve cümle uzunluğunun uygunluğu yanında olay örgüsünün olay anlatımlarına dayanması öykünün akıcılığını sağlamıştır. Bu olumluluklar öyküye biçimsel yönden katkı sağlamıştır.

Genel Değerlendirme. Öykünün değerlendirmesine iki yönlü olarak bakabiliriz İlki; öyküde işlenen şiddet/korku, aşağılama/küçümseme ve kaderci öğeler öykünün çocuğa uygunluk noktasında sorunludur. Her ne kadar öykünün dili ve anlatım biçimi çocuğun okuma düzeyine uygun olsa da yukarıda sayılan nedenler öykünün çocuk yazını için uygun olmadığını göstermektedir. İkincisi ise öyküye içerik olarak ağırlığını koymuş olan arkadaşlık bağıdır. Bu ilişki her ne kadar kan kardeşliğinin korkutucu başlangıcı ile yapılmış olsa da sonrasında kurulan samimi, korumacı ve çikarsız ilişki küçük okuyucular üzerinde olumlu etki yaratabilir. Bu içerik çocuğun sosyalleşmesi üzerinde yol alıcı bir itki yaratabilir.

Primo Türk Çocuğu öyküsüne ait bulgular.

Konu. Baba Türk, anne İtalyan olan Primo adlı bir çocuğun ebeveyn arasında siyasi açıdan çıkan yol ayrımında babasını yani Türklüğü seçmesini konu alan öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 28

Primo Türk Çocuğu Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/4=25

Cümle başına düşen sözcük sayısının 25 olması, çocuk edebiyatı ölçütlerinin çok üzerinde bir değerdir. Bu oran, çocuk okuyucuların okuduğunu anlama noktasında sorun yaşamasına neden olabilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[13/87]*100=14,94

14,94'lik oran, ölçüğe göre üniversite düzeyi ve üstü bireylere uygun bilinmeyen sözcük oranının da üzerindedir. Bu orana sahip bir metin çocuk yazınına uygun değildir. Sık sık bilinmeyen sözcüklerle karşılaşan çocuğun bir süre sonra kitabı okuma isteğinde azalma başlayacaktır. Bunun önüne geçmek için metne sadeleştirme uygulanmalıdır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. sema, meyas, mustarip, nümayiş, müstevlî, hiddet, ahenk, haris tanini, iktisat, menfaat, müsterih, ziya.

“Harp, hayattır!” diyen feylesofun kırmızı bir canavardan başka bir mahlûk olamayacağını iddia eder (Seyfettin, 2011, ss 369).

Kendi memleketinde yalancılıktan gülünç insanîyetler gösteren, şefkat pazarları, şefkat müesseseleri tesis hatta hayvanları himaye cemiyetleri teşkil eden bu dolandırıcı, alçak Avrupalılar; zavallı Çin ahâlisinin sıhhat ve afiyetini, neslinin istikbalini muhafaza için afyonu menedince, birden kuduruyorlar, bütün alacalarını meydana çıkarıyor... Ticaretimize ziyan gelir!!! diye bu talihsiz hükümeti sıkıştırıyor, korkutuyorlar, tekrar afyona müsaade ettiriyorlardı... Ticaretlerini üç yüz milyon insanın sıhhat ve afiyetinden, istikbalinden daha kıymetli görüyorlar, üç yüz milyon Çinliye memleketlerindeki köpekler kadar ehemmiyet vermiyorlardı. İngiltere Hindistan'ın kanını emiyor, bütün hazinelerini Avrupa'ya taşıyor, iki yüz doksan milyon insanı hizmetçi hayvanlar, yani at ve eşek gibi her haktan mahrum, kendi hesabına çalıştırıyor. (Seyfettin, 2011, ss 371)

(...) karşısındakinin Rumca bilmediğini intikal edince tekrar iğrenç bir Yahudi Fransızcasıyla ilâve etti: “Il ya, il ya, veuillez entrer.” (Seyfettin, 2011, ss 374). Gözlerini ovuşturarak gelen kuvvetli, çirkin ve biçimsiz garson onu sağ tarafta tek yataklı odalardan birine götürdü (Seyfettin, 2011, ss 374). Bir Türk'e kızını vermek... bu mümkün mü idi? Bir barbara, bir vahşiye, bir medeniyet düşmanına, hâsılı bir Türk'e nasıl kız verilir? (Seyfettin, 2011, ss 375). Asırlarca bütün Asya'ya hâkim olmuşlar, Atilla Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişti (Seyfettin, 2011, ss 385). Rıhtımdaki Rum çocukları onun bir Türk çocuğu ile konuşmasını kıskandılar. Çağırıyorlar. Aldırmadı. Yine çağırıyorlar. Tekrar çağırıyorlardı. Orhan “Oh bu sinekler!” dedi, “bir şey yapamazlar, yalnız taciz etmesini bilirler.” (Seyfettin, 2011, ss 385) Orhan Fransızca tercüme etti: “Diyor ki namussuz, alçak, korsan İtalyanlar, bizim haberimiz yokken, aramız kendileriyle iyi iken, bizim dostlarımız iken birdenbire vatanımıza hücum ettiler (Seyfettin, 2011, ss 387). “Mümkün değil. Ölürüm de Türk olmam. Vahşiliği

kabul etmem.” “Türkler vahşi değildir. Asıl vahşî, hırsız ve korsan olan İtalyanlardır.” (Seyfettin, 2011, ss 388).

Annesinin sesi yumuşuyordu: “Oh Kenan, on senelik hayatımızı birden nasıl unutuyordun? Birleşirken şartlarımız ne idi? Sen tamamıyla bir Avrupalı idin. Niçin böyle birdenbire değiştin? Vahşi oldun? Ah Madam Rapzardi... Şimdi neredesin? Sen bana hep bugünleri söylemiştin...” “Ne söylemişti?” “Seninle nişanlandığımız o vakit o kadar mâni olmağa çalıştı; ‘Bunlar koyun derisine saklanmış kurtlardır. İnanmağa gelmez. Ne kadar Avrupa’da okumasalar, terbiye görseler, yine bir gün dişlerini çıkarır, insanı parçalar’ ben dinlemedim. Ah ben dinlemedim. Sana inandım. Hiç böyle vahşîleşeceğine; medenîleri, Garplıları tahkir edeceğine, beni Türk yapmağa, çarşafı hapsedmeğe, hayvanlaştırmaya kalkacağına ihtimal veremezdim. Ah Kenan, sen ne kadar nazik ve medenî idin...” (Seyfettin, 2011, ss 388-389)

Çocuğumuzu çağırırız, sorarız. Hangimizi arzu ederse onun olur. Ya benimle kalır, Türk olur; yahut seninle İtalya’ya gider. Orada papaz olur, ya korsan...” (Seyfettin, 2011, ss 389). Öykünün çeşitli yerlerinden alınan bu alıntılarda düşünürlerin, Avrupa kültürünün, bireylerin, farklı etnik grupların ve dinsel inanışların çeşitli alanlarla ilişkilendirilerek aşağılandığı görülmektedir. Bu tür kullanımların düşünsel yönü tüm yönleriyle daha tam gelişmemiş olan çocuk okuyuculara sunulduğunda çocuk okuyucuların yanlış algılamalarına neden olabileceğinden bu öykünün çocuklara uygun olmadığı söylenebilir ayrıca Türk ve İtalyan ırklarının onur kırıcı betimlemelere maruz bırakılması bu ırklara ait bireylerin adı geçen ulusa/uluslara olumsuz tepki takınmasına neden olabilir.

İkinci Cadde'deki yaya kaldırımına intizamsız fasılalarla inen sopasını, geç vakit yeşil masadan dönen zengin ve ecnebi kumarcıların acul arabalarını duymuyor, lâstik tekerlekli lândolar içinde geniş ve yüksek şapkalarının altına üşümüş gibi büzülen yarım gecelik sarhoş âşıklarıyla dudak dudağa öpüşerek geçen artistlerin, medenî ve necip garbın vahşî Türkiye'ye hediyesi olan bu kibar ve mümtaz oruspuların arsız kahkahalarını işitmiyordu. (Seyfettin, 2011, ss 368)

Alıntıda betimlenen mekânın ve kullanılan bazı sözcüklerin çağrışımsal düzeyi çocukların hem sosyal hem de cinsel gelişimlerinin üzerindedir. Bu tür bir kullanım, çocukların eğilimleri konusunda sorun çıkarabileceğinden öyküdeki bu tür kullanımların çocuk okuyucuya uygun olmadığı söylenebilir.

“...insanlıkta da lâzım ve mecburi bulunduğunu fenle, tecrübe ile gösteren Darwin'den nefret ederdi.” (Seyfettin, 2011, ss 369) “Dokuz senedir masondu.” (Seyfettin, 2011, ss 369)

Navarin'de donanmamızı yakarak Yunanistan'ı icat etmişlerdi. Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Şarkî Rumeli; Cezayir, Tunus, Kıbrıs, Mısır, Sudan yağmaları birbirini takip etmiş, nihayet son idam kararımız Reval Mülâkâtı'nda verilmişti. Meşrutiyet ilân edilince sözde bu karar tehrir edildi.. Hâlbuki bu tehir tamamıyla yalandı. (Seyfettin, 2011, ss 371)

Bosna-Hersek zorla alındı. Meseleler yine bakiydi: Makedonya meselesi, Arnavutluk meselesi, Girit meselesi, Boğazlar meselesi, Irak meselesi, Suriye'nin istiklâli meselesi, Mezopotamya meselesi ve ilh... (Seyfettin, 2011, ss 372).

Grazia bu sabah tercüman ile konuşmuştu. Hiç kimsenin bilmediği, gazetelerin yazmadığı hadisleri öğrenmişti. Ecnebi siyasî memurlar her şeyi biliyorlardı. Yalnız

Türklerin bir şeyden haberleri yoktu. Tercüman sır olarak söylemişti; bu sene içinde Şark meselesinin en mühim noktaları hallolunacaktı. İngiltere, Almanya, Fransa, hâsılı bütün Avrupalılar Almanya'ya Afrika'dan başka bir müstemleke verilmekle beraber Anadolu'da serbest bırakılıyor, İngiltere İtalya'ya Trablus'un acele zaptını tavsiye ediyordu. Trablus İtalya'nın olurken Acemistan da Rusya ve İngiltere tarafından taksim edilecekti. Birkaç ay sonra Rumeli'nin her tarafından bombalar patlamaya başlayacak; Girit Yunanistan'a bağışlanacak, Arnavutluk'a, Makedonya'ya, Suriye'ye, Arabistan'a muhtariyet verilecek, sultanlık Avrupalıların himayesine alınarak Türkiye'de "beynelmilel bir idare" tesis olunacaktı... Avrupa'nın programı bu idi! (Seyfettin, 2011, ss 382)

Öykünün dayandırıldığı konu tarihsel gerçekliği olan bir alandır. Bu yüzden öyküde sıklıkla tarihsel olaylara göndermeler yapılmaktadır. Öykünün konusunu tarihten alması, yazınsallık açısından mümkündür ancak yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi öykü anlatımında salt tarihi bilgilere yer verilmesi öykünün tarih kitabı kimliğine bürünmesine neden olmuştur. Bu okuyucunun öyküyü sevmesine ve okumayı sürdürmesine engel olabilecek bir durum olabilir. Üstelik okuyucunun çocuk olduğunu düşünürsek öykünün onlar açısından sıkıcı hale geleceği söylenebilir. Ortaöğretim düzeydeki bir okuyucusu içinse kitap okuma sürdürülebilirliği okuyucunun ilgi alanına bağlıdır. Öğrenci/okuyucu kitapta ilgi alanına denk düşen bir içerikle karşılaşarsa kitap okuma etkinliğini sürdürebilir.

"Bir şey var galiba, haydi oraya gidelim!" dedi. Primo tereddüt ediyordu. Orhan ona cesaret verdi. "Korkma, sen Türk'sün! Türkler hiç vakit, hiçbir yerde, hiçbir şeyden korkmazlar..." (Seyfettin, 2011, ss 386) Herhangi bir gerekçeye dayandırılmadan söylenmiş olan bu alıntı, çocukların gerekçelendirirken zorlanacağı bir konudur. Bunun çocuğun

düşünüşünde yanıtı olmayan –neden-sonuç ilişkisi olmayan- sorgulamalara götüreceğinden bu kullanım çocuk yazını ürünlerinde olmaması gereken bir özelliktir.

İlk defa Fransa'yı hatırladı. Daima fazilete, insaniyete hizmet ettiğini haykıran bu millet yüz senedir Afrika'yı kana boyuyor, sahranın silahsız, saf ve masum, munis, halûk ve asil evlâtlarını mitralyözlerle öldürüyor, asude şehirleri, sakin yuvaları seri ateşli toplarla yıkıyor, hiçbir kabahati olmayan koca bir milleti esir yapıyor; vatanlarını, mallarını çalıyor; ırzlarını, hayatlarını, ruhlarını zapt ediyordu. (Seyfettin, 2011, ss 370)

Trablus'a saldırıyor, elli senedir süren “Afrika'yı Lâtinleştirmek” faciasının son perdesi açıyor... yahut kapıyordu! Bu nasıl insaniyet idi? Bu insaniyetin vahşilikten, barbarlıktan, yamyamlıktan ne farkı vardı!.. Silahsız Afrika'yı tamamıyla zapt eden bu yırtıcı, insafsız, müthiş Avrupalılar Asya'yı da paylaşıyorlar, bu tecavüzlerine soğukkanlılıkla, “Şark meselesi!” diyorlardı. Milyonlarca adamı insan yerine saymıyor, onlara hayvanlardan daha aşağı muamele ediyorlar. (Seyfettin, 2011, ss 371)

Hatta bir gün babası bu kılıçlardan birini indirmiş, kınından çıkararak ona birtakım siyah lekeler göstermiş ve “Bunlar ne? Biliyor musun?” diye sormuştu. O ne olduğunu anlamayarak “Çok kirlenmiş, temizletelim...” cevabını vermişti. Hâlâ duyuyor gibi oluyordu; o vakit babası gülümsemiş ve büyük eliyle minimini sırtını okşayarak “Hayır, oğlum, hayır” demişti, “bunlar kir değil.. Bunlar düşman kanı.. Bu kılınc bize dedelerimizden kaldı. Babam da, ben de onunla harbe gittik. Bu kılınc yedi muharebe gördü. Üzerinde düşman kanı en büyük kıymettir, temizlenmez...” (Seyfettin, 2011, ss 379-380)

Bunlar gayet mağrur, cahil ve şoven idiler. Avrupalıları hiç sevmiyorlardı. İhtilâlden, kan dökmekten, boş yere müdafaa ve inattan çekinmezlerdi. Barbarca cesur idiler (Seyfettin, 2011, ss 383). Alıntılarda çocuk yazınında olması gereken şiddet unsurunun sınırının aşılması dışında şiddeti, savaşı, kan dökmeyi gibi insanî değerlerde olmaması gereken eylemlerin teşvik edilmesi bu öykünün alt yaş gruplarındaki çocuk okurlar için tavsiye edilemeyeceğini göstermektedir. Bu içerik çocuğun ilk dönemindeki okuyucular için nedenlendirilenden ötürü eğitsel bir sorun barındırırken daha üst yaşlardaki okuyucu için okuyucunun seçimine bırakılabilir.

Tema. Kullanılan içeriğin genel olarak etnik tartışmalar üzerinden gitmesi öykünün temasal zenginliğini olumsuz etkilemiştir. Etnik yönün kültürel zenginlik yerine ırksal üstünlüğü dair kullanımlar öykünün çocuk yazınının evrensel hoşgörüsüne uygun değildir. Bu içeriğin okuyucusu düşünsel olgunluğa ve kurmaca alımlama becerisine ulaşamamışsa yanlış çıkarımlara ulaşabilir.

Öykü Kahramanları. Anne, baba ve çocuk üçleminde geçen öykünün kahramanlarının iletişim biçimi çatışma üzerine kurulmuştur. Çatışmayı ırksal üstünlüklere dayandıran olay kahramanlarının uyandıracığı izlenim, alt yaş gruplarındaki çocuk okuyucularda sağlıklı düşünsel gelişimin oluşmasını engelleyebilir.

Eğitsel Yönü. Üst yaş gruplarında düşünsel tartışmaların çıkmasını sağlayabilme olasılığı olan bu içerikte alt grupların bilgi, biliş ve algı düzeyleri henüz ulaşması gereken noktada olmadığından bu içeriğin sunulacağı hedef kitlenin seçilmesine dikkat edilmelidir.

Biçem. Öykünün çocuk yazınında kullanılmasının amaçlanması durumunda cümle yapısı ve bilinmeyen sözcük yapılarının yaş grubunun düzeyine göre uyarlanması

gerekmektedir. İçeriğin tarihsel bilgi ve siyasi tartışmaların yoğunlunda olması biçimin de çocuk düzeyindeki okuyucular için ağırlaşmasına neden olmuştur. Bu özellikle okuma sürecini çocuğu sıkan bir duruma sokabilir.

Genel Değerlendirme. Çocukların bilgi düzeyini aşan bölümlerin olması, çeşitli etnik grupların, bireylerin ve coğrafyaların aşağılanması ve şiddet anlatımlarının olduğu bölümlerin varlığı bu öyküyü çocuk okuyucuları için sorunlu bir duruma getirmektedir. Bu nedenlerden ötürü bu öykünün çocuk yazınında kullanılmasına uygun değildir. Çocuk yazınının özellikle ilk dönemine eğitsel sorunlar barındırdığı için alt yaş gruplardaki kitleye okutulması beraberinde sorunlu algı eğilimleri yaratabilir çünkü bu yaştaki okuyucular, dış bilgi düzeyine tam anlamıyla erişememişlerdir ve şayet böyle bir içerikle karşılaşılırsa kendileri dışındaki varlık alanlarına karşı olumsuz bakış açısı edinebilirler.

Beyaz Lale öyküsüne ait bulgular.

Konu. Bulgaristan'daki Türklere yapılan şiddet olayların anlatıldığı öyküde, konu çoğunlukla Lale adındaki bir genç kıza Bulgar komutanın yaptığı şiddet ve cinsel saldırı konularını işlemektedir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 29

Beyaz Lale Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/8=15,5

Cümle başına düşen sözcük sayısı açısından bu öykünün ortaokul düzeyi ve üstündeki bireylere uygun olduğu söylenebilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[2/98]*100=2,04

2,04'lük oran çocuk, okuyucular için uygun bir orandır. Bu oran bu öyküyü okuyan çocukların hemen hepsini bildiklerini, öyküyü okuduklarında anlamlarını bilmedikleri sözcüklerle pek karşılaşmayacağını göstermektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. esvap, sinematograf.

Yapılacak bu ameliyat bu hain ve ahlâksız Avrupalıların gözlerine görünmemeliydi (Seyfettin, 2011, ss 430). Merhamet, dantelâ, küpe, fistan, bilezik gibi, kadınlara yakışır. Merhamet hakikî bir erkeğin üzerinde pek çirkin durur. Onu alçaltır (Seyfettin, 2011, ss 431).

Radko hiddetlenerek cevap verdi: “Sen bunamışsın. Sen bir tarafa çekil de rahatına bak. Kadınları para tahkiki için toplamıyorlar. Orduda generaller, miralaylar, kumandanlar var. Onlara yarın kız lâzım, eğlenme lâzım. Neferler, onbaşılar, çavuşlar, zabitler keyifleri çatsınlar da onlar Katolik papazları gibi pineklesinler mi?” (Seyfettin, 2011, ss 436-437)

Sonra Türklere bakınız. Bu heriflerin aptallıkları o derecededir ki yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar, dünyada “kavmiyet, milliyet” gibi bir şey olduğuna da inanmazlar. Kendilerinin milliyetçilerini bile şiddetle inkâr ederler. Tarihleri, Cengiz gibi, Hülagû gibi en büyük imparatorlarına küfürlerle doludur. Bu milliyetsiz, kuvvetsiz, ailesiz, ananesiz kalan Türkler, tabî en basit hakikatlere de akıl erdiremiyorlardı. Nasılsa ellerine geçirdikleri yerlerdeki kavimleri temizlemediler. Onları yutmadılar. Türk yapmadılar. (Seyfettin, 2011, ss 433)

“Bizim sayemizde Makedonya’nın İslâm ve Hıristiyan ahalisi katil Jöntürkler’in zulmünden kurtulacak.” (Seyfettin, 2011, ss 449) Yapılan alıntılarda coğrafyanın (dolaylı olarak bu coğrafyada yaşamını sürdüren kitleler) ve etnik kökenin aşağılanması, dini makamının gereklerini yaptığından ötürü din adamlarının küçümsenmesi ve kadınların cinsel kimliklerince biçimlenen kültürel görünüşleri ile dalga geçilmesi çocuk yazını açısından sorunlu bir içeriktir. Çocuk yazınında çocuğun bilişinde önyargı oluşturabilecek durumların bulundurulması bu yazın alanının amacına aykırıdır.

Kızların yanında bütün gece kalmak, rakı içmek, şarap içmek yasaktı. Bir nefer kızın odasında bir saatten ziyade duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen askere bırakacaktı. Sekiz yaşından aşağı kızlara dokunulmayacak, bunların çirkin, zayıfları öldürülecekti (Seyfettin, 2011, ss 430).

Radko hiddetlenerek cevap verdi: “Sen bunamışsın. Sen bir tarafa çekil de rahatına bak. Kadınların para tahkiki için toplamıyorlar. Orduda generaller, miralaylar, kumandanlar var. Onlara yarın gece kız lâzım, kadın lâzım, eğlence lâzım. Neferler, onbaşılar, çavuşlar, zabıtlar keyifleri çatsın da onlar Katolik papazlar gibi pineksinler mi? Şehrin

en güzel kızları onlara ayrılacak. Ey, şehrin en güzel kızları hangileri olduğunu nasıl bileceğiz. Her mahalleden gelecek kadınlara soracağız. Ona göre ayırıp tertip edeceğiz. Tabii her şeyde intizami her şeyde sıra ve saygı gerek.” (Seyfettin, 2011, ss 436-437)

Bu yaşlıları kapının arkasına yığdılar. Geriye kalanların içinde on sekiz yaşında kızlar, kundaktaki çocuklarına meme veren genç ve taze analar bulunuyordu. Radko, bunlara gülerek tekrar ve yavaş yavaş “Görüyorsunuz be hanımlar” dedi, “İçerisi sıcak. Sizden bazı şeyler soracağım. Terlemeyesiniz. Haydi hepiniz esvaplarınızı çıkarınız. Soyununuz. Fistanlarınızı, gömleklerinizi, donlarınızı, çoraplarınızı atınız. Çırılçıplak kalınız. Hamama girecekmiş gibi... Ağanızın koynuna girecekmiş gibi... Üzerinizde yalnız saçınız kalsın... Çırılçıplak, çırpıldak. Haydi, haydi...” Ömürlerinde kocalarından, babalarından ve kardeşlerinden başka kimseye yüzlerini açmamış olan bu kadınların korkunç emre itaat edemiyorlardı. Komitalar dipçiklerle vuruyorlar, çarşaflarını, yeldirmelerini yırtıyorlar, fakat bir tane olsun soyamıyorlardı. Bu münasebetsiz mukavemete Radko'nun canı sıkıldı. Hiddetlendi. Fırlak ve al yanakları titremeye başladı. Neye yoruyorlardı? Yorulmağa ne hacet vardı? Mademki fırın yanıyordu. İçlerinden bir tanesini yakınca öbürleri korkacak ve karşı gelmeyeceklerdi. (Seyfettin, 2011, ss 438-439)

Komitalar bu meme, karın, bacak, baldır, saç tufanının içinde şaşırıyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar, korkunç bir “sadizm” hezeyanına uğrayarak en şenî, akla gelmez fanteziler icat ediyorlardı. Bu fantezilerden “canlı çukur” dedikleri en müthişiydi. Evvelâ yere şişman bir kadın yatırıyor, onun üzerine beğendikleri diğer ikinci kadını, arkası üstü ve çapraz uzatıyorlardı. Bu kadının da ellerinden, ayaklarından birer kadına tutturuyorlardı. Sonra sıra kendisinin olan komita yaklaşıyor, çıplak ve

fırlak kadının ta ortasına, göbeğin biraz aşağısına küçük kasaturayı saplıyor ve hemen çıkarıyordu. Sonra koyu kırmızı bir kan fişkiran bu küçük deliğin üzerinde nefisini köreltiyor, zavallı çırpınan, haykıran kadının karnında, kanlı bağırsaklarının arasında, hayvanlığının en şeni, en pis, en çirkin, ateşlerini söndürüyordu. (Seyfettin, 2011, ss 442)

Bu kim bilir, nasıl bir kızdı? Hayalinde ansızın masalların anlattığı bir harem dairesi canlandırıyor, orada büyük ve ipek perdeler arasında, yumuşak ve divana uzanmış beyaz ve çıplak bir kız görüyordu. İşte her yabancı ve ecnebi gözden uzak, gölgeler ve ipekler içinde âdeta bir peri gibi büyümüş olan bu nefis Türk kızı bir saate kadar kendisinin olacaktı. (Seyfettin, 2011, ss 443)

“Uzatmayalım, edebiyat yapmayalım...” dedi. Ve... birden Lâ’li’nin üzerine atıldı. Başındaki örtüyü çekerken gür, siyah ve parlak saçlarını dağıttı. Beline sarıldı. Öpmeğe savaşıyordu. Lâ’li çırpınıyor, kollarıyla onu iterek, dudaklarından yanaklarını kaçırarak “Bırak alçak, bırak!..” diye haykırıyordu (Seyfettin, 2011, ss 452).

“Beni öldür, beni öldür...” diye inledi, yalvardı, yakardı. Kanlanan güzel ve büyük gözlerinden sıcak yaşlar akıyor, heyecandan ve yorgunluğundan nefesi tıkanıyordu. Radko kızaran yanaklarından ısırarak, öperek, terleyen şeffaf boynunu emerek “Seni öldürüp ne yapacağım güzel Lâle” dedi, “senin ölün değil, bana dirin lâzım...” öpüyor ısırıyor, emiyor, bir taraftan da esvaplarını yırtıyor, koparıyor, artık yorulup kımıldamayan esirini çırılçıplak bırakmağa çalışıyordu. Gömleğini, etekliğini, donunu, hatta çoraplarını bile çıkardı. Çırılçıplak kalan zavallı kızı kucakladı. Yerden kaldırdı. Ve yatağa götürüp uzattı. Lâ’li sanki bayılmıştı. Yumulmuş göz kapaklarının, uzun ve

kıvrıcık kirpiklerinin arasından yalnız beyaz bir çizgi görünüyordu. Kar gibi parlak ve lekesiz omuzlarına dağılan saçları dökülüyor, fırlak ve katı memeleri hızlı hızlı kalkıp iniyordu. Radko durdu. Baktı, baktı. Gözlerine inanamıyor, “Ne ilik, ne ilik “ diyordu. Bu, sanki devrilerek canlanmış, fakat hâlâ gözlerini açmamış bir esatir heykeli, bir mabut kıızıydı. Yuvarlak omuzlarından tatlı bir kalınlıkla ayrılan kolları gittikçe inceliyor, küçük ve nermin elleri hayalî bir yatak gibi açılıyordu. Karnı o kadar saf, o kadar masum, o kadar beyaz ve küçüktü ki Radko’nun tapacağı geliyor, dokunmağa korkuyordu. Ve elmadan yoğrularak dondurulmuş sanılacak kadar parlak ve şeffaf duran kalçaları... Radko acele ile soyunmaya başladı. Çizmelerini çıkardı. Ceketini, pantolonunu, fanilalarını, donunu yırtar gibi attı. Çok kıllı vücudundaki terin keskin ve kirli ayaklarının pis kokusu odanın temiz havasına dağılıyor, kendisini de iğrendiriyordu. Hâlâ tıkanmış, boğulmuş gibi hızlı hızlı, kesik kesik nefes alan Lâ’lî’ye bir kere daha baktı. Ve yatağa, yanına uzandı. Memelerine sarıldı. Isırmaya başladı. Lâ’lî bu zalimin elleri, dudakları vücuduna dokundukça ateşler içinde yanıyormuş gibi bağılıyor, kıvrıyor, bacaklarını bütün kuvveti ile kilitleyerek iki büklüm oluyordu. Ne yapacaktı? Şimdi ne yapacaktı? İşte her yerine mukaddesat tanımayan düşmanının şeni tükürükleri sürülmüştü. Namusu zorla parçalanıyordu. Bağırmalarına hiçbir cevap aksetmiyor, imdadına hiç kimse yetişmiyordu. Demek o, vahşî bir hayvanın en kirli ve iğrenç eğlencelerine alet olacaktı. Hayır, hayır, hayır... ama nasıl kurtulacaktı? Kuvveti bitmiş, kımıldamayacak hâli kalmamıştı. Kollarını zorla oynatıyordu. Sanki boğazına demirden halka geçirilmiş, arkasına görünmez ve kurşundan bir işkence gömleği giydirilmişti. Hıçkırarak kekeledi: “Dur, dur, bırak, fena oluyorum... Dinleneyim... Dinleneyim de öyle...” (Seyfettin, 2011, ss 452-453)

Ve doğrudu. Radko'ya dokunmadan, üzerinden atladı. Radko bu nefis çevikliğiyle pek suh buldu. Onu kollarından tuttu. Sırtından ısırıldı, ısırıldı. Birakinca Lâ'li sarhoş gibi sallanarak açık pencereden önüne gitti. Ve bir anda gözle görülmeyecek derecede anî bir hareketle orada kayboldu. Sanki uçtu... aptallaşan Radko yataktan fırladı. Pencereye koştu. Ve sarkarak baktı. Aşağısı yeşil gölgeler, sık dallar, uzak çiçeklerle girdaplaşan nihayetsiz, nihayetsiz bir uçurum gibi derinleşiyor; koyu ve sık çimenlerin üstünde Lâ'li yüzükoyun yatıyordu. Dimağında yakıcı, parçalayıcı bir yıldırım çaktı: “Ya öldüyse...”

Evet ya öldüyse? Bu kadar yaklaştığı, koynuna aldığı, kokladığı, öptüğü, ısırıldığı hakikat olmuş bir saadet; hayalî, yalancı ve eksik bir ihtilaç rüyası gibi sönmeyecek miydi? Kudurmuş bir heyecanla döndü. Sofaya yürüdü. Merdivenleri dörder, beşer atladı. Sapanından kurtulmuş bir çakıl taşı çabukluğuyla ikinci ve birinci katlardan geçti. Bahçeye çıktı. Lâ'li'nin üzerine atıldı. Hemen arka üstü çevirdi. Nabızlarını tuttu. Atmıyordu. Eliyle kalbini yokladı. Eğildi. Kulağına koydu. Dinledi, dinledi. Hiç çarpılmıyordu. Ölmüştü. Ah bu güzel Lâle kucağından kaçarak ruhunu ölüme vermiş, fakat... fakat işte hâlâ solmamıştı. Taze hayatının, emsalsiz güzelliğinin ulvî ve mehtaptan rengi henüz duruyordu. Ve “soğumadan” diye mırıldandı, “soğumadan...” bu paha biçilmez ölü daha sıcaktı. Soğumadan... Yıpranmamış aşkının, dokunulmamış kızlığının kim bilir ne kadar başka olan o müstesna lezzeti bir parça olsun tadılamaz mıydı? Düşünmedi. Çabucak soğuyacağından korkuyordu. Omuzları berelenmiş, görünmez kanlarla pıhtılanmış, saçları göğsüne ve memelerine dolanmış narin cesedi kucağına aldı. Cennetin hurilerden ve müminlerden uzak ve تنها bir köşesinde Allah'ına ibadet ederken uyumuş kalmış bir melâikeciği kaçırın hain bir şeytan itidaliyle, koşarak indiği merdivenleri yine yavaş yavaş çıktı. Odaya girdi. Lâ'li'nin ölüsünü bir dakika evvel, sağ iken içinde çırpındığı, çarşafı buruşmuş yatağa uzattı.

Artık bu gevşeyen nefis kollar karşı gelmiyor, artık gevşeyen ve deminki gibi sökülmez bir ısrar ile kilitlenemeyen bacaklar kendiliğinden açılıyordu. Radko bu ölüye istediği vaziyeti verdi. Üstüne şeni arzusunun en karanlık, en pis, en kirli ateşlerini tutuşturdu. Onun son kalan hararetlerini içti. Emdi, ısırıldı. Hatta yemek istedi. Kanı çıkmayan yanaklarını dişleriyle kopardı. Kanmadı, doyamadı, bıkmadı. Ama yoruldu. Biraz durdu. Ürpertici bir soğukluk etlerine, damarlarına, kemiklerine yayılmaya başlıyordu. Ürktü, geri çekildi, birbirine karışan uzun ve kıvrıkcık kirpiklerine baktı. Morarmış ağzı ile söylenilmez şikâyetleri susarak haykıran siyah ve minimini bir çukur hâlinde gözleri açıktı. Isıra isıra parçaladığı memeleri yassılanmış, karnı içeri çökmüştü. Mermerleşen bacakları, geriye bükük, seriliyordu. Ve öldükten sonra bu mahvolan mukaddes matemi gibi, lekesiz ve nuranî kasıklarından, solgun ve renksiz kan damlaları sızıyordu. Baktı, baktı, baktı... Baktıkça ürkmesi artacak yerde geçti. Ve... yeniden iştahlandı. Ön tarafı harap bu ölüyü, başka türlü de hırpalamak ve kirletmek için, bu sefer yüzükoyun çevirmek istedi. Dizlerinin üstüne kalkarken... .. Ve orada Lâ'li'nin şimdi soğuyan, donan, katılaştıran cesedi gayet ağır ve cehennemi bir taşın altında ezilmiş büyük, beyaz, manevî ve uhrevî bir lâle sükûnuyla yatıyor, kanlanmış yastığın üzerinden sarkan nihayetsiz boşluklarını arıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 454-455)

Alkol tüketiminin betimlendiği, tutsak edilen kadınlara uygulanan taciz, tecavüz ve şiddete dayalı içerikler öykünün çocuk yazını açısından bakıldığında çocuklar için ağır psikolojik durumlar oluşturabilme olasılığı yüksektir. Öykü kahramanı olan Radko'nun öykünün diğer kahramanı olan Lale'ye yönelik tecavüz ve ardından gelen nekrofil (ölen bireyle girilen cinsel ilişki) içeriği öykünün çocuklar için uygunluk düzeyini aşmaktadır.

İşgal, yağmalama, şiddet, cinsel/dinsel/ırksal/kültürel saldırılar Beyaz Lale öyküsünün çocuk yazını ölçütlerine göre değerlendirildiğinde çocuk okuyuculara kesinlikle okutulmaması gereken bir öyküdür.

Serez'de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvelâ işkence ile kasalarındaki ve bankadaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hıristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Lâkin geriye güç bir şey kalıyordu. Şehirde en güzel Türk kızının hangisi olduğunu anlamak... Kendisine Cuma'dan, Osenova'dan seçilen on dört on beş yaşında dokuz tane kız getirmişlerdi. Çadırda esvaplarını soydurdu, vücutlarına baktı, beğenmedi. Bunların ikisi güzelce idi ama zayıf ve sıtmalılı idiler. Yedisi âdeta köylü idi. Kolları, bacakları, belleri kalındı. Avazları çıktığı kadar ağlıyorlar, işten kabalaşan elleriyle yüzlerini kapamaya çalışıyorlardı. Gürültülerinden, hıçkırıklarından hiddetlenmiş, hepsini tabur askerine vermişti. Onlar da aralarında taksim ettiler, her takıma birer tane düşüyordu. Çırılçıplak soyup, şarabı içirtip hora teptirerek sabaha kadar eğlendiler... Radko sabahleyin geçerken atının üzerinden yolun kenarındaki hendekte bu kızların süngülenmiş ölümlerini görmüştü. (Seyfettin, 2011, ss 428-429)

Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, âli mahkeme için lüzumu olan sandalyeler, büyük masa, kırmızı örtü, incil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vesaire gibi şeyler oraya götürülecek, vakit geçirmeden işe girişilecekti. Zenginlerden paraları tamamıyla alındıktan sonra umumî yağmalara izin verilecek, şehrin Türk kızları askerlere dağıtılacak, askerlerin arasında kavgaya, rekabete meydan vermemek için mahalleler bölük dairelerine ayrılacaktı. Her bölük kendi dairesindeki kızları, bir hafta sıra ile

alı koyacak, bu esnada kimsenin münasebetsizlik etmemesine komiteler tarafından tertip olunacak devriyeler dikkat edecekti. (Seyfettin, 2011, ss 430)

Güzel, kuvvetliler toplanıp vaftizlenerek Bulgaristan'a gönderilecekti. Yalnız çok ihtiyarlar, Hristiyan olurlarsa sağ bırakılacaktı. Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar, cesetleri meydanda kalmamak üzere sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla, yine iki komita reisinin nezareti altında şehrin dışındaki hendeklere gömülecekti. (Seyfettin, 2011, ss 430)

İşte ihtiyar Dimço da yılların yıprattığı sinirlerini; hastalanmış, kanı kurumuş gevşek kalbini dinliyordu. Hâlbuki genç olsaydı... Onun gençlik hikâyelerini bilirdi. Eski Rus-Türk muharebesinde Samakov'dan çekilen Türkleri çevirmiş, hâlâ belinde taşıdığı bu eğri ve kısa pala ile kadın, erkek, bir tane kalmayınca kadar, öküzleriyle, atlarıyla beraber doğramış, parçalamıştı. Arkasına dayandı. Sabit gözlerini Dimço'ya dikti. Kollarını geniş, fırlak göğsünün üstüne çaprazvarî koydu. Gülümseyerek "Sen bunamışsın Dimço Kaptan" dedi, "doksan üçte Samakov muhacirlerini niçin kestir? O vakit niçin kestirince bugün de onun için keseceksin. Merhamet, dantelâ, küpe, fistan, bilezik gibi, elmas gibi, kadınlara yakışır. Merhamet hakiki bir erkeğin üzerinde pek çirkin durur. Onu alçaltır. Biz, büyük Bulgaristan için çalışıyoruz. Büyük Bulgaristan'ın içinde düşman kalmamalı. Altmış yaşını geçmiş erkeklerin, kırk beşini geçmiş kadınların çocukları olmaz. Onlar kum basmış tarlalara benzerler. İşte büyük Bulgaristan'a gönderip köylere, papazlara teslim edeceğiz. Hepsi Bulgar olacak. Düşünmek ister. Biz çocukları kesmeyeceğiz. Yarın büyük adamları keseceğiz. Genç bir kadın, karnından on beş tane düşman çıkarabilir. Bir genç kadın yahut bir kızı öldürmek

on beş düşmandan birden öldürmek demektir. Eğer Türkler buraları aldıkları vakit ihtiyarlarının lâflarını dinleyip hepimizi kesselerdi bugün bir Bulgaristan olacak mıydı? Biz böylece onları önümüze katıp kovalayabilecek miydik? Yanıldılar. Fırsat elindeyken kadınlarımızı, çocuklarımızı kesmediler. Kesilmeyen Bulgarlar, çiftleşe çiftleşe çoğaldılar, kuvvetlendiler. Merhametli, yani zayıf hâkimlerinin altından kalktılar. İşte şimdi de tepesine bindiler.” (Seyfettin, 2011, ss 431-432)

En büyük bir Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismarck harp zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateşe verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en lâtif bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp gülerken piposunu çeker, “Bu Fransız köyleri kavrulmuş soğan kokuyor!” diye eğlenmez miydi? Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar bahanesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini aılıktan öldürtmez miydi? Onları sularda boğdurtmaz mıydı? “Fransa’yı biraz kazıyınız, altında Türk bulacaksınız” diye düşmanlarını tahrik eden Bismarck, bu hakikaten bir dâhi olan büyük adam sulh zamanlarında da, harp zamanlarında da yalnızca kuvvete inanıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 434)

Fransızların Almanlardan aşağı kalır yerleri yoktu. Afrika’da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin şuaları altında bırakıyorlar, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su döküyorlardı. İngilizlerin yaptığı katliamlar sayılmazdı. Bu ciddî, akıllı millet, bıçağının altına giren mağlûbun hiçbir şeyine, ne asaletine, ne güzelliğine, ne ihtiyarlığına, ne çocukluğuna bakardı. Bu sayede değil miydi ki şimdi dünyaya, bütün dünyaya hükmediyorlar. Evet onlar... Onlarsa Yela’nın eski ve hüznü payitahtı olan “Kandi” şehrindeki yüksek ve

tarihî mabedin içinde güzellikleri masallara geçen minimini Modeliya prensçiklerini bildircin keser gibi kesmemişler miydi? Sonra işte Çin seferi. Oraya hem Alman, hem Fransız, hem İngiliz, hem Rus firkaları gitmişti. Ne yaptılar? O kadar ki resmen ordunun arkasından bir sürü Yahudi geliyor, bu Avrupalıların yağma ettiği şeyleri satın alıyordu. Medenî Avrupalılar evleri boşaltıyor, mabetleri yıkıyorlar, binlerce yıl yerlerinde uzun ve vakasız asırların geçtiğini görmüş, rahat rahat uyuyan tunç putları kırıyorlar, arkadan gelen Yahudilere satıyorlardı. Bu sefer esnasında Avrupa ipekli kumaşla dolmuştu. Altın ve gümüşe dair yürüdükleri yerde hiçbir şey bırakmadılar. Pekin ve civarında kız oğlan kız kalmadı. İstilâ muharebesi edilmediği hâlde kendilerini hiç müdafaa etmeyen zararsız ahali süngüleniyor; asker süngülemekten yorulup şikâyet edince, bu ömründe silah almamış, kör bir tavuk kadar korkak ahalinin nehirlere atılıp boğulması için emirler veriliyordu. Bu sefer iştirak eden bütün askerlere yağma edilen şeyler asmanından yüzer frank verildi. Sonra İtalyanlar... uzağa gitmeğe gerek yok. Bunlar daha geçen gün Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde temizleyivermişlerdi. (Seyfettin, 2011, ss 434-435)

Şehrin en meşhur ve en büyük camii olan Sultan Camii'nin mümkün olduğu kadar süratle minaresi yıkılacak ve kapısına "Prens Boris Kilisesi" lehvası asılacak. Kubbenin üzerindeki hilâl indirilerek yerine Bulgar arması takılacak. Gazi Evrenos Camii'ne halkalar mihlanarak ordu mekkârelerine ahır, Halilpaşa Camii domuz pastırmalarına depo olacak. Katakoz, Süleyman Efendi ve Tarhuncu Muhittin Camileri, lüzumları olmadığından, ta temellerinden yıkılacak. Yarın sabah duası papazlar tarafından bu yeni "Prens Boris Kilisesi"nde yapılacak. (Seyfettin, 2011, ss 436)

Toplananların adedi dokuz, on bini geçince bir silah patlatılacak ve hemen “Türkler bir Bulgar zabiti vurdular” şayiası çıkarılacaktı. Ondan sonra parolayı bilen askerler, jandarmalar, polisler bahçenin içindekileri hep kurşuna dizecekler, sokaktakileri köşelerden çevirip kılıçla, bıçakla mahvedeceklerdi. Çünkü birer birer toplayıp görmesin diye gizli gizli kesmek –vakıa muvafık ise de- başa çıkılacak bir iş değildi. (Seyfettin, 2011, ss 437)

Komitalar geriye çekildiler. Masanın önünde yalnız kalan kadın titriyor, hıçkırarak kucağındaki yavrusunu sıkıyor, sıkılan ve ürken çocuk avazı çıktığı kadar bağırarak ağlıyordu. Bu çocuğun gürültüsü Radko’yu büsbütün hiddetlendirdi. Ayağa kalktı. Kadının karşısına giderek sordu: “Söyle, soyunacak mısın?” Kadın yere kapandı. Öpmek için ayaklarını tutuyor, yaşlanmış yüzünü, dağılan saçlarını onun boyasız ve tozlu çizmelerine sürüyordu. Çocuk daha şiddetli haykırıyor, fırının içini gürültüye boğuyordu. Radko dayanamadı. Anî bir hareketle eğildi. Bu susmayan çocuğu anasının kucağından kopardı. Fırına doğru döndü. Gözleri dönen kadın Radko’nun beline sarılıyor, “Allah’tan kork, Allah’tan kork...” diye yalvarıyordu. Radko, bu narin kadının başına bir yumruk indirdi. Yere devirdi ve “Allah benden korksun...” diyerek hâlâ susmayan çocuğu ocağın içine fırlattı. Birden çocuğun sesi kesildi. Fakat fırının içindeki kadınların hepsi birden ağlamaya, bağırmaya başladılar. Evlâdının alevler içinde kaybolduğunu gören ana yaralanmış dişi bir kaplan süratiyle Radko’nun boğazına atıldı. Zayıf parmaklarıyla onun yakasını yırttı. Komitalar susturmak için kadınların arasına girerek kafalarına, gözlerine vuruyorlar, hepsini al kana boyuyorlardı. Radkof kuvvetli kollarıyla boğazına sarılan, kendisini boğmak isteyen bu nahif kadını büktü. Altına aldı. Komitaların üçünü adlarıyla çağırdı. Bunlar yere yatırdıkları kadının esvaplarını,

gömlüklerini, donunu yırttılar, kopardılar. Çırpıklar bıraktılar. Ve elleri arkaya bağladılar. Sonra Radko hâlâ soyunmayan kadınlara dönerek zehirli bir sesle “Dikkat ediniz be karılar!” diye haykırdı. “Bize boşuna eziyet vermeyin. Lâf dinlemeyen idam olunur. Şimdi bakın soyunmayan ve karşı gelen bu kaltağı nasıl pişireceğiz. İbret alınız. Sonra hepiniz böyle olursunuz...” Bu sesin tüyler ürperten dehşeti kadınları, hatta komitaları bile buz gibi dondurdu. Dimço Kaptan ocağa bakmıyor, yüzünü kapı tarafına çeviriyordu. Radko, masanın üzerinden bir ustura aldı. Kebap yapılacak kestaneleri nasıl çatlasın diye yararlırsa o da fırında yakacağı adamın vücudunu öyle yarardı. Yarılmamış bir adam çabuk yanmazdı. Hâlbuki yarılırsa tatlı bir cızırtı çıkararak, çabucak tutuşur, mavî ve sincabî bir buhar bırakarak kül oluverirdi. Bu mavi ve sincabî buhar... Radko onun manzarasından ziyade kokusunu severdi. Ve bu koku yakılan adamın milliyetine göre değişiyordu. Radko çok dikkat ve tecrübe etmişti. Hatta şimdi yakılan bir adamın uzaktan kokusunu duysa hangi milletten olduğunu yanılmadan söyleyebilirdi. Bulgar köylüleri kavrulmuş sarımsak, Sırplar yanmış patates, Rumlar kızartılmış balık ve şarap kokusu çıkarırlardı. Henüz bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız yakmamıştı. Onların kokusunu bilmiyordu. Fakat Türkler... Balkan’ın bu en kuvvetli ve kanlı adamları keskin bir süt, bir tereyağı kokusu neşrederdi. Mahkûmu soyup bağlayan komitalara “Arkasını çeviriniz” dedi, “kımıldamasın, sıkı tutunuz.” Elleri bağlı ve çıplak kadını gözleri kapalı, inliyordu. Kendini kaybetmişti. Arkası çevrilince, Radko elindeki ustura ile çatlatacağı bu canlı yemişe baktı. Gür ve dağınık saçlarla örtülü sırt kısmı geniş kalçalarının üzerinde küçük ve nispetsiz kalıyordu. Tüysüz ve lekesiz bacakları beyaz ve parlaktı. Ocağın alevleri satırlarına aksediyor, pembe ve uçucu gölgeler titriyordu. Radko usturayı bu pembe akislerin üzerine vurdu. İki büyük haç yaptı. Belden başlayan haçların sapı baldırların üstüne kadar iniyordu. Kadın etine

giren, sinirlerini koparan, kemiklerine dokunan keskin ve müthiş usturanın acısıyla haykırdı. Çırpınmak istedi. Lâkin katilleri onu sımsıkı tutuyorlardı. Fıskıran kanı yere düşüyor, Radko esvapları kirlenmesin diye geri çekiliyordu. “Çeviriniz, çeviriniz, karnını çeviriniz” dedi. Gözleri fırlayan mahkûm son kalan kuvvetini kısık sesine veriyor, “Allah, Allah, Allah...” diye kıvranıyordu. Radko gülerek “Allah benim, Allah benim...” diye kurbanına cevap veriyordu. Kanlı usturayı şiş ve süt dolu memelerinin üstünden ufki olarak geçirdi. Sonra daha çabuk bir hareketle bu keskin ve kırmızı aleti zavallı kadının rahmine soktu. Ve yukarıya doğru hızlı hızlı çekti ki, bir anda yarılan karnından mide ve bağırsaklar, kırmızı ve kalın ip yumakları hâlinde dışarı fırladı. Radko iki adım geriledi, cebinden çıkardığı mendille bulaşan kanı silerek haykırdı: “Haydi çabuk, içeri.” İki komita mahkûmu kollarından ve bacaklarından tutarak fırına soktular. Alevlerin binlerce kırmızı ve görünmez ejderha dilleri gibi sardığı canlı et yağmından pembe bir buhar, mavi ve sincabî bir duman çıktı. Feci ve acul bir cızırtı başladı. Radko sandalyesine oturarak gözlerini ocağa dikti. Sincabî duman vücudu göstermiyordu. Ve o koku... O süt ve yağ kokusunu Radko şimdi duyuyor, gaye tatlı ve hayalî bir sütlü kahve içiyormuş gibi derin kokuyordu. (Seyfettin, 2011, ss 439-441)

Ve karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir iki saat içinde inleye inleye, kıvrana kıvrana ölüveriyorlardı (Seyfettin, 2011, ss 442). “‘Hürriyet kurdelesini bağlayınız’ demek, ‘kafalarını kesiniz’ demenin kibarcasıydı.” (Seyfettin, 2009, ss 444). Burada ne lâtif bir hayat geçecekti. Burada ne lâtif bir hayat geçecekti. Radko burayı zapt etmeyi düşündü. Sahibi, bir kızından mâada, şimdi ihtimal bütün ailesiyle beraber kesilmiş bulunuyordu (Seyfettin, 2011, ss 448). Yapılan alıntılarda etnik kökenlere, dini alanlara ve bireylere, kutsal sayılan oluşumlara ve cinsel yönü hedef alan yönlere ağır şiddet uygulanımı görülmektedir. Şiddetin

dillendirilmekle kalmayıp ayrıntılandırılması ve bunun üzerinden bireylerin zevk almasını da betimleyen durumlar, yetişkin okuyucuların bile ürküten boyutlardadır. Bu doz, çocuk yazını açısından küçük okuyucular için yüksektir ve okuyucuda psikolojik sorunlara yol açabilir. Bu nedenlerden ötürü bu öykünün kesin bir tutumla çocuk yazını alanına alınmamalıdır.

Hafif mavi hareli ziyaların akıcı gölgeleriyle görülmemiş çiçeklerden yapılmış bir bahar yatağını andıran ipek sedirde bir çıplak kız, baygın ve yorgun geriniyor, yüzükoyun dönüyor, bacakları geriyor, dağınık ve siyah saçlarıyla örtülen beyaz ve sivri memelerinin üzerine abanarak, sarıldığı menekşe rengindeki yumuşak yastığı sıkıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 446)

Çocuk yazınının hitap ettiği yaş aralığı düşünüldüğünde çocukların ilgi, yönelim, sosyal ve psikolojik gelişiminin cinsel içerikli yazın türlerini okumaya uygun olmadığına varılabilir. Bu nedenlerden ötürü bu içerik, çocuk okuyuculara uygun değildir. İlk gençlik döneminde bireylerin bu içeriğe ait kitabı okumaları kendi bireysel tercihlerine bırakılabilir ancak başka bir birey tarafından bu ağır içerikteki bir öykünün eğitsel amaçlı okutulması okuyucuda ürküntü oluşturabilecek düzeyde olduğundan önerilemez.

Tema. Savaş konusunun işlenmesi çocuk yazınında mümkündür ancak kullanılma amacının belirlenmesi sunulacak hedef kitlesinin başta bilişsel düzeyi olmak üzere okuyucunun tüm bireysel bileşenlerinin dikkate alınması gerekir. Bu şartla öyküye bakıldığında öykünün alt yaş gruplarındaki çocukların gelişimsel bütünlüğüne zarar verebileceği göz önünde tutularak sunulmaması gerekmektedir. Savaş betimlemelerinin yoğunluğu, kadınlara yapılan fiziksel ve söylemsel saldırılar, çocukların öldürülmeleri, kültürel yapıların ortadan kaldırılması gibi salt yıkıcı anlatımlar çocukların gelişimsel

süreçlerinin üzerinde bir zorlamayla karşılaşmasına neden olabilir. Bu türden bir içerik gelişme çağındaki okuyuculara okutulmamalıdır. “Behimî tecavüzlerin tasvirlerinde lüzumsuz bir ısrarla durularak, adeta okuyucuların bu hislerini harekete geçirmek isteyen bir tabiye (taktik) kullanmıştır.” (Banarlı, 1978’den akt. Mert, 2004, ss 206)

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarının iyi-kötü/ezen-ezilen döngüsünde kurgulandığı içerikte, ezen tarafın ezilene uyguladığı şiddet dozu, küçük okuyucular için kutuplaştırıcı bir işlev görebilir. Ezenin yaptığı eylemlerin onun etnisitesiyle ilişkilendirme olasılığı öykünün alımlama yönünden olumsuz bir yöne çekilmesine neden olabilir. Kahramanların kültürel kimlikleriyle ilişkilendirilip betimlenen savaş anlatımları, düşünsel gelişimini tamamlamamış çocuklar için uygun değildir.

Eğitsel Yönü. Üst yaş gruplarındaki çocuklar için dönemin şartlarını anlayabilmesi amacıyla okutulması kabul edilebilir bir amaç ve düzeydir ancak çevresini ve genel oluşumları yeni yeni çözmeye başlayan küçük yaştaki okuyucunun ürkebileceği bu içerik, alt yaş gruptaki çocuklara ne amaçla olursa olsun sunulması sorun oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Biçem. Cümlelerin kısa ve bilinmeyen sözcük oranının düşük olmasının yanında akıcı anlatımı ve betimlerle olay anlatımlarının varlığı, öyküyü biçemsel açıdan çocuk okuyucuların çoğuna uygun noktaya taşımıştır.

Genel Değerlendirme. Tüm öykü boyunca devam eden cinsel içerikli ve cinsel içerikli saldırılar, hakaret, dinsel/ırksal ve kültürel aşağılamalar, nekrofil, çocuk düzeyine uygun olmayan içerikler çocuğun gelişimsel düzeyine uygun olmadığından bu öykü çocuk yazınında

yer almamalıdır. Bu öykünün özellikle alt yaş gruplarındaki çocuklarca okunması okuyan kişide korku, endişe vb. duyguların oluşmasına zemin hazırlayabilir.

Falaka öyküsüne ait bulgular.

Konu. Bir medrese hocasıyla onun öğrencileri arasında geçen olayları konu alan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 30

Falaka Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

14,28'lik oran, 11 yaş ve üzeri çocuk okuyucular için uygun cümle uzunluğuna sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[2/98]*100=2,04

İlk 100 sözcükten sadece ikisinin çocuk okuyucular için bilinemeyecek sözcük olacağı düşünüldüğünde bu oranın, küçük yaştaki öğrencilerin bile zorlanmadan anlayacağı bir sözcük kullanımına sahip olduğunu göstermektedir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. zaptiye, sundurma.

Kahkahalara katılan çocuklar, “Falaka, falaka...” diye bağrışıyorlardı. Ben onlardan cesaret aldım. Dedim ki: “Hoca Efendi, bugün mektepte ‘Kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım’ dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi’yi affederseniz karınız boş

düŖer.” Çocuklar ders gibi bir ağızdan ahenkle “Karınız boş düŖer, karınız boş düŖer” diye haykırıyorlardı. (Seyfettin, 2011, ss 468)

Mektek hocasının öykünün daha önceki bir bölümünde söylemiş olduğu “şayet verdiğim sözü yerine getirmezsem karım boş olur”a benzer sözü çocuklarca yukarıdaki alıntıda Hoca’yı zor durumda bırakmak için tekrar kullanmışlardır. Bu davranışın bilimsel olarak bir dayanağı yoktur. Temelsiz bir inanç olan ve günlük yaşamda bazı kesimlerce varlığını sürdüren bu tarzdeki batıl inanışlar bireylerin ve toplumların gelişimini sekteye uğratmaktadır.

“En birinci zevkim falaka tutmaktır.” (Seyfettin, 2011, ss 464)

Dayak korkusu kalkınca biz, kırk çocuk, öyle azdık, öyle kudurduk ki... Ne yaptığımızı bilmiyor, artık hiç hocayı dinlemiyorduk, yüzüne leblebi atıyor, minderine iğne koyuyor, pabuçlarını saklayıp onu saatlerce arattırıyor, yalvartıyor. Dayaksız bizi okutmayacağını anlayan Hoca nihayet yine bir gün falakayı çıkardı. Ama başı ucuna asmadı. Oturduğu minderin arkasına sakladı. Fakat şimdi kim kabahat yaparsa eskisinden fena dövüyordu. ... İyice hatırlıyorum; kırk çocuk, hepimiz müttefiktik. Aramızdan müzevver çıkmıyor, Hoca Efendi’ye karşı tek vücüt gibi hareket ediyorduk. Bir gün bahçede söz birliği ettik. İçerde hepimiz birden esnemeye başladık. Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyuyuverdi. O zaman kalktık. Rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün mektebin içinde bir hapşirmedir gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ve ahenkle “Bilmiyoruz, bilmiyoruz” dedik.

“Hepinizi falakaya çekeceğim.”

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz.”

“Kimse söyleyemeyecek mi?”

“Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...”

“Bilmiyor musunuz, pekâlâ, Necip, git, camiden kalfayı çağır, çabuk.”

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopyayı biri bırakıp diğeri alıyordu. Nöbetleme falakayı tutuyorduk. Hepimizi sıra dayağına çektiler. Bu günden sonra Hoca Efendi esneme ile hapşırma ile en büyük kabahat sayıyordu. Hele hapşırma... Kazara, kendiliğinden hapşırma... “Benimle eğleniyor musun?” diye yere yıkıyor, bayılıncaya kadar dövüyordu. Ve aksi gibi benim hiç durmadan esneyeceğim geliyordu, hapşırma istiyordum. Bir kaç defa bunun için dayak yedim. Hoca Efendi dayağı bitirince bütün kuvvetiyle rahleye vuruyor, “Kim hapşırırsa şart olsun ki öldürünceye kadar döveceğim” diye haykırıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 465)

“Pekâlâ, ben size gösteririm. Şimdi hapşırınca alan meydana çıkar. Şart olsun, onu falakaya yıkacağım. Gebertinceye kadar döveceğim.” Kazara hapşıracağız diye hepimizin ödü kopuyordu. “Şart olsun... Ah bugün biriniz hapşırırsa... Şart olsun, geberteceğim...” (Seyfettin, 2011, ss 467).

Abdurrahman Çelebi (Hoca'nın eşeği) yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilâhî sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt borularını çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman Çelebi daha bir şey anlamıyordu. Borulardan bir tanesini bütün kuvvetiyle burnuna üfledim. Genzine bir tabancı sıkılmış gibi şaha kalktı. İkinci boruyu üfleyemedim.

Yularından tuttum. Sıçrata sıçrata taş merdivenin önüne doğru götürdüm. (Seyfettin, 2011, ss 467)

Çocuklara mı, eşeğe mi, neye kızdığını bilmeyen Hoca Efendi, gayr-i ihtiyari “Yıkınız!” emrini verdi. Belki yirmi çocuk Abdurrahman Çelebi'nin başına üşüştük. Uzun bir uğraşmadan sonra yere yatırdık. Arka Ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nallar gibi “tak tak” vurmaya başladı. Eşek debeleniyor, çocuklar bağırıyor, gülüyor, naralar atıyorlardı. (Seyfettin, 2011, ss 468-469)

Bu alıntılarda kimi yerlerde çocuklara yöneltilen şiddet öykünün bir bölümünde öykünün kahramanı olan eşeğe de yönelmiştir. Üstelik bu yapılırken yanlışlığın vurgulaması yapılmamış aksine çocukların eğlence konusu olmuştur. Bu nedenlerden ötürü bu öykü, çocuk yazınına tam anlamıyla uygun değildir. Ortaöğretim düzeyindeki okuyucular ise bilişsel ve duyuşsal olarak daha donanımlı olduğundan bu içerik onlar için sorun oluşturacak bir yöne sahip değildir.

Tema. Öyküdeki arkadaşlık ilişkisinin güçlü olmasının yanında olay anlatımlarında olay kahramanlarının eğlenceli anlar yaşamaları temanın çocuk yazını yönünden olumlu taraflarıdır. Okuldaki şiddet kullanımı, öğrencilerin öğretmenlerinin yaşlılığından ve bireysel özelliklerinden ötürü onunla dalga geçmeleri ise öykünün tematik uygunluğunu zedelemiştir.

Öykü Kahramanları. Küçük yaş gruplarındaki okuyucuların olumsuz rol model tercihinde bulunmalarına neden olabilecek bir içerik sunumu yapılmıştır. Öykü kahramanlarının çocuk yazınında istenilmeyen bu yönünün karşısında ise çocuk kahramanları arasındaki sosyal dayanışma, öykü kahramanlarının olumluluğudur. Öykünün diğer önemli bileşeni olan hocanın ise öğrencilerine uyguladığı sözlü ve fiziki şiddetin yanında

söylemlerinde kodladığı batıl inanç iletileri düşünsel özerkliğe ulaşamamış alt yaş grubu okuyucularında istenilmeyen bilişsel alımlamalara neden olabilir çünkü bu yaş grubundaki bireylerde nedenselleştirme yeteneği gelişmemiştir.

Eğitsel Yönü. Eğitim kurumu olan okulun şiddetin uygulandığı bir mekân betimlemesi, hocanın dayak atan bir profilde çizilmesi, öğrencilerin öğretmenlerini çileden çıkarma gibi istenmeyen olayların olumsuzlanmadan verilmesi bu eylemlerin olgunluğa erişmemiş okuyucunun dimağında uygulanabilir izlenimi uyandırabilir. Arkadaşlar arasındaki iletişimin sağlamlığı ise akran ilişkisinin olumluluğuna katkı sunabilir.

Biçem. Bilinmeyen sözcük oranının az olması ve cümle uzunluklarının istenilene yakın olması öykünün biçemselliğine katkı sunarken anlatımın olaylar üzerinden kurgulanması anlatımın hareketli olmasını da beraberinde getirmiştir. Bu üç bileşen, öykünün biçemsel yönüne olumlu etkide bulunmuştur.

Genel Değerlendirme. Öykünün kelime uzunluğu ve bilinmeyen sözcük oranının azlığı, öyküyü dilsel olarak çocuğa uygun bir taslağa oturtsa da şiddet içeren ve şiddete eşlik eden dalga geçmek öykünün çocuk yazını ölçütler açısından küçük okuyucular için uygun olmadığı yorumunu getirebilir. Belli bir alımlamasal çözümlemeye ulaşmış çocuk okuyucular içinse sorun oluşturmayacak bir öyküdür.

Ferman öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kahramanlıklarıyla tanınan Tosun Bey adındaki bir askerin yöneticilerin hoşuna gitmeyen bir sözü yüzünden idam edilmesini konu edinen bir olayı içermektedir.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 31

Ferman Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/12=8,33

8,33'lük cümle uzunluğu, 8 yaş ve üzere çocuklar için uygun bir uzunluktur. Bu veriye göre cümle uzunluğu açısından çocuk yazınına uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[10/90]*100=11,11

11,11'lik oran, Dale grafiğine göre değerlendirildiğinde 22+ yaş için uygun olduğu görülmektedir. Böylesi bir oran, çocuk okuyucuların akıcı okumalarına engel olup okuma isteklerini olumsuz yönde etkileyebilir. Sadeleştirme bu istenmeyen durumu ortadan kaldırabilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. tufan, fasılasız, bora, nakliye, zâbitler, otağı, sadrâzam, esvab, muhafız.

Bütün dünyayı dolaşiyor, en nâmdar kahramanlardan çekindikleri yere gözünü kırpmadan anlatıyordu. Muhâsaradaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına, tek başına yalın kılıç atıldığı zamanlar ölmediği halde şimdi bir cellâdın, adî, köpek bir çingenenin satırı altında mı can verecekti? (Seyfettin, 2011, ss 499-500).

Burada öykü kahramanın sinirlenmesini betimlerken “Çingene” sözcüğünü olumsuz nitelik bildiren sıfatlarla kullanması bir etnik kökeni aşağılama içerdiğinde çocuk yazını ilkelerine uygun değildir.

“Malkara Bey’i, Evren Bey’le birleştirdi. Hepsini saklandıkları kovuklarda tuttu. Konak boylarını astırdı.” (Seyfettin, 2011, ss 493) Muharebelerde, ayrı ayrı yerlerinden şimdiye kadar otuz yara almış ve ne kadar general kafalarını mızrağına takarak paşalara hediye etmişti (Seyfettin, 2011, ss 494). Kuş gibi uçar, yıldırım gibi seğirtir, arslan gibi atılır, kaplan gibi parçalardı. Sadrazam en tehlikeli işlere onu saldırır, büyük ve harikulâde muvaffakiyetlerden sonra padişahın huzuruna sokar, ona iltifat ettirirdi (Seyfettin, 2011, ss 494). Esir olduğu vakit yüzlerce muhafızın arasından kurtularak, kendini beklerken öldürdüğü nöbetçilerin silahları ve atlarıyla dönmüştü (Seyfettin, 2011, ss 494). “Babasının emektarı olan onu büyütmişti; haksız yere kafası kesilmiş bir beyin oğlu idi.” (Seyfettin, 2011, ss 494). “Biliyorum: Benim kafamın kesilmesini yazıyor..” (Seyfettin, 2011, ss 502)

Sırmalı resmi kavuğunu çıkararak başına mütevazı ibadet külahını geçirmiş olan ak sakallı bey, تنها odasında, seccadesine oturmuş, boynu bükük “Yâsin” okurken, dışarıda mahzun ve belirsiz bir yağmur serpeiyor; iç avlunun taşlarındaki taze ve sıcak kanlar üstüne, sahipleri görünmeyen samimi gözyaşları gibi damlıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 503)

Savaş meydanları ve Tosun Bey’in idamının anlatıldığı yerlerde kullanılan şiddet betimlemeleri; çocuk okuyucularda korku, edilgenlik gibi istenmeyen durumlara yol açabileceğinden bu kullanımların çocuklara yönelik öykülerde olmaması gereken bir özelliktir. Bu nedenden ötürü öykünün bu yönü çocuk okuyucuların düzeyine uygun değildir.

“Ben senin başını kesemem, Tosun Bey, şimdi affını yazacağım. Çifte tatar çıkaracağım. İstirhamım kabul olunmazsa kendi başımın kesilmesini isteyeceğim.”

“Hayır, Bey! Hayır... Padişahın emrinden dışarı çıkma. Başımı kess.. Kestikten sonra

affımı istirham et. Padişahım, kendi emri yerine geldikten sonra, ben kulunu affetsin.” İhtiyar bey daha ziyâde ağlıyor, hıçkırıyor: “Ben senin gibi bir yiğide kıyamam. Ben seni kesemem. Elim dilim buna varmaz.” “...” “Vallahi seni kesemem...” “...” (Seyfettin, 2011, ss 502)

Kadercilik; yapısında kabullenme, kendisine biçilen sınırların dışına çıkamama gibi bireyi bağlayan bir özelliğe sahiptir. Bu özelliğe sahip birey yaşamında kendisine verilen emirleri ya da çizilen yaşama olumsuz da olsa karşı çıkmaz, boyundurluğu kabul eder. Öyküden alıntılanan bölümde de bu yanlış tutum görülmektedir. Öyküde bu davranış her ne kadar göreve bağlılık olarak yansıtılmaya çalışılmış olsa da bu tutum, sorgulamayı ve eleştirel düşünmeyi engelleyecek bir tutumdur. Bu türden edilgen durumların çocuk yazınında kullanılması, çocuğun özerklik kazanmasını engelleyecek türdendir. Bu nedenlerden ötürü bu öykü, bu yönüyle çocuk yazınına uygun değildir. İlk gençlik dönemindeki bireyler ise yaşının gerektirdiği gelişimsel kazanımlara sahip olması koşuluyla bu içeriği okuyabilir çünkü gelişimsel düzeyinin gereği olarak bu içerikten olumsuz etkilenmez.

Tema. Savaşın anlatım biçiminin yetişkin tarzıyla anlatılması, çocuklar için korku uyandırabilecek anlatımların somutlaştırılmasına neden olmuştur. Öykü kahramanına kurgusal olarak verilen idam cezasının uygulanması ve bunun olumsuzlanmaması, öykünün tematik yönünü küçük okuyucular için gerilim unsuru oluşturabilir.

Öykü Kahramanları. İki ana kahraman üzerinde biçimlenen öyküdeki kahramanların çizdiği karakter yönü farklıdır. Kendisi hakkında idam fermanı verilen ilk kahraman, bu durumu kabullenmiş ve bunu değiştirmek için mücadele etmek istememiştir. Bu düşüncenin karşısında olan diğer kahramansa bu emri yerine getirmemekte ısrarcı davranmaktadır. İki

kahramanın fikirsel çatışması üzerinden sürdürülen olay örgüsü kendi idamını isteyen kahramanın istediği şekilde sonuçlanıyor. Kendi idamının yerine getirilmesinde ısrarcı olan bir öykü kahramanı, küçük okuyucular için korku unsuru oluşturabilecek bir karakterdir.

Eğitsel Yönü. Savaş sahnelerinin betimlendiği tümce içeriklerinin ürkütücü boyutlarda olmasının yanında öykü boyunca süren kaderci zihniyet, öykünün örtük alımlamasında çocuk merkezli kazanımların ortadan kalkmasına neden olabilir. Üst yaş gruplarında bu yönlü bir çıkarsamaya ulaşmak pek mümkün değilken, bilişsel gelişimin başındaki alt gruplar içinse aynı yorum getirilemez.

Biçem. Cümlelerin kısa olması ve bilinmeyen sözcüklerinse sadeleştirmeyle giderilebilecek olmasının yanında olay anlatımlarının canlılığı öykünün okuyucularını okuma edimini sürdürme konusunda olumlu etkileyecektir.

Genel Değerlendirme. Öykünün biçimsel özellikleri kullanılan ölçeklere göre çocuklar için sorun teşkil edecek bir yönü yoktur ancak içsel değerlendirmede ortaya çıkan şiddet, aşağılama ve kadercilik gibi öykünün çocuk okuyucular için uygunluğuna sekteye uğratabilecek yönler içermektedir. Öyküde örtük olarak karşımıza çıkan olumlu ve vurgulanması gereken yön ise sadakat ve görev bilincinin sürdürülmesi okuyucuda bu iki duyuşsal alanın gelişimine katkı sunabilir.

Üç Nasihat öyküsüne ait bulgular.

Konu. Memleketi Kastamonu'dan İstanbul'a çalışmaya giden bir adamın üç yıllık ücret için üç nasihat, üç ekmek ve üç kuruş kazanıp memleketine dönmesi ve bundan sonraki süreçte başına gelen olaylar silsilesini anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 32

Üç Nasihat Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/25=4

Cümle başına sadece 4 sözcük düşmesi, öykünün ortalama olarak kısa cümlelerden kurulduğunu göstermektedir. Bu oran öykünün cümle uzunluğu açısından çocuk okuyuculara uygun olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[4/96]*100=4,16

4,16'lık oran, bu öykünün 5-10 yaş ve üstü çocuklar için uygun olduğunu göstermektedir. Bu oran, çocuk yazını ölçütlerine göre uygun bilinmeyen sözcük oranıdır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. çarık, pineklemek, münasip, salık vermek.

Durmuş “Çocuk nerede?” diye sordu. “Ah olan oldu. Gece odamız yandı. Çocuğu kurtaramadık...” dediler. Durmuş güldü. “Neye ağlıyorsunuz canım” dedi. “Başımız sağ olsun. Elhamdülillah genciz. Allah başkasını verir.” Karısının akrabaları Durmuş’un bu soğukkanlılığından biraz ferahlar gibi oldular. Tam bu sırada kapı açıldı. Çocuğun yandığını söyleyenler şaşırdılar. O vakit Durmuş, “Gördünüz ya, yalancı alçaklar, niçin karımı kendimin bulunmadığı yere göndermiyormuşum...” diye bağırdı. Hepsini, tekme tokat kovdu. Karısına döndü. “Eğer o gece orada bana el sürseydin hemen seni öldürecektim. İşte, ibret al da sakın bir daha kocandan ayrı bir yere girmek isteme...” dedi. (Seyfettin, 2011, ss 512)

Durmuş'un eşinin akrabalarına hileli bir oyun yapması, çocuk okuyucuların olay kahramanına olan güvenirliliğini zedeleyecek ve Durmuş üzerinden gerçek yaşamdaki insanlara da olumsuz bir algı uyandırabilir. Çocuk içeri girdikten sonra eşinin akrabalarına sözlü ve fiziki saldırıda bulunması üstelik Durmuş'un hileli bir yola başvurduğu halde kendini haklı görüp bu davranışları yapması öyküdeki şiddet ve yalan ögesini olay akışının başat ögesi yapmaktadır. Bu olumsuzluklar üzerinden giden bir örgü çocuk okuyucuların bakış açılarında istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Alıntıda bir diğer sorunlu yön de Durmuş'un eşine olan iletişim biçimidir. Durmuş'un ataerkil, baskıcı ve kendini merkez görüp eşini aşıl原因 yönü kadın-erkek eşitliği ilkesine zarar verebilecek bir içeriktir. Bu alıntılar öykünün çocuk yazını ilkelerine uygun olmadığını göstermektedir. Daha üst yaşlardaki okuyucular içinse içsel bir sorgulama başlatma olasılığı içerdiği için olumlu bir yönü vardır. Çocukluk dönemini geride bırakmış bireyler, gelişmiş insanı değerleri ile bu içerikteki kurgusal yapıyı sorgulayarak düşünsel alanda olumlu bir kavrayışa gelebilir.

Efe Durmuş'un aptallığına hem güldü, hem çok kızdı. Adamlarına “Şu budalaya bir sopa çekin de bir daha para kazanmadan gurbette kalmamayı öğrensin” dedi. Durmuş'u yere yatırdılar. Canı çıkıncaya kadar dipçiklerle dövdüler (Seyfettin, 2011, ss 509). Eşkiyaların Durmuş'a sözlü ve fiziki şiddet uygulaması ve bunu hırsızlıklarına fırsat oluşturmak için yapmaları, çocukları duygusal yönden bocalayıcı bir yöne kanalize edebileceğinden sorunlu bir kullanımdır.

Tema. Çalışma disiplini, aile içi iletişim ve verilen söze bağlı kalma temalarının başat olduğu öyküde çalışma disiplini ve verilen söze bağlı kalma olumlanabilecek içerik durumundadır. Aile içi iletişim yönünde ise erkek egemen bir aile yapılanması karşımıza çıkmaktadır. İçerik olarak bu konunun yanında metin içi gönderimsel ilişkilerin de erkeği ön

plana çıkarması, sosyal davranım olgunluğuna ulaşmamış alt grup okuyucular için istenmeyen düşünsel kalıpların oluşmasına neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Öykünün erkek kahramanın başatlığı olay örgüsünün bu kişi tarafından sürdürülen yönünün vurgusal olarak daha belirgin olmasına neden olmuştur. Kahramanın günümüz yaşam ilkeleriyle ters düşen tavrı ve kendini haklı çıkarmak için oluşturduğu kurmaca plan aracılığıyla kendini haklı çıkartacak bir eylem içine girmesi onun sorunlu bir yöne sahip olmasına neden olmuştur.

Eğitsel Yönü. Durmuş'un iş sahibine verdiği söze sadık kalması ve annesine olan bağlılığı, olumlu kişilik izlenimi edindirme yönünden yerindedir ancak eşine karşı olan tavrı ve kendini haklı çıkarma için başvurduğu yol ve yöntemlerin kabul edilemezliği okuyucunun gelişimsel algısına göre alımlanabilecek bir yapıdadır. Üst yaşlardaki bireylerde sorun oluşturmayacak olan bu veri, kimliksel korunumu kazanamamış okuyucular için istenmeyen bir kavrayışa neden olabilir.

Biçem. Olay örgüsü sayesinde hareketli ve merak uyandırıcı etki de olan anlatımın yanında sözcük ve cümle yapılarının istenilen seviyelerde olması öykünün biçimsel yönden çocuk yazımına uygun olduğunu göstermektedir.

Genel Değerlendirme. Kadın-erkek eşitliğinin göz ardı edilmesi, hırsızlık vb. yüz kızartıcı suçların varlığı, sözlü-fizikî saldırılar gibi çocuk yazımında varlığı sorun teşkil edebilecek kullanımlardan ötürü bu öykü, çocuk okuyucular için uygun olmayan içerikler barındırmaktadır. Çocuklar için durum bu iken daha üst yaşlardaki okuyucu içerikteki unsurları sorgulayıcı bir şekilde okuyabilme yeterliliğine sahip olduğu için bu içerikten olumsuz yönde bir eğitsel durum yaşanmaz.

Kütük öyküsüne ait bulgular.

Konu. Askerî bir komutanın taktiksel zekâ ile ağaç kütüğünden yaptığı top görünümlü nesne sayesinde bir kaleyi tek kurşun atmadan almayı başarmasını konu alan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 33

Kütük Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

14, 28'lik cümle uzunluğu oranı, 11+ yaş ve üzeri çocuk okuyucular için uygun bir uzunluktur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[2/98]*100=2,04

2,04'lük oran, çocuk yazındaki tüm düzeyler için uygun bir uzunluktur ve çocuk okuyucuların okumalarında ve algılamalarında herhangi bir engellemeye yol açmaz.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. müphem, muhasara.

Esirler topa ellerini sürdüler. Deliğini aradılar. Bulamayınca sarardılar. Sonra kızardılar. Birbirlerine bakıştılar. Öyle kaldılar. Kollarını çaprazlayarak yere bakan kale kumandanı titreyerek mırıldandı. Arslan Bey tercümanına baktı: “Ne diyor?” “Bu mertlik değil...” diyor. “Ona sor: ‘Henüz bir kere patlamayan bir toptan korkarak hemen teslim oluvermek mi mertliktir?’”(Seyfettin, 2011, ss 531)

Arslan Bey'in teslim olan askerlere yönelik sözleri, muhatabının onurunu zedeleyebilecek bir noktadır. Her ne kadar savaş alanı olsa bile hile ile alınan bir kaleden çıkan ve zaten duygusal olarak yıpranan askerlere söylenen bu söz duygusal yönden gelişimini tam anlamıyla tamamlayamayan çocuk okuyucuların duygusal kırılmalar yaşamasına neden olabilir.

Arslan Bey düşmanın cesurunu, kahramanını, yılmazını severdi. Onca harp mertlik sanatıydı. Düşman ordusundan kaçıp kendisine iltica edenlere hiç aman vermez, "Hain, her yerde haindir" diye hemen boynunu vurdururdu (Seyfettin, 2011, ss 524-525). Komutan olan Arslan Bey, her ne kadar savaş olsa bile kendisine sığınan mağlupları kendi oluşturduğu düşünsel mantık çerçevesinden idam ettirmesi, küçük okuyucularda güven sarsıntısına neden olabilecek bir şiddet unsuru olduğu için çocukların üzüntüye kapılmalarına neden olabilir.

Tema. Konusunu savaşın oluşturduğu bu öyküde temanın oluşturulması savaş betimlemelerinden çoğunlukla arınıktır. Yer yer savaş bölümleri olsa da bunlar ana görünümde etkili olmamışlardır ancak idam edilme içeriği duygu kırılmalarına neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Öykünün genel izlenimi olumlu bir kurgusal akış içinde sürmektedir. Bu sürüş, öykü kahramanlarından da olumlu bir izlenim edindirilmesini sağlayabilir. Savaşın yaşanmamasından ötürü uyanan olumlu izlenim, okuyucuda öykü kahramanlarının kötücül olmadan savaşı kazanma düşüncesi uyandırabilir. Bundan ötürü idam kararları veren komutan dışında öykünün kahramanları çocuk okuyucular için de sorun oluşturacak yapıda değiller.

Eğitsel Yönü. Savaşın düşünsel yöntemle kazanılması ve insan kayıplarının yaşanmaması öyküden alınacak alımlamanın olumlu olmasını sağlayabilir. Okuyucu, tek

yöntemin silah vb. nesnelere kullanılmadığını, bilişin devreye girerek daha az zarar verici yöntemlerin bulunmasını destekleyip uygulayabilir.

Biçem. Merak uyandıran anlatım, bilinmeyen sözcük oranının ve cümle uzunluğunun uygunluğu ile yaşananların bilişte canlandırılmasını sağlayacak olan biçem, öykünün çocuklar için biçimsel açıdan uygunluğunu sağlamıştır.

Genel Değerlendirme. Öykünün her ne kadar biçimsel ölçümlerde çocuk yazınına uygun görünse de şiddet barındırması, esir askerlere yönelik takınılan aşağılayıcı unsur ve “başarıya giden her yol mubahtır” varlığına vardırarak çıkarımsal yön bu öykünün çocuk yazınına uygunluk açısından sorun yaratacağı söylenebilir. Öykünün eğitsel yönden olumlu bulunulacak tarafı ise çocuk yaratıcılığını harekete geçirecek askeri yöntemdir. Komutanın yaratıcı bir fikirle bulduğu kütükten top yapma düşüncesi kendisine savaşı kazandırmıştır. Savaş, her ne kadar çocuk ve yetişkin dünyasında olmaması gereken bir eylem olsa da savaştan yola çıkılarak olaya yaratıcılık açısından bakacak olursak bu fikrin çocuğun edilgen bir durumda olan bilişin üreticilik yönünü açığa çıkarmaya yardımcı olacaktır. Biçimsel yön ise çocuk yazınına uygundur.

Pembe İncili Kaftan öyküsüne ait bulgular.

Konu. Devletin kendisinden yapılmasını istediği ve tehlikeli bir durum barındıran elçilik görevini kabul eden ve bunu başarıyla yerine getiren Muhsin Çelebi'nin başından geçen bir olayların anlatıldığı öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 34

Pembe İncili Kaftan Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/6=16,66

16,66'lık cümle uzunluğu, 11+ ve üzeri yaş ve üzerindeki çocuklar için uygun bir orandır ve bu yaş ve üzeri çocuk okuyucuların zorlanmadan anlamsal takibi yapabilecekleri bir düzeye sahiptir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[5/95]*100=5,26

4,16'lık 10-12 yaş ve üstü çocuk için uygun bir orandır. Bunun altındaki yaşlardaki çocuklarda anlamsal bütünlüğü zorlayacak bir yapıya sahipken daha üstündeki çocukların zorlanmadan okuyacağı bir öyküdür.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. sincabî bahar, şilte, sırma, gark ederek, mukabele.

Cesur bir adam lâzım, paşalar... dedi, “biz onun sırmalara, altınlara, elmaslara gark ederek gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik, ancak dizini öpmesine müsaade ettik. Şüphesiz o da mukabele etmeye kalkacak.” (Seyfettin, 2011, ss 564). Dizi öptürülen ve dizi öpülenin de insan olduğu ve insanların eşit olduğu ilkesinden hareketle değerlendirildiğinde alıntıda işlenen durumun çocuk bakış açısında itaat etme düşüncesi yaratabilir.

Bosna, Eflâk, Karaman, Belgrat, Transilvanya, Hırvatistan, Venedik seferleri birbirini takip ediyor; Modon, Koron, Zonkiyo, Santamavro, fetholunuyordu. Sanki İstanbul fatihinin azmiyle dehası –tahta geçer geçmez babasının heykelini “Gölgesi yere düşüyor...” diye kırdırıp sevaba girmeye kalkan- zahit halefinin zamanında da sönmüyor; sönmez bir alev, ezeli bir ruh gibi yaşıyordu. Rahat istedikçe gaile gaile üstüne çıkıyordu! Hele şark... kan içinde, ateş içinde, zulüm içinde kıvranıyordu. Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanının enkazı üstünde Şah İsmail serserisi bir saltanat kurmuştu. (Seyfettin, 2011, ss 565)

Gerek yetişkin gerekse çocuk yazınında tarihsel olaylar işlenebilir ancak çocuk yazınında bu yapılırken öyküden dış göndermeler yetişkin yazınına oranla çocuk yazınında az olmalıdır. Bir diğer dikkat edilmesi gereken yön ise tarihsel bilginin olay kurgusuyla örtüştürülmesi gerektiğidir. Bu özellik çerçevesinden bakıldığında tarihsel olayın çok belirgin olduğu ve anlatımın tarih kitabı kimliğine büründüğünü görülmektedir. Bunun çocuğun öyküyü anlamlandırmasına engel olabilecek bir yön olduğunu söylenebilir. Ortaöğretim düzeyindeki okuyucular beğeni alanlarına denk düşebilecek bir içerik olarak bu öyküyü okuma listesine alabilir ve bilgi alanında tarihte devletlerin bürokratik işleyişine ilişkin bir yorum getirebilir.

(...) Eski zengin Muhsin Çelebi bu kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandırasını, iratlarını rehinden kurtaramadı. Elçilikten yadigâr kalan atıyla murassa takımını satıp Kuzguncuk'ta mini mini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunu çocuğunun ekmeğini çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebze-vatçılık etti. Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirdi. Ama “yine” ne kimseye boyun eğdi, ne de

bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna pohpohlandı! (Seyfettin, 2011, ss 575)

Elçilik görevini yerine getirmeden önce gayet varlıklı olan Muhsin Çelebi, devlete hizmet yolunda tüm varlığını feda edip geri kalan yaşamın yokluk içinde geçirmiştir. Vatandaşın devlete yardımcı olması tabii ki olması gereken bir davranıştır ancak Çelebi'nin devleti insandan daha değerli gösteren bu eylemi çocuk okuyucuyu kaderci ve teslimiyetçi bir anlayışa yönlendirme olasılığı olduğundan bu öykü çocuk yazını ölçütlerine uygun değildir.

Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyük babası Cüneyt'in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmeyecek canavarlıklarla sağına, soluna saldırıyordu. Kendine iltica eden taraftarları bile çağırdığı ziyafette yemekmiş gibi kaydattığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, mağlûp ettiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bu gaddar şah dünyada hakikaten eşi görülmemiş bir zalimdi. Beyazıt divanının edip, sakin, halûk, dindar vezirleri, onun vahşetlerini hatırlamaya tahammül edemezlerdi. Bu zalim bir gün mutlaka bizim hududumuza tecavüz edecek, şark eyaletlerini zapta kalkacaktı. Bunu herkes biliyordu. Geçen yıl Zülkadriye hâkimi Alâvüddeve'den nikâhla kızını istemişti. Alâvüddeve kızını vermedi. İsmail uğradığı bu red hareketinden hiddetlendi; intikam için padişahın toprağından geçti. Müdafasız Zülkadriye arazisine girdi. Diyarbekir, Harput, kalelerini aldı. Sarp bir dağa kaçan Alâvüddeve'nin oğluyla iki torunu eline esir düştü. Şah İsmail bu zavallıları, ateşte kızartıp kebab ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi. Böyle bir vahşet şarkta yeni duyuluyordu. (Seyfettin, 2011, ss 565-566)

(...) kendini Osmanlı hakarıyla bir tutan, hatta bütün şarkta cihangirliği kuran bu serseri karşısında devleti temsil edecek; münasebetsizliklerine mukabele edeni ihtimal kazığa vuracak, derisini yüzecek, akla gelmedik kaba bir vahşetle öldürecek (Seyfettin, 2009, ss 560). “İçinden, ‘Şunun başını vurdursam...’” (Seyfettin, 2011, ss 569) Er meydanında hakkımızda yapamadıklarını bizim göndereceğimiz elçiye yapmak ister. İhtimal işkenceyle idam eder. Çünkü Allah’tan korkusu yoktur (Seyfettin, 2011, ss 570). Şiddet dozunun yüksek olduğu, çocuk okuyucuların düşünöldüğünde çocukların korkmalarına yol açabilecek ve insanî bakış açısına zarar verebilecek unsurlar barındırdığı için bu öykü çocuk okuyuculara okutulması uygun değildir.

Tema. Göreve bağlılığın merkeze alındığı bu öyküdeki ileti, görev bilincinin varlığı ve bunu sürdürmenin üstünlüğü vurgulanmıştır. Nitekim bu amaç kurmacalar dışındaki gerçek yaşamda da değer atfedilen bir alandır ancak bu öyküdeki kurgunun iletisi, insanın değerliliği ilkesini ikinci plana attığını söylenebilir. Elçinin yaşamını zora sokması, malvarlığını kaybetmesi ve bunların sonucundaki yaşamı küçük okuyucular için ilişkisel sorunun ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu sorunun çağrıştıracığı soruların yanıtları ise öyküde bulunmamaktadır.

Öykü Kahramanları. Elçinin ülkesine katkı sunmak amacıyla yerine getirdiği görev boyunca sergilediği kararlı tutum, bireyin amacına ulaşmak için sergilediği kararlılığın göstergedir. Elçinin görevi yerine getirdikten sonra sosyal statüsünden oluşan kayıpsa okuyucular için kendi haklarından vazgeçme biçiminde algılanabilir. Bu örtük çıkarım, bilişsel gelişimi yazınsal metinleri yerindelikle yorumlayabilecek düzeye gelemeyen çocukları için sorunlu olabilir. Öykünün diğer başat kahramanı olan Şah’ın ise birçok olumsuz yönü bulunmaktadır. Bu olumsuzluklar olay örgüsü içerisinde olumsuzlandığı için kahramanın bu

davranış yönü alt yaş gruplarındaki bireylerin bu davranışları yorumlamasında alımlamanın olumluya evrimle olasılığı vardır.

Eğitsel Yönü. Verilen görevi kararlılıkla sürdürme vurgusunun yapıldığı öykünün bu yönü, öykünün olumlu yönüken dıştaki bir amacı gerçekleştirmek için kendi bireysel statüsünden vazgeçmesi ve bunun sonucunda zor bir yaşam sürmesi ise çocukların düşünsel sorgulamasını engelleyebileceğinden uygun olmayan bir yöndür. Çocuk okuma kitaplarında değişime açık ve yaşamsal sürdürümünü başarıyla sürdüren kahramanlarla tanıştırılmalıdır. Çocuk, bu şekilde olaylar/oluşumlar arasındaki nedensellik bağını kurar ve mantıksal tercihlerde bulunabilme yeteneğine erişir.

Biçem. Cümle başına düşen sözcük sayısı ve bilinmeyen sözcük oranının uygunluğu çoğu okuyucu için anlamsal iletinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Olay içeriklerinin birbirine bağlı süreçlerden oluşması, öyküde kullanılan dilin akıcı olmasını sağlamıştır. Öykü, bu özelliklerinden ötürü biçemsel açıdan çocuk yazınındaki kuşağın çoğunluğu için uygundur.

Genel Değerlendirme. Öykünün çeşitli yerlerinde tekrarlanan şiddet anlatımlarının varlığı, kaderciliğe sevk edip eleştirel ve sorgulayıcı bireyin yetişmesine engel olabilecek düşünceleri çağrıştıran yaşantılar, öykü dışı göndermelerin çocukların bilgisini aşacak düzeyde olması ve bireyin bir diğer birey karşısında aşağılanmasına neden olan davranışları içermesi nedeniyle bu öykü, çocuk okuyuculara uygun değildir. Öykünün örtük kazanımı ise kararlılıktır. Öykü kahramanının kendisine verilen görevi yüksek amaçlaştırma ve bunun sonucunda kendisinden istenen hizmeti yerine getirmesi, yaş düzeyi biraz daha yüksek olan okuyucular için olumlu bir eğitsel kazanım sağlayabilir.

Başını Vermeyen Şehit öyküsüne ait bulgular.

Konu. Savaş meydanında bir şövalye tarafından başı gövdesinden ayrılan savaşçının başını alıp götürən kişiye yetişip başını tekrar almasını anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 35

Başını Vermeyen Şehit Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/9=11,11

Bu oran, 10+ ve üzeri çocuklar için uygun bir cümle uzunluğa sahiptir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[8/92]*100=8,69

8,69'luk bilinmeyen kelime oranı, 16-18 yaş ve üstü bireylere uygundur. Bu yaş altındaki okuyucular için bilinmeyen sözcük oranı; çocukların okuma, anlama ve okumayı sürdürme durumlarını sekteye uğratabileceğinden bu yaşın altındaki okuyucular için uygun değildir. Sadeleştirme yapıldığında bu engel küçük yaştaki okuyucular için ortadan kaldırılmış olacaktır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. arefe, palanga, muhasara, hiddet, hisar, siper, rutubet, kurşunî.

Deli Hüsrev bir sarhoş gibi Kıraçin'in alayına dalmış, kesiyor, kesiyor... İnanılmaz bir çabuklukla kaçanlara yetişiyor, ikiye ayırıyordu (Seyfettin, 2011, ss 596).

Acaba o muydu? Yüreği ağzına geldi. Düşman safına karışıp kaynaşan kolun arkasında iri bir vücut yere uzanmıştı... Elli altmış adım kadar kendisinden uzaktı... Siyah yüksek atlı bir şövalye uzun bir kargıyı bu uzanmış vücuda saplıyordu. Durmadı. İlerledi. Koşarken ayağı bir taşa takıldı. Yuvarlanıyordu. Kılıcı ileri fırladı. Hemen toplandı. Kalktı. Düşen kılıcını aldı. Doğruldu. Koşacağı tarafa baktı. Şövalye atından inmiş, kargıladığı şehidin başını teninden ayırmıştı. Bir anda bu kestiği baş elinde, yine siyah bir ifrit gibi şahlanan atına sıçradı. Kaçacaktı... Kuru Kadı bütün kuvvetiyle ona yetişmek için koşarken baktı ki sol ilerinde Deli Hüsrev kalkanını sallayarak, avazı çıktığı kadar bağıyor: “ Mehmet, Mehmet! Canını verdin! Başını verme Mehmet!” Bu nara o kadar müthiş, o kadar müessir, o kadar yanıktı ki... Kuru Kadı “Vah, Deli Mehmet’miş!” diye olduğu yerde dikildi kaldı. Durur durmaz, o an, kırk adım kadar yaklaştığı kesik başlı şehidin yerden fırladığını gördü. Nefesi tutuldu. Şaşırıldı. Bu başsız vücut uçar gibi koşuyordu. Kendi kellesini götüren zırhlı şövalyeye yetişti. Eliyle şöyle bir vuruş vurdu ki... İâin hemen yüksek atından tepesi üstü yuvarlandı. Götürmek istediği baş elinden düştü. Deli Mehmet’in başsız vücudu canlıymış gibi eğildi. Yerden kesik başını aldı. Hemen oracığa, yorgun bir kahraman gibi, uzanıverdi. (Seyfettin, 2011, ss 597)

Dönen gaziler içinde kılıcından kanlar damlayan Kuru Kadı birkaç sipahi ile dışarıda kaldı. Yaralıları taşıttı. Şehit olanları saydırdı. Bunlar tam on dokuz kahramandı... Düşman altmış dört ceset bırakmış, diğer ölülerin hepsini kaçırmıştı. Kuru Kadı sabahtan beri yemek yememiş, su içmemiş, durup dinlenmemişti... Toplattığı şehitleri hisarın önündeki meydana yığırdı. Şehit Deli Mehmet’in naaşını kendi buldu. Kesik başı koltuğunda, uyur gibi, sakın yatıyordu. (Seyfettin, 2011, ss 598)

Genel olarak savaş meydanındaki betimlemelere dayanan bu öykü, çocuk okuyucular için korku unsuru oluşturabilecek bir düzeydedir. Bu yönden, bu tür içeriğe sahip bir kitabın çocuk okuyuculara okutulması sorun çıkarabilir çünkü okuma edimi, bireylerin anlayışında görsel canlandırmalar yapar ve canlandırmalar genel olarak özgündür. Bu durum yaratımların korkutucu boyutlara ulaşmasına neden olabilir ve bunun sonucunda çocuk/okuyucuda ürküntü durumları oluşabilir.

Tema. Soyut işlemler dönemine erişmiş okuyucular sorun oluşturmayacak olan bu içerik, dünyayı yeni yeni tanımaya başlayan çocuklar için korku oluşturacak şiddet içeriklerine sahiptir. Savaş konusunun çocuk yazınında kullanımı, konu serbestliği ilkesiyle ilintilidir ancak çatışma sahnelerinin ayrıntılandırılması alt yaş grupları için şiddetin kanıksanmasına da neden olabilir çünkü öyküdeki şiddet sahneleri olumlanmaktadır.

Öykü Kahramanları. Kurgudaki olayları ve durumları yaratırken inandırıcı olmak temel ilkedir. Bir kişilikten beklenmeyecek davranışlar yaratırsak inandırıcı olamayız. Davranışlarla karakterin kişilik özelliklerinin uyumlu olması gerekir. (...) Her karakter ancak kendi doğası doğrultusunda gelişir, değişir ve kararlar verir (Gündüz, 2013, ss 83). Öykü kahramanının şiddet sarmalındaki yönü, küçük çocuklarda korkuya yol açması dışında kendisine çizilen olağanüstü durum onun inandırıcılığını da zedeleyebilir. Masallardaki olağanüstülüğe inanan çocuğun gerçek bir olayda böylesi bir kurguya inanması güçtür.

Eğitsel Yönü. Alt yaş gruplarında çocukların acıma duygusunu uyandıracak olan bu öykü, daha üst yaşlardaki kişilerde ise yurdunu/toprağını savunma güdüsü oluşturabilir. Öykü kahramanının savaş alanında yurt mücadelesinde canını vermesi ve bunu olağanüstü şartlarda

yapması alımlama yeteneği olan bireylerde yurdunu savunma eğiliminde güçlü bir istek uyandırabilir.

Biçem. Cümle uzunlukları ve bilinmeyen kelime oranı, öykünün ilk bölümlerinde belli sınırdaki çocuklar için uygunken öykünün olay anlatımlı bölümlerinde yerini tüm çocuk kesimine uygun bir biçeme bırakmaktadır. Öykünün olay anlatımının yapıldığı yerlerinde anlatım hareketli ve çocukların sevebileceği bir düzeydedir. Bu durumlar öykünün biçemsel olarak çocuk yazınına uygun olduğunu göstermektedir.

Genel Değerlendirme. Savaş konulu öykülerinin çocuk okuyuculara yöneltmesi bir problem durumu yaratabilir. Savaşın çağrışımı çocuğa istenmedik kurgulamalar, düşünüşler ve algılamalar getirebilir. Nitekim öykünün kimi bölümlerinde olduğu gibi savaş ve savaş anlatımını oluşturan çoğu oluşum öykünün çocuğa uygunluk katsayısını düşürmektedir. Öykünün kazanım ise öykü kahramanlarının oluşturduğu yurt sevgisi algısıdır. Öykü, içerik yaşına uygun olan birey bunu okuduğunda yurt sevgisi vurgusu ile karşılaşır ve bu fikirsel durumu yaşama geçirebilme güdüsü edinebilir.

Diyet öyküsüne ait bulgular.

Konu. Haksız yere hırsızlıkla suçlanan demircinin kolunun kesilmesine karşılık kefarecini ödeyip onu kendine yardımcı olarak alan yaşlı bir adamın ithamlarına dayanamayıp kolunu kesip kayıplara karışmasını konu edinen bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 36

Diyet Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/7=14,28

14,28'lik oran, 10-11 yaş ve üzeri bireylerin okumasına uygun bir orandır. Bu yaş ve üzerinde bulunan çocuk okuyucular bu öyküyü cümle uzunluğu açısından zorlanmadan okuyabilirler.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[5/95]*100=5,26

5,26'lık oran, 10-12 yaş ve üstü çocuk okuyucular için uygun bir bilinmeyen sözcük oranıdır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. pazulu, namlu, serhat boyları, kama, çeliğe çifte su vermek, mahsuss

“Bu adam gayet titiz, gayet huysuz, gayet berbat bir ihtiyardı. Hiç durmadan dır dır söylenirdi.” (Seyfettin, 2011, ss 658) Cevap vermedi. Kapakları çürümüş bu küçük, bu hain, bu yılan, gözlere kırpmadan baktı, baktı. İhtiyar beklemediği bu acı bakıştan kızdı. Sordu: “Ne yapıyorsun?” (Seyfettin, 2011, ss 660).

Zavallıya verdiği yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen kendi artıklarını köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odunun bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıyor, her işi, her işini ona gördürüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lâğım kuyusunu bile ayıklattı. Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla bu

kadar zahmetlere yıllarca göğüs gerebilecekti. Fakat Hacı kasabın ikide bir “Ulan Ali... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın.” diye yaptığı iyiliği tekrarlamasını çekemiyordu. Bir gün, iki gün, üç gün dişini sıktı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında elpençe divan durdu. Yine, “Kolumun diyetini ben verdim.” “...” “Şimdi çolak kalacaktın ha...” “...” “Benim sayemde kolun var.” “...”. (Seyfettin, 2011, ss 658-659)

Öykü boyunca yaşlı Hacı için kötü bir karakter özelliği çizilmiş olsa da yaşının vermiş olduğu özelliklerden ötürü onun aşağılanması ve bu öykünün çocuk okuyucular tarafından okunabileceği olasılığı göz önünde bulundurulduğunda öykünün çocuk yazınına uygun olmadığı söylenebilir. Öyküde aşağılanma olarak betimlenecek bir diğer durum ise yaşlı adamın Ali’ye yönelik uyguladığı ve insanî değerlerle bağdaşmayan eylemler. Bu iki nedenden ötürü bu öykü çocuk okuyuculara uygun değildir çünkü çocuklara okutulması gereken yazın örnekleri acındırma uyandırmamalıdır çünkü bu tür bir içerik, çocuğun karamsar bir ruh haline girmesine neden olabilir.

Budak Bey’in yeni sattığı beş yüz koyun ücreti de mandıradan çalınmıştı. İki kuvvetli hırsız bekçi çobanı sımsıkı bağlamışlardı. Sonra canını çıkarıncaya kadar dövmüşler, hatta işkence için bir kolunu da kırmışlardı. Ertesi gün hâkimin huzurunda bu çoban hırsızın birini Koca Ali’ye benzettiği söyledi. Gece geç vakte kadar dükkânına gelmemesi, derinin dükkânda, para keselerinden birinin kapı önünde bulunması Koca Ali’nin ithamına kâfi geldi. Ne kadar inkâr etse hırsızlığı tevil götürmüyordu. Zaten hükümetçe nereden geldiği, nereli olduğu belli değildi. Sol kolunun kesilmesine karar verildi. Koca Ali bu kararı duyunca ömründe ilk defa olarak sarardı. Dudaklarını ısırды. Kazaya rızadan başka çare yoktu! Sendeleyerek ayağa kalktı. Hâkime dik bir sesle

“Kolumu bırakın, kafamı kesin!” diye rica etti. Bu ömründe onun ilk ricasıydı. Fakat ihtiyar hâkim çok âdildi. “Hayır oğlum” dedi, “sen adam öldürmedin. Eğer çobanı öldürseydin o vakit kafan giderdi. Ceza kabahatine göredir. Sen yalnız hırsızlık ettin. Kolun kopacak. Hak böyle istiyor. Şeriatın kestiği yer acımaz...”. (Seyfettin, 2011, ss 656-657)

Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama her şeyi... Sabah namazından beş saat evvel şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getirtiyor, ona kestiriyor, ona yüzdürtüyor, ona parçalatıyor, ona sattırıyor... (Seyfettin, 2011, ss 658).

Koca Ali yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı. Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Bilediği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu. Kaldırdığı ağır satırı öyle indirdi ki... O anda kopan kolunu tuttu. Gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı kasabın önüne “Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!” diye hızla fırlattı. Sonra esvabını kolsuz kalan yenini sıkı bir düğüm yaptı. Dükkândan çıktı. (Seyfettin, 2011, ss 660-661)

Hem hayvanlara hem de Ali'nin kendi kolunu keserken ki betimlemeler, çocuk okuyucunun dehşet duyabileceği anlatımları barındırmaktadır. Bu yüzden şiddetin bu kadar üst perdeden anlatıldığı bu öykü, çocuk yazını ölçütleri açısından çocuğa uygun değildir.

Tema. Adalet arama vurgusunun baskın olduğu öyküde, kendisine haksızlık edilen olay kahramanı kendisine yaşatılan mağduriyeti sonlandırmak için kolunu kesmiştir. Hak arama her ne kadar bireysel kimlikle özdeşleşse de öykü kahramanının seçtiği yöntem kişinin bedensel bütünlüğü açısından kabul edilebilir bir yöntem değildir. Öykünün bunun üzerinden kurgulanması tematik yönden çocuğa uygun değildir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanın doğruluktan ayrılmayan yönü, çalışkanlığı ve ilkeliliği alımlamasal açıdan olumlu bir durumdur ancak baskıdan kurtulmak için seçtiği yöntem olan kolunu kesme seçeneği sadakatin abartılması olarak yorumlanabilir. Bu içeriği okuyan alt yaş grubundaki çocuk, diğer tüm seçeneklerin tükendiğini ve çözümün tıkanıp algısına kapılabilir. Buna yol açarsa öykü kahramanın kendini o durumdan kurtarmak için başka bir girişimde bulunmamasıdır.

Eğitsel Yönü. Öyküden ulaşılabilecek sonuç boyun eğmeme ve bağımsızlığına bağlı olmaktır. Bu yön ile öykünün içeriği örtüşmektedir ancak buna ulaşmak için kullanılan yöntemin yanlışlığından geri dönüşün olmaması ve kişi bütünlüğüne zarar verdiğinden bu yönde bir eylemin çocuk yazınında kurgulanması getirisinin yanında götürüsünün de olacağı durumlar da vardır. Öykü, eğitsel amaçla kullanılmak istendiğinde bu iki açıdan bakılması gerekmektedir.

Biçem. Cümle yapısı ve bilinmeyen sözcük oranı ortaokul düzeyindeki çocuklara uygun olduğu için öykü bu yönden çocuk yazını sınırlarındaki çoğu okuyucu için uygun bir düzeydedir. Olay anlatımlarının bilişte canlandırılabilir biçimde sunulması ve olaylardaki akış, anlatımın çocukların okumasını sürdürülebilirliğini arttırmıştır.

Genel Değerlendirme. Öykü her ne kadar merak uyandıran bir biçimle başlayıp bu tutum öykü boyunca sürdürülse de içerdiği aşığılama ve şiddet unsurları ilgi çekici bu öyküyü çocuklar için olumsuz içerikli bir yapıya büründürmüştür. Ayrıca öykünün olumsuz ve belirsiz bir sonuçla noktalanması çocuğun düşüncesinde karamsarlık itkisi oluşturacak bir durum da yaratabilir. Bu nedenlerden ötürü öykü çocuk yazını ölçütleri çerçevesinde değerlendirildiğinde alt yaş grubundaki çocuklara uygun değildir. Öykünün olumlanacak

yönü ise Koca Ali üzerinden sürdürülen dürüstlük ve çalışkanlık temasıdır. Yaşı bu içeriğe uygun olan bireylere eğitsel bir amaçla okutulmak istendiği takdirde okuyucu bu iki erdemi örtük olarak alır ve gelişimsel döneminin ileriki aşamalarında içselleştirme aşamasına vardırabilir.

Nadan öyküsüne ait bulgular.

Konu. Padişahın ülke yönetiminde kendisine yardım isteğini reddeden bir vezirini hapsedmesi ve onun yanına nadan birini koydurmasını işleyen öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 37

Nadan Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/9=11,11

Bu oran, bu öykünün cümledeki sözcük uzunluğu bakımından 10+ ve üzerindeki bireyler/çocuklar için uygun olduğunu göstermektedir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[13/87]*100=14,94

14,94'lük oran çocuk yazını ölçütlerinin üzerinde olan bir değerdir. Bu nedenle bunu okuyan çocuğun sıklıkla sözlük ve eş değerdeki bir kaynağa başvurmak zorunda kalacağı bir düzeydedir. Bilinmeyen sözcük yönüyle bu öykü, çocuk okuyuculara uygun değildir. Bu olumsuzluk sadeleştirme ile giderilebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. tarh, gam, murassa, çifte vav, sipahî, zorba, zabıt, serhat, ecel, gadr, buhran, âkil.

“Eşek Hasan uğradığı haksızlığa karşı üç gün uludu.” (Seyfettin, 2011, ss 750) “Benim sürümde bir kösemnim vardı. Senin yüzüne baktıkça o hatırıma geliyor da...” (Seyfettin, 2011, ss 751) “Eşek Hasan” ve vezirin kösemene benzetilmesi canlılar arasında türsel farklılıklarla dalga geçilmesi ve bunu okuyan çocukların bu nitelermeleri kullanmaya istekli bir yaşta oldukları düşünöldüğünde alt yaşlardaki çocuk kitaplarında olmaması gereken bir kullanımdır.

Koyunların yanından ayrılmamak için hasekilere mukavemet etmiş; taşla, sopayla birkaçını yaralamıştı. Saraya elleri bağılı getirdiler. Siyaset gününü tesbih çekerek bekleyen Köse Vezir’in yanına koydular (Seyfettin, 2011, ss 750). Saraya getirilen çobanın hayvanlarına uyguladığı şiddet hem de çobanın zor kullanılarak saraya getirilmesi özgürlük ilkesine aykırı bir eylemdir ve şayet çocuk kitaplarında böylesi bir içerik kullanılacaksa bunun olumsuzlanması gerekmektedir.

Tema. İnat konusunun ilgi çekici bir içerikle yazıldığı bu öyküde temanın işleniş yönü çocuk yazının bağlamına uygundur. İnatçı vezirin konuşdurulması için seçilen yöntemin şiddet içermemesinin yanında fikir açıcı olması temayı uygun bir noktaya çekmiştir.

Öykü Kahramanları. Nadan ve vezir merkezli kurgulanan öykü, kahramanlarının iletişimsel ilişkisi üzerinden biçimlenmektedir. Bu iki kahramanın birbirlerine karşı olan olumlu tutumları, okuyucu için içselleştirilebilir düzeydedir. Vezirin nadanı korumaya yönelik tutumu değer atfedilecek bir diğer olumluluktur.

Eğitsel Yönü. Askerlerin nadanı alıkoymalarındaki tutumu olumsuzluk barındıran bir yöndür. Eleştirel kültürü edinmiş okuyucular bu tutumdan olumlu yönde çıkarsamalar

yapabilecekken buna erişmemiş olanlar ise acıma duygusuyla nadana bakabilir. Vezirin nadanı korumaya yönelik adımı, okuyucu için insanî yönün desteklenmesini sağlayabilir.

Biçem. Cümle uzunluğu alan ölçütlerine uygunken bilinmeyen sözcük oranı bunun biraz üzerindedir. Sadeleştirme yoluyla sözcük engeli çocuklar için uygun bir duruma getirilebilir. Cümlelerin kısa olması, küçük okuyucuların öykünün içeriğini daha rahat çözümlayebilmelerine olanak tanıyacaktır.

Genel Değerlendirme. Öykünün fazlaca bilinmeyen sözcük içermesi, az da olsa şiddet ve aşağılama unsurları içermesi çocuk okuyuculara uygun olmayan bir tablo çizmektedir. Bu unsurlar, küçük yaştaki okuyucuları olumsuz yönlendirmelere saptırır da daha bilinçli olan okuyucu kitlesi için okuma isteği uyandıracak bir yapıdadır. Olayın merak uyandırması ve iki başat kahraman arasındaki iletişim içeriği güldürü öğesini barındırdığı için okunma isteği uyandıracak düzeydedir.

Forsa öyküsüne ait bulgular.

Konu. Kırk yıl boyunca esir kalan eski bir kaptanın özgürlüğüne ulaştığı günde oğlunun kaptan olduğu gemiye denk gelmesini anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 38

Forsa Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/13=7,69

7,69'luk oran, 6 yaş ve üzeri çocuklar için uygundur. Bu düzey, çocuk yazını için uygun denilebilecek bir cümle uzunluğudur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[4/96]*100=4,16

4,16'lık oran, 5-10 yaş aralığı ve üzerindeki okuyucular için uygundur. Bu oran, cümle başına düşen sözcük oranıyla da uygun olduğu için bu öykü biçimsel özellikler bakımından çocuk okuyuculara uygundur.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. esatir, alaca, nara, methalin.

Tema. Özgürlük ve direnebilme gücünü işleyen bu tema, okuyucunun direngenliğini ve sabrını ortaya çıkarabilecek bir yapıdadır. Tutsağın bir gün kendisinin özgür kalacağına dair inancının beklentiler yönünde gerçekleşmesi, öykünün içeriksel oluşumuna olan benimsemeyi okuyucu açısından güçlendirmiştir.

Öykü Kahramanları. Öykünün kahraman kadrosundaki kişilerin birbirlerine olan desteklemeleri, yardımlaşmaları ve bağlılıkları okuyucunun gözünde öykü kahramanlarını saygı değer bir noktaya taşır. Bu durum öykünün olumlu yönden benimsenmesini kolaylaştırabilir.

Eğitsel Yönü. Öykünün temel iletisi olan özgür kalabilme isteği, okuyucunun özgürlüğe değer atfetmesini sağlayabilir. Öykünün iletisel kodlarını çözen okuyucu bunu kendi yaşam anlayışına uyarlayabilir. Özgürlük kavramının sıklıkla vurgulanması, özgürlüğün alımlamasal düzeyini yükseltecektir.

Biçem. Cümlelerin kısa olmasının yanında öykü dilinin sade olması okuyucunun öyküyü tam olarak anlamasını sağlayacaktır. Kısa cümleler, öyküde heyecan yönünün oluşmasını sağlamıştır. Çocuk yazınındaki çoğu okuyucuya biçemsel açıdan uygun olan bu öykünün akıcılığı da olumlanacak bir diğer biçemselliğidir.

Genel Değerlendirme. Öykü sahip olduğu içeriksel unsurlar, cümle uzunluğunun uygunluğu ve bilinmeyen sözcük sayısının oranı bu öyküyü çocuk yazını ölçütlerine göre çocuk okuyuculara uygun olduğunu göstermektedir. Baba-oğul buluşmasının ön plana alındığı içerikte aile içi bağlılık ve sevgi kutsanan değer rolündedir. Bu içerik, kitap okuyucusunun kendi ailesine yönelik tutumunu olumlu yönde etkileyecektir. Bu içerik, eğitsel değer taşıyan ve olumlanabilecek bir kurgudur.

Perili Köşk öyküsüne ait bulgular.

Konu. Konağına kiracı olarak aldığı kiracılar hayalet kılığına girerek korkutup konaktan kaçırtan ve paralarını iade etmeyen bir ev sahibinin planlarını boşa çıkarmaya çalışan kiracı aileyi anlatan öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 39

Perili Köşk Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/16=6,25

6,25'lik oran, 6+ yaş ve üzeri çocukların düzeyine uygundur. Bu oran, bu yaştaki bireylerin zorlanmadan takip edebileceği bir cümle uzunluğa sahiptir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[2/198*100=2,02

2,02'lik oran, tüm yaş düzeylerine uygun bir orandır. Bilinmeyen sözcük oranının az olması öyküyü okuyan çocuklar, anlamsal bütünlüğünü kesintiye uğramadan okumasını sürdürebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. tarh, kat'î.

“Ne abdest, ne oruç, ne namaz, ne niyaz... Karılı erkekli, çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş! Ayol onlara ecinni değil, şeytan bile görünemez!” (Seyfettin, 2011, ss 968). Her birey ya da ortak paydada buluşan topluluklar, kendi dışındaki oluşumların özgürlüklerini engellemediği ve değer yargılarına saldırmadığı sürece istediği yaşam biçimini seçebilir ancak yukarıdaki alıntı, çocuk yazını için kullanılacaksa bu çocukların gelişim düzeyleri açısından problem yaratacak bir kullanımdır. Okuduğu kitaplara değer atfeden çocuk okuyucu, kitaptan böyle bir kullanımla karşılaştığında yaşamını yönlendirme becerisini henüz edinemediği için istenmeyen görüşleri benimseyip farklılıklara karşı hoşgörüsüz olabilir. Çocukluk döneminin ilk yıllarını geride bırakan birey ise bu tür yaşam anlarına dair izlenimi ve bilgisi arttığı için küçük yaşlardaki okuyuculara nazaran daha korunaklıdır ve bu içerik eleştirel bakış açısı kazandırmak için sunulabilir.

Hacı Niyazı Efendi mihanikî bir hareketle kalemi kaptı. Sermet Bey'in kelime kelime söylediklerini tereddüt etmeden yazdı: “Kiracım Sermet Bey'den köşkün altı senelik kirası olan seksen lirayı peşinen aldım.” (Seyfettin, 2011, ss 967-968). Konak sahibinin kiracılarını kaçırtmak için hayalet biçimine girmesi ilkelilik/dürüstlük açısından kabul edilebilir bir durum değildir. Aynı şekilde kiracıların da ev sahibinin oyununu ortaya çıkardıktan sonra ona zorla sözleşme imzalatıp evde üç yıl para vermeden oturma yetkisi alması da etik olmayan bir davranıştır. Birbirinden farklı ve hakkaniyetli yöntem varken kiracıların bu zorbalığı çocuk okuyucular için “hakkını almak için her yol mubahtır” anlayışı oluşturabilme olasılığı olduğundan çocuk yazını için problemlili bir içeriktir. İleriki yaş dönemi için olumsuz yola evriltme etkisi daha az iken ahlak ya da olumlu davranım özerkliği kazanamamış olan küçük yaştaki çocukları davranış yönelimi açısından olumsuzluklara yol açabilir.

Tema. Kiracı ev sahibi ilişkisinin anlatıldığı öyküde bu iki tarafın birbiriyle olan ilişki biçimleri olumsuzluk barındırmaktadır. Soyut işlemsel döneme geçmiş bireyler için çözümleyebilme yeteneği olduğundan bu içeriğin sorun oluşturmayacaktır çünkü bu tür bireylerin kurgusal ve gerçek durumları doğru yorumlayabilme kazanımına ulaşmıştır. Alt yaş gruplarındaki çocukların ise olayları yorumlarken içsel değerlendirmelerden çok dış etmenlerin daha çok hâkim olduğu değerlendirmelerde bulunur. Alt yaş grubundaki çocuk, şayet özerk değerlendirme kazanımına ulaşmamışsa amacına ulaşmak için yöntemin etik yönüne bakmadan her türlü seçeneği kullanmaya çalışacaktır çünkü bu bireyde bütüncül bakış açısı henüz oluşmamıştır. Öykünün içeriği çocuğun bu özelliğini pekiştirecek yöndedir.

Öykü Kahramanları. Çocuk kitaplarında seçilecek olan kahramanlarda bulunması gereken özelliklerde şayet kahramanın çocuklar için uygun olmayan davranışları varsa yazar/çizer bunu olay örgüsü içerisinde örtük olarak olumsuzlamalıdır. Konak sahibinin

kiracılarını hayalet kılığına girip korkutması ve bunun sonucunda onları konaktan kaçırtmasından sonra paralarına el koyması, çocuk okuyucu açısından yanlış olarak değerlendirilecek ve bu kahramana olan bakış açısı bu yönde olacaktır. Nitekim yazar da konak sahibinin bu yanlışına kiracıların önlem alması sayesinde düzeltmektedir ancak öykünün küçük çocuklar için uygun olmayan yönü kiracının yöntemindedir. Kiracı, ev sahibinin planını çözdükten sonra ev sahibine zorla yeni bir anlaşma imzalatmış ve evden bir süre ücretsiz faydalanmaya başlamıştır. Kiracının bu yöntemi kaba güç içerdiği için bir hak arama yöntemi olamaz. Bu içeriği okuyan çocuk, bu planı doğru bir yolmuş gibi algılayabilir. Düşünsel özerkliği kazanmış okuyucu içinse bu sorun oluşturacak bir içerik değildir.

Eğitsel Yönü. Olayı okuyan bireyin yaş düzeyi ve düşünsel gelişimi, içeriği yorumlama yönünde farklılığa yol açacaktır. Gelişkin birey, bunun kurgusal bir yön olduğunu bilir ve olayın bağlamı içerisinde çeşitli çıkarımlara ulaşacaktır. Alt yaş çocuğu ise kiracının yaptığı yöntemin bir öç olduğunu ve haklı olduğunu sonucuna varabilir. Bu çıkarım, hukuksuzluğun ve kaba kuvvetin bir hak arama yolu olduğu düşüncesine saptırabilir. Kiracının öykü örgüsünde olumsuzlanmaması çocuğun bu yanlış kanıya varmasında önemli bir nokta olabilir.

Biçem. Öykü, çocukların rahat anlayacağı bir dilsel kullanıma sahiptir. Bilinmeyen sözcük oranı ve cümle uzunlukları, çocuk yazınındaki sözcük/cümle ölçütlerine uygundur. Cümlelerin kısa olması okuyucuların anlamsal bütünlüğü sağlıklı bir biçimde sürdürmesini sağlayacaktır.

Genel Değerlendirme. Cümle uzunluğunun uygunluğu, bilinmeyen sözcük oranının kabul edilebilir düzeyde olması, anlatımın akıcı olması ve macera yönünün olması öykünün çocuklar için uygun olduğu görünümü verse de çocuk yaşına uygun olmayan yaşam tarzının

betimlenmesi ve adlî görevliler yerine bireylerin kendilerince tasarlanmış çözüm yollarının kullanılması çocuk yazını için uygun değildir. Uygunsuz içerik, özerkliği kazanamamış çocukların kötü örneklerden yola çıkarak yanlış davranımlara saptırabilir ancak daha üst yaşlardaki okuyucu kitlesine okutulabilir.

Kaşağı öyküsüne ait bulgular.

Konu. İşlediği suçu kardeşine atan ve sonrasında uğradığı iftira sonucunda sağlığı bozulup yaşamını kaybeden kardeşinin ve kendisinin yaşadığı süreçleri çocuğun gözlemleri üzerinden anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 40

Kaşağı Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/12=8,33

Bu oran, 8+ yaş ve üzeri çocuklar için uygun bir uzunluktur. Çocuk okuyucuların büyük çoğunluğu bu yaş aralığına uyduğu için bu öykü cümle uzunluğu açısından çocuk yazınına uygundur.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[2/98]*100=1,1

2,02'lik oran, uygun bir bilinmeyen sözcük oranı olduğu için tüm okuyucu düzeylerine uygun bir orandır.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. hazin, seyiss

Nefesim kesilecekti. Bilmem neden, çok korktum. Dadaruh da şaşırıldı. Kırılmış kaşağı meydana çıkınca babam bunu kimin yaptığını sordu. Dadaruh, “Bilmiyorum” dedi. Babamın gözleri bana döndü. Daha bir şey sormadan “Hasan” dedim. “Hasan mı?” “Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi.” “Neye Dadaruh’a haber vermedin?” “Uyuyordu.” “Çağır şunu bakayım.” “...” çitin kapısından geçtim. Gölgeli yoldan eve doğru koştum. Hasan’ı çağırdım. Zavallının hiçbir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan’a dedi ki: “Eğer yalan söylersen seni döverim.” “Söylemem.” “Pekâlâ, bu kaşağıyı neye kırdın?” Hasan Dadaruh’un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sallayarak “Ben kırmadım” dedi. “Yalan söyleme diyorum.” “Ben kırmadım.” Babam tekrar, “Doğru söyle, darılmayacağım, yalan fenadır” dedi. Hasan inkârında inat etti. Babam hiddetlendi, üzerine yürüdü. “Utanmaz yalancı!” diye yüzüne bir tokat indirdi. Hasan avazı çıktığı kadar ağlamaya başladı. Babam Dadaruh’a “Götür bunu eve. Sakın bir daha buraya sokma. Hep Pervin’le otursun” diye haykırdı. Dadaruh ağlayan kardeşimi kucağına aldı. Çitin kapısına doğru yürüdü. Artık ahırda hep yalnız oynuyordum. Hasan evde mahpustu. Yalan söylediği için babam yüzüne bile bakmıyordu. Annem geldikten sonra da affetmedi. Fırsat düştükçe “O yalancı” derdi. Hasan yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı. Zavallı anneciğim benim iftira atabileceğime hiç ihtimal veremiyordu. (Seyfettin, 2011, ss 1081-1082)

Büyük kardeşin cezalandırılmadan kurtulması için suçu kardeşine yüklemesi, babanın çocuğu tam olarak dinlemeden ve daha sonrasında iletişim yollarını kapatarak çocuğa yönelik onur kırıcı davranışları ve bunun ardından gelen sözlü ve fizikî şiddet Hasan’ı bir süre sonra

sosyal ve psikolojik bir sarmala sokmuştur. Bu durumdan kurtulamayan Hasan biyolojik olarak hastalanmış ve nitekim yaşamını yitirmiştir. Duygusal açıdan yıpratıcı olan bu metni okuyan çocuklarda acıma duygusunu üst düzeyde yaşanması olasıdır nitekim şu alıntıda olduğu gibi: Sabaha kadar yine gözlerimi kapayamadım. Hava henüz ağarırken Pervin'i uyandırdım. Kalktık. Ben içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Fakat heyhat, zavallı masum kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük (Seyfettin, 2011, ss 1083). Hasan'ın abisi yol açtığı sorunun sonucunda duygusal yönden yıpranmış olarak çıkmıştır. Bu yıpranma kitabı okuyan; sempati ve empati yapan çocuk okuyucularda duygu bozukluklarına yol açabilecek acıma hissedişleri olabilir.

Tema. Büyük kardeşin kardeşine attığı iftira sonra geçirdiği yaşam ve içsel konuşmalar, yaptığı yanlışın farkına vardığını göstermektedir. Bu tutum, bireyin kendi davranışları üzerinde öz eleştiri yaptığı ve olumsuzlama içerdiği için küçük çocuklar için doğru bir içerik kullanımı olabilir. Çocuk, burada davranışın yanlışlığını anlayacak ve istedik bir çıkarım yapacaktır.

Öykü Kahramanları. Kardeşler arasındaki olay, olayın kendi bağlamı içerisinde bir sonuca bağlanmaktadır. Babanın yanlış tutumu da kardeşler arasındaki bağlamın yönü sayesinde eleştirilmekte ve olumsuz iletişim biçiminin yanlışlığı vurgulanmaktadır.

Eğitsel Yönü. Çocuk okuyucuların çıkarsamaları, acıma ve iftiranın yanlışlığı üzerine olacaktır. İftiranın yanlış istedik bir yön içerirken acıma duygusunun güçlü bir biçimde yaşanılacak olması alt yaş grubundaki çocuklarda duygusal kırılmalara neden olabilir.

Biçem. Sözcük ve cümle yapısı açısından çocuk okuyuculara uygun bir öyküdür. Anlatımın akıcı ve cümlelerin kısa olması, okuyucuların okuma eylemini olumlu yönde etkileyecek etmenlerdir.

Genel Değerlendirme. Öykü geneline etki eden “vicdan azabı” küçük yaştaki okuyucuları derinden etkileyebilecek, acındırma duygusuna çokça gönderme yapacaktır. Çocuk yazınında bu tür yıkıcı duyguların varlığı çocuğun karamsar ve yılgınlaşmasına neden olacaktır. Okullarda sıklıkla okutulan bu öykü, belirtilen olumsuz neden yüzünden alt yaş grubundaki çocuk okuyuculara içeriksel yönden tam olarak uygun değildir. Duygusal korunaklılığını kazanmış yaşlarda olan okuyucular için psikolojik değerlendirme olanağı sunan bu metin, alt yaşlardaki çocuklar içinse çaresizlik hissi uyandırabilir.

Gizli Mabet öyküsüne ait bulgular.

Konu. Bir Avrupalının bir Türk-Müslüman evinde gördüğü nesnelere yanlış yorumlamasına ve yorumlama sonrasında ortaya çıkan komik durumu anlatan bir öyküdür.

Cümle Uzunluğu ve Zor Sözcük Sayısı.

Tablo 41

Gizli Mabet Öyküsüne İlişkin Ölçüm

Cümle Uzunluğu Oranı: Sözcük Sayısı (a)/Cümle Sayısı (b): (a)/(b)= 100/16=6,25

6,25'lik oran, 6+ yaş ve üzeri çocuklar için uygun bir cümle uzunluğudur. Bu yaş ve üzerindeki çocuklar bu cümlelerde anlamsal olarak zorlanmadan okumasını sürdürebilir.

Bilinmeyen Sözcük Oranı: [Zor Olan Sözcük Sayısı (a)/Bilinen Sözcük Sayısı (b)]*100: [(a)/(b)]*100=[6/94]*100=6,38

6,38'lik oran, 12-14 yaş ve üzeri bireyler için uygun bir bilinmeyen sözcük oranıdır. Bu oran, çocukların büyük çoğunluğunu dışarıda bıraktığı için çocuk yazını tam anlamıyla uygun olmayan bir orandır. Sadeleştirme yöntemiyle bu engelleyici durum giderilebilir.

İlk Yüz Sözcükte Yer Alan Bilinmeyen Sözcük ve Sözcük Öbekleri. Frenk, meftun, tevbih, alafranga, telâkki.

Sisli bir hava, bulutlu, karanlık bir sema harap evlerin, تنها viranelerin sükûnuna sanki acı bir hüznü karıştırıyordu. Yolda ona talimat verdim. Sütanneme kendisi için Çerkez diyecektim. Vakıa o horozdan kaçan bir kadın değildi. Fakat belki bir Hıristiyan'ın yanına çıkmak istemezdi. Bu basit entrika genç Frengin muhayyilesini daha beter alevlendirdi. (Seyfettin, 2011, ss 1095-1096)

Yabancınnın, inandığı dinden ötürü sütanneye Müslüman olarak tanıtılacak olması beraberinde örtük bir din karşıtlığı/küçümsemesi getirmektedir. Düşünsel gelişimini tamamlamayan ve bilgi düzeyi istenilen düzeyde olmayan bir yaşta bu öykü ile karşılaşan çocuk, kendi dini

dışındaki dinlere ve inanışlara bağnaz bir tutumla yaklaşabilir ve düşünsel ya da eylemsel yıkıcılıklara başvurabilir.

Türkiye'ye dair konuşmaya başladık. İddia ediyordu ki biz kendimizi tanımıyoruz; en güzel, en zengin, en bedi sokaklarımıza pis diyoruz; artık güzellikten mahrum Avrupa binalarına, muazzam caddelere, tabiatı öldüren hendese çirkinliklerine değer veriyoruz... Rumlara hiddeti gazez derecesini geçiyordu. Beyoğlu'ndan öyle nefret etmişti ki, "Ne iğrenç Garp karikatürü, ya Rabbi!" derken âdeta sararak tiksiniyordu. (Seyfettin, 2011, ss 1095)

Batılı öykü kahramanının gözlemleriyle betimlenmiş olan mekân ve davranışlar örüntüsünde eleştiri yerine sert bir küçümseme havası oluşturulmuştur. Nedensellikten uzak, keskin ve dışlayıcı bir biçem çocuk okuyucuda temellendirilememiş düşüncelerin bir ön yargıya dönüşmesine neden olabilir. Bu kullanım, çocuk yazını açısından uygun değildir.

Caminin karşısındaki kahveye oturduk. Bir nargile ısmarladım. Dışarı üflemesin diye evvelâ ehemmiyetle içmek ameliyesini öğrettim. Keyfimiz gelmeye başlıyordu (Seyfettin, 2011, ss 1097). Nargile kullanılan bir anlatımın öyküde var olması ve nargile içme eyleminden sonra "keyfimiz gelmeye başlıyordu" sonucu nargile ve benzeri istenmeyen alışkanlıkların çocukta özendirilmeye neden olacağı olasılığı yüzünden alt yaşlardaki çocuklara uygun değildir.

"Kalbim çarpmaya başladı. Mennu bir mabede girmiş bir küfürbaz, bir hain, bir kâfir, heyecanımla dışarı çıktım." (Seyfettin, 2011, ss 1099) Argo ve onur kırıcı sözcüklerin kullanılması; gelişim çağında olan ve rol model davranışın kritik eşiğinde bulunan çocukların

öyküde bu tür kullanımlarla karşılaşması dilsel gelişimi ve kabul edilebilir sosyal uyumların kazanılmasını sekteye uğratabilir.

“Geçen gün Tokatlıyan’da Sermet bana genç bir Frenk takdim etti.” (Seyfettin, 2011, ss 1094) “Frenk” sözcüğünü anlamlandırabilmek için okuyucunun kastedilen sözcüğünün ne anlama geldiğini bilmesi gerekir ancak çocuklar, bu sözcüğü bilecek/tahmin edecek bilgi düzeyine henüz erişmemişlerdir. Bu kavram, çocukların anlamlandıramayacağı ve anlamlandırmadan kaynaklı olarak öyküde anlamsal bir kopukluk yaşanacaktır. Bu tür kullanımların çocuk yazınında kullanımı pek önerilmez.

Tema. Yabancı olay kahramanın Türkiye izlenimlerini kendi anlatımıyla kurgulayan anlatıcı, öykü içeriğinin bağlamlarında kullandığı dış göndermeler etnik, kültürel ve sosyal küçümsemeler içermektedir. Bu kullanımlar, olgun okuyucular için sorun oluşturmazken somut işlemsel dönemlerde olan bireyler için yanlış alımlamalara neden olabilir.

Öykü Kahramanları. Öykü kahramanlarının karşılıklı ve içsel konuşmalarındaki göndermeler, iç göndermede çocuk yazını için sorun oluşturmazken kastedilenlerin anlamsal dış ilişkileri bu kahramanların alt yaş grubundaki okuyucular için istenmeyen alımlamalara yol açabilir.

Eğitsel Yönü. Etnik köken, dinsel inanış ve sosyal yönlerin küçümsendiği bu öykü içeriğinde, soyut düşünsel aşamada olmayan okuyucuların istenmeyen alımlamalar edinmesine ve düşünsel olarak bu yönde bir eğilim göstermesine neden olabilir.

Biçem. Öykü cümle başına düşen ortalama sözcük sayısı oranı ve anlamı bilinmeyen sözcük oranı açısından çocuk yazınına uygundur. Cümlelerin kısa olması anlamsal takibin

rahatlıkla yapılmasını sağlamış, bilinmeyen sözcük oranının uygunluğu ise akıcılığı olumlu yönde etkilemiştir.

Genel Değerlendirme. Öyküdeki aşağılama, kötü içerik, hedef okuyucu kitlesinin bilgi düzeyini aşan kullanımlar ve olumsuz alışkanlıklar gibi çocuk okuyucuların gelişimsel dönemlerine aykırı düşen durumlar içerdiği için Gizli Mabet öyküsü, çocuk yazını ölçütlerine uymamaktadır. Buradaki çocuk yazını sınırı, özerkliğini kazanmış birey çizgisine kadardır. Bu içeriği eleştirel düzeyde okuma becerisi edinmiş okuyucu, bu öyküdeki olumsuz içerikten istenmeyen yönde etkilenmez ancak aynı içerik bilişsel, sosyal ve duyuşsal kazanımlarını henüz edinmemiş çocuk okur bu içeriklerden olumsuz etkilenebilir.

Bölüm IV: Sonuçlar ve Öneriler

Sonuçlar

Çocukluk, tarihsel süreç içerisinde dönemin kültürel ve sosyal algısına göre değişik tanımlamalar ve bu tanımlamalar sonucunda çocuğa farklı davranım türleri oluşmuştur. Günümüze yaklaşıldıkça gelişimini sürdüren çocuk yazını da bu algılayışlardan dönütler olarak değişime uğramış ve günümüzde genel eğilim olmasa da çocuk yazınında çocuğa görelilik ilkesinde bir farkındalık oluşmuştur ve bu farkındalık da niteliğin ve niceliğin artmasını sağlamıştır.

Çocuk algısının örneklem öykülerine yansıtılıp yansıtılmadığı konusuna eğilen bu tez, Türk yazının önemli öykücülerinden olan Ömer Seyfettin'in öykülerinde çocuğa görelilik ilkesine uyum düzeyi incelenmiştir.

Ömer Seyfettin öykülerinde saptanan durumlar:

1. Seyfettin'in incelenen öykülerinin kimisinde çocuklar, yetişkinliğe özgü bakış açısından farklı bir düşünüş yapısına sahip değildir. Çocukların sahip olduğu duygu ve düşünceler, yetişkinlerinkinden ayrı olarak bir özerklik elde edememiş, derinlik ve biliş farklı olsa da olayların algılanışı ve yansıtılması yetişkinlerinki ile benzeşir.

2. Kullanılan biçem, bazı öyküler çocukluk düzeyinin üstünde oluşturulurken kimi öykülerde ise çocuk yazını için istenen kısa cümleler ve güncel sözcükler barındırmaktadır. Çocuk düzeyine uygun olmayan kullanımların nedenlerden biri dönemin yazınsal özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kimi çocuklar için uygun olmayan bu sözcükler, söz öbekleri, cümle

uzunlukları ve bilinmeyen sözcüklerin sayısı gibi biçimsel özellikler çocuğun öykünün anlamsal bütünlüğünü kavramasına engel olabilir.

3. Öykülerde geçen okul; genel olarak şiddet barındıran, hocaların aksi, öğrencilerin sıkıldığı ve pek bir şey öğretilmeyen bir mekân olarak betimlenmektedir. Bu durum, alt yaş gruplarındaki çocuk okuyucuların algısında okulun çocukların gözünde işlevsiz bir algılayışla bakılmasına neden olabilir. Bu içerik, düşünsel korunumu kazanmış ve gerçekle kurgunun ayırdında olan çocuk okuyucular için sorun oluşturmaz.

4. Öykülerin bazılarında alt yaşlardaki okuyucular için çocuğa görelilik ilkesi yoktur. Çocuğa dokunmayan, dili yetişkin bakış açısıyla yazılan, sert betimlemeler ve tarihsel olaylara dayandırılan anlatımlar, alt yaş gruplarındaki çocuk okuyucuların bu öykülere olan yönelimlerini azaltabilirken daha üst yaşlardaki eğitsel okumalar için başvurulabilir ürünler olabilir.

5. Öykülerdeki içerikler birkaç gruba ayrılrsa da bazı öykülerdeki olay kahramanları genel olarak sert mizaçlı, çevresine şiddet uygulayan, duygu yönü katılaşmış bireylerdir. Bu durum, çocukların yaşama olumlu bakışında bozucu etki yaratabilir. Bu öykülerin bazılarında anlatıcı, anlatımın içeriğine politik bir bakışla yazmıştır. Bu tür öykülerde çocuklar için istenmeyen kategorisine konulan olaylara karşı bir olumsuzlama da yapılmamıştır. Çocuk yazınında kullanılan uygun olmayan içerikler, aynı öyküde olumsuzlama yapılması kaydıyla bir noktaya kadar kabul edilir ancak her çocuğun Seyfettin'e ait öykülerdeki örtük olumsuzlamayı

kavramayabilir. Bu nedenden ötürü bu içeriklere sahip öyküler okutulurken hedef kitlenin iyi seçilmesi gerekmektedir.

6. Öykülerin bazılarında (Bomba, Beyaz Lale) şiddetin dozu çocuk yazınında olması gereken düzeyin çok üzerindedir. Bazı öykülerde insanlara yapılan şiddeti anlatan bölümler, insanın dayanma gücünü zorlayan ve insanı dehşete sokan bir yapıdadır. Bu tür kullanımların alt gruplardaki çocuklara okutulacağı düşünüldüğünde öykülerin çocukta yıkıcı bir etki oluşturacağı düşünülebilir.

7. Öykülerin bazılarında; cinsel aşığılama, tecavüz betimlemelerinin sıklığı (Bomba, Beyaz Lale, Aşk ve Ayak Parmakları vb.) ve anlatım biçemi çocuk yazınındaki alt yaş gruplarında bulunan çocuklar için sorun oluşturma potansiyeli olan yönlerdir. Bu tür kullanımlar, bu gruplarda olan çocuk okuyucular için korku unsuru oluşturmasının yanında cinsel yönden sağlıklı bir gelişim göstermelerine de neden olabilecek bir yapıdadır.

8. Öykülerin bir kısmında olan savaş içerikleri, çocuğı şiddete yönlendirebilecek bir yapıdadır çünkü bu anlatımlar savaşmayı ve savaşta kazanmayı teşvik etmektedir. Bu durum, çocuk yazınında olması gereken barışçıl havanın ortadan kaldırılması demektir. Bu istenmeyen durumun gizil yönü ise başarıya ve ülke korunmasına yönelik güdünün desteklenmesidir ancak savaş betimlemelerinin yıkıcılığı bu örtük yönü bastırabilir.

9. Kimi öykülerde biçimsel ve içeriksel açıdan çocuklar için sorun oluşturmasının yanında kastettiği yurt sevgisi ve yurdu için mücadele etme amacı okuyucu için ülkesini sevmeye duygusu uyandırabilir. Bu yönüyle kastedilen öykülerin örtük kazanımı olumlu olabilir.

10. Bazı öykülerde (Perili Köşk, Falaka, Diyet vb.) yaşanan hak ihlallerinin yargı makamlarınca ya da yetkili makamlarca halledilmesi gerekirken olay kahramanların bu tür durumları kendi yöntemleriyle ve kimi zaman haksızlığa yol açarak yapmaları, rol model dönemindeki çocukta adalet ve hak arama kavramının istenmeyen bir biçimde yerleşmesine neden olacaktır.

11. Öykülerin geçen tarihsel göndermeler, siyasi tartışmalar, fikirselle akımlar ve güncelliğini günümüzde yitirmiş konuların işlenmesi çocuk okuyucular için ilgi çekmekten uzak olabilir. Bu anlatımlar, kitap okuma isteğinin başında olan çocuk okuyucuları kitap okumadan uzaklaştırabilir. Bunun yanında tarihsel olayların anlatıldığı bölümlerin ders kitaplarını çağrıştıran anlatımı, bu öykülerin çocukların okuma süreçlerini sıkıcılaştırabileceği de gözden kaçırılmamalıdır. İçeriklerin bu olması, öykülerin alt yaş gruplarında olan çocukların okuma isteğini gözle görülür bir sakteye uğrattırken daha üst yaşlardaki çocuk yazını okuyucuları için durum, okuma tercihinin yönüne kalmaktadır. Okuma tercihi tarihsel ya da politik olan okuyucular, bu öyküleri okuma eğilimi gösterebilir.

12. Öykülerde karşılaşılan ön yargılı düşünceler, bağnazlığa varan dini görüşler ve bunların örgüsüyle oluşturulmuş yapılar; düşünsel olgunluğa daha ermemiş çocukta yanlış dinsel ve düşünsel görüşlere yönelmesine neden olabilir.

13. Öykülerde (İlk Namaz, Bomba, Üç Nasihat vb.) görülen erkek egemen bakış açısı beraberinde kadınların aşılınması ve erkeklerden daha değersiz bir izlenim oluşmasına neden olmuştur. Günümüz toplumunda varlığını sürdüren bu anlayışla kitapta da karşılaşan çocuğun yanlış düşünceleri pekiştirir. Bu olumsuzluk, daha üst yaşlarda olup belli bir sosyal olgunluğa erişmiş ve cinsiyetsel eşitliği içselleştirmiş okuyucular için sorun oluşturmazken daha alt yaşlarda ve dışsal olumsuz düşüncelere karşı korumasız olan çocuklar için problem oluşturabilir.

14. Öykülerin bazılarında göze çarpan durumlardan biri de anlatımdaki durağanlıktır. Çocuk öykülerinde olması gereken ilgi çekici, ilgiyi sürdürücü ve düşündürücü anlatım biçimi Ömer Seyfettin öykülerinin kimisinde yoktur. Kitapların bazılarında tarih kitabı izlenimi uyandıran anlatımlar bazı kitaplarda kendini dinî nasihatlere bırakmaktadır. Bu durum, okuma kültürünü yeni adım atan okuyucular için okumayı sürdürmeye ket vuracak bir neden oluşturabilir.

15. Çocuk kitaplarına konu seçimi çocuğun; bireysel, sosyal, tinsel gibi özellikleri göz önünde bulundurularak yapılır. Olay örgüsü ve anlatım arasındaki uyum sağlandığında hem hemen tüm konular çocuk yazınında işlenebilir. Şiddet vb. istenmeyen davranışlar işlendiğinde ise yazar şiddetin ve buna benzer durumların yanlışlığını olay örgüsünde çocuğa hissettirmelidir. Şiddet vb. unsurlar ile karşılaşan çocuk hemen ardından bunun yanlışlığını okuduğunda olayların nedenselliğini kavrar ve kendiliğinden dersler çıkarmaya başlar. Ömer Seyfettin öykülerinde bu durumla olması gereken düzeyde karşılaşmıyoruz. Bu durum,

yazarın olay örgüsüne müdahale etmemesi ilkesine göre hareket etmesiyle ilgili olabilir. Yazar burada alımlamaya okuyucuya bırakmıştır. Bunun nedeni Seyfettin'in öykü yazarken hedef kitlesini yetişkinler olarak seçmesi ya da özellikle çocuklar için yazmamasıdır. Yetişkin yazarı, işlediği konuların anlatım biçimi ya da içeriği için kendini sınırlandırmaz çünkü hedef kitlesi buna karşı donanımlıdır.

16. Ant, Diyet, İlk Namaz, Ferman gibi öykülerde alt yaş gruplarındaki çocuklar için uygun olmayan bazı içerikler olsa da bu öykülerde olumlanan arkadaşlık bağı, eğitime olumlu değer atfedilmesi, göreve bağlılık vb. içerikler eğitim sürecinin başında yer alan öğrencilerin/okuyucuların gelişimsel görevlerine katkı yapacak bileşenlerdir.

17. Öykülere getirilebilecek eleştiriler, Seyfettin'in kitaplarının çocuk yazınının ölçütleriyle değerlendirilmesiyle ilgilidir. Özellikle alt yaş grubunda olup okuma alışkanlığını yeni yeni edinmeye başlayan, bilgi ve sözcük davarlığı henüz gelişmemiş, tarihsel ve sosyal olayları kavrayamamış küçük okuyucuların düzeyi göz önünde bulundurularak yapılan eleştiriler, hedef kitle değiştiğinde eleştirilerin yönü ve nedeni de değişecektir. Düşünsel gelişimi dışsal oluşumları yorumlayabilecek seviyeye gelmiş, okuma alışkanlığına erişmiş olan okuyucular, yazarın örnekleme alınan öykülerini okuduğunda dönemi etkilemiş sorunlarını görebilecek ve eleştirel bir bakışla onları çözümleyebilecektir. Öyküler bu yönleriyle yazın alanına katkı sunabilecek yapıdadırlar.

Öneriler

Kitap; bireylerin gelişimini devam ettirmesi, eleştirel bir bakış açısına sahip olması, tüketici konumdan üretici konumu geçmesi için başvurulacak kaynakların başında gelmektedir. Okunan kitabın çeşidi, konunun derinliği, oluşturulduğu bakış açısı ve göndermeleri okuyucunun bilişsel yapısına yeni şablonlar ve eklemeler getirmektedir.

Yetişkin okuyucularda kitap seçimi genel olarak bireyin kendi yönelimine göre kendisi tarafından yapılırken çocuk okuyucular içinse kitaba yönlendirme bilinçli bir süreçle yapılmalıdır. Bu yönlendirmelerin niteliği ve başarıya ulaşım ulaşamaması yönlendiricinin çocuğa sunduğu kitabın çocuğa göreliğine bağlıdır. Dili yalın, cümle uzunlukları çocuk düzeyine uygun, resim vb. biçimsel özelliklere sahip, merak uyandıran anlatımla olay örgüsü kurgulanmış kitaplar, çocuğun kolaylıkla olumlu karşılayabileceği ve okuma alışkanlığını kazanıp sürdürtebileceği bir yapıda olurlar. Bu yönlendirme ya da çocuğa sunulacak kitapların niceliksel olarak sınırlandırılması kitaba yönelik bir sansürden öte çocuğun bilişsel, tinsel ve sosyal yönden olumlu bir gelişim evresinden geçmesini sağlamaya yöneliktir. Örnekleme alınan Ömer Seyfettin öykülerine ilişkin öneriler:

1. Örnekleme alınan Ömer Seyfettin öykülerinden bazılarının çocuğun ilgisini sürdürecektik içeriklere sahip olduğu (Apandisit, Tavuklar, Nadan, Forsa) görüldü. Bunların dışında kalan bazı öyküler alt yaş gruplarındaki çocuk yazını ölçütlerine uygun olmaması bu öyküleri okuyacak hedef kitleyi okumaya karşı soğutabilir ve okuma alışkanlığı edinmek için kritik bir dönem olan çocukluk dönemi ve sonrası için bir kayıp oluşturabilir. Uygun olmayan öykülerin bazılarının temel özelliği, içeriklerindeki çeşitli şiddet unsurlarının üst eşikte

olmasıdır. Üst yaş grubunda olan okuyucu kesiminin yaşama karşı olan anlamlandırması ve donanımlılığı bu gruba giren öyküleri onlar için uygun sınıflamasına sokmaktadır.

2. Öykülerde olumluluklar sınıflamasına konulabilecek yönler: Kimi öykülerinde eğitime ve eğitime değer atfedilmesi (İlk Namaz, Nadan vb.), başarıma isteğinin başarıya ulaştırılması (Kütük, Pembe İncili Kaftan, Forsa), yurtseverlik kavramının somutlaştırılması (Pembe İncili Kaftan), erdemini vurgulanması (Diyet, Ferman) gibi çocuk yazınında belirlenen uygun eşikteki çocuklara eğitsel amaçla kullanılabilir kazanımlardır. İsmi geçen öyküler uygun hedef kitlesi seçilerek sunulduğunda okuyucu istedik bir kazanıma ulaşır. Yeterli düşünsel donanıma sahip olmayan okuyucularda ise istenmeyen çıkarımlamalara ulaşılabilir.

3. Ömer Seyfettin'in sayıca fazla öyküsü vardır. Bu öyküleri çocuklarına ya da öğrencilerine sunacak olan bireyler, bu öyküleri çocuk yazını ölçütlerine göre değerlendirdikten sonra onlara sunmalıdır. Yazarın tüm öykülerine toptan bir eleştiri getirmek bilimsel bakış açısı açısından sorunlu bir tutumdur. Tek tek incelendikten sonra kitapların içeriği ile okutulacak hedef kitlenin gelişimsel düzeyi arasında uyum oranı yüksek bulunursa bu öyküler çocuklara okutulabilir. Seyfettin'in ürünlerine bu biçimde yapılacak bir değerlendirme hem yazarın çocuk yazını açısından uygun ürünlerini ortaya çıkaracak hem de uzun yıllardır alt yaşlardaki çocuklara okutulan ama aslında bu düzeydeki çocuklara uygun olmayan içerikler barındıran öykülerini (Beyaz Lale, Bomba, vb.) daha bilinçli kullanma fırsatı verecektir.

4. Yazarın öykülerinde küçük çocuklar için uygun olmayan yönler kimi zaman içeriksel olurken kimi zaman da biçimseldir. Eğitsel amaçla kullanılması düşünülen öykülerin tek tek ve bütüncül bir incelemeden geçirilmesi gerekmektedir. Kimi yaş düzeylerine uygun olmayan biçimsel özelliklerin sadeleştirmeyle uygun hale getirilebilecek yapıdadır. İçeriksel açıdan uygun olmayan içerikler ise uygun yaş aralığı seçilerek sunulabilir. Böylesi adımlar, öykülerin okuyucu dağılımının aralığını ve onların anlama oranını genişletecektir.

Kaynakça

- Alangu, T. (2010). *Ömer Seyfettin ölkücü bir yazarın romanı*. İstanbul: YKY.
- Baş, B. (2012). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. İstanbul: Kriter.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* (Yayımlanmış doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/image/pdfizinli.png>
- Çevirme H., Ayan B. E. (2016). The educational function imposed to folk tales in schoolbooks for children's literature course. *ICLEL 2015 International Conference on Lifelong Education and Leadership* içinde (ss 399-402). Prag: Palacky Üniversitesi.
- Engin, H. (1997). *Ömer Seyfettin yaşamı sanatı yapıtları*. İstanbul: Engin.
- Erdoğan, Y. (2008). *Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında çocuk ve eğitim teması* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/image/pdfizinli.png>
- Gutman, C. (2012). *Çocuk*. İstanbul: İletişim.
- Güleç Ç. H., Geçgel H. (2012). *Çocuk edebiyatı okul oncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul: Kriter.
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi.
- Güntekin, A. (Ed.) (2011). *Çocuk ve gençlik edebiyatı yazıları*. İstanbul: Erdem.
- Houdé, O. (2006). *Çocuk psikolojisi*. Ankara: Dost
- Kardaş, C., Alp, D. (2013). *Çocuk edebiyatı ve medya*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök.
- Köksal, SS (2005). *Okumanın halleri*. İstanbul: Metiss
- Mert, N. (2004). *Ömer Seyfettin İslamcı milliyetçi ve modernist bir yazar*. İstanbul: Kaknüss

- Mungan, M. (2011). *Yazıhane*. İstanbul: Metis
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Saygılı, S. (2011). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul. Nesil.
- Ömer Seyfettin (2011). *Bütün hikayeleri*. İstanbul. Yapı Kredi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Ankara: Tudem.
- Gündüz, S. (2013). *Öykü ve roman yazma sanatı*. İstanbul: Toroslu
- Şimşek, T. (Ed.) (2012). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Ankara: Grafiker.
- Şirin, M. R. (2012). *Dersimiz çocuk*. İstanbul: İz.
- Şirin, M. R. (2010). *Çocuk hep çocuk*. İstanbul: İz.
- Şirin, M. R. (tarihsiz). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Ankara: Kök.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök.
- Şirin, M. R. (2007). *Masal atlası*. Ankara: Kök.
- Şirin, M. R. (2014). Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatımız Gelenek Kurucu Klasik ve Kanonik Kitaplardan Yoksundur. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, 756, 393-404.*
- Şirin, M. R. (2015). Kim Çocuk Edebiyatı Yazarıdır? “Hangi Dil? Pedagojik mi, Estetik mi?”. *Türk Dili Dilin Perdeleri Özel Sayısı, 767-768, 149-164.*
- Tezcan, M. (2012). *Çocuk sosyolojisi*. Ankara: Anı.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ustaoglu, P. (2006). *Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuğa görelilik açısından olumluluklar ve olumsuzluklar* (Onaylanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

- Uyguner, M. (1990). *Ömer Seyfettin Yaşamı sanatı yapıtlarından seçmeler*. Ankara: Bilgi.
- Yalçın, A., Aytaş G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.
- Yeşilyaprak, B. (Ed) (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Pegem A.
- Yeşilyurt, E. (2002). *Ömer Seyfettin hayatı ve eserleri*. Ankara: Yeryüzü.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). *Türkiye'de çocuk sorunu ve çocuk yetiştirme*. Ankara: Nobel.
- Yörükoğlu, A. (2014). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür.

